

**Medicae artis theorica, libris duobus succinctae comprahensa, atque
medicinae studiosis apprime necessaria / [Blaise Hollier].**

Contributors

Hollier, Blaise.

Publication/Creation

[Strassburg] : [publisher not identified], [1565]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/a2dx8552>

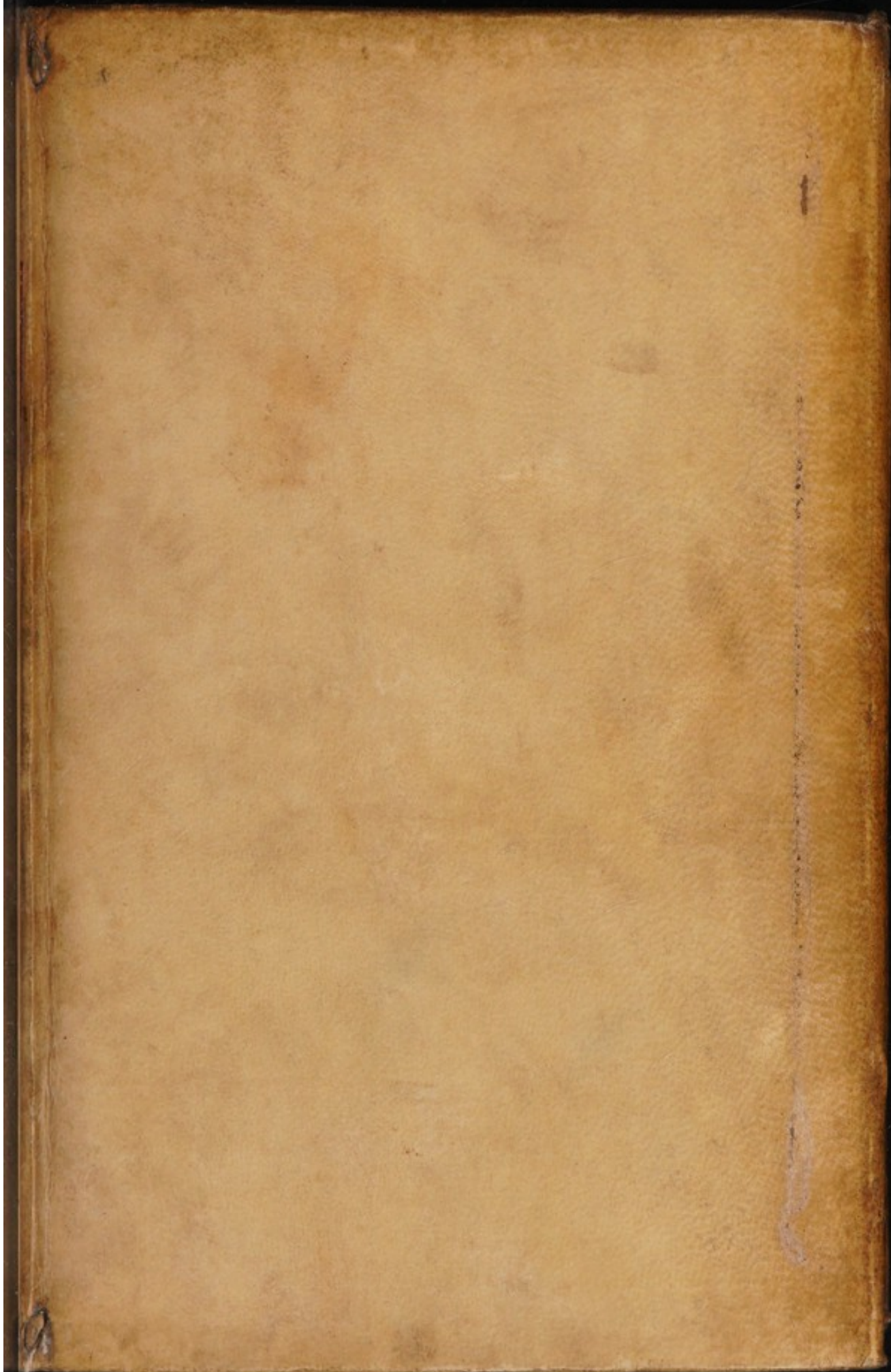
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

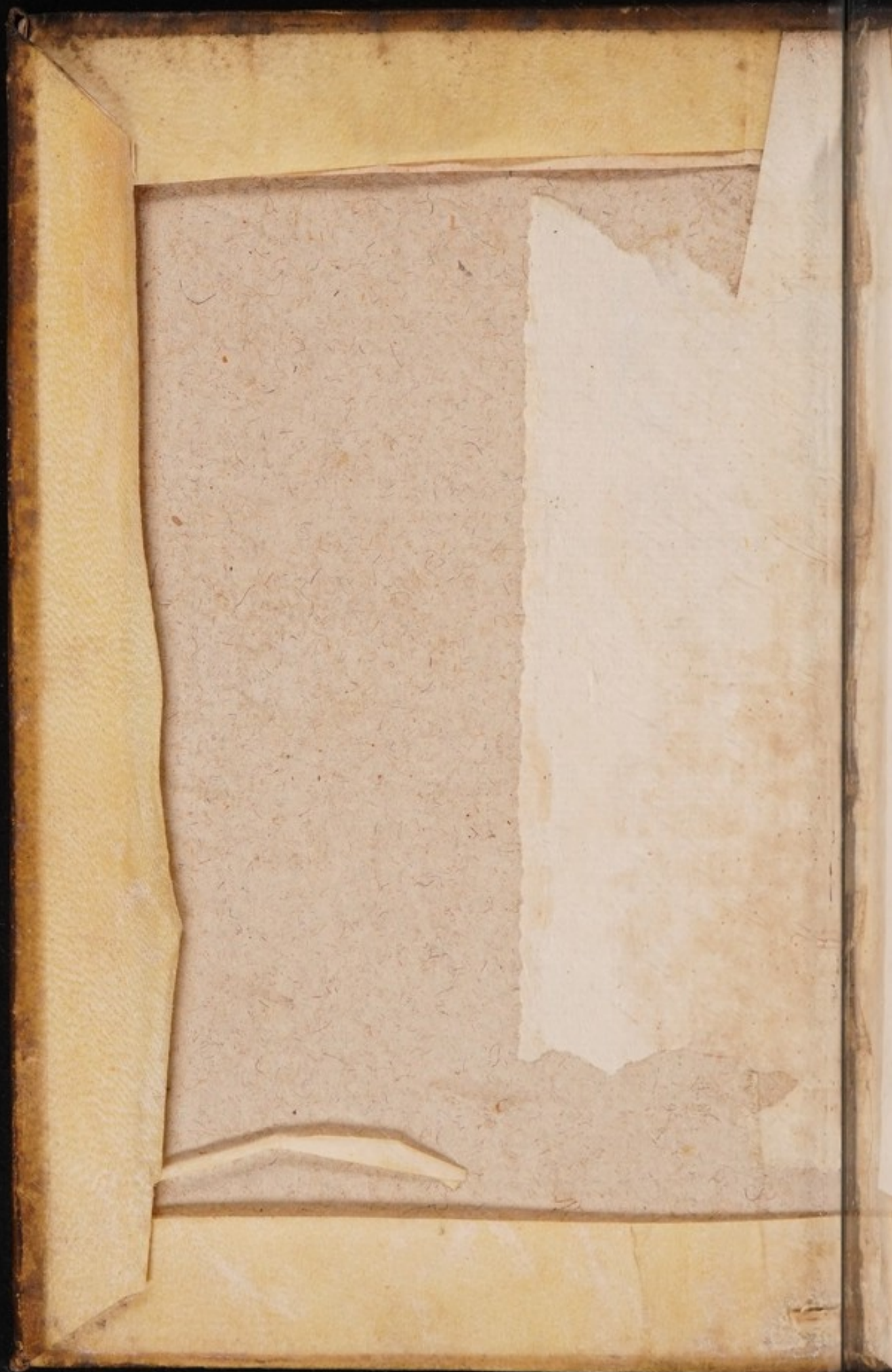

BLASIUS
HOLLERIUS
ARS
MEDICA
THEORICA

MEDICAL SOCIETY
OF LONDON

ACCESSION NUMBER

PRESS MARK

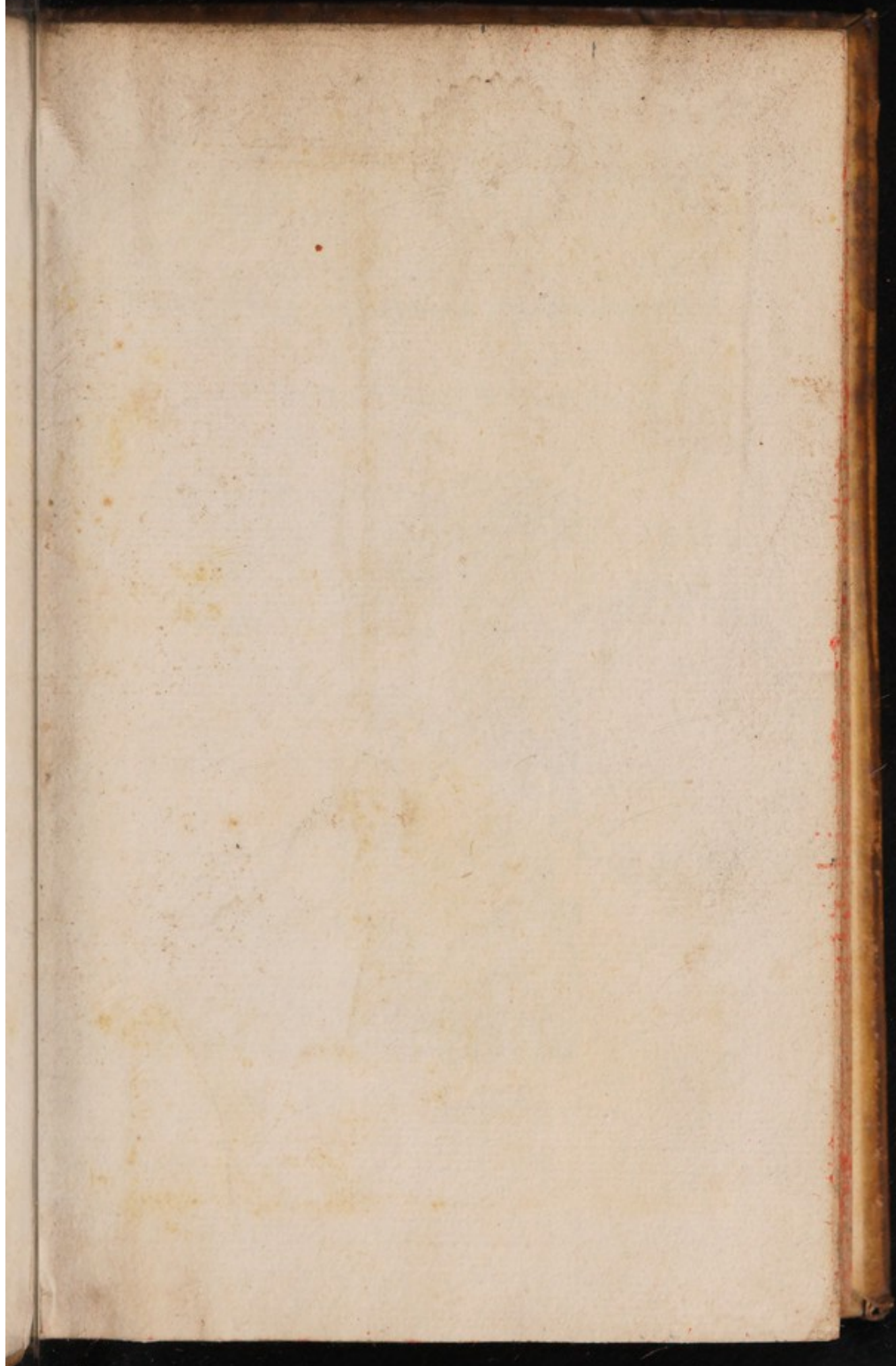
HOLLERIUS, B.

II

pg 12

24

G. L. 33

65462/A

Medicę artis The

ORICA, LIBRIS DVOBVS SVCCIN=
*Et comprehensa, atq; medicine Studiosis apprimè
necessaria.*

BLASIO HOLLERIO VIVARIEN=
si, Doctore Medico authore.

LONDON • MEDICAL
SOCIETY

Anno. M. D. LXV.

III

AD LECTOREM.

Carolus Kyrningus D.

Certa Machaonias ut semita ferret in artes,
Et medicas iuuenes consequerentur opes:
Hunc tibi confecit lector studiose libellum
Hollerius: Musæ dexteritate suæ.
In quo commemorat uarios ex ordine morbos,
Perdere qui dira corpora tabe queant.
Ostendit sæui quæ sit tibi causa doloris,
Veraq; morborum quæ sit origo docet.
Sinimum calida correptus febre laboras:
Hic, si quæsieris, unde sit orta uides.
Argentes etiam si frigore concutit artus:
Quæ sit causa tuæ frigiditatis habes.
Deniq; quod poterit corpus torquere caducum:
Hic quo profluxit fonte uidere licet.
Ergo precor coëmas librum semperq; reuoluas:
Sic te cura tenet corporis ulla tui.
Atq; refer meritas auctori candide grates
Lector, qui præsens hoc tibi fecit opus.
Sed uos degeneres procul hinc decedite Momi:
Qui quodcunq; bonum dilaceratis opus.
Si tamen hæc audet, quid enim non Zoilus audet?
Ingenui quisquam carpere scripta uiri:
Tunc sibi cum pueris non rem sciat esse pusillis:
Sed qui uibretur liber Iambus erit.

ILLVS

Illustrissimo do-

MINO, D. IOANNI DE FERRIE
res: Vidamo Carnutensi, Domino
de Melligny &c. Virtute & do
ctrina ornatissimo: Domi
no meo plurimum
colendo.

BLASIVS HOLLERIVS Vi
uariensis. S. P. Opt.

VI ARTES ET SCI
entias colunt Illustrissime
Vidame, primo in arce con
templationis: deinde in a
ctiōe operam impendunt. Sed hanc,
nisi contemplandi institutis atq; legi
bus regatur, nutare & plerunque tu
multuari periculosa experientia docet.
Vtraque compendiose ducta facilius
memoriam subit, atque animo con
stantius inhæret. Neque enim in acti
one posita, nisi artis fundamenta theo
retica præcesserint, sese nobis commu

A ñ

EPISTOLA

nicant. Ob id Philosophi duplicem vitam statuerunt, alteram in intelligentia, alteram in administratione. si quidem nullus ad laudem otio locus dari potest. Primam igitur medicæ artis partem, quæ contemplatiua & speculatiua dicitur, in compendiarium notionem cogere uolui: ut infirma sustineatur memoria, dubia certior fiat, expediatur impedita, lapsa denique reuocetur. Atque ubi Celsitudo tua, Illustris. Videme beneuolentia & humanitate plena accessit, ad exprimendum quicquid hac in parte haberem, animus incaluit: Idque sub Celsitatis tuæ beneuolentia & fauore tutelaribus: ne subicerem ac supprimerem, ius illud quod ad summam æquitatem exigis: & quod in commune bonum agnoscunt, uel infinitæ memoriæ. Ob id quæ ad medicinæ primam cognitionem spectant, summam perstrinxi: quæ quidem ad altioris fastigij gradum subuexissem, nisi sceleratissimus ille Genius, fortuna dictus, obstitisset. Et adhuc dum singula ad excudendum expenderem, animum habebam adumbratum, contracto tum
nouo

DEDICATORIA:

nouo mihi matrimonio. Itaq; si quid in-
terciderit, quo minus hoc meum tuæ
Celsitudini officium probetur, quæ-
dam uenia excusationis mihi, ut existi-
mo, dabitur. cum aliàs nihil adeo usq;
elimatum, tersum & politum fieri uix
potest, quod nõ in calumniam rapiant
maleuoli, & asteriscis, unguibus, & gra-
phis seuerissimis uellicent, lacerent &
expugnant: atq; alterius cuiusq; operam
despectiorem habeant. qui quidem in-
geniosi uel abundantes otio, si quid de-
esse hic uideant, addendũ: aut superesse,
rescandum: aut corrigendum permitti-
mus: atq; sua in medium adducant. Nũ-
quam enim me pigebit iusta reprehens-
sione mea agnoscere & meliora redde-
re. Sed mihi nunc sat est, & præclarè ac-
tum puto, si te patronum ac tutorem
bonarum artiũ et scientiarum. Illustris.
Vidame, tristi posterorum obliuione in-
uolui pro uiribus nõ patiar, & posteris
tati medicinam facere cupienti, subsidio-
sim. quo altiora & pleniora facilius in-
notescant, in mediũ adducta: atq; in ma-
iorem ueniãt cõmendationem & usum.

EPISTOLA

inferiora tamé quâ quæ è penu literariâ
 atq; etiâ promptuario tuæ eruditionis
 & iudicij possunt desumi. Ad hæc insti-
 tutû illud percupio urgere, qd Illustriss.
 Prin. & Rom. Imp. Electori D. Frideri-
 co Comiti Palatino, Christianæ religio-
 nis amantissimo promissimus. Si quidẽ
 ex eius etiâ benignitate fructû nõ illibe-
 ralem, ex nõ ita ualde magna opera, re-
 cepi. Peracta, quâ dixi, instituta ratione,
 cognoscere studebo (qd antea neglexi)
 quid sit hominẽ optimẽ de se ipso me-
 reri: quãdo quidẽ uaria lectione hucusq;
 delibutus, futura mihi, nõ prospexi: quo
 nomine angi, ut opinor, magnopere nõ
 debeo: Continget fortasse aliquando
 per occasionẽ, ut hæc mœsta & impedi-
 ta uitæ ratio, ad certum aliquem statum
 immutetur. Itaq; si beneuolentia honorũ,
 cuiusmodi es ipse, magnorũq; hominũ,
 in quorum numero honorificum locũ
 tenes, nobis sese communicarit, quæ ad
 multarum ætatũ memoriã perueniãt (si
 uitã Deus dederit) in publicũ edere ani-
 mum induxi: uel etiã sub foelicissimo au-
 spicio Regiæ Maiestatis literarũ bonarũ
 peritia

DEDICATORIA

pericia foeliciter instructæ . modo quid tantæ Maieftati dignū excogitari uel inueniri queat: Et licet multi præstantioris doctrinæ uiri in antecedentium uestigia progrediētes , medicæ artīs compendia conscripserint , nihil tamen aut illis aut mihi derogatū existimo , quo studium communi concordia minus suscipiatur. Sed inferiores sunt hi nostri conatus, quā ut tanto Domino adscribi ac dedicari debuissent. Veruntamē tantū apud me potest animi tui candor & Celsitudo, ut ad alia edenda sim propensus, ita me uera illa uirtutum tuarū constantia incitauit, quam comitantur multæ magnæq; actiones Heroicę, quas illustri laude celebrarem, si mihi essent sermones, qui Celsitati tuæ probātur, De tua etiam gratia, quæ mihi fores aperit, non possum satis dignas agere gratias, habere tamē possum & habeo quā maximas. Deus opt. Max. Celsitudinis tuæ mentem ad Aeterni Dei gloriam & Reipub. commoditatem conseruet.

Argentine Cal. Maijs, Anno,
M. D. LXIII. A iij

CONTENTORVM BRE-
uissimus Index.

A	A	uel post conueniāt. 88
Actio quid. 71	Actio quid. 71	Balnea aquæ dulcis. 86
Actiones duplices, ibid.	Actiones duplices, ibid.	Balnea aquæ frigide quibus nō conueniāt. 88
Actiones ualide & imbecille. 72	Actiones ualide & imbecille. 72	Balnea aquæ calidæ. 89
Ætates quot. 18	Ætates quot. 18	Barba quibus & quare non contingat. 35
Affectus qui morbi & quæ cause. 143	Affectus qui morbi & quæ cause. 143	Bilis flaua naturalis & non naturalis. 27
Affectus qui præter naturam accidunt. 135.	Affectus qui præter naturam accidunt. 135.	Bilis praxina 28
Alui deiectio. 273	Alui deiectio. 273	Bilis uitellina ubi generetur. 27
Animi Pathemata. 132	Animi Pathemata. 132	C
Anni partes quatuor. 17	Anni partes quatuor. 17	Cacochymia cur purgatione non facile toleratur. 109
Apothepia. 85	Apothepia. 85	Capitis affectus ex plenitudine curatio. 13
Artes & earum fines. 2	Artes & earum fines. 2	Capitis partes 36
Arteriarum sanguis. 89	Arteriarum sanguis. 89	Morbi. 180
Atrophia. 189	Atrophia. 189	Capitis quæ bona quæ uel mala constitutio. 33
Articulorum ægrotudines. 206	Articulorum ægrotudines. 206	Cardialgia. 200
Aurium morbi. 195	Aurium morbi. 195	Causa quid. 151
B	B	Causa
Balneorum triplex differentia. 86	Balneorum triplex differentia. 86	
Balnea quæ ante cibum	Balnea quæ ante cibum	

I N D E X.

Causa duplex.	155	tes.	ibid.
Collum	50	Elementa quomodo à	
Concoctio quid.	79	principijs differat.	10
Corporis humani causa		Επιδημιας.	36
& principium	50	F	
Corporis partes dupli-		Facies.	36
ces.	ibid.	Faciei accidentia.	196
Cranei suttura.	44	Facultates.	69
Crisis.	214	Febris quid.	161
Crus.	66	Februm prima diuisio.	
Cutis.	35		162
D		Februm simpliciũ tria	
Dentium numerus et e-		genera.	163
orum usus.	46	Febris ephemera du-	
Dentiũ affectiones.	197	plex	164
Dies decretorij.	219	Febris putrida.	66
Digiti.	54	Febris intermittens du-	
E		plex.	166
Elementum quid.	8	Febris tertiana exquisi-	
Elementa nõ nutriunt.	9	ta	167
Elementa humoribus		Producta.	ibid.
correspondent.	10	Febris ex flaua bile du-	
Elementa quatuor.	11	plex.	168
Elemẽta quaedã sibi mu-		Febris	ἰπιαλ⊙ 169
tuo cõmunicant.	12		λυπυρια ibid.
Elementorum qualita-		Febris hectica.	171

I N D E X.

Febris hectica triplex.	122	Humores in sanguine quomodo discernen di.	24
Febris pestilens.	174		
Signa ipsius.	175	I	
Febris quartana.	170	Ilia.	65
Febres compositæ.	176	loxiæ	ibid.
Febris quotidiana	ibid.	Intemperiei quatuor dif ferentia.	20
Febris semitertiana.	177	Intemperantia octo.	22
Frictionum sex differen tia.	83	Instrumentales partes que dicantur	50
G		Iracundia	133
Gentiliū affectiões.	104	Inedia quando aduersif sima.	18
Gingiuarum calidiores affectus que uena sci sa tollat.	113	Intestinorū numerus.	60
H		Intestina que uermes po tissimū habeant.	61
Habitus quid.	2	Intestinorum morbi.	201
Hemorrhogia unde fi at.	151	L	
Hemorrhoides affatim profluentes curatio.	113	Labia.	41
Hepar.	60	Lien.	61
Hepatis morbi.	303	Lingua ex quibus con stet.	47
Humorum generatio u bi fiat.	24	Lippitudo	145
		M	
		Magnitudo inepta.	142
		Maras.	

INDEX.

Marasmus.	172	Morborum signa.	221
Malacia.	200	Morbi instrumentarij	
Manus organum orga-		qui dicantur.	149
norum.	54	Motus & quies.	41
Medicina ars & scien-		Musculi ex quibus com-	
tia.	2	ponantur.	67
Medicinæ definitio	1	N	
Medicinæ partes & dif-		Nasus	40
ferentiæ. 3. & 4		Nasi commoda.	41
Medici Rationales.	6	Nasi triplex figura. ibi.	
Medici Empeirici.	6	Narium actio.	153
Medici Methodici. ibid.		Narium morbi.	19
Membranae foetum in-		Nervorum paria septē.	
uolentes unde na-			30
scantur.	65	Nutritio quādo fiat.	79
Methodus in morbis cu-		O	
randis obseruāda. 303		Oculorū compositio.	37
Morbus quid.	135	Oculorū pathemata.	189
Morbus omnis unde fi-		Oculorum signa physi-	
at.	161	onoma.	29
Morbus triplex. ibid.		Oculorum humores.	35
Morbi primi.	237	Oculorum musculi.	39
Morborum causæ uariæ		Oculorum Nerui. ibid.	
ibid. & seq.		Oris passiones.	197
Morborum tempora.		P	
218. & 220		Paralysis.	187

Pectus

I N D E X.

Pectus.	57	tio.	293
Penis.	63	Pulsus iuxta ætates.	294
Pepid. &.	166	Anni partes.	ibid.
Physiologia.	3. & 4	Pulsus iuxta regiões.	295
Pituitæ species.	25	Pulsus post balnea qua-	
Pili unde generentur.	34	les.	296
Planeta.	316	Pulsus post edulia.	ibid.
Plenitudo quid.	96	Pulsus ex affectibus ani-	
Plenitudo uasorum ni-		mi	297
mia.	105	Pulsus ex inflammatio-	
Plenitudo quando fiat.		ne.	ibid.
ibid.		Pulsus epilepticorū.	300
Plenitudinis signa.	97	Pulsus pleuriticorū.	298
Purgatio fit duplici-		Pulsus hydropicorū.	301
ter.	101	Pulsus stomachi affecti.	
Purgatio quando præ-			300
ferenda, sanguinis		Pulsus ictericorum abs-	
missioni.	102	que febri.	301
Pulsus quid & eius cog-		Q	
nitio.	287	Qualitates primæ	12
Pulsuum causæ.	ibid.	Qualitates secundæ.	19
Pulsus duplex.	288	R	
Pulsuum æqualitas &		Renes.	61
inæqualitas.	290	Renum passiones.	203
Pulsus ordinatus.	293	Res naturales.	3
Pulsuum triplex muta-		Res nō naturales.	4. 77

Res

I N D E X.

Res præter naturam.	Sudor.	271
ibid. & 135.	Symptoma quid.	147
Repletio et inanitio. 96.	T	
Respiratio pessima quæ	Temperamentū quid	14
S (286.	Temperata quæ dicantur.	15
Salubria quæ dicantur. 2	Tēperaturæ inditia.	16
Sanguis naturalis unde	Temperamentum insanis duplex.	17
& quale efficiat. 24	Testes.	63
Sanguis nō naturalis. ib.	Thorax.	55
Sanguinis essentia. 131	Thoracis morbi.	198
Sanguinem mittēti quæ	Tremor.	158
consideranda. 116	Tumores præter naturam. 206 & seq.	
Sanguis quando ad animi deliquium detrahendus. 117	V	
Sanguinis mittēdi quantitas cōsideranda. 113	Vapores q̄ dicantur. 13	
Sectæ medicorum. 6	Vasa præparantia. 62	
Senectus qualis. 19	Venam aperienti quæ consideranda. 116	
Somnus & uigilia. 90	Venæ sectio quando purgationi præferenda & contra. 102	
Somnus diurnus cur noxius. 91	Venæ sectio in quibus feri non debet, ibid.	
Somnia. 93	Venæ sectio quibus morbis	
Spiritus quid et unde. 75		
Sputa. 277		
Supuratio. 279		

I N D E X.

- his conueniat.* 104
Venæ sectio quando la-
ta & quādo angusta
fieri debeat. 128
Venæ tres insignes in
brachio ubi percuti
debeant. 55
Ventris inferioris mus-
culi. 59
Vētriculi affectiōes. 200
Vesica. 62
Vesicæ morbi. 103
Vomitio quas partes ex
purget. 99
Vterus. 64
Vteri pathemata. 209
Vterum gerentes quan-
do purgandæ. 112
Victus administrandi
quæ hora conueni-
entior. 79
Victus iuxta anni par-
tem. 80
Vngues unde generatio-
nem et incrementum
suscipiant. 67
Vrinæ & earum cogni-
tio. 222. & seq.
Vrina quid. 222
Vrina ubi conficiatur.
ibid.
Vrinæ color. 223. & seq.
Vrinarum consistētia
triplex. 230
Vrinæ ex intemperie
ibid. & 252
Vrinæ quantitas. 231
Vrina in hydropē. *ibid.*
Vrinæ passivæ color. 227
Vrina proportione mi-
nor. 232
Vrinarum contenta. *ibi.*
Vrinæ hypostasis ubi
co:spiciatur. 233 &
237. & 239
Vrinarum contentis tria
consideranda. *ibid.*
Vrinarum contenta in
senibus. 156
Vrinarum contenta un-
de eleuentur 262

Vrina

I N D E X

Vrinarum contenta pes-	les esse debeant. 249
sima ibid.	Vrinarum inspicienda-
Vrine optime nota.	rum locus. 250
234	Vrine iuxta etates. 252
Vrine contenta. ibid.	& 254
& seq.	Vrine mulierum. ibid.
Vrinarum contenta te-	Vrine uirginum. 252
nua 235	Vrine iuxta anni par-
Vrini innatantia. 239	tem. 253
	Vrine dormientium.
Vrinarum bullæ. 240	255
& 262	Vrine uigilantium ibi.
Vrine phrenesim indi-	
cantes. 242	Vrine quæ februm ini-
Vrine citra Hypostasim.	tius male. 256
ibid.	Vrinarum præuidenda
Vrina febris tertianæ et	quæ. 257
quartanæ. 244	Vrinarum essentia. 260
Vrine febris quotidiana-	Vrine crassæ post tenu-
næ. 245	es quid indicent. 261
Vrine in affectibus ca-	Vrina malè olens. 263
lidis quales. 246	Vrine cordis pulmonis
Vrine & pulsus quid	& hepatis præter
indicent. 248	naturam calefacti.
Vrinarum matule quæ	264

Vrine

I N D E X.

Vrinae in lateris doloribus quales 265 *consideranda* *ibid.*
Vrinae sabulosa. 266
Vrinarum mutationes

FINIS INDICIS.

Errata quaedam omissa.

Pag.	192	lin.	13	colore.
Pag.	193	lin.	9	Rhyas.
Pag.	314	lin.	15	nostra etate.
Pag.	89	lin.	25	exercitium.
Pag.	97	lin.	24	Plenitudinis causa.

MEDICAE

ARTIS THEORICA,

Libris duobus succinctè

comprehensa.

ATQVE MEDICINAE STV²

diosis apprimè necessaria.

BLASIO HOLLERIO

Viuariensi, Doctore Medico

Authore.

Medicinæ definitio & partes,
interpositis artium generibus,
primo hoc capite docentur.

EDICINAM ET ARTEM

Medicam Autores indifferenter usur-

pant: eamq; uarijs modis definiunt,

Hippocrates enim πρόσθεσιν καὶ
ἀφαιρέσιν, hoc est, adiectionem & subtractionē.
ubi quid scilicet deficit, aut exuperat.

Galenus Herophili secutus definitionem, scienti-
am salubrium, insalubrium & neutrorum pro-
tulit. scientiæ uocabulo communiter & non propriæ

B. sumpto.

Lib. 1. & 6.
Collect.

sumpto. Quamuis ars & scientia esse possit, ars
quidem ratione habituum, quatenus ex sepe iteratis
actibus nascitur. Est autem habitus qualitas compara-
ta ex crebris actionibus, quæ nostra assuetudine ac-
quiruntur. Scientia uero dicitur ratione causarum et
conclusionum, circa quarum demonstrationem uersa-
tur. Salubria quidem uocat ea, quæ præsentem sani-
tatem tuentur restituuntque deperditam: morbosa
uero quæ contraria his sunt, ueluti lib. de sectis ad eos
qui introducuntur, ostendit. Auerrhois porro Medi-
cinam artem dixit operatricem ex ueris principijs,
experientia, & ratione inuentam. Alij ex subiecto
& fine definiendam potius iudicarunt: ut sit ars quæ
circa corpora humana uersatur, sanitatis effectiua.

Et quoniam artes diuersæ sunt, earum quoque fines
diuersos esse oportet. Aliæ enim rem solum animo
cernunt, & θεωρητικαὶ à Græcis dicuntur, quæ in
sola natura rerum contemplatione suum finem ha-
bent, sine ulla corporis actione: ut est Physiologia,
quæ hominis naturam, corporum generationem, in-
teritum & mutationem ostendit. Aliæ πρακτικαὶ
dicuntur, quæ finem in agendo sibi statuunt, nihil post
actionem operis relinquentes, ut Musica. Aliæ ποιη-
τικαὶ, quæ uel nouum opus aliquod efficiunt, ut edi-
ficatoria, pictoria, fabrilis: aut iam factum, quod de-
inde uitium fecerit reficiunt, ut medendi ars, &
aliarum

illarum effectricum. Sunt qui quartam artium differ-
rentiam adiungant, utpote $\kappa\lambda\sigma\iota\kappa\eta\nu$, id est, acqui-
rentem: ut est aucupatoria, piscatoria & uenatoria,
quæ magis studio & labore quàm arte comparantur.
Sic & Comicus Pœta:

Quod pleriq; omnes faciunt adolescentuli.
Ut animum ad aliquod studium adiungant, aut
equos alere, aut canes ad uenandum, aut ad Phi-
losophos.

Ex supra dictis apparet Medicinam ex effectricum
esse genere: non quod nouum opus efficiat, sed quia
emendat ac reficit quod uitio quodam est depraua-
tum: sicuti Galenus lib. de constitut. artis med. indi-
cauit.

Medicinæ interea partes ob earum diuersitatem
diuersis sunt nominibus appellatæ: nam quæ sanita-
tis tuendæ præcepta tradit, conseruatricem: & quæ
morbos propellit, curatricem: Eam uerò quæ pro-
hibet ne morbi nascantur, iam malè affecto corpore,
præcautricem & præseruatricem nominant: sicuti
quæ conualescentibus adhibetur, restauratricem.

Medicinam porrò in tres classes seu differentias,
uiri qui dam celebres digesserunt.

Prima Physiologia dicitur, hæc septem res natu- Res naturales
rales (quæ corporis nostri constitutionem compa-
ctam & absolutam reddunt) indicat. Ut sunt, ele-

4. BLASII HOLLERII

menta, Temperamenta, Humores, partes, facultates, actiones & spiritus: de quibus postea.

Res non naturales.

Altera Hygiene, quæ res non naturales docet: quæ quidem administratæ ut decet, corporis naturam incolumem seruare possunt: sin minus, alterare, & sanitatem demoliri. Huiusmodi sunt aër, cibus & potus, motus & quies, somnus & uigilia, inanitio & repletio, atq; animi affectus.

Res præter naturam.

Tertia Aetiologia nuncupatur, & est rerum quæ præter naturam corporibus nostris insunt: ut morbi causa, morbus & symptoma. Sed cum duplex sit medicæ artis & eius efficaciamunus: alterum ut sanitatem conseruet: alterum ut profliget præter naturam affectiones: necessum est iam dictis partibus alteram interuenire, quæ signa doceat, alteram uero quæ methodum curatiuam contineat.

Merito igitur primariæ medicinæ partes quinque Græcis annumerantur: utpote φυσιολογικὴ, ὑγιεινὴ, αἰτιολογικὴ, σημειοτικὴ, & θεραπευτικὴ.

Physiologia Theoricæ pars est, quæ res naturales continentur. Vniuersam siquidem hominis naturam indagat ac perquirat. De his Galenus lib. de Elementis, Temperamentis, Facultatibus naturalibus: de fœtus formatione, de placitis Hippocratis & Platonis, atq; de usu partiũ corporis humani sermonẽ habuit

Hygie =

Hygiene sanitatem tuetur, morbisq; aduenientibus occurrit. Ad hanc partem spectant libri Galeni de sanitate tuenda, de aliment. facultat. de cibis boni & mali succi.

Aetiologia quæ παθολογικὴ etiam à Græcis dicitur, præter naturam causas & symptomata disquirit. Ad hanc referuntur opera Galeni de morborum et symptomatum causis & differentijs, atq; locorum affectorum. Aetiologia,

Simiotice prosperæ & aduersæ ualetudinis signa docet, hoc est, cognitionem præteritorum, inspectionem præsentium & futurorum prædictionem. Hanc partem Hippocrates in progn. & Gal. lib. de crisib. & dieb. decretorijs sunt prosequuti.

Therapeutice medendi rationem ostendit. Hæc in tres partes diuiditur, quas Græci διαίτητικὴν, φαρμακευτικὴν ἢ χειρουργικὴν appellant. Διαίτητικὴ, uictus ratione: φαρμακευτικὴ, medicamentis intus & extra corpus admotis, Χειρουργικὴ, manus industria auxilium præstat.

Huc pertinent libri Hippocratis de uictus ratione in morbis acutis: Item libri Therapeutices Galeni, & ea quæ Paul. Aegineta in epitomen contraxit.

DE SECTIS MEDICORVM.

Caput II.

Sectæ Medico-
rum tres.

MEDICORVM SECTAS, QVÆ
dogmata, & placita dicuntur, ab initio usq;
ad Galeni sæculum tres fuisse legimus. Ra-
tionalem, Empiricam & Methodicam. Atq; ab ea,
cui astipulantur & consensum præbent, appellatio-
nem Medici retinuerunt, ut λογικὴ, hoc est rationa-
lis, ἐμπειρικὴ, quæ sola experientia ducitur, &
μεθοδικὴ, quæ ab effectibus solis curationum indi-
cationem desumit.

Medici ratio-
nales.

Porro Medici rationales, qui dogmatici & uerè
Methodici dicuntur, omnia ratione et scientia agunt:
atq; uniuersam corporis naturam, constitutionem,
morborum causas, signa & symptomata, atq; conue-
nientia remedia inquirunt: nec interea rerum utilium
experientiam damnant, sed rationem in obseruatio-
ne adhibent, ob id eos meritò sequimur, ut qui ueram
ac probabilem doctrinam, eamq; certa Methodo pro-
sequantur. Huius sectæ princeps medicorum Hippo-
crates author fuit.

Empirici.

Empirici, citra morbi, & eius causæ notitiam ob-
seruationi eorum, quæ frequentissime eueniunt, inni-
tuntur. Sperant enim in multis particularibus expe-
riundis, obiter quod conueniat inuentum iri, & fortu-
næ confidentia ad aliud absq; ratione transiliunt, si
primis experimentis non responderit successus. Inte-
rea facultatis medicamentorum essentiam non posse
cognosci

cognosci existimant: non secus atq; Sceptici philosophi, quemadmodum Galenus lib 1 simpl: indicauit.

Atq; Empirico sat est, si laborantis particulae symptomata exposuerit: ueluti tumorem præter naturam, renixum & pulsatilem dolorem, & tensionem ruboremue: aliaq; id genus, imponitq; nonnunquam breuitatis docendæ causa, cunctis simul collectis, unum nomen, sicuti iam comprehensis phlegmonem, ut Galenus lib. 7 & 13. Method. Med. scriptum reliquit. Huius autem sectæ principatum, Philinius obtinuit.

Dogmatici neglecta experientia solam artis methodum ad expellendos morbos obseruant, curationem interea hominum quodammodo æqualem seu communem iudicant, unde causam, ætatem, tempus, regionem consuetudinem, locum, affectum, uirium ægrotantis, seu nature seu habitus inspectionem, nullo modo conferre ad indicationem existimant: sed à solis affectibus remedij indicatione petita, curationem auspiciantur: aiunt enim id quod est toto genere præter naturam ablationem sui indicare: & quæ luxata sunt (quæ uidelicet loci gratia præter naturam se habent) reponenda in suum locum. Sed id priuatorum cuiq; etiam patet quippe citra artificium membrum quod luxatum est, reduci in artus omnes iubet: præterea uerrucam tolli, & ulcus ad cicatricem duci, atq; aluum fluentem sisti ipsi tradunt: sed qua ratio-

ne id fieri debeat, incerti sunt: nec nisi in manifestis uersantur. unde suum dogma euidentium cognitionē describūt. Ad hæc omnes morbos ad duo genera contrahi posse autumant: astrictum uidelicet et fluens: et si quod fuerit tertium, ex utroq; mixtum esse uolunt. Huius sectæ principium ex Themisone ductum fuit.

Cæterñ Empirici ex obseruatione experimētorum: Methodici uerò ex communi indicatione principij notionem statuunt. Nunc quæ ad huius nostri operis fundamenta pertinent, aggrediamur.

DE ELEMENTIS ET EORUM
QUALITATIBUS.

CAP. III.

Elementum
quid.

Plato in phi-
leb.

ELEMENTVM IGITVR SIMPLEX est, & minima corporis alicuius pars Sic & Constantinus philosophus definiuit. ea tantum elementa intelligens, quæ aspectui nostro minime subiiciuntur. Nec enim inferior hic ignis, hic aër, hæc aqua, seu terra simplici qualitate sunt elementa: nec quantitate minima: quare elementa propriè dici non possunt. Sic & Plato unumquodq; inquit, elementum apud nos exiguum est, nec ullo modo syncerum & integrum, minimeq; sua natura dignam uim ferens. Ignis siquidem noster imbecillior est, quam
qui

qui in suprema mundi regione locatur. Ad eundem modum et reliqua elementa, quorum concordia, mundus, & corpus nostrum, ut Empedocles Pythagoreus testatur, constat: discordia uero dissipatur. At uero Galenus nos persæpè uti elementis uniuersalibus uel synceris, lib. 1. Element. testatur. Sicuti aqua, quotidie dum bibimus aut lauamur, & aëre qui nos undique ambit, dum illum in spirando attrahimus: igne etiam dum frigemus, ut caleamus utimur: uerum hoc loco de communioribus & minime synceris eum intellexisse mihi uerissimè uidetur: cum haud dubie profutendum instituat, ex terra, aqua, aëre et igne, tum stirpes, tum animalia cuncta gigni, ali, atq; incrementum suscipere. At uera elementa non nutriunt, nec ullam gustui qualitatem offerunt, sicuti etiam lib. 4. de simpl. Medic: facult. testatur. In ipsis quidem solis, summas qualitates reperies, absq; ulla mixtura aut temperie. Etenim in igne summam caliditatem & siccitatem: in reliquis etiam reliquas qualitates prout sui cuiusq; natura postulat. Sunt qui tria elementa tantum adnumerent, aërem, aquam & terram. Ignem uero elementum esse negant propter immensam caliditatem: sic et res frigidissimas elementa dici nolunt. At Galenus sola elementa prorsus calida, aut frigida esse dixit, & quicquid præter hæc cœperimus ex his mixta esse tradit. Itaq; non amplius ab soluta ratione syn-

Elementa non nutriunt.

cera, & à mistione aliena reliqua quæuis calida aut frigida dicuntur.

Elementa à
principiis
differunt

Quo pacto aut à principiis elementa differant, lib. primo elementorum Galenus ostendit. Elementum, inquit, à principio in hoc differt, quod minimè sit necesse principia in eodem esse genere cum eis, quorum sunt principia. Elementa quidè ad idem semper genus pertinent. Simplex namq; qualitas compositæ, & simplex corpus, corporis compositi est elementum. Rursus ex principio oriuntur omnia: ipsum autem nulla ex re alia nasci potest. Nec enim esset hoc principium quod generetur aliunde. Atq; si semel extingueretur, nec ipsum ab alio renasceret, nec ex se aliud curaret. Ad hæc elementorum numerus humoribus quatuor adæquatur: ita ut singula elementa singulis humoribus qualitate correspondeant: ut ignis, calidus & siccus cum sit, eiusdem naturæ humorem in corpore refert, utpote bilem flauam. Sic ær inferior sanguinis, & aqua pituitæ, atq; terra melancholiæ qualitates obtinent.

Quotiescunq; igitur aliquam uiderimus particulam frigidam siccam et densam, ea satis sit ad terram: memoriæ concipiendam. Satis etiam si humidum aliquid conspeximus rarum & fluens, ad contemplandam mente aquam. Calor quoq; animantis ignem nobis representabit: sicuti spiritus ærem in primis, ac subinde

binde ignem. Quatuor igitur humores nobis insunt, Humores quatuor corporei ex alimentorū interuentu.
 elementa in corporibus dicti, ex alimentorum interuentu: sanguis uidelicet, pituita, bilis tum flaua, tum atra. atq; moderata omnibus quatuor elementis temperies, ipsos conquiescere & minime morbosos fieri necesse est, unde & sanum corpus ab Hippocrate est dictum, cum mediocriter & uirtute & copia ipsa inter se elementa habuerit. Contra uerò corpus dolere sentitur, cum aliquid minus aut maius fuerit: aut dum ab alijs semotum, unum aliquod in alienum quendam locum transcurrit. Sic Plato Hippocratem secutus, Quum enim, inquit, ex terra, igni, aqua, & aëre, compactum sit corpus, horum præter naturam excessus, defectus uè, & ex eo loco proprio in alienum translati humores, seditiones ac morbos procreant.

Elementa igitur quatuor numero, etiã Metaphysicis habentur: ueluti essentia, esse, uirtus & actio. Elementa quatuor.
 Quatuor Mathematicis: signum, linea, planum, pululatio naturalis seu adulta forma. Sic & philosophis & medicis quatuor esse communis opinio tenet. Ignis, aër, aqua, & terra. Ex quorum mixtura, sed impari, (ut in nostris Comment: in lib. de nat. hum. secundum Hippocrat: etiam diximus) omnia generantur ac fiunt, atq; ipsorum naturas & qualitates suacuiusq; essentia prodit. Elementorum porro aliæ Elementorum secundæ qualitates.
 sunt qualitates ab his quas diximus, uirium tamen inferiorum,

feriorum, ut tenuitas, raritas, splendor, leuitas, perspicuitas: & his contrariæ, crassities, densitas, obscuritas, grauitas, oppacitas.

Interea primas summasq; ipsorum elementorum qualitates uocamus, quibus efficacissima uis inest, ut igni caliditas, & terræ siccitas. Nam summa aëris & aquæ qualitas, etiam doctis ambigitur. Alijs siquidem summam humiditatem aëri, & frigiditatem aquæ: alij è conuerso tribuunt. Galenus & Aristoteles nunc hos, nunc illos imitantur. Sed Stoicis aer frigidus est. contra uero Aristoteli calidus magis censetur.

Ad hæc inter elementa quedam sibi mutuo communicant, ut ignis & aër, in calido: Ignis & terra in sicco: aer & aqua in humido: aqua & terra in frigido. Quedam secundum utramq; qualitatem aduersantur, ut ignis & aqua, terra & aer. At conuenientium facilius est transitus, ut ex igni in aerem sola humiditate superante. ex his, duo sursum naturaliter tendunt, ignis et aer: alia duo deorsum feruntur, aqua et terra: quò fit ut nõ congregiantur et multò minus misceantur. Porro aer hic infimus & nobis circumfusus, modo calefacit, modo refrigerat, modo humectat, modo exiccat, pro uaria regionum, partium anni, & præsentis status temperatura. Sed qui supremam regionem obtinet, calidum esse necesse est, propter ignis uicinitatem & motum continuum, & hic
elemen-

elementum proprie dicitur, ut qui sponte non cor-
 rumpatur, nec pabulo indigeat, nec euagetur: sed cer-
 tam sedem seruans, ut ad generationem sit aptus.
 Qui uero mediam regionem habet, eum frigidissimū
 esse demonstrant mixta imperfecta, in eo concretione
 genita: nubes, nix, grando, pluuia & huiusmodi. Ve-
 runtamen aer ipse in omnem excessum est alterabi-
 lis, non sua quidem natura, sed ex accidente, uapori-
 bus scilicet (qui humores sunt extenuati) ex aqua in
 eum elatis. Est itaq; aer igni proximus præ alijs ele-
 mentis, unde eadem natura utriq; propemodum inef-
 se uidetur. Ambo siquidem caliditatis, tenuitatis, ra-
 ritatis, leuitatis, splendoris, & perspicuitatis sunt
 participes. Ignis tamen longe actuosior, imò omnium
 elementorum efficacissimus, qui quidem in summo ca-
 lefacit, postea exiccat. Estq; tota substantia & qua-
 litatibus primis aquæ contrarius: sicuti terræ quate-
 nus crassa, densa, grauis, & opaca. Interea tra-
 dunt sibi naturaliter elementa mutuas operas: nam
 terra aquæ beneficio in formam quamlibet redditur
 habilior. Ignis & aeris raritatem, leuitatem & te-
 nuitatem: aquæ & terræ densitas, grauitas & crassi-
 ties remorantur. Terræ & ignis siccitas, aquæ &
 aeris humiditate corriguntur. Similiter ignis calidi-
 tas, & interdum aeris: aquæ & terræ frigiditate tem-
 perantur. Sic de opacitate, splendore, & reliquis.

Vapores quid.

Ceterum

Cæterum aqua supra id quod refrigerat, humidissima est. Hæc enim siue feruens sit, siue refrigerata, nunquam humectandi facultatem deponit. Sicuti Galenus lib. 1. simpl. & in comment. de nat. hum. testatur. Postremo terra quam cætera elementa circumcurrunt, ut illi fecunditatem adferant, tanquam suspensa, sed fixa tamen ac immobilis manet: ne si huc uel illuc declinet, sursum deorsumue feratur, partium ordo confundatur. Primo exiccat, deinde refrigerandi facultatem obtinet. estq; solidissima: contra uero ignis & aër tenuissimi: aqua inter hæc media. Nunc ad elementorum commixtiones, quæ temperamenta dicuntur, accedamus.

DE TEMPERAMENTIS SEU
quatuor qualitatum commix-
tionibus.

CAP. IIII.

Temperamen-
tum.

COMMIXTIO ELEMENTO-
rum, seu quatuor qualitatum cõmunio, tempe-
rumentum dicitur: Cuius differentie nouem à
Medicis sunt institutæ: una quidem temperata, quæ
græcis ἐν ἡρεσίᾳ dicitur: octo intemperatæ: utpo-
te, quatuor simplices, calidū, frigidū, humidum, &
siccum, quæ quidem suapte natura & primario: aut
aduenti-

aduentitia qualitate seu accidente sumuntur: Et quatuor ex his compositæ, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum et humidum, frigidum & siccum. Porrò quæ propria natura calida, aut frigida aut humida, aut sicca dicuntur (talia enim sunt quæ ab initio ad finem usque suam facultatem seruant) quædam actu seu energia: idq; uel absolute, ut elementa uel excessu ut homo & alia quæuis animalia. Cum autè inter res eiusdem generis speciei fit comparatio, ut homo atate florens, est puero calidior, tunc non ad excessum propriè, sed ad symmetriam eiusmodi comparatio dicitur, quemadmodum Galenus ostendit. Gal. lib. 1. 1. 1. simpl. cap. 1. 1. Quin etiam ex animantibus ipsis inter se collatis, canis quidem est sicciior, homo autem humidior, sed formicæ et apes his omnibus sunt sicciiores: Sic & Leo quouis homine calidior. Cæterù temperata dicuntur, uel ad pondus, hoc est exquisita, & ad æqualem temperiem sine ullo qualitatium excessu, quæ quidem cogitatione uerius, quàm ratione discuntur. Talia potissimum sunt, cuius internæ manus & frontis, atque digitorù summitas: Vel ad iustitiam, hoc est, conuenientem & idoneam temperaturam, ad obeundas functiones à natura institutas, ut cerebrum ad iustitiam, temperatum dicitur, si quatuor qualitatibus non absolute, sed pro sua natura probe ualeat. Id quidem cognoscetur ex commoderata excrementorum deiectione,

Temperatum
duplex,

Etione, & quando à calidis, frigidis, humidis & siccis non læditur. Sicuti Galenus libro in quo totam artem summam perstrinxit, fecit manifestum.

Intemperata
quæ dicuntur.

Temperatum igitur duplex est, absolutè seu simpliciter, hoc est, respectu totius naturæ: & in singulis generibus, in quo uidelicet elementorum contrarietas mediocris existit. unde considerare oportet temperaturæ æqualitatem omnibus temperatis animalibus & plantis non eam esse, quæ ab æquali contrariorum mixtione constat, sed quæ pro sua natura probe suo munere fungitur. Ad hunc modum aliquid temperatum dicimus, etiamsi ab æqualitate parum recesserit. ut aërem nobis circumfusum temperatum dicimus, etiamsi in alterutram partem paululum sit propensus. Præterea ex primis qualitatibus aliæ nascuntur: nempe mollicies, duricies, gracilitas & crassities: In quarum corpus ueluti medio constitutum est, quod ἐὺσάκρον Græci, nos quadratum dicimus. ex quo mediocritatem inter cuncta abundantum & præcipitum, audacem & timidum, misericordem & inuidum obseruamus. Item prudentia, humanitas, affabilitas, amicitia & huiusmodi, optimæ temperaturæ sunt inditia. At uero quæ mediocritatem in corporibus transcendunt, intemperata dicuntur, & ab eo contrariorum quod exuperat, sortiuntur appellationem. ut calidum, frigidum, humidum siccum, à calidi, frigidi, humidi,

imidi, sicci ceteras qualitates exuperantis dominio.
 Adhæc calor concoquit, & resoluit humores: frigus
 pituitæ concoctionem ac resolutionem digestionemq;
 impedit: humiditas materiam suggerit, quam siccitas
 depascitur & assumit. Et ubi calidum per se ma-
 gis cum sicco in nobis abundat, adusto sanguine bi-
 lem utramq; gignit. Hinc corporis habitus gracilis,
 hirsutus & nigrior. Si uero frigidum magis cum hu-
 mido exuperet, pituitam procreat, quæ morbos ut
 plurimum magnos, pro intemperatura, accersit. Por-
 rò quæcunq; partes cute sunt duriores, ueluti ossa,
 cartilaginee, pili, ungues, ligamenta, ungulae, cor-
 nua, calcaria: in his siccum præualet: Quæcunq;
 uerò molliores, sicuti sanguis, pituita, seuum, adeps,
 cerebrum, medulla, tum spinalis tum altera: in his
 humidi plus est quam sicci. Temperamentum quod
 sanis inest, primo simplex, optimum & ex ætissi-
 mum est sine latitudine. Secundo medium nulli uitio
 quod saltem sensu percipiatur, obnoxium. Tertio
 intemperatum, & nociuum, de quo ex postulari lice-
 at, magis aut minus pro uarietate recessus à medio.
 Considerandum semper temperamenta similibus con-
 seruari: alterari uerò contrarijs, ut Galenus lib. 6. Sa-
 nit. tuend. indicauit.

Temperamen-
 tum in sanis.

Huc etiam pertinent anni partes & ætatis ratio.
 Annus siquidem quatuor partibus constat, uere, æsta-

Anni partes
 quatuor.

C te, æsta

11 BLASII HOLLERII

te, autumno & hyeme. Ver (in quo sanguinis motus
les augetur) omnis excessus est in medio, unde tem-
peratum dicitur: tametsi pars quæ hyemi est proxi-
ma frigidior quàm æstati percipiatur. Aestas calida
& sicca cum sit, bilem flauam procreat. Autumnus
inæqualis: alius frigidus & siccus, sed non absolute, in
quo citius Melancholia gignitur. Hyems frigida &
humida, in qua pituitosus humor aceruatur.

Ætates.

Aph. xiiij. lib. j.

**Animosi qui
& nimis ad a-
ctiones prom-
pti.**

Ætates præterea alij quatuor, pueritiam, puber-
tatem, iuuentutem & senectam. Alij sex: quidam
septem esse dixerunt, sicuti in nostris comment: su-
per Hippocrat. Aphorif. indicauimus. Pueritia cali-
da est & humida, unde magnum præ cæteris ætatibus
augmentum suscipit. Est enim mortalibus ex calido
& humido, nempe uiri & mulieris semine, & san-
guine menstruo propagata soboles. Pubertas media
& optima est ætas, sub qua comprehenditur adoles-
centia, Iuuentus quæ florens & uirilis ætas atq; con-
sistendi tempus nuncupatur, calida est & sicca. Por-
ro qui calidiori sunt temperamento, siue naturali, si-
ue acquisito, ij animosi sunt, & ad actiones plus
quam expediat prompti. quemadmodum Galenus
lib. 2. sanit. tuend. scriptum reliquit. Atq; calidis &
siccis naturis siue à primo ortu, siue proprio, ut dixi,
temperamento, siue à uictus ratione, immodico exer-
cicio, uigilia, perturbationibus, loco & celi statu cali-

do &

Ho & sicco aduersissima est inedia ac februm para-
 tissima causa. Præterea senectus frigida est & sicca:
 contra uerò puerorum ætas calida & humida, ut
 iam diximus. Ad hæc calor qui pueris inest à calore
 iuuenū differt, quod ille multus, suauis, & magis ha-
 lituosus: hic uero exiguus, siccus & minus suauis
 percipitur. At senes frigidi & sicci proprijs sunt par-
 ticulis, humidi tamen respectu excrementorum quib-
 us abundant. Horum etenim oculi lachrymis suffun-
 duntur, tum nares distillatione manant, tum in ore
 illorū saliuæ copia exuperat: tussiunt, pituitam ex-
 creant, pulmones ac uentrem hoc humore esse refer-
 tos ostenditur: tum etiam singuli articuli quodam-
 modo muscosi sunt: nec tamen horum quicquam pro-
 hibet quin senum corpora iuuenum corporibus sic-
 ciora censeantur: sicuti Galenus lib. 2. Temp. indica-
 uit. Porro senes nec probe concoquunt ob caloris
 penuriam, nec probè nutriuntur: partim ob siccita-
 tem: partim ob alteratricis facultatis imbecillitatē.

Nunc de secundis qualitib. quæ ex primarū tem-
 peratura seu mixtione gignuntur. Harum prima ui-
 sibilis dicitur, cui albedo, nigredo, rubor & cæterij co-
 lores subiacent. nam de singulis colorum differentijs
 (in quibus calida, frigida, humida & sicca reperiun-
 tur) hic meminisse superuacaneum uideretur. In la-
 pillis etiam ut physicis placet, temperatissima quatis

Qualitates se-
 cundæ, unde Ro-
 ant 3

or elementorum permixtio quaedam interior, nitorem parit exteriorem, sic in hominibus, alijsq; animalibus ex humorum complexione, iucundam lineamentorum & colorum speciem procreat. Similiter herbas & arbores innata radicibus & medullis fecunditas, florum & foliorum gratissima uestit uarietate. Internam igitur perfectio externam procreat decentiam, siue ad corpus, siue ad animum referatur. Altera gustatilis cui dulcedo, amaritudo, austeritas, acerbitas, aciditas, salsedo, acrimonia, subijciuntur. Tertia tactilis, cui caliditas, frigiditas, durities, mollietates iudicandæ igitur sunt differentie huiusmodi & similes sensu, cui subiectæ sunt, Vt ex lib. 1. simpl. Galeni facile innotescit. Hactenus pro compendij exigentia de temperamentis egimus, nunc de intemperie, quæ in toto corpore, uel eius partibus fit, pauca subijciam.

DE INTEMPERIE

CAP. V.

Intemperie
Differentiæ,

INTEMPERIE IGITUR quatuor sunt differentie. Prima ipsius functionis læsæ, Altera eius, qui hanc peperit, affectus. Tertia causarum quæ ipsum præcesserunt affectum. Quarta symptomatum quæ hanc necessario sequuntur. Cum enim in corpore quopiam sentiendi ui prædito, in

Aito, inaequalitas quaedam suboritur, quanta fuerit in-
 temperantiae magnitudo, tanta erit & molestia.
 quemadmodum Galenus lib. 2. de sympt. caus. osien-
 dit. Porro partes quae simplici intemperatura, nempe
 calida, frigida, humida uel sicca, afficiuntur (id enim
 fit natura uel accidente) aut sunt principes, ut cor,
 hepar, cerebrum, testes, uentriculus: aut non princi-
 pes, ut partes similes & organicae, atq; haec sim-
 plex intemperies dicitur, quae quidem diu permanere
 non potest, sed necessario sibi alteram statim asciscit,
 atq; equalis & sine materia dicitur, quae morbis mi-
 nimè est obnoxia. Quinetiam Galenus lib. 6. de sa-
 nit. tuend. equalem intemperiem esse dixit, qua om-
 nes corporis partes (sed absq; dolore) afficiuntur:
 inaequalem uerò, quando in diuersis partibus differen-
 tes sunt intemperaturae, qua ratione corpus illud in-
 temperatum dicimus, cui cerebrum, uel Hepar, aut
 pars quaedam alia, calida uel frigida existit. Quod
 autem equalis intemperies nullo penitus dolore cru-
 ciet, per hecticas febres, & complures frigidos affe-
 ctus declaratur, ubi equaliter particula quasdam oc-
 cupant. Altera intemperies fit per coniugationem
 quae & composita dicitur. Haec inaequalis est, mor-
 bosa, & cum materia quae nonnunquam contraria
 qualitate corpus exagitat. demùm omnis intemperies,
 si uehemens fuerit, uires deijcit, quod si exempli cau-

Intemperantia
dolor

sa frigus uicerit, frigidus affectus efficiet, iuxta excessus intemperantiam, eritq; cuilibet ita affecto ueluti acquisititia quaedam natura: nullum siquidem corpus à sua ipsius natura tale afficitur. Ceterum octo intemperantias esse Galenus lib. 8. de comp. Med. secundum locos indicauit. Atq; hæ omnes aut secundum simplices et nudas qualitates gignuntur, aut accedente alicuius humoris complexu. Si enim ex primis quatuor qualitatibus inter se iuxta quadam ratione mixtis confusisq; elementis temperies oritur, necesse est octo omnino qualitatum excessu morbos in hoc genere excitari: simplices quatuor, singulis qualitatibus exuperantibus: totidem compositos, uictis inter se duabus qualitatibus excedentibus calore & frigore, cum humore & siccitate. Harum interea singule per contrarias qualitates, sunt ad mediocritatem reducende. Ex his omnibus quæ humida est, quomodo unq; accidat, facillime curari posse Gal. lib. sept. Meth. explicauit. Duplicem igitur intemperiem esse, uel ex his quæ idem lib. secundo Temp. scripsit cognoscimus. quarum alteram intra sanitatem dicit consistere: cuius sufficiens nota erit, quando nulla animalis functio manifestè adhuc est oblesã: alteram uerò morbi intemperiem nuncupauit, quæ à media temperie quam longissime abest. In primis itaq; & omnium maxime officit facultati, quicquid in intemperie est.

quans

quam morbum semper Galenus esse dixit. Neq; alia
 de causa potest intemperies primorū esse morborum
 causa, nisi quod commoda temperies fuerit corrupta.
 Porrò intemperies calida & humida à sanguine ex-
 citatur: calida & sicca à bile, seroso humore, & pi-
 tuita falsa: frigida & humida, à pituita: frigida &
 sicca à melancholia. Omnis igitur intemperies fit ex
 iam dictis humoribus dum excedunt, sicuti ex qua-
 tuor qualitatibus præter naturam auctis, ut dum
 corpus immodica exercitatione calefit, aucto calore
 etiam exiccat. Ad eundem modum animi perturba-
 tiones, præsertim in ijs quorum uitalis facultas est im-
 becillis, & corpus infirmum atq; ad dissolutionem
 propter mollitiem & raritatem expositum.

Gal. lib. de
 simpl. dia.

DE HUMORIBVS, QUI
 materia sunt generationis.

CAP. VI.

ANIMANTIA SANGVINE PRÆ
 dita quatuor humoribus, tanquàm elemen-
 tis constare omnibus receptum est. Sanguine
 ne pituita, atq; bile, tum flaua tum atra. Et quamdiu
 legibus conueniens est ipsorum constitutio, ex qua sa-
 nitas integra manet, eam conseruare, & nullis uacua-
 tionum generibus demolliri conuenit: Si uero inui-

cem cōmoueantur ac sese uellicent, exoriuntur morbi. Porro humores non in cibis, sed earum generatio intra corpus peragitur: tametsi assumptorum qualitate & quantitate, calidi frigidique humores ipsi generantur. Sanguis itaque naturalis ex quatuor succorum naturalium æquabilitate consurgit, non ut parem habeat omnium in mixtura portionem, sed pro ratione cuique conuenientem. Hic syncerus, dulcis, ruber & mediocris substantiæ existit. Si uero alterius cuiuspiam uitiosi succi commixtione inficiatur uincaturque, non naturalis appellabitur: et hic inutilis est corpori alendo, unde pars quædam tenuior in cholera, crassior uero in melancholiam sæpissimè transit. Quo tandem humore sanguis inficiatur, id serum ostendit. Si enim sanguis biliosus sit, serum quoque biliosum erit, & sic de alijs humoribus iudicandum. At hæc naturali sanguine quisquis abundat, moderatior, affabilior, simpliciorque conspicitur. Præterea hic humor in uenis atque arterijs ab hepate includitur, rubeus magis in uenis: flauior, tenuior & uaporosior in arterijs, ut etiã Galenus lib. de atra bile, & lib. 4. de usu part. Sed dum præter naturam adest, tum fiunt febres synochi, phlegmones, gangrinæ, dothiones, & huiusmodi. De quibus in tertia de curandis morbis particula diximus. Diffunditur quidem hic succus per uniuersas corporis partes, ut eas nutriat, ac rescallet: Pituita suapte

natura

Sanguis naturalis
 quales efflu-
 uias.

natura frigida & humida, albiq; coloris existit, atq; qualitatis expers ut aqua. gignitur in uentriculo & intestinis ex cibis pituitosis seu phlegmaticis in prima concoctione: & in sanguinem mutatur per secundam digestionem, quæ fit in Hepate. Porrò naturalis pituita dulcis & benigna est, cui sedes propria nulla attribuitur, nam omnia membra hoc humore sicut sanguine indigent. Etenim iuncturas nutrit & membra quæ multum mouentur, humectat, ne propter calorem qui prouenit ex motu exsiccentur. At pituita quæ in uenis est Galeni consilio euacuatione non indiget. Interea pituitæ quatuor species lib. 2. de diff. feb. statuit, quarum prima admodum frigida est, quæ uitrea dicitur, eò quod tum colore, tum substantia, uitro eliquato similis sit, quæ quidem si in locum calidum irrepserit, grauissimos inferre solet dolores: Si uero in colum intestinum delabatur, colicam procreat passionem. Atq; acrij clysmate tali humore euacuato statim sedatur affectus. Praxagoras uitreum phlegma eum uocat, quando uidelicet succus crudus cum lentore adest, quemadmodum Galenus lib. 4. sanit. tuend demonstrauit. Altera pituitæ, siue phlegmatis species seu differentia ea est quæ ab excreantibus sæpè exspuitur, & à sensibili dulcedine quam obtinet, dulcis & nullo modo frigida nuncupatur. Tertia est quæ inter exspuendum acida sentitur, minus

Lib. ij. faculta
natu.

Gal. lib. de ple
ritud.

quam utrea, magis quam dulcis, frigida: quæ si abundet appetentiam, ob humoris crudi frigiditq; uitium, deprauatam excitat. quæ quidem si modum excesserit, canina dicitur. Quarta species falsa dicitur, quæ aut ob putrefactionem aut permissionem salsa serosaq; humiditatis efficitur, sitibundosq; reddit. Siquidem biliosi humores uentriculum calefaciunt & exiccant, unde sitis, quæ si immoderata sit in tunicis uentriculi, uitiatos esse necessum est. Et qui ab hoc humore febricitant, non rigent sed præhendente accessione tantummodo horrent. Tandem putrescens in uenis pituita, assiduam febrẽ in corporis habitu procreat. Citra putredinem uero aquam intercutem quæ λευκοφλεγμασίς dicitur: Si uero in partem aliquam corporis pituita tenuis & uaporosa defluerit, œdema. ita enim appellant tumorem lassum, & doloris expertem. Sicuti etiam in libro quem de morborum curationibus edidimus, est ostensum. At in cute & subiecta carne pituita uiriliginem albam gignit. Similiter serosa substantia pituita est, quæ si in habitu corporis citra putredinem redundet, eam intercutis speciẽ quæ ἀσκνῆς uocatur, generare solet. Et si extra uasa putruerit, febrem interpolatam: si uero in uenis continuam, ut iam dixi, procreat. In cute porrò phlyctenas, hoc est pustulas, nec non pruritus excitabit. Ita accidit in quibus singula ex-

gula excrementa redundant. Ceterum pituita naturalis, segnes, somnolentos, cogitabundos, meticulosos, carnosos, cito canescentes reddit. Et qui in otio degunt, pituitosum succum colligere solent. Omnis igitur pituitosus humor dulcis est, seu qualitatis expers, acidus uel salsus, crassus, uiscidus, aut dissipatus facilis, quemadmodum Galenus lib. 1. aliment facult. ostendit. Bilis flaua quæ pallida & amara dicitur calida est, & sicca quantumuis aspectu humida sit, & ex sanguinis seruore generatur, atq; ignis proprietatem remisse obtinet, nec solum in iocinore, uerum etiam in toto uenoso corpore procreatur. Quæ si naturalis sit est ueluti sanguinis spuma, cuius color rubeus & clarus apparet, sitq; ualentior calore extrinsecus adueniente. Est & altera bilis flaua quæ non naturalis dicitur, quando scilicet alteri alicui humori admiscetur, sicuti phlegmati. quod si fuerit subtile, tum bilis ipsa citrina dicitur, quæ amara est. Si uero tale phlegma crassum fuerit, uitellina quæ à flaua bile incrassante progignitur. quemadmodum palida aqueam quandam substantiam accipiente, Vt in 6. Epid. Galenus, & lib. 2. facult. natural. indicauit. Bilem uitellinam ita nominant eò quod ouorum uitellis, tum colore, tum crassitie sit adsimilis. Hæc in exticis morbis porracea fit: & ex hac æruginosa: ex qua deinde cærulea: quæ cum ad extremum torretur, tum de-

Pituita naturalis.

Bilis flaua naturalis

Bilis flaua non naturalis

Bilis uitellina

tum demum in atram bilem conuertitur. Præterea
 bilis siue pallida siue uitellina, in uasis generatur.
Bilis praxina. Praxina uero quæ & porracea dicitur, in uentricu-
 lo ex ciborum corruptela & alimentorū cruditate,
 sicuti ex betis, cæpis, brassicis & huiusmodi. Porrò
 flauæ bilis multitudo (cuius lingue amarulentia indi-
 cum est) si in uenis putrescat, ardentis febres: si per
 uniuersum corporis habitum transfusa sit citra pu-
 tredinem, regium morbum, Græci *ἰκτερον* nunciu-
 pant, gignit: cum putredine uerò febrem tertianam.
 Quod si parte aliqua congesta sit, herpetem. Insuper
 bilis facit iracundos, ingeniosos, acutos, leues, maci-
 lentos, optimè concoquentes. & ex abundantia si-
 tim & nauream prouocat. At quos multus labor
 exercet, ij biliosum uel melancholicū humorē, illum
 æstate, hunc autumna generare solent, quemadmodū
 Gal. lib. 4. sanit. tuend. docuit. In summa biliose intem-
 perantiæ fere magna comes est corporis extenuatio.
Bilis atra: Bilis atra frigida est & sicca, terræ naturā obtinens,
 ex sanguine crasso & adusto. Augetur in florente
 etate, quæ uigori succedit, & in ea sanguis torretur,
 ac uritur. proinde bilis atræ copia acceruat, & in
 autumno potissimum exuperat: quæ duplex est, nas-
 turalis utpote inculpati sanguinis fex seu residentia:
 non naturalis uerò sanguinis boni redundantia: cuius
 sapor est acris & asper. Recipitur in liene, cui alimo-
 niam præ-

niam præbet. Sciendum tamen si bilis atra in uer-
 noso genere putrescat, febrem acciduam gignit, si in
 corporis habitum transmissa sit, & citra putredinem,
 tum Elephantiasin procreat: Si uerò cum putredi-
 ne, febrem quartanam. Quod si in parte aliqua cor-
 poris collectus sit hic humor, carcinoma: si in cute &
 subiecta carne, nigram uiriligniem generat. Demum
 bilis atra subdoles, tacite iracundos, tristes, timidos,
 auaros, & perfidos reddit: Stomachi tamen actiones
 adiuuat, ut quæ appetitum excitet, si acri exuperet
 qualitate. Sed quando dysenteriam excitat, ex Hip-
 pocratis sententia mortifera est. Ex bile uerò flaua Aph. xxiij.
lib. iij.
 non omnino lethalis: pleriq; enim ex ea seruantur.
 Hæc de humoribus, quorum gratia animalia quæq;
 constant, breuiter sumus profecuti, qui quidem uisco-
 si crassius præter modum si fuerint, minime uacuan-
 di, donec fluidos, hoc est, tenues fecerimus, & nullius
 lentoris participes, meatusq; per quos purgatio futu-
 ra est ad apertos, si, uti Gal. in lib. quos purgare oportet
 demonstrauit.

DE PARTIBVS SEV MEM-
bris corporis humani.

CAP. VII.

NVNC CORPORIS HVMA-
 ni (cuius sanguis & genitale semen primor-
 dis

Corporis hu-
mani partes du-
plices.

Instrumentum
in corpore
quid.

da sunt) partes saltem præcipuas, & huic institutio
necessarias recenseamus. Harum enim notitia ad ua-
letudinem & mores plurimum confert. Itaq; parti-
um corporis humani figuram, numerum, situm, &
actiones cognoscere oportet. Partes autem quædam
sunt similes, & quædam dissimiles seu organicæ.
Similares porrò quæ Græcis *ὁμοιομεγέθεις* dicuntur,
sunt quæ in similes sibi partes diuiduntur, & separa-
te retinent nomen totius, Vt quælibet pars ossis, car-
tilaginis, carnis simplicis, sanguinis & reliquorum
humorum, appellationem totius retinebit. dicuntur
etiam primariæ & simplices partes, seu corpora sim-
plicia. Organicæ uerò, quæ Græcis *ἑτερομεγέθεις* di-
cuntur, ex similaribus constant, & totum corpus com-
ponunt ac constituunt: Vt sunt caput, thorax, uen-
ter, humerus, brachia, manus, digiti, pedes, & id ge-
nus reliqua: quorum partes dissectæ ac separatæ mi-
nimè totius partis nomen retinent. Hæ partes com-
positæ & instrumentales etiam dicuntur, siquidem
instrumentum est quod actionem perfectam potest ede-
re, ut oculus uisionem, crus incessum, lingua loque-
lam: sicuti Galenus lib. i. Meth. Med. demonstrauit.
Ad eundem modum musculi & nerui, tum instrumen-
tatum partes animalis sunt. Cornea uero & tunica
rhagoides, & arechnoides atq; huiusmodi oculorum
particulæ sunt, non autem instrumentum. Porro par-
tium si-

tium similarium duplex est differentia, alia cuius uniuersae particulae eiusdem sunt speciei, & in diuersarum specierum partes diuidi non possunt. Haec quidem sunt primae & uerae similes, quas Galenus prima & simplicissima hominis elementa uocauit, cuiusmodi sunt caro, os, adeps, cartilago, neruus, ligamentum, fibrae, membranae, cutis, unguis, medulla, & id genus. Altera earum est partium, quae similes & simplices sensus iudicio dicuntur, quae in diuersae speciei particulas diuidi possunt: ut sunt uenae & arteriae, quae uerae simplices & similes non sunt, quae quidem ex fibris & membranis teste Galeno, sunt conditae. Ex instrumentarijs seu organicis partibus (quarum sanitas in figura, numero, magnitudine, compositione similarium consistit) quatuor sunt praecipuae & ueluti fontes uirtutum nostrum corpus regentium: cerebrum, cor, iecur, & testes: quibus tanquam praesidibus aliae quaedam partes famulantur, sicuti nerui cerebro, arteriae cordi, uenae iecori & uasa seminaria testibus. Hinc cerebrum animale, cor uitale, iecur naturale, testes genitricem uim obtinere medici censuerunt. Sunt & aliae partes quae ui quadam a principijs mutuata seipsas gubernant, ueluti uenter, intestina, lien, renes: Aliae sunt quae nec regunt, nec reguntur ab alijs, sed insitam uirtutem habent: ut membranae, pinguedo, glandulae, os, caro sim

Partium similarium duplex differentia.

**Quæ longitudo
ne solum in cor-
pore crescant.**

caro simplex, ligamenta, cartilago: Aliæ neq; quicquam suggerunt, neq; ab alijs mutuantur, neq; ex se ingenitas uires habent: sed solū generantur, & con-
crescunt, non quidem in omnem dimensionem, ut reli-
quæ corporis partes, sed in longitudinem duntaxat, ut sunt pili, & ungues: Aliæ porro ingenitas simul
& aduentitias uires habent, cuiusmodi reliquæ om-
nes corporis partes, non secus atq; uentriculus, renes, lien, uterus. Postremo cerebrum, cor, iecur, testes, caro, tum simplex, tum composita, & reliquæ uniuersi corporis partes, alimentum trahendi, continendi, concoquendi, & superuacuum exernendi, à iecore possident. Cerebrum quidem per neruos sentiendi & mouendi potentiam habet: Iecur uerò per uenas non solum nutritoriam uim, sed & materiam qua uniuersum corpus alitur exhibet. Cæterum cor per arterias uitam & spiritum uitæ tutorem transmittit. Testes genitalis seminis procreandi facultatem per uasa seminaria recipiunt ac deinde præparant.

Capitis constitutio.

Nunc hominis totius compositionem ex quatuor partibus summis constitutam, utpote in caput, thoracem, uentrem & artus doceamus. Caput igitur quod Græcis κεφαλή est, supra reliquas corporis partes tanquam artem inter reliqua urbis mœnia eminere cernimus, & partes animales continet, cuius constitutio, magnitudine, paruitate & forma conspicitur.

citur. Magnitudo enim si ad insitæ uirtutis robur,
 multâ atq; optimâ materiam tribuit, commendatans
 habet notam: sin propter solam materiæ abundan-
 tiam minime bonam: quod ex crassis spiritibus & pi-
 tuitosis succis (ex quibus ignauia) hæc magnitudo
 sæpe contingat. At paruum caput uitiosæ constituti-
 onis cerebri propriū est inditium, propter defectum
 materiæ. Siquidē caput exiguum, exiguâ quoq; cere-
 bri substantiam necessario habet, angustiq; erunt ipsi
 us uentriculi meatus, & paucus aderit spiritus: unde
 uirtus animalis, (quæ in motib. & sensibus domina-
 tur) præualere non poterit, tum propter spirituum
 penuriam tum cerebri imbecillitatem: quo fit ut qui
 paruū caput gerunt, uersuti sint. Sed capitis optima
 succedens hæc est, ut concinnam magnitudinem &
 formam ueluti Sphericam seu orbicularem habeat:
 atq; totius corporis proportioni & symmetriæ re-
 spondeat, probeq; ac perfecte, (quod præcipuum est)
 edantur actiones. Porro capitis partes uel sunt exter-

Capitis partes
 tes

ne, uel internæ: Externæ quidem uisui patent, ut
 sunt capilli, cutis, uertex, occiput, synciput, facies
 cum suis partibus, nimirum fronte, supercilijs, palpe-
 bris, oculis, naso, malis, genis, mento: quibus adiun-
 guntur aures & tempora. Internæ uerò non conspi-
 ciuntur nisi post dissectionem: cuiusmodi sunt calua-
 ria, membrana, sutura, cerebrum cum suis partibus

D & uenis:

Et uenis, reticulum, uermiformis & huiusmodi.

Plinius de gene-
rentur.

Pili quos Græci $\tau\epsilon\upsilon\chi\epsilon\iota\varsigma$ uocant duplicem gener-
tionē obtinent à conditoris primi prouidentia et loci
natura, ut Galenus lib. 11. de usu part. corporis hu-
mani docet. frigidi sunt & sicci, excrementitijq; na-
tura. Atq; ex locis humidis et molliorib. exeuntes plu-
rimi sunt incrementi, ut in capite, axillis & obscœnis
partibus. Qui uero ex duris atq; aridis, exiles sunt
ac nullius incrementi. Siquidem humida & mollis
materia facilius quàm dura & sicca in fumum & ua-
porem resoluitur, atque tum pili minori negotio
cutem perforant. Et licet crassa & terrena materia
ex qua generantur adsit, non proinde suscitabuntur,
nisi prius fuliginosa & adusta fuerit. Præterea pili
magna ex parte nigri sunt, uel flauij, uel albi, rufiue
coloris: idq; pro humoris quem secum è profundo
abundantiam & fuliginis adustionē, sicuti ex uapo-
re adusto ui caloris & temporis spacio, quo in mea-
tibus consistit: & tum nigri fiunt: Flauij uerò ex mi-
nori adustione: At ex pituita albi producuntur: sicuti
rufos, flauos, ex pituitosa & biliosaq; fecis media qua-
dam natura prouenire iudicamus. Crispi uel pro-
pter siccitatē temperamenti, uel meatuum in quibus
radicantur tales fiunt, atq; ueluti igni propius admo-
ti in se retorquentur: quemadmodum Galenus lib. se-
cundo Temp. ostendit. At uerò pili qui mento suc-
crescunt,

crescant, ex calidi humoris affluxu à prioris capitis
 parte non secus ac testiculi generationis causam tra-
 hunt. Mulieres, Eunuchi, & puelli barbam non ha-
 bent, propter inualidum roborem, & frigiditatem
 immodicam. Menstruorum interea suppressio, bar-
 batulas mulieres nonnunquã effici, Aristoteles scrip-
 sisse uidetur. Quod autem inferior mandibula sit pi-
 losior rationes non sunt obscuræ. Illuc enim plus hu-
 moris propter frequentem motum attrahitur. Dein-
 de iunctura eundem humorem recipiens laxior est,
 postea nonnihil cutis raritas efficit. Physiognomi ali-
 quid sub barba, ut ex alijs corporis partibus colli-
 gunt, ut si densa, rara, prolixa, hirsuta, nigricans, fla-
 ua & aliorum colorũ. Cutis quæ Græcis *ἀλεγεινή* Cutis 3
 dicitur, uniuersam corporis molem contegit, ex mi-
 nutissimis neruorum fibris, uenis & arterijs contex-
 ta diciturq; ab excoiatione: siquidem *ἀλεγεινὴ*
ἄρα Græcis, id quod Latinis excoiare sonat. Ea tamen
 in manu interna, facie, fronte & planta pedum uix
 excoiari potest, ob musculosam propaginẽ. Et quæ
 capiti inest dura, densa, sicca, & crassa existit. Ea tan-
 dem saluberrima cutis est, quæ raritatis & densitatis
 excessum declinat, quandoquidem rara cutis à quali-
 bet extrinsecus occasione facile læditur: densa uerò
 corporis transpiratum prohibet, sicuti Galenus lib. v.
 sanis. tuend. indicauit. Porro cutis, præsertim faciei,

Mulieres cur
 barbam non ha-
 beant.

Corporis tem-
perati ex cute
notio.

Capitis partes
externae.

si ex albo & rubro colore constet, corpus temperatum ostendit. Ceterum summa cuticula seu superficies efflorescens nullius sensus est particeps & *ἐπιδερμὶς* dicitur, quae alterius tantum gratia adiutorem superposita est.

Sed nunc de partibus capitis agamus. Vertex igitur, *κορυφή* Graecis, summa capitis pars est, propter flexum capillorum circularem. Occiput seu occipitium posterior capitis pars à uertice ad ceruicem, ubi cerebellum, quod supra cerebrum flauescit & in primam uertebrae definit. Synciput in anteriore capitis parte super frontem ad uerticem usque situm est. Facies anterior pars à syncipiti ex Aristotelis sententia, uel à supercilijs secundum Galenū, ad collum usque porrecta. Frons pars est depila, quae interuallo syncipitis & oculorum medio concluditur, ex qua solent physiognomi, mœroris, laetitiae, seueritatis, & clementiae uitiorum & uirtutum sumere inditia. Supercilia enim quae inam frontis partem concludunt, oculis pro uallo superponuntur: quorum pili aequalem magnitudinem seruant. ex quibus etiam Physiognomica indicia desumuntur, ut uidere licet apud Aristotelē & Plinium, Palpebrae tunicae sunt quae utrinque oculos tegunt, quarum superior duobus musculis pro arbitrio mouetur: altera immobilis per se cernitur: Pili autem qui in earum extremitatibus sunt, cilia Latini,

finis, Græcis uerò Βλεφάροις dicuntur, ex quibus etiam, ut de supercilijs dictum est, Physiognomica desumuntur diuinationes.

Oculorum (qui sub palpebris includuntur) ex tribus humoribus & quatuor tunicis, & alijs quibusdam subseruientibus particulis, integram compositionem natura effecit. Prima tunica ἔπιωρεφικὴ Græcis, Latinis uero adnata & coniunctiua uulgo dicitur, eò quod alijs quæ cum oculis communicant tunicis extrinsecus adnascatur: originem trahit à peritoneo, ex ea qua frontem tegit parte. Altera est κερὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ, hoc est, cornea, quæ alba est, solida, neruacea, & nullo modo fissilis, ex crassa mennige ortum habens. Hanc duram natura genuit, ut melius oculum quem totum ambit tueretur, fit tamen ante pupillam tenuior, ut per eam facilius rerum spectra introferantur: lucida quoq; est & albuginem humorum concludit, ut spiritui splendorem præbeat. Tertia γαλακτοειδὴς ceruleo colore donata, in medio perforata est, ubi pupillæ oculi circulus insignitur, & per rectas lineas uisio fit, atq; cristallinum humorem cui reliqui (nimirum candidus & uitreus in uidendi functione famulantur) circumuestit, uulgo uuea & acinea dicitur. Porro γαλακτοειδὴς foramen quatuor modis à propria natura immutatur, utpote dum auctum, uel imminutum, diuulsum aut ruptum existit,

D 3 atq; in-

Oculorum com
positio •

atq; incrementum siue foraminis amplitudo semper
 bonæ uisioni incommodat, siue id ab utero protinus,
 siue postea contigerit. Imminutio uerò si in utero con-
 tracta est, acutissimam efficit uisionem: quæ uerò po-
 stea accidit mala est. Reliqua autem pathemata siue
 in conformatione, siue postea cum quibus genitus est
 contigerint, uisioni incommodum notatu dignum in-
 ferre possunt, quemadmodum Galenus lib. 1. de sympt.
 caus. indicauit. Ultima $\alpha\gamma\alpha\chi\upsilon\sigma\epsilon\iota\delta\eta\varsigma$ tenuissima
 tunica est, araneæ telæ instar, unde aranea etiam
 reticularis dicitur: candida & fulgens, atq; omnium
 leuissima, pupillæ imaginem ueluti in speculo refert,
 & humorem quem uitreum appellant continet. Sunt
 qui plures oculorum membranas adnumerent, quæ
 tamen uel parum apparent, uel subtilius dissecantur,
 iudicenturq; reliquarum partes. Humores interea tres
 iam dictis tunicis, ut dictum est, comprehenduntur.
 Primus $\delta\alpha\lambda\lambda\omicron\epsilon\iota\delta\eta\varsigma$, id est albugineus, ab albumi-
 nis ouorum similitudine intra corneam excipitur. Ex
 hoc enim humore lachrymæ defluunt, tum à frigore
 tum ab alia re urgente, plus minusue, pro maiori aut
 minori copia à cerebro. Secundus $\upsilon\alpha\lambda\lambda\omicron\epsilon\iota\delta\eta\varsigma$, hoc
 est uitreus quod uitro liquefacto similis sit, intra ara-
 neam. Tertius $\kappa\rho\upsilon\varsigma\alpha\lambda\lambda\omicron\epsilon\iota\delta\eta\varsigma$. Humor hic cristalli
 instar pellucidus est, à quo uidendi facultas perficitur
 intra uueam, Ceterum color in oculis aut multus, aut
 paucus,

Humores oculo
 sunt tres.

paucus, aut mediocris apparet. Multitudo siquidem splendoris in humore puro ac paucos oculos caeseos reddit. Contra paucus splendor in multo & impuro humore nigros. Mediocritas uero tum in quantitate, tum in puritate, horum medios efficit: quemadmodum Galenus & Aristoteles ostendunt. Ad haec uariant in multis oculi, siquidem alij magni, alij parui, alij mediocres, uel nimium eminent, uel abditii sunt, uel medio modo se habent. Similiter motu, nam quidam frequentissime nutant: alij intenti manent: alij medium inter alterutrum seruant. Qui hi uel illi portendant, ex Physiognomis poterit disci. Verum eadem indagine coniectura talis uidebitur: ut uigilantibus, apertis, lucidis, mediocribus, atq; rotundis admodum ex ipsa proportione animus metiendus, integer & sanus. Sunt praeterea oculorum musculi sex: unus sursum, alter deorsum & duo in latera ducunt: reliqui uero circumagunt. Sunt & nerui optici seu uisorii, ab anterioribus cerebri uentriculis procedentes, duo mollissimi, quibus duntaxat manifestum foramen natura concessit, ut sensilis spiritus a cerebro in oculum transferatur. Et cum alteruter oculorum clauditur, alterius pupilla dilatatur, & is spiritus antea ambobus particulatim distributus: in unum deriuatur, & facultate eo modo duplicata, fit uisus acutior. Sicuti Galenus lib. 1. de sympt. caus. & decimo de usu

Oculorum Regna physiognomica.

Oculorum musculi & nerui.

part. ostendit. Duo canthi seu anguli oculis utrisq;
dantur: magnus ad nasum paruus uerò è regione di-
rigitur. præterea figura satis apparet, est enim globo-
sa ut facilius incommoda quæ extrinsecus adueniunt
declinent. Mathematici qui opticen docent, addunt.
Si oculus non esset rotundus, quantitati capiendæ im-
par esset. Sunt & in oculis uenulæ quædam, quæ si
ample conspiciantur, eorum temperaturam calidam
esse, sicuti motus creber indicant.

Nasus

Nasus ea faciei pars est, quæ à superciliarum con-
finio oriens olfactum recipit, cuius partes duæ maxi-
mæ sunt, quas Græci ῥίνας, Latini nares uocauerunt,
qui quidē duobus foraminibus intercepto quodā me-
dio diuiduntur. Exteriores partes, pinnulæ seu ala-
dictæ sunt, quæ suis musculis mouentur. Porro na-
sus duobus ossibus constat, in quorum summo est fo-
ramen, per quod à cerebro fit excretio, & quæ redun-
dant excolantur: constat etiam cartilaginibus, acce-
dit & modica caro, in qua sunt duo musculi, qui
introrsus claudunt. postea neruus quoq; adest à ter-
tia neruorū syzigia, item uenulæ quædam & in eius-
dem extremum usq; disperguntur. postremo cute te-
gitur, qua tota facies. Eius generalis figura præter
longitudinem triplex est: aquilina in qua caliditatis:
sima, in qua frigiditatis: & media in qua mediocrita-
tis indicium pro temperatura physiognomi osten-
dunt. *stes*

**Nasi triplex fi-
gura.**

dunt statuuntq; præterea naso hæc insunt commoda
 ut per illum ad cerebri confirmationem odores hau-
 riantur, tametsi Galenus priores cerebri uentriculos
 olfaciendi instrumenta esse dicat, quandoquidem odor
 ad nasi carunculas delatus, illas subit ut olfactus uerus
 fiat. Nec solum olfactus sed omnium sensuum exte-
 riorum uirtutem esse in cerebro propter neruos est
 iudicandum. Alterum commodum ut per collatori-
 um superflua & noxia à cerebro excernat. Tertium,
 ut feruidus cordis ex assiduo motu calor mitigetur, et
 ut fumi noxij excludantur. Genas à malis Aristote- **Genæ!**
 les non discernit. Est tamen mala, faciei tumulus
 proximæ infra oculos, in pudore suffusus rubescens:
 Genæ uerò oculis propinquiores. Bucca inde succe- **Bucca.**
 dit quæ infra malas situm habet, & est concauitas in-
 terna, quæ spiritu à pulmone reuocato, & oppressis
 labijs retento inflatur. Labia seu labra dicuntur **Labia**
 quæ dentes extrinsecus obducunt atq; hilaritatem &
 risum indicant. Rursum linea seu fouea quæ in riden-
 tis facie apparet, ueluti corrugatio quædam, Gelasius
 dicitur. Maxillæ seu mandibulæ ad mentum usq; **Maxillæ**
 descendunt, suntq; duo illa ossa in compagine acu-
 minata quibus dentes infixi sunt. Solent physiogno-
 mi ex labijs sua prognostica elicere, ut si tenera &
 mollia, generositatis & acuminis ingenij: Si uero
 crassa & dura insipientiæ & obtusi intellectus si-

- Mentum** • gnum esse perhibent. Mentum sub inferiori labro, figura oblonga & orbiculari prominet & in medio notabilis lacuna quaedam interdum apparet, quae amantis & luxuriosi est indicium. Aures capitis organa sunt quibus enunciata & sonos sine respiratione apprehendimus. Harum utramque Aristoteles in duas partes distinguit, superiorem uidelicet & inferiorem, Superior partis totius nomen retinuit: inferior uero λόβον, alij λόβιον, latinis uero ima auricula, dependens & pinna passim nuncupatur. His accedunt alula uersus tempora & semicirculus acuminatus, sub cuius mucrone subiacet chonchula tum exterior, tum interior. Insuper auris ex cartilaginibus & modica carne est constructa. Eius figura introrsum cochleae similitudinem habet, usque ad illud os quod a duritie petrosus dicitur, in quo fit sonitus. Ibidem enim membrana ex neruo cui facultas auditoria tribuitur est expansa. Est praeterea neruus auditorius, qui non aliter suam ob id functionem atque in oculo crystalloidis humor. Haec capitis partes quae inter oculos & aures sitae sunt νεόταφοι Graecis, Latinis uero tempora dicuntur, ubi nerui & arteriae quaedam insunt, quibus a cerebro in reliquas partes spiritus animalis diffunditur. Spiritus etiam uitalis a corde proficiscens in caput defertur, quo fit ut hac in parte icti facile intereant, utpote cum obstructis meatibus spiritus occludantur.

cludantur, nec prestare ualeant officium. Porro tempora dicuntur eò quod annorum seu temporum notæ hinc posse colligi pleriq; existimarunt: & ijs quos ad senectutem ætas perduxit magis excuantur. Ad hæc temporū musculi apud Galenum *κροταφίται* dicuntur. Ossa duo utrinq; ad aures sita *λιθοειδή*: hoc est, petrosa seu Lapidosa. Hactenus externas capitis partes recensuimus, nunc eadem ratione internas prosequamur. Postquam igitur cutis externa quæ propter capillorum segetem crassa est, excoriata anatomicè fuerit, mox occurrit tunica quæ ex duriori cerebri inuolucro ducit originem. Hæc totum cranium contegit, unde *περικράνιον, καὶ περιόσειος*, id est circumossea dicitur. Et ubi ad oculos peruenit adnata seu coniunctiua nuncupata est, eo quod extrinsecus alijs membranis oculum constituentibus, ut dictum est, adnascatur. Est autem hæc membrana neruosa totam caluariam comprehendens, quæ quidem per suturas ex inuolucris cerebri prodiit, ex qua etiam neruosa membrana complures deriuantur, sicuti quæ costas succingit, quam Græci *πλευρῶν* nominant, septū transuersum, peritonæum & alia id genus. Sub hac altera est tunica quam *πρόσιον* nunc diximus, ossibus cunctis commune tegumentum. hæc si radatur nuda caluaria sese exhibet. Cæterum ex pericraneo uenæ & arteriæ oriuntur quæ

Corporis partes internæ.

untur quæ suturas subeunt, ut cerebro alimoniam de-
ferant. Craneum insuper omnes particulas capitis
comprehendit. Est autem os illud rotundum quod
Cranei suture. galeæ figuram refert, constat suturis communi con-
sensu quinque, tametsi non in omnibus idem semper
numerus inueniatur, sed tantum tres, prima $\sigma\epsilon\phi\alpha\nu\epsilon\acute{\iota}\alpha$
id est, coronalis quæ per synciput utrinque ad tempora
porrigitur. Altera $\lambda\alpha\mu\beta\delta\omicron\epsilon\acute{\iota}\delta\iota\varsigma$, quæ à summo
capite, sic enim eam appellant, quod λ litera figu-
ram referat. Tertia $\omicron\beta\omicron\lambda\iota\epsilon\acute{\iota}\alpha$, id est, sagitalis à medio
huius posterioris per uerticem usque ad anteriorem me-
diã pertingit, & figura sua H representat, nisi quod
pars dextra obtusior sit. Reliquæ uero duæ obscurio-
res, ac minus euidentes, quæ tempora à superiore ca-
pitis parte discernunt. Atque $\kappa\omicron\tau\acute{\alpha}\phi\epsilon\iota\alpha$ id est tem-
poralis & $\lambda\epsilon\pi\iota\delta\omicron\epsilon\acute{\iota}\delta\iota\varsigma$ quasi squamosæ suture
dictæ, ut quæ squammarum formam præ se ferant. Ha-
rum omnium triplex est usus. Primus ut fumosi spi-
ritus exhalent, quod optime fit, dum capita lauantur,
pectuntur, & fricantur. Secundus ut per easdem du-
rum cerebri inuolucrum pericraneo potissimum con-
nectatur. Tertius ut pharmaca per illas intra crane-
um deferantur. Mulieribus una est sutura circularis,
uiris autem ut plurimum tres, quæ mutuo tactu con-
nectuntur. Illis quidem ob immodicam frigiditatem
ualde sunt angustæ & interdum non apparent.

Nunc de

Nunc de cranij ossibus quæ suturis & commissuris Cranij ossa VII.
 ris coniunguntur erit dicendum. Illa autem septem
 sunt numero. Primum caluaria dicitur quæ os fron-
 tis est circa coronalem suturam. duo postea quæ in
 uertice per sagittam intersecata & usq; ad os frontis
 ubi phregma constitutum est, pertingunt. Iuxta tem-
 pora etiam duo lapidosa. septimū est adiunctum pa-
 lato, & à multiplici forma πολύμορφου dictum.
 In facie etiam duo circa nasum: iuxta oculos totidem,
 duo pariter iuxta mala, in palato rursus quatuor,
 quæ perpendiculum & subiacentem lineam diffecan-
 tur. Alia quoq; duo in quibus dentes sunt fixi, nempe
 mandibula superior & inferior. Sunt adhuc alia
 quædam si à suis commissuris separentur, ueluti in po-
 steriore capitis parte, qua cerebellum continetur duo
 adnata, seu appendices duæ, quæ primæ uertebrae im-
 plicantur. Alij etiam processus seu explantationes ut
 uocant, quæ Græcis ἐκφυσις καὶ ἀποφύσεις
 nuncupantur, Sic ossa paris dicta, σφηνόειδες quod
 alij inter capitis, alij inter maxillæ superioris ossa
 connumerant. Postremo os basilare, quo cerebrum
 superflua excernit. Prætereo ex industria minutissi-
 ma quædam ut sunt ipsorum & reliquorum ossium
 situs, uenarum propagines & huiusmodi, cum paulo
 supra ἐπιγεαφῆναι præcipua solūmodo humanæ con-
 stitutionis expendamus. Maxilla porrò utraq; den-
 tes si-

- Dentes xxxij.** tes sicuti iam dictū est, continet, qui quidem triginta duo in uniuersum existunt: Priores quaterni à secundo incisorij dicuntur: Postea canini, utrinq; bini inseruntur: Deinde maxillares quaterni: & postremo seni molares. Interdum dentium integer is numerus non est. desiderantur enim in quibusdam quaterni ultimi maxillares. Porro dentium usus primus ad incidendos confringendosq; cibos: alter ad uocis formationem & pronunciationem. Vltimus propter decorem & uenustatem faciei. Ceterum eorum constitutio uaria est, partim siquidem ex osse constant, partim ex carne & neruis à tertio pari, præsertim radices. Ideo sentiunt propter neruos qui à tertia syzygia deducuntur. Præterea caro quæ circa dentes utriusq; maxillæ adnascitur, tanquam uallum dentium est & gingiua latinis nuncupata. Pars concaua supra linguam ad fauces, palatum latinis, Græcis uero ὀπίσθιον nominatur. constat ex ossibus ipsius maxillæ, parua carne, & membrana, quæ à fistula per quam cibus in stomachum defertur, & ab ipso etiam stomacho oritur. Post palatum faucibus est locus, spacium scilicet illud latum intra os quod œsophago seu gule & trachæe arteriæ præiacet, atq; in eo spacio uula & amigdalæ seu glandulæ continentur, alio etiam nomine pharinx, unde ex cernuntur redundantes humores ex capite. Præterea in faucibus primum uulæ occurrit,

occurrit, quæ Græcis γαργαρίω, Latinis uero
 uula, columella & columna, quæ similitudinem uua
 acino præ se fert, sed parte superiore qua ex palato
 pendet super Epiglotida ampla est & crassa: internæ
 uero angusta & acuta, uenis & arterijs plena, atq;
 suspensa manet, & dum humor defluit longius pro-
 trahitur, & si quando inflàmata fuerit minatur suf-
 focationē. Excipit autem à capite humiditates destil-
 lantes remoraturq; ac cōtemperat aërem ne minis frī-
 gidus subito ad pulmones irrumpat, comedentibus
 etiam ne quid esculentorum & poculentorum per
 uiam spiritalem descendat contegit. Post uuam circa
 linguæ radicē, & iuxta gule initium caruncula quæ
 quidē sparsas uenulas habet *αμυγδαλῆς* dictas: nos **Tonsillæ,**
 uero tonsillas, amygdalas & glandes nuncupamus, in
 quarum medio uula hæret. Et dum præter modū in-
 tumescunt, dolorem qui interdum suffocat concitant.
 Conducunt & ad continendū aërem & ad coarctan-
 dum fistulæ principium. **Lingua** i
 Lingua ex carne spongiosa
 molliq; uenis, arterijs, neruis, ligamentis & muscu-
 lis constat. Ex uenis quidem rubet & nutritur: Ex
 neruis & carne musculosa, motū, sensum & gustum
 obtinet. Motum quidem uoluntarium (moueri enim
 potest pro arbitratu cuiuslibet) ex nouem musculis
 & neruis septimæ syzygiæ. Gustus ex neruis terciæ,
 & tactus

Et tactus ex carne. Sunt etiam qui ex linguae tunica per se sapes discerni ostendant. Est praeterea linguae caro rara et mollis et in eius radice glandulosa figura, in posteriore parte lata in anteriore uero angusta. Porro in linguae ipsius radice duo sunt spacia concava ex quibus salua emanat, quae quidem clauduntur dum ipsa desit, et aperiuntur cum redundat, atque lingua subinde humefit. Praeterea osi ὠσείδης lingua infigitur, ex hoc quidem osse multi muscoli prodeunt, quod cartilagosum et bilaterale conspicitur. Adhaec intra fauces est ἐπιγλωττίς, id est, membrana ex cartilaginibus, quae guttur seu utramque arteriam continet, ne cibus aut potus elabatur. Hanc laryngis orificio natura obiecit, ut quo tempore respiramus recta maneat, cum uero deglutimus aut cibum assumimus super laryngem subcedat, ne loquentibus illuc cibus aut potus inter deglutiendum permeet.

Epiglottis.

Trachea arteria.

Trachea arteria, fistula est descendens ad pulmones respirationis et uocis gratia, atque cartilagine tanquam anulis distinguitur, uocaturque ob id aspera, cuius partes postea in collo dicemus. Altera fistula uocatur ὀσόφραγος, latinis uero gula, et ad os uentricli porrigitur, in eumque cibum et potum transfert.

Gula.

Duo cerebri auolucra.

Nunc cerebri (in quo animae pars principalis ἡ ψυχή constituta est) inuolucra μενίγγες Graeci uocant, explicemus, quarum una crassa est, ideo crassa

same

sa meninx aut dura mater dicitur: altera est mollior,
 tenuior & subtilior, atq; ob id pia mater dicta. Ha-
 rum prior est ueluti propugnaculū, quod cerebrum
 eiusq; molle inuolucrum contegit ambitq; penitus, ne
 à cranei duritie lædatur. Altera interstitium consti-
 tuit inter cerebrum & cerebellum: ut uenas susten-
 tet, quæ ultro citroq; implicantur, quibus cerebrum
 nutritur. Sub his tunicis cerebrum latitat, animæ ra-
 tionalis, ut inquit Plato, domicilium. Nec aliter Gale-
 nus lib. 1. sanit. tuend. Cæterum inter reliqua membra
 primas cerebrum obtinet, propter sensus interiores:
 alia enim famulantia sunt, ut craneum, membratæ,
 nerui, medullæ, uenæ, arteriæ, rete admirabile, & alia
 id genus. Præterea cerebri substantia alba est, quia si-
 ne sanguine per se mollis instar coaguli ut affectiones
 sensuum interiorum uarias facile recipiat: humida,
 ne à motu qui fit per spiritus plus satis exiccetur:
 pinguis & tenax, ut spinalem medullam & neruos
 nutriat. Est etiam præter omnes corporis partes fri-
 gidißimum, & friabile, uenas, arterias, sanguinem &
 spiritum ex se non habens. Ad hæc cerebrum bifari-
 am diuiditur, utpote per latitudinem & longitudi-
 nem. Latitudine quidem duas tantum partes habet,
 anteriorem & posteriorem. Illa quidem dextram &
 sinistram eiusdem magnitudinis per sagittalem sutu-
 ram utrinq; ab altera, sicut per lambdoiden cerebel-

Cerebrum pri-
 mas inter reli-
 qua membra
 obtinet:

30 BLASII HOLLERII

lum à cerebro extrinsecus : sed intrinsecus per meninges . Atq; cerebrum anterius mollius est , ex quo nervi senserij . sic dicti quod sensum particulis distribuunt , presertim uisum & auditum . Posterius autem durius unde motorij nervi producuntur .

Septem neruorum paria .

Nunc de neruorum paribus quæ Græci οὐραϊκάς appellant . Itaq; neruorum quidam à cerebro (& hi propriè nervi dicuntur) quidam ex spinali medulla , alij ex musculis & hi tendones dicti , Alij ex ossium extremitatibus , qui ligamenta uocantur originem ducunt . Sunt igitur septem neruorum paria seu coniugationes . In primis equidem optici seu uisorii , ab anterioribus uentriculis ad oculos instar X literæ sese inuicem diffecantes , uidendi uirtutem suppeditant . Alia duo paria , oculorū musculos mouent . Tertium par in cōmissura cerebri & cerebelli iuxta basin inuenitur . Quartum à tertio pari discedens ad palatum usq; procedit . Quintum prodit cum tertio pari & maxillæ adiungitur . Sextum iuxta basin cerebri prodit . Septimum par & ultimum partim in musculos linguæ , partim in laringa & cartilaginem distribuitur . Hactenus capitis totius partes præcipuas enumerauimus , nunc colli ac subinde reliquas partes explicemus .

Collum .

Collum ambitus ille est à capite ad humeros , ex cute , carne , neruis , musculis , uenis , arterijs , uertebriis , cartilaginibus .

Cartilaginibus constitutum: in quo duæ canales seu ar-
 terie quæ Græcis κἀγοίσιδες conclusæ sunt. Prima
 anterior, & cartilaginea, per quam & respiratio fit,
 Græci Τραχηάων ἀρτηρίαν uocant, quæ cartilagineis
 ueluti annulis ut ante dixi & membranis neruaceis
 constructa est, & à faucibus usq; ad pulmones pro-
 greditur: & est ueluti ductus quo aër in pulmones re-
 cipitur, quo etiam fuliginosi halitus cum per os tum
 per nares excernuntur. Hanc propter modulationem
 uocis (cuius formandæ instrumentum est) longiuscu-
 lam esse oportuit. Animalia siquidem, quibus collum,
 per quod eam distendi oportet deficit, muta sunt. si-
 cuti & quibus pulmo deest. Porro tracheæ orifici-
 um λαρυγξ, id est, guttur appellatur: reliquum ue-
 ro corpus post laringam usq; ad pulmones βρόγχος
 Galeno dicitur. At uero βρόγχος humor est excre-
 mentosus qui in guttur defluit raucedinem efficiens. βρόγχος
 Præterea huius arteriæ constitutio ex tunicis cartila-
 ginibus & musculis est confecta. Prima siquidem tu-
 nica seu membrana ambitum arteriæ intus & extra
 circumuestit, altera interna est & orbicularis, omnia
 concludens atq; contegens. cuius fibræ in longum re-
 cta contextæ sunt. Externa uero est tegumentū alia-
 rum eiusdem partium uniuersarum, cum eadem stru-
 cturæ ratione. Alia est cartilaginum hemicyclum ex-
 operantium sutura, quatenus eius & gulæ mutua est

Larynx:

Laryngis musculi xx.

Cervicis vertebræ vii.

coniunctio . reliquæ enim cartilaginee rotundæ prorsus sunt . Larynx porro tribus componitur cartilaginibus , una maxima est & suprema , gibba foris ut contactu apparet , intus uerò caua ut est ad formandam uocem necessaria . Media aliquanto minor , quâ parte gula subsidet , & omnino circularis . Vltima αὐτὴ ἐπίσης uulgo cymbalaris , quod in modum cymbali uox in ea quodammodo resonet . Hæc cum foris expectat ἐπιγλωττίδα excipit . Porro uocis organa dicuntur , per quæ spiritus reditus uox efficitur . ut sunt aspera arteria , guttur , & fauces , quemadmodum Galenus lib . i . Epid . ostendit . Adhæc in larynge musculos uiginti adnumerant , duodecim proprios & octo communes : Ex proprijs quatuor primam cartilagineam secundæ coniungunt : quatuor tertiam secundæ connectunt : duo tertiam primæ copulant : & duo in basi tertie cartilaginee sedem habent . Ex communibus uero sex primæ cartilaginei : duo autem laryngis operculo inserti sunt . quo pacto autem collocentur Vesalius uir nostræ tempestatis , in corporis humani artificio exercitatisimus optime indicauit . Altera arteria carnosâ est colli & spinæ uer-tebris incumbens ad uentriculi orificium perducitur . Cæterum in ceruice , hoc est postrema colli parte , uer-tebræ septem quæ caput fulciunt , sunt constitutæ : quæ quidem nunc nodi , nunc spondilia , dicuntur . Prima igitur

igitur capiti annexa est, supra quam caput uertitur: altera statim subiicitur eadem ferè ratione: alia uerò quinq; coalescunt, in anteriori quidem parte firmissimo uinculo (quod membraneum est) astrictæ, postea duodecim subnectuntur dorso, cōmunes per spinam ad os usq; magnum quod & sacrum dicitur deductæ syzygiæ per singularum uertebrarum utrinq; constituta foramina: unde sensus & motus corpori exhibetur. Postremo sub gutture duo ossa à collo ad humeros quo loco facillime animalia iugulantur, propter arteriæ expeditiorē compressionem, ob id & iuguli dicuntur. Sic à similitudine furculæ fœnilis κλειδες, quasi clauiculæ quæ occludunt quum astringuntur & dum laxantur aperiunt pectoris penetralia.

Sequitur nunc ut de humeris dicamus, qui quidem Humeri. humani corporis partes sunt utrinq; ab ima colli propagine ad brachia prominentes, Græcis ὄμοι dicuntur. Proprie tamen humeri ossa illa sunt, quæ à summo brachio usq; ad eius flexum protendunt, quorum partes summæ ἀκρামীαι & ἀπομεις Græca appellatione dicuntur: quibus scapularum ossa ὀμοπλάται dicta cum iugulo mutua fit connexio. Ancon. Ancon tum Græcis tum Latinis ea brachij pars est, quæ incuruari & retorqueri manu pectori admota potest brachij etiam flexum uocant. Subsequuntur subinde ossa duo usq; ad brachiale: cubitus scilicet & ra-

dius. Ille in superiori parte duos recipit mucronatos
processus, quorum anterior minor est & in horum
utriusq; complexu est sinus, qui $\sigma\upsilon\gamma\mu\omicron\sigma\acute{\iota}\delta\eta\varsigma$ uo-
catur: plerumq; tamen pars illa quæ ab Ancone est
usq; ad palmam, cubitus dicitur, ad brachiale quod
Græcis $\kappa\acute{\alpha}\rho\pi\omicron\nu$ est, octo ossibus constitutū desinens.
Huius partes duæ sunt, præcedens $\pi\rho\omicron\kappa\acute{\alpha}\rho\pi\iota\omicron\nu$ &
subsequens $\mu\epsilon\tau\alpha\kappa\acute{\alpha}\rho\pi\iota\omicron\nu$. Hæc extensa manus
pars est extrema usq; ad digitos.

Manus orga-
num organo-
rum

Nunc manus quam Aristoteles organum organo-
rum uocauit, fabricam aggrediamur. Eius itaq; pars
prima quæ intrinsecus cum quadam concauitate ap-
paret, palma dicitur. cauitas uero manus internæ uo-
ca, cui metacarpion opponitur. Thenar & hypothe-
nar opponuntur, illud quidem iuxta pollicem assur-
git, sed in his Polux non nihil uariat. à magno siqui-
dem digito ad indicem usq; thenar illi est: & ab indice
ad minimum hypothenar. Digiti qui Græcis $\delta\acute{\iota}\gamma\epsilon\tau\acute{\iota}\lambda\omicron\iota$
dicuntur manui utriq; ductu naturali
quinq; annumerantur, utpote, pollex, qui primus &
omniū crassissimus est, Græcis $\alpha\upsilon\tau\acute{\iota}\chi\epsilon\iota\varsigma$, postea index
 $\delta\acute{\epsilon}\chi\alpha\upsilon\omicron\varsigma$, Deinde medius $\mu\epsilon\sigma\omicron\varsigma$, demum annularis
 $\delta\omicron\kappa\tau\upsilon\lambda\omega\tau\eta\varsigma$, postremò minimus $\mu\iota\kappa\rho\varsigma$, Hi om-
nes ex Galeno quatuor ossibus constant, ut ratio ter-
norum ossiculorum digitis rectius iniretur. At de mu-
sculis & uenis, eorumq; propaginibus, nexibusq; &

Digitis

eorum

eorum operationibus Galenus lib. 2. de usu part. in-
 dicauit. Sunt præterea tres uenæ insignes cum sua Venæ tres in-
 ramorū propagine, humeraria scilicet quæ cephalica signes.
 dicitur: axillaris quæ basilica & iecoraria nuncupa-
 tur, & mediana seu media, quæ communis atq; Ara-
 bibus nigra uocatur. Est quoq; una arteria quæ to-
 tam manum percurrit modo sub uno humerariæ ue-
 næ ramo, modo sub uena axillari. Humeraria supra
 inflexum uersus scapulam aperitur: Mediana infra
 uersus manum: axillaris iuxta furculam, seu ramifi-
 cationem ubi magis tumet: Sic & Saphenam recta
 clauiculā. quod si in poplite hanc secare uoluerimus,
 poplitem ligare parte inferiori & superiori oportet,
 & subinde longe à ligumentis & neruis tundenda,
 securius tamen superiori modo aperitur. Porro uenæ
 humerariæ nulla arteria subijcitur, neq; ramis qui ab
 ea propagantur, si unum in eo nodo quo brachium
 cum cubito coarctatur, sub uena axillari exceperis:
 Reliquæ uero uenæ superficiariæ arterias nō habent.

Thorax à clauiculis ad diaphragma continetur Thorax.
 & partes uitales habet, atq; uenter medius nuncupa-
 tur. In hoc etiam costæ duodecim ab utroq; latere &
 uertebre totidem proxime à collo impactæ ad os pe-
 ctoris sufferuntur. Sed ex eis septem superiores ueræ
 & integræ dicuntur, quæ cum osse pectorali coniun-
 ctæ sunt: Aliæ uero nothæ, spurie, & illegitimæ ap-

E 4 pellantur

Hypochondri-
on.

Ilia.

Libro xj. cap.
xxxvij.

pellantur: quæ propter alui extuberationem & uen-
triculi intentionem ac propter mulieres uterum ges-
rentes decurtatae sunt, ad diaphragma desinentes. Eas
Græci simpliciter χόνδρον & partem sub eisdem
utramq; ὑποχόνδριον appellarunt. Cæterum Hy-
pochondrion cum ilijs & præcordijs authores sæpif-
sime confundunt: sed hypochondrion proprie super-
nam uentris partem, in lateribus sub costis, ubi iecur,
lien, uentriculus, & peritoneum. Ilia uerò infimam
à lateribus iuxta pubem. Præcordia autem membra-
ne sunt (ut etiam Plinius testatur) quibus exta ab in-
feriorum uiscerum parte separantur, Græci φρένας
& διαφράγμα, nos septum transversum uocamus.
Est & altera tunica quam Græci διαφράξιον uo-
cant, nos uerò communi uocabulo mediastinum, quo
thorax dextra atq; sinistra parte & pulmones inter-
cipiuntur. Eius utilitas est ut si altera pulmonis pars
uitiata fuerit, alteram integram conseruet. Porro
membrana costas intrinsecus succingens, πλεῦρα
dicitur. Vltima διαφράγμα: Celsus septum trans-
uersum interpretatur, quod instar septi cuiusdam in
transuersa parte thoracis membra naturalia à uitali-
bus, seu uentrem inferiorem à pectore, ne cor halitu
ciborum in præcipuis animæ operationibus impedi-
retur. Veteres hanc partem φρένας & ijs è regione
positam μεταφρένον dicere consueuerunt.

Iam uero

Iam uero de pectore, cuius constitutio à collo ad **Pectus.**
 diaphragma est constructa. Illud equidem constat cu-
 te, musculis, ossibus, cartilaginibus, membranis, uenis,
 arterijs, & eiusmodi. in quo etiam duæ mammae
 utrinq; sitæ sunt, quæ Græcis *πίτθια* dicuntur. In
 scæminis tamen lactis causa laxiores. Suscipit albes-
 dinem lac ipsum à carnis substantia, quæ alba, rara,
 & spongiosa est, ex uenarum & arteriarum à supe-
 riori furcula intertextu, quæ cum nutrimentum at-
 trahat, menstruum sanguinem in album conuertit.
 Apices quos infantuli sugunt *θήλαα* hoc est papillæ
 uocantur. Partes quæ pectori incubant & in eo con-
 continentur, cor primas ueluti sol inter errones possidet,
 cui arteria uocalis & pulmones spiritum præparant.
 Huic etiam membranæ, costæ, musculi, pericardion,
 propugnacula & tegumenta dicuntur. Præterea ue-
 næ & arteriæ ab illo in alias corporis partes spiritum
 & sanguinem deferunt. Adhæc membrana quæ to-
 tum corpus cordis ambit Græcis *περικαρδιον* di-
 citur. Hæc neruacea est in qua humiditas quædam
 continetur, idq; ne cor ex motu continuo calefacto
 exiccetur ac tabescat. Cæterum cor (ex quo iecur,
 cerebrum, testes, & aliæ corporis partes uitam ha-
 bent) in medio pectoris consistit, sed eius mucro non-
 nihil ad sinistram, sicuti basis ad dextram deflectitur.
 Deinde cordis substantia ex carne solida est, & ueluti **Cor.**

Pectorales par-
tes.

E 3 sanguine

sanguine concreta, cui uena inest quam arteriosam uocant, & arteria torta omnium maxima propago & origo, cuius una pars iugulum petit: altera deorsum ad spinam detorquetur. Postremo arteria uenosa. Sunt etiam cordis uentriculi duo, qui à Græcis *πύσνες* dicuntur, quorum utriq; est suus ambitus, dexter qui tactu est mollior, in quem uena caua subit, & ex quo uena arteriosa egreditur: Inest & cartilago, quæ omnia in dissectionibus sunt consideranda.

Pulmo,

Proximus cordi Pulmo est qui Græcis à spirandi officio *πνεύμων* dicitur, cuius substantia rara est & spongiosa atq; arterijs tum lenibus tum asperis constituta. Præterea pulmo in duas partes, dextram & sinistram diuiditur, idq; per membranam intercipientem. est etiam quatuor fibris seu pinnis quos Græci *ἀόξες* uocant circumdatus: duæ quidem in sinistra, totidem in dextra, quibus tertia accedit admodum exigua quasi alterius soboles.

Partes naturales.

Supere est uenter inferior qui à diaphragmate ad os pubis porrigitur, partes naturales complectens, ut sunt membrana, adeps, muscoli, peritoneum, omentum, mesenterium, intestina, lien, iecur, uentriculus, renes, uesica & membra genitalia, tam in uiris quam mulieribus. Principio cutis totius animalis inuolucrum sese offert, ex qua per poros continua, nostræ substantiæ nullo sensu percepta fit transpiratio. Tuberculum

Uterculum illud in uentris atq; animalis totius medio,
 ὀμφαλὸς Græcis, Latinis uero umbilicus nomina-
 tur. Postea adeps sequitur, & ab ea musculi octo,
 quibus abdomen comprehenditur. Ex ipsis itaq; mu-
 sculis, quatuor sunt obliqui, duo recti, & duo trans-
 uersi: in quibus ordo, origo, connexus & situs obser-
 uari debet: duo primi à spurijis costis obliquè ad pu-
 bis ossa descendunt, alij duo è contrario ab ossibus co-
 xendicis obliquè ascendentes ad mucronatam carti-
 laginem desinunt. Tertium par ab hac cartilagine
 recta ad pubis ossa, ultimum à lumborum uertebris
 ad extremum spuriarum costarum in anteriori parte
 adhærescit. In primo pari est membraneus & uali-
 dus tendo ante inguina: in secundo membrana car-
 nosior: in tertio multum carnis adest tota longitudi-
 ne: In quarto iuxta originem membranofum ligamen-
 tum, quod deinde fibris adauctū in musculi naturam
 abit. Sub his musculis est tunica quæ intestinis adia-
 cet & substernitur admodum subtilis, uideturq; telas
 aranearum referre, Græcis περιτόνειον, quod sit
 undiq; circa illas partes extensa, cui neruosus pannic-
 ulus subiacet ἐπίπλοον & omentum dictus. Po-
 stea sequitur μεσεντέριον, sic dictum à situ cum
 sit intestinis implicitum, dicitur & μεσαίριον à sub-
 stantia tenui. nam subtilis est à peritoneo panniculus,
 neruis, uenis, arterijs & glandulosa constans carne.

Musculi uen-
 tris infetio-
 ris viij.

In me-

Intestinatorum
Numerus.

Lumbrici in
quo potissimum
intestino gene-
rentur.

Hepar.

In mesenterij complexu sex sunt intestina ex duabus tunicis constituta, in quibus quedam sunt fibræ transverse, ad excrementorum expulsionem: alia rectæ, propter facultatem attractoriam. Atq; tria superiora intestina gracilia sunt, reliqua uerò crassiora. Primum igitur intestinum δωδεκαδάκτυλον à Grecis dicitur, Latinis uero communi uocabulo duodecimum quod à pyloro, id est inferiori uentriculi meatu oritur. Secundum, ieiunum, quod innane & uacuum sit. Tertium ἰλεος Græcis, Latinis uero tenue, in quo Iliacus morbus, seu uoluulus gignitur. Quartum cæcum dicitur, cuius sedes sub iocinore & dextro rene est constituta, & in quo magna ex parte lumbrici generantur. Quintum colon est, cæco continuatum, in quo sinuose sunt quedam inuolutiones. Sextum rectum dicitur, in cuius ambitu est astrictorius musculus Græcis σφινκτηρ, cuius extremum anus & podex dicitur.

Hepar sub diaphragmate in dextro hypochondrio proximè locū habet, cuius substantia est rara, mollis & rubea, ueluti sanguis recenter concretus. Intrinsecus cauum unde uena porta (ex qua uenæ mesaricæ & aliæ quedam propagantur) ortum habet. Extrinsecus uerò gibbum, quod prominens uentriculo incumbit, & ab eo uena caua & magna seu iecoraria oritur, quæ sanguinem ad cor per reliquas uenas in totum

in totum corpus transfert ac distribuit, ob id uehiculum alimenti est dicta. Hepar insuper uirtute sua specifica sanguinis generandi est organum, & non cor ut quidam iudicarunt, atq; summa hepatis in parte uesicula est, in qua amara bilis recipitur.

Alterum uiscus quod lien dicitur, in sinistra corporis parte hepatis opposita. paulo tamen inferius, atq; in costarum spurcarum media cappaacitate collocatur. carne constat subtili, rara, spongiosa, subnigro colore: est enim atræ bilis receptaculum, in eo etiam multe sparsæ sunt arteriæ, quæ calorem à corde recipiunt ad sanguinis fœculenti concoctionem.

Ventriculus sub septo transuerso in medio animalis iuxta mucronatam cartilaginem inter hepar & lienem est constitutus, & ex duabus tunicis simul compactus: In interiori quidem quæ propter facultatem attractoriam membranosa est, fibræ rectæ sunt: In exteriori uerò, quæ propter expultricem carnosior, transuersæ. Porro uentriculi ostiola duo sunt superius quidem ὀσόφραγος Græcis, Latinis uero gula & stomachus, inferius uerò ad dextram prope iecur situm habet, cui astrictoria uis inest, quousq; concocta esculenta ad intestina demittat.

Sub hepate & liene renibus qui Græcis νεφροὶ dicuntur utrinq; locus est, quorum substantia carnosissima, solida, & densa est, & à uena caua alimentum desumunt.

Sumunt. Horum in medio sunt urinarij meatus
quos Græci οὐρητήρες appellant, qui quidem ad
uesicam descendunt, ut ex his urina in uesicā defluat.

Vesica. Vesica quam Græci κύστη uocant, ex duabus tu-
nicis neruosis & densis, nec non uenis & arterijs
quibusdam est constructa. Iam uerò de membris ge-
nitalibus, quæ quidem in utroq; sexu duo sunt, aliud
in dextrum, aliud in sinistrum ex compagine magnæ
uene & arteriæ ab utroq; latere usq; ad ipsos testes
composita, unde sanguis & spiritus ad generationem
deseruntur: siquidem semini uirtus inest ab hepate
propter uenam à corde: propter arteriam, à cerebro:
propter panniculum quo uena caua & arteria Aor-
ta iunguntur & conteguntur.

**Semen huma-
num unde pro-
ducatur.**

Semen ex quo animal generatur à toto corpore
iuxta Hippocratem producitur, sed magna ex parte
à cerebro, cum eius natura sanguinis sit propinquior.
Et quoniam à caua uena dextri testiculi semen calidi-
us masculis gignendis magis accommodum, ueluti ex
uena emulgente sinistri semen aquosum & minus
excoctum prolicetur foemineis generandis appositū.
Hec uasa quæ præparantia dicuntur, utilem super-
fluitatē ultimæ concoctionis à toto corpore trahunt
& paulatim præparant ad seminis humane speciē
naturam: postea testes qui calidi sunt concoctionem
explent & sua concoctione sanguinis ruborem in al-

bum con-

bum conuertunt. Porrò inuolucrum quod circa caput testiculorum existit ἐπιδιδυμῆς dicitur, estq; testium superior particula ex seminarijs uenis & arterijs ipsos conuoluens. His accedit exigua quedam xenarum & arteriarum propago, quæ in unum desinens meatū genitura ex superiori testium parte ad penis ipsius originem & urinæ canalem producitur. postea ab inuolucro uehitur semen in uasa, quæ conseruantia dicuntur. Insuper testiculorum tres sunt tunicae, quarum extrema ὄσχεον, id est scortum, Media Δάκτυλος: ima ἐρῦθροειδής.

Testes uero Græcis δίδυμοι dicuntur, singulis Testes i hominibus bini ut plurimum sunt, & in superioribus uasis præparatum semen conseruant. Horum caro mollis, frangibilis & glandulosa, qualis in mammis reperitur. Penis κᾶύλος Græcis dicta, connexum cum uesicæ collo habens, carne dura constat, ligamentis & tendonibus multis, qui ab osse fœmoris oriuntur. Similiter & neruus à spinali medulla, tum etiam uenis & arterijs nec non musculis duobus ab utroq; latere. Præterea penis summitas Βάλανος hoc est glans dicitur, foramen uerò quo urina redditur ἔρῆθρα, Cuticula glandem uestiens, præputium.

Mulieres etiam in utroq; latere uenas & arterias habent, sed magis quam in uiris breuiores, & circa earum testiculos anfractuosa quedam est circumuolutio,

lutio, unde rami duo exeunt, quorum unus uulvæ corpus subit, alter laxis quibusdam anfractibus in muliebrium locorum apices abit.

Vterus. Vterus Græcis μήτρα, Latine matrix: quibusdam loci muliebres, inter rectum intestinum & vesicam situm habet, atq; fundū ipsius umbilico uicinum est: ac uteri ipsius collum additus est longiusculus ad muliebrium sinū desinens, & ex musculis, carne duriore & cartilaginibus constitutus. cuius longitudo in mulieribus ætate perfectis, sex ferè digitorum est: ueluti ad fundum usq; undecim: ut in dissecationibus anatomicis apparet. Porro cervicis seu colli extremitas præter cuticularem connexum & rugarum implexum nymphaea dicitur. Hæc masculorum præputio respondet, & cervicem obturat, ne quid frigidi aëris intro recipiatur. Sunt præterea ipsi utero duo sinus, dexter, in quo mares & sinister, in quo femelle sæpius generantur. Similiter duo cornua quæ uterum coxis alligant: duo itidem testiculi utrinq; iuxta hæc extra matricem sed masculis minores, duriores, & frigidiores. Ob id ipsarum semen magis est tenue & aquosum quod uirili in foetus procreatione miscetur, nam utrumq; actiue & passiue in foetus generatione se habet: multum siquidem in utroq; spirituum inest, sed uirile semen cum sit calidius & crassius magis agit. Sunt & uenarum in matrice quædam ori-

dam orificia Græci κοτυλάδες uocant. sed cum uenarū scaturigo hic uaria sit, duæ erunt potissimum considerandæ, quæ ad mamillas diriguntur. Ex his itaq; sanguis menstruus effluit, & puriorem sanguinem quo matrix & foetus nutriuntur conuehunt. In mulieribus porrò paulò aliter atq; in uirginibus menstrua, tum colore, tum copia discernuntur. Postremo est hymeneum, hoc est, membrana quædam instar retis, ex ligamentis subtilibus & pluribus uenulis circa ceruicis medium intertexta, quæ in defloratione uirginum scinditur. Cæterum membranæ foetum inuoluentes ex semine nascuntur, quarum prima χόριοις dicitur Latinis uero secundina, ut quæ omnia ad foetum pertinentia contineat, atq; totum uteri sinum ambiat, estq; arterijs & uenis propter nutrimentum contexta, per quam foetus uteri annexus est, in cuius medio meatus est, qui ex fundo uesicæ urinam haurit, & in membranam alteram eius uicinam transfert. Proxime est ἀλαμβειδής. Tertia ἄμνις. Est etiam os illud magnum & latum tam in mulieribus quam uiris, quod Græcis ἰερόν dicitur, estq; basis & ueluti fulcrum quoddam uertebrarū in fine ipsarum constitutum. Sunt præterea huius ossis processus duo ab utroq; latere in superiori quidem parte, illa dicti:

Membranæ foetum inuoluentes.

Iliæ.

Coxendix.
Iscchia.

F COXEN-

Nates. coxendicibus accipiuntur: interdum pro utraq; ossis ipsius magni seu lati parte, ubi γλῶττι, id est, nates quibus intercedendū totum corpus innititur. Harum tumores seu colliculi κλῶνες, Latinis non admodum uoce dissimili clunes dicuntur. Fœmur μῆρὸς à **Clunes.** **Fœmur.** Græcis, superiorē partem magni pedis à natibus usq; ad genua comprehendit. Genu γόνυ eo loci incipit quo fœmora tibijs iunguntur & motum efficiunt. **Genu.** Os extrinsecus cartilagosum, rotundumq; & ad flexum iuncturarum tutelam, μόλη & Latinis mola atq; patella dicitur. Cavitas posterior que flexum cruri præbet, poplex appellatur.

Crus. Crus à genu subsequitur ad extremum pedem ex duobus ossibus constans, quæ arundines & cannae atq; uulgo fœcilia nuncupantur. maius tamen in parte anteriore cruris situm est. Itaq; facile maius aut canna maior & tibia dicitur, Græcis κνήμη, alterum quod ipsis πῆρὸν, extrinsecus est locatum, & fœcile minus, fibula & sura uocatur, tametsi sura pro carne pulposa posteriori arundini adnata frequentius accipiatur. Clauicula extremæ tibie, sura q; processum partes σφύρα καὶ ἀστέροχοι, ueluti Latinis malleoli & suffragines uocantur. At calcaneus sub σκαφοειδῆ, id est osse nauiculari existit, ossa balistæ quæ in utroq; latere extuberant, suffragines etiam appellantur. Porro pars pedis superi-

or quæ

or quæ quatuor ossibus astringitur est τὰ ἄρσος, inserta
 or uero quinque ossibus constans τὸ δὲ ἄλλο τῶν ternis in-
 ternodis non aliter atque manuum digiti præter polli-
 cem (qui duplici osse tantum constat) alligantur. Po-
 stremo ungues qui manuum & pedum extremitati-
 bus adnascuntur, ex crassis & terrenis neruorum re-
 crementis, pilorum modo, generationem & incre-
 mentum suscipiunt. Sunt & alia quædam per to-
 tum corpus sparsa, quæ quidem ex uberiori aliorum
 lectione colligere licebit. Huiusmodi ferè sunt aliquot
 musculi, nerui, tendones, ligamenta, uenæ, arteriæ, fi-
 bræ & similia. Musculi ex carne simplici, neruis, li-
 gamentis, uenis & arterijs componuntur, atque orga-
 na motus uoluntarij sunt: & qui ossa non mouent,
 in tendonem minime desinunt. Porro musculorum
 motus in agendo non in patiendõ actionis efficaciam
 habent. Tendones ex neruo & ligamento à fine mu-
 sculorum exeunt: & neruis sunt multo maiores.
 Neruij (quorum cavitatis spiritu animali plena est) à
 cerebro ex quo uirtutem animalem habent, & spi-
 nali medulla, quæ à cerebro fit, trahunt originem.
 atque facultatem sensus & motus à principio in partes
 diducunt. Ligamenta Græcis σὺνδεδεσµοὶ dicuntur,
 suntque neruis similia, quæ ex ossibus originem ducunt,
 & in ossa aut musculos inseruntur, exanguia & al-
 ba sunt: sensu omnino & motu carentia. Venæ san-
 guinis

Ungues

Musculi ex quibus componuntur.

Venæ in quibus

sum facta.

Iecoris actio un
de cognoscitur.

guinis generandi & in omnes partes corporis diffe-
rendi gratia factæ sunt, atq; uim naturalem ab hepa-
te desumunt. quæ quidem sicuti arteriæ ex fibris &
membranis constant. Porro uena simplex ex se ipsa
nutritur, ueluti ex ea neruus & arteria, ut Galenus
lib. 2. facult. nat. indicauit. Cæterum per concoctio-
nem in uenis factam tria redundant excrementorum
genera: unū quidem bilis amara dicitur, quæ per io-
cinoris uesicam expurgatur: alterū bilis atra, quam
ad se lien allicit. tertium ueluti serum, quem renes
attrahunt. sicuti Galenus lib. 3. de causis sympt. pa-
tescit. Rursus iecoris & uenarum actio. per urinas
deprehenditur non secus atq; uentriculi per alui re-
crementa, musculorum ex motu & neruorū sensum.

De tendonibus, neruis, & ligamentis, & quomo-
do inter se differant Galenus in libro de motu muscu-
lorum, & primo de usu partium abunde differuit.

DE FACULTATIBVS

Cap. VIII.

Facultas anima
lis.

FACULTATES operationū causæ sunt, atq; to-
tius animalis gubernatrices, quarum principia
sunt cerebrū, cor & epar: differentiæ uero ro-
bur & imbecillitas. Sūt autē ipsæ facultates (ut etiā in
primo de morbis curandis lib. diximus) tres numero.

Prima quidem animalis dicitur, quæ in cerebro
hærens

herens operationibus uoluntarijs præsidet atq; sensum & motum in totum corpus transmittit, quam Græci λογιστικὴν hoc est ratiocinatricem appellarunt. Ratiocinari enim est eorum quæ dicuntur considerare. Item pugnantia consequentiam rerum cognouisse, rationalis facultatis est munus. Ob conuitia autem aut minas nec irasci nec excandescere animosæ facultatis est proprium. Et dum conuenientia in hominibus sunt administrata, cerebrum quidem imperat, cor autem & imperat & obsecundat.

Altera facultas uitalis nuncupatur, in corde domicilium habens, quæ quidem per arterias uniuerso corpori uitam impartit: Græci θυμοειδὴν, id est animosam seu irascibilem appellarunt. Præterea uitalis facultas animalibus alijsq; rebus uegetantibus est insita.

Tertia facultas naturalis in iocinore sedem habet, atq; per uenas in corpus diffusas omnibus membris alimoniam distribuit, Græci ἐπιτιμητικὴν id est, concupiscibilem & ἡρεπτικὴν hoc est altricem nominant. quæ quidem necessarijs sibi operibus semper uacat, & nunquam torpet aut negligens est. Quæ uerò facultates sub uoluntaria potestate cadunt, frequenter (ubi uoluntas ipsa circa alias actiones detenta fuerit) negligentius agunt. Præterea naturalis hæc facultas quadruplex est, utpote, attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix. Attractrix

Facultas uitalis.

Facultas naturalis.

Naturalis facultas quadruplex.

atrix conuenientem particulae succum, hoc est, quae
 parti nutriendae assimilatur allicit: Retentrix attra-
 ctum retinet: concoctrix ipsum alterat & immutat,
 nec non parti quae alitur apponit & assimilat. Ex-
 pultrix à concoctione quod superuacaneum est, pellit
 ac segregat, ne sua putredine corpus inficiatur. Cæ-
 terum facultates quaedam ob familiaritatem rerum
 tantum agunt, ut sunt attractrix, retentrix, & con-
 coctrix. Sola uero expultrix à noxijs & irritamen-
 tis exercetur. Rursus facultas animalis per somnum
 quiescit, naturalis uero ualidius operatur: utpotè
 cum cibus multo melius tum concoquatur, idq; non
 solum in uentriculo, sed per uniuersum corporis eti-
 am habitum. Porro facultas bifariam læditur, aut
 propter suam ipsius essentiam, aut propter aliquem
 morbum in instrumentis, sicuti Galenus lib. 3. de cau-
 sis sympt. indicauit. Atq; dum naturalis est offensa,
 id cognoscetur ex sanguinis eiectionibus ab initio
 aquosis atq; liquoribus, postea uero crassis & fœcu-
 lentis. Animalis uero facultas ex motuum uolunta-
 riorum imbecillitate: uitalis ex arteriarum pulsu. Et
 cum naturalis & uitalis facultatis fallax sit roboris
 iudicium: illius tamen longe rectius ex urinis & ege-
 stionibus imbecillitatis signum: huius uero ex pulsu
 minime fallax iudicium esse potest. Atq; ex faculta-
 tibus quatuor naturalibus sola concoctrix sine motu
 ad locum

Facultates of-
 fensa:

ad locum operatur, quare sicco instrumento non indiget, sed calido & humido, ut probe concoqueret aleretq;. Reliquæ uero tres nempe attractrix, retentrix, & expultrix, non sine motu munus suum obeunt, & proinde *πρακτικὴς*, id est, actuosas, Græci uocant. Atq; una quæuis corporis pars, quæ ui propria regitur, has facultates à iocinore pro insiti temperamenti ratione mutuatur. Etenim quatuor facultates naturales quatuor qualitatum temperamenti, unaquæq; suum, sequitur: nihilominus retentrix quantitate, aut qualitate aut utraq; contentorum offensa, ad expellendum incitat expultricem. Quatuor igitur sunt facultates, quibus quælibet pars tum animalis tum plantæ prædita est: Et quibus omnia quæ aluntur corpora, gubernantur. Vna quidem ad se alimentum (ut iam dictum est) attrahit, altera uero ipsum ambit ac continet: Tertia concoquit & assimilât. Postrema inutilia deijcit. Neq; aliud est facultas quæ Græcis *δύναμις* dicitur, nisi causa quæ *ἐνεργεῖ* & ipsi uocant ex qua procedit actio.

DE ACTIONIBVS.

Cap. IX.

ACTIO motus est actiuus à facultate procedens. Eius natura duplex est. Vna quidem prima & maxime propria dum pariter omnes similes

Actio quælibet

F 4 nes similes

Actio.

nes simplices partes agunt: altera ex accidente, quæ totius est instrumenti. ut totius cruris actio, incessus est qui eo tempore fit dū articuli illius uicissim nunc extenduntur nunc flectuntur. Est igitur actio motus quidam efficiens, qui ex se fit idq; dupliciter, naturali scilicet ratione seu primaria: ut est cordis & arteriarum motus: & præter naturā, atq; in secunda huius dictionis significatione, quemadmodum in palpitationibus. Cæterum actiones ualidæ ingentium uirium inseparabiles sunt notæ, sicuti Galenus indicauit.

Gal, lib. de pleuritis.

Contra uero actionum imbecillitas uires inuvalidiores ostendit, eo quod mouens causa impediatur. sicuti in languidiore manuum & crurium motione accidit. Porro motricis ipsius facultatis symptomata triplicia dicuntur, utpote immobilitas, diminutus motus, & deprauatus. Actionis interea uitium, non ante pronuntiabimus morbum, quam ad sensilem magnitudinem prouenerit, quemadmodum Galenus lib. 2.

Actiones duplices.

sanit. tuendæ scriptum reliquit. Præterea actiones duplices potissimum adnumerantur, naturalis uidelicet & animalis. Animalis diuiditur in sensilem motiuam & gubernatricem. Sensilis quinque differentiis sortitur: uisuum, olfactoriam, gustatricem, auditoriam, atq; factricem. Motiua autem cum unicursantaxat instrumentum habeat, unum habet tantum motionis modum, Variatur tamen pro particularium instrumentis

instrumentorum diuersitate. Huius quidem facultatis uia à cerebro per neruos in totum corpus ducitur. Sic & musculorum, neruorum, tendonum, uoluntarias actiones proprias esse Galenus testatur. Actionis itaq; notitia temperamentū & affectus indicant, ut ex motu celeri, biliosum uel sanguineum: ex tardo & lento pituitosum uel melancholicum. Et cum ex facultate actio quæuis efficiatur, ubi semel illa perditam fuerit, actio ipsa nullo modo sequi potest. Interea corporales actiones præcipuas pueris: animales uero ei ætati, quæ à pueritia ad remissionem usq; succedit, Galenus lib. 6. sanit. tuende monstrat. Initium autem remissionis nonnulli habent statim à trigesimo anno: nonnulli post quintum & trigesimum. atq; robur omnibus post ipsam summi uigoris ætatem imminuitur. Actiones igitur quæ ab animali facultate

Lib. ij. sanit.
tuend.

Actiones animales.

Actiones uitales.

prodeunt, sunt sensus, motus, & ratio. Sensus, tum communes ut somnus, uigilia: tum proprii, ut uisus, auditus, gustus, tactus, odoratus. Quæ uero à uitali facultate proficiscuntur actiones sunt arteriarum & cordis pulsus atq; motus animi, ueluti iracundia, furor, excandescencia, audacia, metus, morositas, iustitia, letitia, amor, confidentia, & id genus. Porro actiones quæ à principe facultate prodeunt, sunt cogitatio (quæ imaginationis appellationem interdum sortitur) iudicium & memoria seu discendi promptitudo.

**Actiones natu-
rales.**

Naturales uero actiones sunt appetentia cibi, potus, ueneris & huiusmodi, sub quo genere excrementa continentur: quæ cum uniuersi corporis, tum maxime partium unde reijciuntur temperaturam ostendunt, cuiusmodi sunt urinae, alui deiectiones, sputa, sudores, menstrua, & cerebri defluxiones. Item generatio, auctio, nutritio, atq; similia. Et quemadmodum corporis partes duplices sunt, simplices & compositæ, ita actiones duplices ut iam diximus, primæ à simplicibus partibus, secundæ ab instrumentarijs trahentes originem. nam instrumenta ex simplicibus ex

**Instrumenta
quæ dicantur.**

quibus actiones obtinent, componuntur. Instrumenta uocantur ut alibi diximus, partes quibus perfecta actio edi potest, ut sunt oculi, aures, crura, manus & in oculis chrySTALLINUS humor & similia, quorum uisus, auditus, sermo, incessus apprehensio, actiones sunt. Insuper corporis actiones si perfectè suum munus obeant, optimum temperamentum ostendunt & sequuntur, si uero læsæ fuerint, à parte unde ducuntur id habent. nulla siquidem actio læditur, nisi pars ex qua proficiscuntur, prius læsa fuerit. Qui tueri igitur actiones uolet ipsarum temperamentum custodiat oportet. custodiet autem si quod ad calidius est conuersum refrigeret: & quod ad frigidius inclinat, tum calefaciat. Pari modo si quod ad siccius alteratum humectet, & humentius siccet. Rursus quoq; si
siccabit

ficcabit pariter ac calefaciet, quod humidius & frigidius: & sic in reliquis duabus coniunctionibus. Atq; actionis causa quatuor qualitatum mediocris temperies existit. Contra uero intemperies causa est uitij, sicuti Galenus lib. 2 Meth. Med. monet.

DE SPIRITIBVS

Cap. X.

SPIRITVS subtilis est uapor ex sanguine, cordis uirtute incensus, ad actiones exercendas. Cuius principaliora instrumenta pulmonē, cor & thoracē ex Galeni lib. 7. de Anatomicis administrationibus didicimus. Cæterum spiritus ex tenui materia syncerus & clarus nascitur: sicut ex crassa turbulenta & caliginosa. atq; in syncero & limpido, celerius & melius quam in crasso & turbulento rerum imagines comprehenduntur. Porro spiritus primum in corde generationē habent: inde ad cerebrum ubi aliam naturam accipiunt, transmittuntur. In cerebro igitur spiritus quem Animalem uocant, sedem habet, actionibus sensuum & neruis ciendis idoneus. Hoc quidem anima utitur ad uoluntarias functiones. At uero Stoici spiritum esse animam contendunt: sed humidiores frigidioresq; naturalem, animalem contra aridiores ac calidiores. quem quidem spiritum, materiam propriam atq; instrumentum ipsius anime esse con-

Spiritus unde
sunt:

esse con-

esse constat. Materiae autem species temperamen-
 tum in commoderata aërea, igneaq; substantiae mix-
 tione consistens, sicuti Gallenus libro cui titulus est de
 anima, morum, & corporei temperamenti mutua
 consecutione. Ceterum cum spiritus hic necessario
 nutriri debeat, certe rationi est consonum ut Galenus
 inquit, illic partim ab aëre per inspirationē attracto,
 partim ex sanguinis euaporatione, nutritionem acce-
 dere: contra uero eum assumi per uoluntarias, praë-
 cipueq; uiolentas motiones & immodicas exercita-
 tiones. impellitur enim haud difficile in quamlibet
 affectionem, postea uero fatiscit, elanguescitq;. Alter
 spiritus uitalis dicitur, in corde residens, qui ex inspi-
 ratione & humorum uapore gignitur & ad cætera
 membra calorē uitalē defert, atq; eis exercendi actio-
 nes impertit. Sunt qui tertiam speciem addant, uo-
 cantq; spiritū naturalē, qui sicco, humidoq; alimento
 proportione, teste Galeno respondet. Hic spiritus in
 hepate & uenis concluditur, ut sanguinē foueat, &
 in sanguine ipso halitus excitet. Adhæc inter corpus
 & animā spiritus mediator est, sicuti inter agens &
 patiens quædā cōmunio, atq; qualis est spiritus, talis
 est anima & intellectus. Spiritus autē naturā sangui-
 nis imitatur: sanguis uero huiusmodi est, cuiusmodi
 corpus. Rursus temperaturā corpus, & temperamen-
 ti conditionem intellectus sequitur. Hæc de spiritibus
 quatenus

Gal. lib. de usu
 respicit

Spiritus uita-
 lis.

Gal. lib. ij. de
 placit. Hipp.
 & platon.

quatenus præsens nostrum institutum postulat, ut pos-
 te corpori admixtis. Nam spiritus ille qui prius est *Spiritus corpo-*
 corpore anima dicitur, quæ motu interiore ac suo mo *re prior.*
 uetur, æterna est & immortalis, quam quidem opti-
 mis in rebus exercere oportet.

DE REBUS NON NATURALIBUS.

Et primo de Aëre.

CAP. XI.

HACTENUS DE REBUS
 naturalibus quæ corpus humanum constitu-
 unt, compendiose sumus profecuti. Nunc
 de rebus quas non naturales uocant, eo quod corpo-
 ris constitutionem conseruent, aut etiam immutent
 offendantq; si oportune exhibitæ non fuerint, simili
 instituto dicamus. Hæ autem sex sunt numero, aër,
 cibus & potus, motus & quies, somnus & uigilia, re-
 pletio & inanitio, atq; animi affectus. Aër itaq; nos
 ambiens (de hoc enim præsentis loco intelligendum)
 non aliter atq; cibus & potus supra id quod fouet,
 corpus nostrum pro temporum ratione immutat.
 Nec solum aër sed omnes aliæ res non naturales, qua-
 tenus calefaciunt, refrigerant, humectant, aut exic-
 cant. De aëre & eius triplici regione ubi de elemen-
 tis loquebamur, dictum fuit. Neq; compendiosa exi-
 git institutio, eadem sæpius inculcare.

DE C

78 BLASII HOLLERII
DE CIBO ET POTV.
Cap. XII.

ALTERA res non naturalis in assumptione alimentorum consistit, ex quibus corpus nutritur reficitur & restituitur. Atque eorum bonitas, mensura, tempus & distributio conueniens consideranda, siquidem ex ijs recte obseruatis propitij nobis humores generabuntur: contra uero noxij. Bonitatis interea indicium in cibo & potu: ex sapore: leuitate, seu partium tenuitate, & loci delectu, ut plurimum innotescit. Mensuræ etiam est habenda ratio, ut ne ultra quam naturæ conueniant, alimenta ingerantur. Hæc enim plus æquo ingesta, morbum ex Hippocratis sententia gignunt: quandoquidem facultas multitudine ciborum pressa non potest concoquere. Adhæc in utroque morborum genere: nempe acuto & cronico siue diuturno, uictus ratio præscribenda, quæ morbi naturæ aduersetur. In acutis quidē, id est, quibus motus uelox est, tenuis & exquisita, modo ægrotantis uires ferre queant: in diuturnis uero uictus plenior esse debet, ut ualidæ & integre uires ad morbi uigorem consistere queant ac morbi diuturnitati pares existant. At uero qui sani sunt cibus simili qualitate utantur. natura enim similibus gaudet, sed qui morbo aliquo premuntur ad contrarium

aridum habitum trahere conuenit. Proinde humidus
 cibus temperatura humidis confert, sicuti pueris &
 mulieribus. quandoquidem nutritio fit cum cibus qui
 nutrit, corpori quod alit assimilatur. Citius autem
 assimilantur humida humidis, & sicca siccis, quem-
 admodum Galenus lib. 6. sanit. tuende demonstrauit.
 Cum igitur concoctio alteratio sit alimenti ad pro-
 priam aliti qualitatem, sequitur humidiores, mollio-
 resq; cibos pueris esse magis peculiare: inuenibus
 uero aridiores: contrario modo in his quos morbus
 aliquis infestat, ueluti qui feбри uel alio quodam sicco
 morbo detinentur. talibus enim uictus humidus (ut
 qui contrarius sit) omnibus est ex usu. unde Hippo-
 crates, uictus humidus febricitantibus omnibus con-
 fert: praesertim pueris & alijs, qui tali refici uictu
 sunt assueti. Est praetereatum in sanis tum egrotan-
 tibus aliquid consuetudini condonandum. praecipue
 dum quis ualde appetit. nam uentriculus auidè illa
 amplectitur faciliusq; concoquit, etiamsi aliqua ex
 parte non conueniant. Cauendum ne ordine praepo-
 stero cibi & potus ingerantur, id enim fieret si liqui-
 diora & lubricantia, dulciaue, atq; concoctu facia-
 liora, siccis, astringentibus, & concoctu difficilioribus
 postponerentur. quae omnia sicuti ordine, ita tem-
 pestiue administrari debent. Atq; nulla conuenientior
 seu commodior hora administrandi uictus, quam cum
 appetitus

Nutritio quan-
do fiat.

Concoctio
quid.

Hipp i. aph
xvi.

Victus admini-
strandi hora
conuenientior

appetitus allicit, seruatis tamen concoctionum spacijs, & quibusdā prahabitis exercitationibus. Aegri tamen in morborum accessionibus à cibo prorsus abstineant. nam tunc cibus ex sententia Hippocratis noxius est. Aliquando tamen ipsis in accessionibus cibum dare cogimur, quando scilicet calidos & siccos temperamento febris urget. Neq; anni partes in debita & conuenienti uictus ratione negligendæ erunt. Nam quidam cibi uere, alij æstate, alij hyeme, alij autumno magis conueniunt. Vere quidem uti licebit rebus frigidis, amaris, siccis, uentrem mollientibus. Et cum temperata hæc anni pars potissimum sit medioritatem inter qualitates primas, calidum, frigidum, humidum, siccum, obseruabimus. Aestas calida & sicca cum sit, frigidis & humidis uti oportet, sed usu moderato. Aestate quidē & autumno uentres difficilimè cibos ferunt: hyeme facillimè: medio modo in uere. Autumno paulò pleniore & sicciore quam æstate, uictu & uino minus diluto uti licet. Hyeme uero contrarijs sua qualitate nempe cibus & potionibus corpus nostrum calefacientibus & maiori copia quàm in alijs temporibus. nam eo tempore uentres calidissimi sunt, minus tamen bibendum ipsa temporis natura humida cum sit, satis indicat. Est etiam ex calore natiuo in etatibus indicatio desumenda, ueluti in pueris: qui calidi & humidi: iuuenibus qui calidi

Victus ratio
iuxta anni partem
obseruanda.

calidi & sicci, senibus qui frigidi & sicci, contraria confert uictus institutio, atq; pro caloris innati (ex quo cibi appetitus) ratione nutriendum. Senes inquit *1. Aph. xliij* Hippocrates difficillime ieiunium ferunt: secundo loco iuuenes: minus adolescentes: omnium minimè pueri, præsertim uiuidiores & alacriores. Post cibum cauendi sunt omnes cum corporis tum animi uehementiores motus. Cauenda & uocis contentio, sed tribuenda uentriculo iam cibū amplexo quies, ut debita fiat concoctio: ijs præsertim in quibus difficile perficitur.

DE MOTV ET QUIETE

Cap. XIII.

NVNC de motu & quiete. Motum hoc loco intelligimus quoduis exercitiū, ut in deambulatione, cursu, saltationibus, luctationibus, disci lactu, pile lucte, armorum. & ijs quæ in gymnasijs tractari solent. Similiter in fodiendo, metendo & similibus, quorum musculi & nerui robur acquirūt. Item gestationibus, equitationibus & eiusmodi. Porrò cuius exercitationi commune est ut ex se ipsa animantibus caloris augmentum excitet, nam temperata dum fuerint exercitia, corporis spiracula laxabunt & aperient, humores extenuabunt diffundentq; spiritus concitabunt, ac per corpus impellent:

Et ea tamen

ea tamen conuenienti tempore & seruata mediocri-
tate peragenda, ueluti ante ciborum assumptionem
& cum externū cibum uentriculus concoxerit, nam
ex cibis nondum probe alteratis, concoctisque, succi in
omnes animales corporis partes (presertim si fortia
fuerint exercitia) sepiissime pelluntur. quo fit, ut cor-
pora non raro ledantur, & insalubria fiant. Nec
motui seu exercitio indulgendum, nisi alui & uesicae
prius ductis excrementis, ne quid ex motione eorum
quae continentur, corpus inficiatur. Seruanda etiam
in exercitationibus mediocritas, nam immodica exer-
citatione boni continuo succi aliquid adimitur aut hu-
moris crudi in praecipuas corporis partes confluit.
Ab exercitio desistendum, ubi color ille floridus appa-
rebit, & uaporosus calor sudori immiscebitur, maxi-
me uerò si lassitudo adsit aut coloris bonitas euanes-
cat, uel urina mutetur, quae si mediocriter rufa aut
pallens cernatur exercitatione opus esse ostendit. Por-
rò exercitatio acuta, id est cuius celeres motus sunt,
corpus extenuat: contraria crassum reddit: multa
corpus siccant, mediocris obesum efficit. Consideran-
dum etiam circa tempus, quo exercitia magis conue-
niant, nam ueris tempore iuxta meridiem in loco tem-
perato: in aestate ante meridiem calore nondum exu-
scitato, exercendum: sicuti in hyeme post meridiem
in loco prius calefacto, ne quid frigus noceat. At tem-
poris uae

Ab exercitio
quando desis-
tendum.

poris uarietas diuersum exercitij genus requirit, æstate siquidem subtilius, sic exercitationum genera alia lumbos potius aut brachia aut crura fatigant: alia spinam totam aut thoracem seu pulmones. Sub motu frictio comprehenditur, quam partibus infirmis, quo tempore laborant, adhibere non conuenit. Sunt interea frictionum sex differentiæ, dura, mollis: multa, mediocris, aspera, lenis. Dura cogit, constringit, densat, seu tactu durum corpus efficit: Mollis semper molle tenerumq; reddit, & liberum excrementis exitum præbet, siue exigua siue mediocris siue multa fuerit. Proinde laxiora corpora duriter, coacta uero & astricta molliter fricare licet. nam his quæ tensa sunt maxime aduersum est id quod durum efficit. asperumq; adauget: contra uerò quod mollit utilissimum est. At si quis temperato corpore sit præditus, nullo modo fricandus est, imo ab omni excessu cauendus. Tandem si tribus ijs frictionum discriminibus quæ à quantitate sumuntur: nempe multa, pauca, & mediocris: tria quæ à qualitate ducuntur copulauerimus, utpote dura, mollis & mediocris, nouem syzygias absoluemus in huuc modum.

Frictionum differentia

Multa.	} Dura.	{ Pauca.	} Mollis.	{ Moderata.			
					} Mollis.	{ Dura.	{ Mediocris.

G 2 Multa

Multa enim & dura frictio contrahit, constringit, atq; gracilitatem præbet, Mollis euaporat seu per halitum digerit, calefacit, cutis spiracula laxat, dilatat & liquat. quibus de causis humores per corporis summas partes diffusi incalescunt, extenuantur, & liquefiunt, qui demum sponte sua dissipantur. Eadem planè efficit unctio, sed ualidius. Mediocris æqualitatem inducit, hoc est, implet diminuta, quæ si mollis fuerit, leuiter carnem remittit. Atq; mediocris uim augendi & incrassandi habet quæ si aspera, ad exteriora sanguinem trahit, quem lenis in partibus retinet. Interea mane à somno omnes qui ægrotant, sicuti nec senes, fricandi sunt. Porro exercitatio instrumentarias corporis partes promptiores & morbis minus obnoxias reddit, cibos melius & promptius caloris beneficio attrahit & alterat, meatus, id est, poros expurgat & corporis ob uehementem spiritus motionem redundantiam euacuat, ad motum etiam excrementa alioqui quiescentia. Id quod sol, balneum, & ex animi affectibus ira, præstant: Insurgunt etiam ex se ipsis ad motum excrementa, si uel calefiant uel extenuentur uel in spiritum degenerent. sicuti Galenus lib. 2. de sympt. causis scriptum reliquit. At senum imbecillas partes exercere non licet. Ex cæteris quanto quisq; à senio remotior fuerit, tantò illi magis exercitanda pars infirma est. Pueri tamen quia eorum tum

rum tum humidum tum tenerum corpus est paucis frictionibus indigent, sed qui carnis augendæ causa fricantur, ijs ad summum ferè tumorem faciendæ est frictio. Est tamen uidendū, ne frictione, balneo, aliaue exercitatione, mediocritatem seu moderatam rationem excedamus: ne corporis habitus durior, molliorue plus æquo reddatur: quippe hic ab extrinsecis facile offenditur. Vbi satis exercitatum fuerit $\alpha\pi\sigma\theta\epsilon\gamma\alpha\pi\acute{\iota}\alpha$, id est, ea frictionum portione, quæ post exercitationem adhibetur, utendum erit. Hæc duplici consilio, ut Galenus docet, suscipitur. Primum ut membra firmet, & expurget excrementa: alterum, ut lassitudinem quæ immodico exercitio solet succedere, submoueat, atq; prohibeat. Cauendum ne corpus post frictiones aliaue exercitia frigescat ac densescat, dum nulla ope externa calefit. Hac igitur de causa non solum cum celeritate est fricandum, sed etiam quod fieri potest plurium manibus, quo nulla corporis pars nuda maneat. At si nec duram nec tardam esse frictionem expediat, oleum, cui nulla astringendi uis insit corpori fricando affuse circumfundi debet, id enim ad uelocitatem simul & molliem frictionis multum conducet & alioquin aliud secum non mediocre commodum adfert, quando & quæ tensa sunt remittit, & quæ inter uehementius laborant tum fatigata sunt emollit, ubi dura frictio minime esset adhi-

Apothepia.

Libro iij. cautetud.

benda. Porro extendendæ in apothera pia sunt partes dum fricantur, ut quicquid inter cutem & subiectam carnem excrementorum residet deorsum per poros feratur. nonnunquam & fasciarum circumactus fieri conuenit, de quibus iam dicto loco plura Galenus scripsit. Post uigilias uel tristitiam, uel ambas, apothera exercitatio idonea erit: si malo absit cruditas. Est & alia frictionum differentia quæ preparatoria dicitur, hæc non solum motus tum celeritate, tum robore calorem excitat; uerum etiam habitum cogit atq; contrahit.

Nunc de triplici balneorū differentia magis usitata paucis perstringamus. Prima quidem aërea dicitur, cum quis in piscina uacua, sed optime tecta sedet, ita ut à uase in quo herba decoquuntur per quemdam canalem ipsarum fumus ad piscinam deferatur. Altera differentia ignea dicitur quando quis super lapides ignitos desidet ad sudorem prouocandum, ut fieri solet in hydropisi & alijs tumoribus: Tertia aquea est, quando scilicet aqua nunc frigida nunc calida adhibetur, atq; pro aquarū uarietate uarijs morbis auxilio esse potest. Cæterum aqua frigida condensat, constipat, contrahit, constringit & repercutit, sicuti extremè feruida adurit: At si temperata adhibeatur & moderate calida, laxat, rarefacit, fundit & digerit. Adhæc si ex aqua dulci balnea fiant humer

Et abunt

Balnea ex aqua
dulci.

Et abunt plurimum & emollient, & suo calore ca-
 loreq; spiracula laxant remittuntq;: humores calefa-
 ciunt, extenuant, colliquant, fluxilesq; reddunt, et ex
 summis intimisq; corporis regionibus foras euocant,
 qui si tenues fuerint, eos dissipant, crassiores quos non
 discusserint, commouent perturbantq;: adeo ut plerumq;
 in partem aliquam imbecillam uel morbo laboran-
 tem confluant, idq; potissimum si plenitudo quaedam
 uenis insit. Si uero ex non dulci, siccabunt, praesertim
 quando ex speciebus terrae mixturam ingredientibus
 constat, ueluti ex salsa, amara, sulphurea quae calefa-
 ciunt & siccant. Et aluminosa gypso mixta quae in-
 frigidant & exiccant. Utilitates ac commoda quae
 ex balneis proueniunt ferè sunt pororum apertio, re-
 solutio humiditatum, concoctio nutrimenti, attractio
 ad circumferentiam, & uarij generis affectionum se-
 datio. Signum interea percommodum speratae ex
 balneo utilitatis est: somnus ab eo: è diuerso non
 posse à balneo dormire, nec causa nec signum est com-
 modum, ueluti Galenus lib. 4. sanit. tuend. docet.
 Rursus incommoda quae ex balneis accidere possunt,
 sunt corporis lassitudo, neruorum imbecillitas, caloris
 naturalis resolutio. possunt quidem calorem contra-
 rium naturae inducere, superfluitatesq; ad membra de-
 bilia deferre: & appetitum cibi & ueneris deijcere,
 attamen aquae frigidae lauatio, appetitum prouocat &

Utilitates et
 incommoda ex
 balneis.

Signum a bal-
 neo percommo-
 dum.

sitim minuit, Caterum pingues & obesi ante cibo-
 rum absorptionem balnea ingrediantur, macilentij
 uero post eam, facta tamē cibi prius ingesti concoctio-
 ne. nam qui à cibo lauantur, grauitas aut densitas
 dextri præcordij (ubi iecur situm est) sentire solent,
 quod si id contingeret dandum ilico est quod obstru-
 ctum iecur liberet, ueluti est liquor in quo macerata
 sit absinthij coma, uel quod tum ex ea, tum ex aniso
 & amigdalij amaris conficitur, & alia id genus quæ
 deopilandi facultatem obtineant. Abstinentum ab ijs
 cibis qui crassum efficiunt succum. & potissimum si
 tales glutinosi sint. Præterea balneum aquæ frigida
 non cui uis ætati conuenit. etenim qui senes sunt, aut
 qui uomitu, fastidio, iugilijs, reumate & huiusmodi
 laborant, balneum hoc obesset. Quibus autem conue-
 nit, ijs æstatis tempore & hora quadam calidiore &
 opaca magis est ex usu, Solemus etiam post balneum
 aquæ calidæ, alteram temperatè frigidam aquam su-
 perinsundere, propter confirmationem caloris natu-
 ralis, qui sic ad interiora repulsus fortius se exerit ac
 extendit. Caterum temperatum corpus quod au-
 gescit non est frigida lauandum, ne eius incrementum
 remoretur: Vbi uero abunde est auctum, iam frigida
 assuesciendum utq; tum corpus uniuersum, tum cu-
 tem densam, duramq; efficiat, quod sane tutissimum
 est aduersus noxas quæ extrinsecus eminent. In qui-
 bus porro

Balneum aquæ
 frigida quibus
 non conuenias.

hus porrò calor sua natura est adeo mordax ut fu-
 mida gignat excrementa, ijs balneum salubre est: si-
 cuti & motus qui exiguus & lentus sit: multus au-
 tem calor aduersissimus esset. uerum illis non semel
 modo sed etiam bis die lauari, præsertim æstate con-
 ducet, Sunt etiam qui nisi balneis uterentur in fe-
 brem corruerent, ob fuliginosa quibus abundant re-
 crementa. neq; ob id solum sani lauacris se commit-
 tunt sed nitoris & elegantie causa: Valetudinarij
 uero & laboribus defatigati refocillandis uiribus, bal-
 nea ingrediuntur. Balnea insuper dulcia calefacta Balneorum ca-
lidorum uti.
 rum aquarum, si media temperie sint, uis calida &
 humida eis inest, si tepidiora fuerint, humida & fri-
 gida. Quod si iusto calidiora fiant calida quidem sed
 non perinde humida, quippe corporis exiles meatus
 contrahunt, unde expurgari non possunt, sed ab ijs
 incipiendum quæ medium temperamentum obtinent.
 Aestus etiam qui uel ab ambiente nos aëre uel à ther-
 mis existit, eadē quæ balneum efficit, ac simili ratio-
 ne humores è corpore per habitum cutimq; dissipat.
 Cæterum apothepiæ pars aliqua balneo adhibita,
 necessaria est: ut quæ duras densasq; partes emollit,
 excrementum putre si quod intus ad cutem euocat.

Nunc de quiete cui contrarius labor seu mo-
 tus est paucis agamus. Illa non secus atq; exercituum
 ad sanitatem tuendam consideranda. Vtrumq; enim

si immodice aut alio tempore quam debeat, administratur, maximo nocumento esse solet. Siquidem crudos humores in corpore parit & acceruat, utpote cum calorem extingat & excrementa procreet, quæ corpus refrigerant & humectant: si uero moderata fuerit præter id quod lassitudinem infert, uirtutem animalem, uitalem & naturalem adimit, concoquuntur enim quiete & somno semicocta.

DE SOMNO ET VIGILIA.

Cap. XIII.

Somnus quid:

SOMNVS est facultatis animalis requies, ab utili humore cerebrum irrigante proficiscens. Conducit quidem ea quies ad recreandas tres uirtutes, ad irrigationem cerebri & neruorum, ad generandos spiritus, & ad perficiendum uentriculi & hepatis officium. Toto namq; tempore quo quis dormit, animalem facultatem quiescere, naturalem uero ualidius agere Galenus lib. 1. de symp. caus. ostendit. Adhæc qui mediocri somno indulgent, ad omnia prompti & alacres iudicantur, sensuum quoq; uiuacitate gaudent, nam somnus (ex quo calor intro agitur) moderatè sumptus molestias & lassationes discutit, facultatem alteratricem tum in uentriculo, tum in uenis & arterijs adiuuat: & inter concoquendum uapores deferuntur. præsertim in cerebrum, qui quia

qui quidem postquam refrigerati sunt humectant, & pro humoris inculpati abundantia somnū inducunt, Ex somno etiam nutritiua & generatiua potentia suas exercent operationes, unde spermatis pruritus & ueneræ cupiditati locus tribuitur. Sed nimio somno dediti, oscitabundi, desides, graues, hebetis obtusiq; ingenij & iudicij, nec non ad ea quæ ipsis conueniunt inepti manent. Est igitur somni tam in sanis, quàm ægris habenda ratio, idq; pro temporis spacio et forma decubitus. ueluti à cœna post aliquod interuallum conuenientissimum. Diurnus autem somnus fugiendus, nisi ex consuetudine habeatur, eo quod cerebrum magis humectet, unde distillationes & alia non pauca incommoda suboriuntur, ex quibus morbi frigidi, utpote cum per id tempus concoctio non probe perficiatur. Id autem ostendunt acidi ructus & flatus, ob interruptam ante tempus concoctionē. Caterum qui somni limitem præscripserunt, ijs septem horarum aut circiter meta fuit, sed quid certi agant, non uideo. alij siquidē maiore, alij minore pro humoris somnifici abundantia somno egent. Sed ne mini ad extremam usq; saturitatem indulgere fas est. Formam quoq; decubitus non pauci sic obseruandam tradunt, ut lateri dextro prius dormituri innitantur, ne hiet ostiolum uentriculi: & ut epatis concoctio adiuuetur: postea sinistro, ut ea ratione splenis calor augeatur.

Somnus diurnus cur fugiendus.

augeatur. Supinus autem decubitus concedendus non est: ex hoc enim fit defluxus superfluitatum ad posteriora, & facultas expultrix non potest per nares & palatum suas operationes exercere, unde apoplexia, neruorum resolutiones, & similia: præterea inflammatione uiscerum internorum laborantibus & accessionum principijs commodum non est, quia calor qui intrinsecus ex sopore agitur, sanguinem attractum inflammat, & crudos succos digeri non sinit. In alijs autem morbis, ubi somnus conuenit, si in alterutrum latus ægrotus iaceat, id bonum ex Hippocratis sententia iudicandum. Illud enim robur facultatis indicat per musculos firmantis corpus: sicuti rursus debilitatem, ubi cubare æger in latus non queat, quando scilicet alterum latus fit impotens ad alterum ferendum, quibus dorsum fortius existit. Inspicere etiam oportet si à somno sese æger melius habeat, id enim bonum est, si contrariò eueniat malum. In quo enim morbo somnus laborem facit, mortale si uerò tuuet: non mortale. Rursus cum uirtutem animalem somnus laxet, ieiunis & fame laborantibus minime conuenit: Repletur inde caput fumis & euaporationibus eleuatis ab excrementosa materia. quæ in uentriculo & in intestinis retinetur. Somnus igitur & uigilia si modum excesserint mala esse iudicat Hippocrates Sic in 6, Epid Somnus, labor, cibus, potus,

Progn. xvi.

Aph. liij. lib. ij.

potus, uenus, omnia mediocria inquit esse debent.

Vigiliae quae supra modum excedunt, cerebri temperaturam demolliuntur, ac uirtutē animalem deiciunt, cruditates ac grauedines efficiunt, generantque morbos acutos, phrenitiam, maniam, melancholiam & id genus. Atque ut per somnum calor intro reuocatur, sic per uigilias foris mouetur, unde cordis spirationem multo fortiorem dormientibus, propter reuocati caloris abundantiam, quam uigilantibus inesse certum est. Similiter cum per uigilias calor in ambientem aërem foris dissipetur, spiritus etiam suis obeundis functionibus parum sunt idonei. idcirco dum quis uel moerore uel sollicitudine seu alio quouis affectu somnum subire non potest, in primis moeritiam quae affligit pro uirili deponat, mox suauium sonorum auscultationibus mentis considerationem applicet. Ego quidem non infrequenter ad littus aquae (pacato descensu) fluentis uel sub ramosa quadam arbore alioque opaco quodam loco me quieti tradidisse animum induxi, alioqui indulgere somno uix potuissem, quando scilicet studio alijsue occupationibus detinebar. Conducunt etiam balnea uespertina facta prius assumptorum concoctione: Item alimenta quae humectandi & infrigidandi simul facultatem obtineant, ueluti lactuca, pisces facile alterabiles & huiusmodi.

Huc referuntur somnia, quae imagines sunt per
somnia

Somnum factæ, utpote quando hi spiritus qui cogitationum instrumenta dicuntur, in cerebro discurrunt & ueluti effigiem quandam representant. Quibus itaq; cerebrum est calidum & humidum, ij pluribus & uarijs monstrosisq; somniorū generibus magis uexantur, propter calorem uirtutem animalem excitantem & humorem caliginosum sensim efficientem. nam quæ in somnijs apparere uidentur magna ex parte corporis affectionem humorumq; naturam, plenitudinem, defectum ac qualitatem ostendunt. Veluti qui egre se moueri putant, aut graui onera gestare, aut in ea re impediri quam se efficere somniant, animalem facultatem plenitudine aut crassitie aut uiscositate humorum deprauatam habere conijciendum. Contra qui se uolare uel currere ocijssimè putant, humores paucos eosq; leues minimeq; excrementosos habere uerisimile est. Et qui nocturnas ueneris imaginationes patiuntur, semine genitali abundare. Ad eundem modū qui in locis foetentibus, sordidis, immundis, se uolutari existimant, eos in corpore materiam putrem corruptam ac grauiter olentem habere suspicio est. Quemadmodum qui in locis odoriferis & benè olentibus se esse uidentur, materiam probam & inculpabilem. Igitur ex humorum redundantia (unde spiritus mouentur) ex eo quod exuperat iuxta temperamentū imaginationes huiusmodi efficiuntur, ut san-

De somnijs præ
legia.

ut sanguinei ob letam & aëream crasin, de rebus rubris, pulchris & amoenis somniant: & frequenter se uolare existimant. Cholericus de igne, bellis, iurgiis & contentionibus. phlegmatici de aqua, glacie, niue, & eiusmodi. Melancholici de terra, rebus grauidis tenebrosis & tristibus aut timorem inducentibus, quando scilicet falsæ rerum species (quæ phantasmata dicuntur) dormientibus obijciuntur. unde Tibullus.

Somnia fallaci ludunt temeraria nocte.

Et pavidas mentes falsa timere iubent.

In summa humorum qualitates similia sibi somnia gignunt. Similiter sonitus aurium flatu adeste indicant. Affectiones porro corporis animus sentit, nisi in rebus externis, tunc enim somnia corporis affectionem non significant. Proinde cum corporis ipsius ualitudinem tam prosperam quam aduersam per somnia uoluerimus diiudicare, interrogandus qui somnauit, an cura siue alia quedam quæ concupiuerit consueueritque præcesserint. quod si horum aliquid fateatur de corporea affectione ex somniis rectè iudicari non potest. Ceterum infantuli non somniant, ut

Infantuli cap
non somniant.

DE RE

96 BLASII HOLLERII
DE REPLITIIONE ET INANIT
tione. Cap. XV

Plenitudo quid

PLENITVDO quæ Græcis *πληθος* & *πληθωγή* dicitur, succorum est utilium in-

Plenitudo quā
do fiat.

animantis corpore (præsertim in uenis atq; in corporis habitu) redundantia. Fit autem quando hu- mores æqualiter adaucti qualitate, aut quãtitate ex- cedunt: uel cum exiguum quendam excessum unus inter eos accepit. Quæ autem plenitudo qualitatis uitio peccat, fit quoties immodicè tenues uel crassi hu- mores redduntur, aut cum bilis præter modum effere- uescit, pituita uel melancholia existente frigidiore.

Aph. ij. lib. j.

Quantitatis uero uitium est, quum succi omnes, ser- uata qualitatis mediocritate, supra iustam & naturæ congruentem mensuram accumulentur, ac crescunt, adeoq; exuperant ut corporis uniuersa moles intus mescat, & uenæ supra modum plenæ tensionis sen- sum inuehant. Huius plenitudinis duo sunt genera ut etiam in commentarijs Aph. Hippocratis scripsimus. Vnum quidem secundum robur, seu ad uires & quan- do scilicet æqualis humorum multitudo adauctæ cor- pus afficit, quæ quidem purgatione eget. interdum & modica sanguinis missione. Si interea non afficiat, nec morbus adsit, ea plenitudo commodius imminue- tur in ædijs, moderata exercitatione, atq; ijs quæ con- coctionem

coctionem iuuant: maxime autem si sanguis nulla corruptionis labe conspersus sit: Alterum plenitudinis genus, simpliciter, absolutè & ad uasorum capacitatē dicitur, nempe cum purus sanguis reliquos in permixtione succos magnopere uincit, adeoq; exuperat, ut uenas quoquouersum inflat, ac distendat & per sanguinis missionē (nō enim aliò uacuandi genere tuto demi potest) inminui exigat. Porro plenitudinis notæ seu signa ex tempore præterito, præsentis, & futuro desumuntur. Ex præterito quidem. Ut si uita ociosa fuerit, & uictus ratio aliqua ex parte quā ante liberalior. Item excrementorum suppressio. Ex præsentis uerò ut si totius corporis adsit grauitas uel partium quarundam tensio. quod quidem actionum imbecillitas seu uirtus infirma indicabit, dum id quod illa mouet impeditur. Præterea lassitudinis status, grauitas sensus, ulcerosa dispositio, uenarum tumor, interdū etiam rubor (sed hic si extrinsecus eueniat) ut pote ex sole, balneo, exercitatione, itinere, calore, ira, feбри acuta, & similibus, iam non sanguinem indicat, sed ab his, si æqualis totius corporis dispositio fuerit, rubor sanguinis copiam in corpore animantis ostendit. Ex futuro, quod hoc uitio laborantes, si euacuentur, conualescunt. Atq; plenitudinis ex præpollentis humoris colore cognoscetur. Siquidem rubicundus color sanguinem: subpallidus bilem flauam: &

Plenitudinis
signa:

H qui sunt

qui supra naturalem habitum albescit, pituitam: quemadmodum nigrescens, bilem atram abundanter indicabunt. Nihilominus in singulis sanguinem coauctum esse potest, nam si sola pallida bilis aliquando superauerit, sicuti in morbo regio, non adhuc plenitudo, neque ad hanc dispositio est, sed uitiosus tantum humor. Eodem modo de pituita & atra bile dicendum. Ad hanc plenitudinem siue ex uiribus siue ex continentium capacitate, unus humor efficere non potest, quod Galenus ijs uerbis indicauit. Vbi corpus inquit uel flaua bile, uel nigra, uel pituita, uel serosis humoribus refertum fuerit, eum habitum cacochimiam, quasi succorum uitium, & non plethoram appellabimus. Nec facescere negotium cuiquam debet quod idem Galenus lib. 2. de comp. Med. secundum locos hunc in modum scripsit. Fit autem plethora quatuor humoribus proportionem auctis, aut solo sanguine. Hic de impuro & alijs humoribus mixto intelligi uoluit. Venarum siquidem sanguis nequaquam simplex est, sed ex pituita, utriusque bilis, & sanguinis puri permixtione conflatus, atque hos etiam succos uisus dicendi, sanguinis appellatione designamus.

**Euacuationum
differentia.**

Nunc de inanitione seu euacuatione dicendum. Euacuationum igitur differentia duae potissimum constituantur. Altera uniuersalis quae communiter ab uniuerso corpore materiam subtrahit: sicuti in sudore seu transpiratione.

seu transpiratione insensibili, sanguinis profusione,
 uomitu & alui subductione. Sudor seu per cutem Sudor unde dicitur
 euaporatio, primo è corporis habitu ducit, secundo è cat.
 uenis & arterijs grandioribus. Postremo ex uisceribus
 & intima corporis regione, & est succorū qui
 in uniuerso corpore abundant, nota. Sanguinis pro-
 fusio primum uenas exhaurit & arterias illis anasto-
 mosi coniunctas. deinde corporis molem, ipsaq; uis-
 cera ad primas usq; uenas progressionem faciens.
 Vomitus primum quidem, ac maxime uentriculum, Vomitio quas
 postea si persistit, uiscera & uenas maiores, ultimo partes expur-
 corporis habitum expurgat. Sed ijs qui pectus atri- get.
 ctum habent non conuenit, sicuti Asthmaticis, phthi-
 sicis & Empijs, nec non ijs qui peripneumonia labo-
 rant. Conuenit tamen uomitus gracilibus & facile
 uomentibus, quemadmodum Hippocrates indicauit. Aph. liij. libi
 Frequens interea uomitus, auditui, dentibus & inue- vi.
 teratis capitis doloribus obest. Alui deiectio primum Alui deiectio
 & abunde intestina, uentriculum, uiscera, primasq; unde uacuet
 uenas, que Mesaraice dicuntur, deinde uenas maio-
 res, postremo minores & corporis habitum euacu-
 at. Sic & particularis euacuatio partem aliquam
 excrementorum onere pressam, leuat. Itaq; cerebrum
 & nares per palatū expurgantur, pulmones & pes-
 toris uitia per tracheam arteriam dum tussis exci-
 tatur. Arenule & pus per urinas: Vterus & he-

H = morrhoea

morrhoides, sanguinis profusione. Atq; frequenter
 euacuatio sua sponte & citra ullam medicationem,
 sed nature beneficio, uel imbecillitate sequitur: In-
 terdum externi subsidij ope quæ bipartito scinditur,
 uel enim legitima est excretio, quantitate uel quali-
 tate negocium facessens exterminat. Altera uero
 huic contraria est. Utilem enim & qui in nullo uitio
 est, humorum culpa seu inscitia medentium excludit.
 Nobis interea prospectum esse debet ut eos duntaxat
 humores euacuemus qui uiribus incommodant. Atq;
 uarijs subsidiorum generibus nonnunquam opus est.
 sicuti scalpello, aut hyrudinibus, aut medicamentis,
 quæ ora uenarum referent: Interdum medicamento
 purgante, quo noxij humores è corpore eliciantur,
 deijcianturq; siue id uomitione, siue deiectione fiat.
 Sunt etiam inuenta ad hoc auxiliij genus exercitia, fric-
 tiones, balnea, præsertim nitrosa, sulphurea aut bi-
 tuminosa. similiter æstus & motiones & ex accidente
 inedia. Rursus Errhina quæ uocantur, medicamen-
 ta, cerebrũ per nares expurgant: Apophlegmatismi
 per palatũ. Bechica medicamenta pectus & pulmo-
 nes: sicuti diuretica renes & uesicam: Et hysterica
 uteri menses. Hæc medicamenta à loco per quem
 ducunt denominationem obtinent. Aluum insuper
 resoluunt balani & clysteres. Sed quia in usu exer-
 citationeq; medendi uniuersalem euacuationem par-
 ticularẽ

ticulari præferimus, primum à uenæ sectione, ut quæ
 omnium euacuationum simplicissima, auspicamur.
 Nec interea uenæ sectio, sicuti purgatio uitiosum
 quempiam humorem seligit, detrahitq;: sed tam pu-
 tridum quam benignum. Alia tamen est ratio in cri-
 ticus diebus, ubi infestum humorem concoctione præ-
 paratum ab alijs natura segregat & excludit. idq;
 sensim & per uias idoneas. quo tempore si uena in-
 cideretur, neq; in eam fortasse uiam traduceret, neq;
 tantulo tempore dum sanguis sua ni fertur, uitiosum
 humorem secernere ualeret. Porrò sanguinis serum
 per summa innatat, urinæ haud absimile. Bilis te-
 nuis & florida concreti sanguinis pars fit suprema:
 Melancholia subsidet: Sanguis rubentior & pituita
 pallidior. atq; hæc quidem conspiciamur dum san-
 guis integer est & laudabilis. Ex quibus notum esse
 potest omnium humorū, qui in uenis reconditi sunt,
 incisa uena, æquabilem uacuationem fieri, quæ ad in-
 digentiam uniuersum corpus euacuat, non quidem
 æqualiter, sed ualidius partes quæ è directo & proxi-
 miores, quam quæ è transverso & remotiores, quas
 potius reuellit & alio transfert. At uero purgatio
 quæ uel spontè interioreq; motu procedit, uel exter-
 no impulsu & medicamentorum administratione,
 non sic æquabiliter omnes, sed quempiam corruptum
 humorem (nunquam tamen sanguinem purum &

Humores in san-
 guine quomodo
 discernendi.

Purgatio dupli-
 citer fit.

H : synce-

syncerum) euacuat. Ceterum cui totus uenarum humor biliosus seu ardentissimus aut totus in Melancholicum uersus apparet, secunda uena non est, quemadmodum neq; ijs quibus magnopere pituitosus & crudus humor in uenas & corporis habitum effunditur. Sic enim Galenus prohibet uenam incidere cui sanguinis moles plurimum à qualitatis mediocritate recesserit, aut cui bonus idemq; purus sanguis & paucus est, reliquis uero succus plurimus. quocirca in simplici cacochymia non uenæ sectione sed purgatione utendum. Rursus in morbis ex plenitudine cum robur aut ætas non patitur, purgatio uenæ sectioni præferri debet. etenim uena intempestiue secta spiritum cum sanguine exhaurit, ingenitum calorem eripit, & dissipat. principes partes refrigerat & extinguit. Hinc hydrops, cruditas, cachestia, aliæq; incommoda. Vbi igitur alius humor sanguinem exuperat, sanguinis euacuatio fieri non debet: ueluti in ijs qui Ictero, uel feбри tertiana, uel melancholico affectu, siue naturali, siue acquisititio laborent. Sed humoribus quando uitium ex plenitudinis & cacochymie permixtione conflatum inest, uena secta est ex usu: graue enim & periculosam affectionem tuto & repente imminuit, qualem nec inedia nec exercitium, aut aliud uacuandi genus posset expellere. Porro quum impuriore sanguine ex plenitudinis & cacochymie permixtio-

Quando purgatio sectioni uenæ præferri debeat.

Sanguis euacuatio quando fieri non debeat.

ne uenæ implentur, utrumq; euacuationis genus conueniet. Vt si adsit melancholica plenitudo, qua nature inclinatione sanguis in Melancholiam uergat propendatq; aut influentis Melancholiæ uitio contaminetur, antequam expurgetur, uenæ sectione erit minuenda, parcius tamen quam quæ biliosa est. At pituitosa plenitudo omnium maxime sanguinis emissionem recusat, eo quod uirium imbecillitate & frigore non mediocri polleat. At cum plenitudo seu bilis alterutrius fuerit, seu pituitæ, modica cacochymia labefactatur, sanguis quidem in primis detrahendus, tum alius moderatè deijcienda, ut noxius humor, qui superest expurgetur: Sin uerò maior cacochymia compareat, tum item sanguinis missioni primas concedemus, sed in minori quantitate, mox largius purgandum: quod si in uasis plenitudinis & cacochymie fuerit æqualitas, ab utrolibet uacuationis genere, nullo delectu habito inchoandum. Verumtamen cum nimia uasorum plenitudo obstructions excitet, atq; idcirco purgationibus obsit, cum etiam medicamentum ex calore & trahendi facultate humores exagitet perturbetq; corpus: id sane in grauissimum discrimen pectoricos adducit. quocirca tum uenæ sectio præmittenda est: si uerò par insit remediorum necessitas, ipsa medendi ratio ab eo exordium ducere Galenus iubet, sine quo alterum tuto exequi non potest.

Vena sectio
quibus morbis
conueniat.

Atq; imminuta plenitudine quæcunq; putrida aut aliter inquinata superant, ac resident per aluum, urinas & sudores exhaurire tentandum. Venæ sectio igitur morborum omnium quicunq; ex sanguinis affluentia & ubertate, uel ex quauis illius eruptione originem traxerunt, proprium est remedium, siue præsentés fuerint morbi, siue tantum immineant. Eius generis maxime sunt febris synochus, tum ea quæ citra putredinem ex sola sit sanguinis effervescentia, tum quæ ex putrescente accenditur. Sic & phrenitis, ophthalmia, parothides, angina pleuritis, peripneumonia, iecoris, lienis, renum, pudendorum, uteri, inguinum, brachiorum, crurum, articulorum, omnium deniq; tum internarum, tum externarum partium inflammationes, quæ Græcis φλέγμωναι nuncupantur. Fiunt autem dum aperta uena, rupta uel exesa, delapsus sanguis & abundantior congestus intumorem extuberat. Istis finitimi sunt sputum sanguinis, incipiensq; tabes, sanguinis uomitio, & è naribus, utero, uel hæmorrhoidibus eruptio, atq; per horum initia statim opposito loco secta uena fluxionis impetum sistit, reuulsionisq; nonnihil ex affecta parte reuocat. Est igitur uenæ sectio proprium ac conueniens istis affectionibus remedium, ut quæ ex boni laudabilisq; sanguinis plenitudine ortus sui primordia acceperit. Qui uero morbi impuriore plenitudine

nitudine emerferunt, ut sunt istis plurimum cognati :
 ita & uena secta curari desiderant . In quo genere
 sunt febres putridæ tum continuæ tum intermittentes .
 quando scilicet putredinis atq; obstructionis præ
 cipua causa fuerit immodica plenitudo seu repletio :
 In hoc etiam genere consistunt capitis & aurium
 pulsans dolor, lethargus, uertigo, apoplexia quæ
 dam & Epilepsia, acris mordaxq; fluxio, cordis
 quædam palpitatio, arthritidis calida, & quæcunq; ad
 horum naturam pertinent . Sed in hac uerborum se
 rie, hæc febres duntaxat intelliguntur, quarum causa ex
 plenitudine nascitur . atq; in his saluberrimum est ue
 nam incidere . Cæterum quoties obtigerit infartum
 (ex quo febres accenduntur) alijs quibusdam ex cau
 sis enasci, nulla profundendi sanguinis necessitas
 compellit . Interdum citra multitudinem, uel eti
 am in penuria, uena inciditur dum à causis externis
 (quales sunt cõturbatio, dolor, ardor) in aliquã parti
 culã sanguis rapitur, & incumbit . tunc phlegmatis
 periculũ imminet . Item in morbis consuetudinarijs,
 quæ modica plenitudine corripuntur, anteuertere
 oportet & uenæ sectione prohibendũ ne morbus fiat,
 sed multo adhuc magis cum immodica plenitudo for
 midinem & discrimen iniicit, uel ruptionis apertio
 nisq; uasorum, uel suffocantis obstructionis, sanguis
 omni abiecta cunctatione emittendus, tametsi non =

dum ægrotet homo : maxime uerò si qua mariscarum
aut mensium aut narium, sanguinis consueta eua-
cuatio substiterit. Intemperantes & uinosi, phlebo-
tomie fructus & commoda minimè sentiunt. quin-
imo plerumq; ab ea læduntur, dum bidui triduiue
spacio sese magis quam ante crudioribus succis im-
plent. Tantum igitur momenti ac ponderis obtinet
moderata uictus ratio ad morbos deuitandos curan-
dosq; ut citra hanc nullius subsidij sit uenæ sectio.
Neq; uero sola missio sanguinis plethoram subtrahit
& diminuit, sed etiam balneum, frequens exercita-
tio, frictio, unctio calida & inedia, quibus certe om-
nibus summa uis & facultas exinaniendi tributa est.
uerum ijs non citra delectum utemur. Quæcunq;
enim plenitudo maxima fuerit, & uenas quoquo-
uersum distendit: aut moderata quidem, sed quæ uel
febrem uel phlegmonem præsentem iam habet, aut
quæ ex mensiũ hæmorrhoidarũ & huiusmodi eru-
ptione suppressa proficiscitur, ea nec exercitatione
nec multa frictione, unctione calida, aut balneo sine
discrimine curari potest. Hæc enim uacuandi genera
humores exagitant, pariter fluxionis impetum exci-
tant ac mouent, morbosq; ex plenitudine inuehant
& augent. Neq; præterea inedia urgentibus illis uti-
liter & ut decet repente succurrit, ut quæ non nisi
tempore & dierum numero exinaniat. Adde quod
morbis

morbis presentibus inedia uigilias generet, adfertque
 inquietudinem, rosiones, nauseam & incendia: unde
 ad morbum plerumque addit & uirium deiectionem.
 Itaque ad unius phlebothomiae facultatem confugien-
 dum, quae intrinsecam molestiam prompte celeriterque
 uacuat, humorum acrimoniam reprimat & refrige-
 rat, idque uiribus aut nihil aut minimum offensis. Hip-
 pocrates morbos iam insipientes seu imminentes san-
 guinis missione anteuertere docet. Non illorum in-
 cursum, appulsumque expectare. Simili ratione Gale-
 nus ex Ephemera febre ab obstructione in synochæ
 simplici, nullaque putredine implicata, sanguinem co-
 piosum trahit antequam materia putrescat. Eadem
 aut fortasse maior purgandi ratio in morbis ex ca-
 cochymia natis, presentibus quidem necessitas, im-
 minentibus utilitas ac securitas. Incidimus interdum
 uenam non morbi ratione sed causæ uel symptoma-
 tis magnitudine: ueluti si in tumorem siue aquam
 intercutem, seu alium quendam frigidum morbum
 aliquis ex hæmorrhoidum retentione aut menstruis
 suppressis inciderit: eo quod in uenis copia sanguinis
 affectum fouet, & quibuscunque potest modis exag-
 gerat. Plerumque igitur frigidus morbus egrotum sol-
 licitat, in quo solius causæ gratia, ut dictum est, ue-
 nam incidimus. Causæ etiam in exquisita tertiana
 depellenda rationem obseruamus. Hæc enim tametsi
 febris

Venam non
 morbi ratione
 sed causæ in-
 terdum inci-
 dunt.

febris est, uenæ sectionem minimè recipit. Sanguinis enim penuria & inopia inest. bilis ubertas & copia, quæ tanquam causa purgationem, non uenæ sectionem, desiderat. dysentericum, nec non lientericum alui profluuium sæpè cohibuit secta uena interior dextri cubiti: atq; tum causa in iocinore residebat, ex qua calidior bile effusa uentriculum aut concoquendo interpellabat aut præpropere deijciendo lacescebat. Interdum etiam tum morbo tum causis prætermissis, quando symptoma quoddam perurget uenam tundimus. sicuti cum sanguis è naribus uel utero immodice prorumpit ad reuulsionem. Adhæc in febribus ardentibus, cum uehemens æstus uel sitis uel uigilia, egrotantem grauiter affligit, etiamsi nulla plenitudinis sed sanguinis pauci & impuri nota existat, magna ex parte uenam incidimus, ut inde compresso ardore symptomatum seuitia immitescat. Acerbi dolores, spirandi difficultas, huiusq; generis multa symptomata plerumq; ad sanguinis detractionem compellunt, quamuis nec morbus nec causa expostulet, quo consilio in asthmate interim uena secatur, multoq; magis in pleuritide & angina, quam uel bilis, uel pituitæ uis & affluentia produxerit, Nec tamen ex quocunq; morbo uel causa si grauia symptomata adsint sanguis continuo mittendus. Absurdum enim esset in nephritico aut colico dolore, paralysi, cruditate uenæ

Venam non morbi ratione, sed causæ interdum incidimus.

Sanguinis missio in quibus morbis nõ conueniat.

tate uentriculi, hydrope & eiusmodi sanguinem mittere: sed in his duntaxat affectibus qui uel ex plenitudine initium sumpserunt, uel ex cacochymia quæ nequeat medicamento purgante statim & conuenienter detrahi. Itaque uasorum simplex cacochymia quæ purgationi cessura non est, urgente symptomate secta uena tolli potest. Hæc quidem tum temporis uiribus magis quam purgatio incommodat. uerum tamen ab impendente periculo liberat. Duo autem obstant & impedimento sunt, quo minus facile cacochymia purgatione tollatur, unum quidem liquidum corpus & ad expellendum minime expeditum. Alterum cum noxius humor uias medicamenti diuertit, seu cum pars affecta longè à uis purgationis seposita est. Porro si frigida pituita destillatio ex cerebro per ceruicem in humerum, latus & musculos fiat adeo ut pleuritidem excitet: similiter in fauces, pulmones, quæ aliquanto suffocationis periculum infert, quamquam humor frigidus sit, eiusdem tamen lateris secta uena interior nonnunquam subsidio est, & ex discrimine eripit. Est igitur in uenarum (quæ uariæ & multiplices existunt) præcisione delectus non mediocris adhibendus, qui omnes ex affectæ partis situ, affectus magnitudine, & ex eius præsentia constitutione ostenditur.

Affectus quidem duplex est, uel enim nunc irruit
& illabitur

Affectus duplex.

& illabitur impetumq; facit, & tunc opposito loco
 uenam tundimus, ut fiat humoris reuulsio: uel impe-
 tus iam conquiescit, humorq; impactus iam parti in-
 hæsit, & tunc propinquam uenam aperimus, ut fiat
 humoris illati deriuatio. Laudantur humorum cur-
 sus omnes, qui hoc modo per directum fiunt: aliter
 cum oblique in transuersum feruntur tanquam natu-
 ræ uim & concitationem indicantes, improbantur.
 Pleuritidi dextræ nequaquam contrarium est latus
 sinistrum. sed inflammato cruri dextro contrarium
 est sinistrum. Hic enim communis & directa uena-
 rum societas per quam sinistrum crus incisum euocat
 è dextro: At uerò è dextro latere nulla uena rectis
 fibris in sinistrum concedit. nam hic contraria prohi-
 bemus quæ in eiusdem recto processu quàm longissi-
 me sita sunt. Proinde unius lateris secta uena, alterius
 pleuritidem non adimit. Oportet igitur & naturæ
 ratione & Hippocratis consilio, uenam secare ab eo
 latere quod dolore sit affectum, Nec uero non solum
 in dextra pleuritide, uerum etiam in inflammatione
 iecoris (cui omnes uenæ sociatæ iunguntur) interio-
 rem cubiti dextri uenam tundimus, qua non compa-
 rente, mediam: si nec ea se profert, ad humeralem con-
 fugere melius est quam ad dexteram aduersi brachij.
 Quum mox ab emissio sanguine inflammationis do-
 lor placatur, si postea nullo ægroti uel assidentium
 errore,

Sanguinis non
 satis extracti
 in inflammatione
 signum.

errore, recrudescet, signū est non satis sanguinis sub-
 ductum esse. Quare quod deficiebat supplendum
 erit, eadem uena de integro cæsa: Sed tantisper inter-
 mittendum est dum aliquid humorum corporis remi-
 gret in uenas, quod non ante quartam horam fieri
 proditum est. Adhæc si plenitudo humoris biliosi la-
 be contaminetur, interior cubiti dextri, uena tun-
 denda: Sin Melancholici uitio perfunditur, sinistri:
 ita quidem flagitante lienis situ. Quum uero ex cru-
 dorum humorum colluue subortam plenitudinem
 cognouerimus, ex utrocunq; cubitu detractionem fie-
 ri nihil prohibet. Eadem prorsus lex & in febrium
 curatione obseruanda, siue ex continuarū siue inter-
 mittentium sint genere. Quapropter Synochus tum
 simplex tum putrida, & febris ardens & pestilens,
 item tertiana & quotidiana tum assidua tum inter-
 mittens, similiter & semitertiana, uenæ sectionem ex
 interiore dextri cubiti postulant. Quartana uero
 quomodocunq; progrediatur interiorē etiam sinistri
 brachij tundi efflagitat. Interim per febres putredo in
 has aut illas uenas sese magis infert, idq; citra phleg-
 monem insignemue obstructionem, quod inde intelli-
 gitur, dum per februm accessionem aut excandescen-
 tiam. Alijs capitis & temporum arteriæ pulsant,
 dolentq; uehementer, alijs pectus oppressum quasi
 animam intercludit, alijs lumborum grauitas crucia-
 tusq;

tusq; fatigat, alijs alie partes multo grauibus afflic-
 ctantur pro ut putredo magis incumbit. Interea quia
 eo februm genere torquentur, in ijs secunda uena
 delectus est habendus, qua parte afflicta pars magis
 quam reliquum corpus leuetur. quocirca si per has fe-
 bres caput male habet, tundenda est uena in cubito
 media, si pectus, respirandiq; partes, interior: si uero
 lumbi, uel interior cubiti uel inferior, in poplite aut
 malleolo. nam renum lumborumq; regio ambigit.
 Ex partibus quae supra clauiculas sunt, perspicue re-
 uellit & uacuat incisa uena humeraria, celerius uas
 lidiusq; in cubito, tardius uero & segnius in eo manus
 ramo qui inter pollicem & indicem decurrit. Ex his
 uero quae inter clauiculas & renes posita sunt, reuel-
 lit secta interior celerius & cum maiori ui in cubito,
 tardius uero & segnius in manus ramo qui inter an-
 nularem & minimum digitum porrigitur. Ex utrisq;
 reuellit uena media, siquidem ex communibus illa hu-
 merariae & interioris ramis coagmentata & confla-
 ta est. Subter renes in quacunq; parte sint affectus
 secta in poplite uena maiore impetu & celeritate
 reuelluntur, lentius uero & infirmius, secta in mal-
 leolo. Phlegmone quae rectos abdominis musculos
 uel supra umbilicum inuaserit, retrahetur aperta in-
 feriore uena. Quae uero colum intestinum apprehen-
 derit (quamuis subter renes sit) reuelli tamen debet
 secta in

secta interiore cubiti: quod uenarum ex Anathomæ
origines deriuationesq; commonstrant.

Sed nunc singulas uniuscuiusq; partis affectiones
persequamur. Capitis igitur ex plenitudine affectus,
tum interiores tum exteriores, siue initiū faciant si-
ue magnitudinē summam impleuerint, reuellit secta
in cubiti flexu humeraria uena, dextros quidem dex-
tra, sinistros sinistra. Phrenitides & deliria, & apo-
plexiæ atq; uertigines, præcisis quæ pone aures sunt
arterijs deriuantur. Qui priora capitis prehende-
runt affectus, deriuantur aperta frontis uena: qui ue-
ro occiput & posteriora tenent, cucurbitulis ceruici
humerisq; adhibitis, aut incisa uena puppis. Oculo-
rum inflammationes & acres lachrymæ, primum
eiusdem lateris humeraria est tundenda, deinde hume-
ri ceruiciq; cucurbitulæ affixæ retrahunt inhibentq;.
Deriuantur autem incisa uena, quæ in maiorem fer-
tur angulum. Auribus inflammatis & parotidibus
post humerariam secanda est uena sub aure. Gingi-
uarum maxillarumq; ac dentium calidiores affectus
primum humerariæ uenæ: deinde earum quæ sub la-
bijs extant sectionem poscunt. sicuti angina post hu-
merariam earum, quæ sub lingua cernuntur. Pulmo-
num inflammationem reuellit pariterq; deriuat inte-
rior cubiti sinistri potius quàm dextri. quandoqui-
dem pulmonū uenæ ex dextro cordis sinu prodeunt.

I Eadem

Eadem ratione sanguinem tuſiſſendo reiicientibus & item tabidis & palpitatione cordis laborantibus & id genus alijs effectiōibus, ſuccurritur. Pleuritidum interiore tum externa, ſimiliter peſtoris & diaphragmatis inflammationibus & ulceribus ſanguinem ſputo fundentibus, interior eiuſdem lateris ſecta uena reuellit ac deriuat. Tumores qui uel axillas uel humeros male habent, niſi ad brachij flexum pertinent, eandem curandi rationem ſubeunt. Iecore inflammato grauiterq; oppreſſo, interior dextra ſcinditur. At uero male affecto lieni ſuccurrit interior ſiniſtra, in cubito quidem ualidius, in manu uero languidius uſa. Deriuationem in ijs cum iam fluxio ſubſiſit, Galenus cucurbitularum ope complet, quæ dextro Hypochondrio imprimantur: ſi iecur, dextro: ſiniſtro uero, ſi lien laboreat. Recens renum inflammationo quam copia ſanguinis comitatur, ex interiore uena cubiti reuellitur, dextra quidem ſi ren dextro: ſiniſtra ſi ſiniſter affligatur. Cum uero non immodica plenitudo premit, tutius ualidiusq; ex inferioribus reuulſio adminiſtrabitur, quæ è directo ſunt, uel in poplite, uel in maleolis. Per uteri affectus ſi menſes præter modum effluant, uena cubiti interior impetum coërcebit, ſurſumq; retrahet: quemadmodum & cucurbitule ſubter mammæ infixæ. Suppreſſos autē menſes uena in poplite aut maleolo caſa, mouet.

Profluens

Profluentes affatim hemorrhoides, secta in cubito uena supprimit: suppressas diducit & euocat secta in maleolo. At si qua inflammatio uel podicem uel partes obscenas uel uesicam, uel alterutrum inguem infestaret, modo non uenenatae cuiusdam pernicietis particeps ea fuerit, ex superioribus cubiti uenis multitudo submouebitur inhibebiturq; fluxio, secundum quam ex inferioribus (si magna preuat necessitas) particularis reuulsio, deriuatioq; fiet. Similis est omnium quae crura inuadunt inflammationum ratio. quoties enim ingens adest plenitudo, effrenataq; fluxionis uis & incurso, ex cubito sanguis primum: tum si non respondeat, neq; par sit, ex crure uel pede effundatur. Ceterum si ex longa consuetudine fluentes hemorrhoides cohibeantur, plenitudinem inueniunt. Galenus podagram arcet secta cubiti uena: Comitalem uero morbum, apoplexiam, & uertiginem, incisa uena poplitis uel malleoli.

Nunc de sanguinis mittendi quantitate agamus. Morbi igitur omnes supra enumerati uenae sectionem desiderant, dum modo suo genere magni & uehementes extiterint, aut si causa quae humoribus inest, multum accreuerit, uel dum symptomatis cuiusdam seuitia premit. Expendendum semper uirium robur. siquidem omnium uacuationum uiribus maxime officit, quae sanguinis sit detractio. itaq; antea

In sanguinis
emissione quæ
consideranda.

quam sanguis effundatur, duo hæc adsint. morbi ma-
gnitudo & uirium robur. Morbus primum magnus
ac uehemens intelligitur ex genere: nam cuiuscunq;
partis sit phlegmone grauior deteriorq; censetur,
quàm simplex illius intemperies. deinde ex partis usu
atq; præstantia, si ex principum partium est ordine,
ut cor, cerebrum, & iecur: aut si contra intra partes
abiectas & ignobiles recensetur. Præterea ex ista-
rum situ, quarum aliæ principibus affinitate iungun-
tur: ut pulmones, latera, uentriculus & lien. Aliæ
uero longiori interuallo desumptæ sunt, ut intestina,
renes, uesica, artus, aliæq; in extremis positæ. Ex ipso
deniq; partis sensu, qui acutus est uel hebes. at causæ
magnitudo ex humore qui in affecta sede est specta-
tur, nempe cum benignus aut uitiosus, uel putridus
qualitate uel contaminatus fuerit. Hic enim quicquid
pernitiosum est & mali moris magnum etiam nun-
cupare consueuimus. Ex uasorum & uiscerum to-
tiusq; corporis plenitudine, uel inanitione, antecedentis
causæ magnitudo deprehenditur, idq; ex humo-
rum inibi conceptorum puritate aut uitio. Sympto-
matis magnitudinem ex uehementia aut remissione
eorum quæ incidunt dimetitur, nempe doloris, sitis,
deiectæ appetentiæ, uigiliarum, & cæterorum quæ
uires communiunt. Porrò ualentes aut imbecilles
uires ex operibus primum cognoscuntur, quod i. lib.
de morbis

de morbis curandis abundè ostendimus. Urinæ & alui excrementa cruda, tenuia, & aquosa aut naturæ carnis similia, naturalis facultatis imbecillitatem com-
 monstrant, quemadmodum uel retentio, uel alia quæ-
 uis oblesæ functio. Vitalis facultas expulsu paruo,
 obscuro, ac debili: item ex respiratione parua, difficili,
 crebra, ex uoce etiam exili & languida, quæ neq; púl-
 monum neq; pectoris uitio aborta sit debilis animad-
 uertitur. Horum uerò contrariæ facultatis robur &
 firmitatem ostendunt. Animalem uim imbecillam
 coarguunt motus sensuumq; læsio, uigiliæ, deliria,
 aliæq; perturbatæ principes actiones: quemadmo-
 dum contrariæ illius constantiam firmitatemq; mon-
 strant. Præterea si quis uehementi aut diuturno mor-
 bo, ut tyenteria, atrophia, marasmoue extabuit, huic
 sanguis mittendus non est, etiamsi pulsus plenus ex-
 istat & ualidus. Est quoq; considerandum ut euacua-
 tionis quantitas, sicuti aliorum medicaminum, certis
 legibus circumscribatur, ut uiribus quam minimum
 fieri potest, oblesæ morbi essentia dematur. Hæc mor-
 bi uiriumq; inter se collatio commonstrat. Si enim
 ualidæ fuerint uires, quantum morbus desiderat, erit
 euacuandum: sin minus ualidæ, moderatius: si uero
 deiectæ nihil prorsus. Porrò in inflammationibus &
 ardentissimis febribus, atq; uehementissimis dolori-
 bus, usq; ad animi uiriumq; defectum (Græci λεπτο-

Sanguis quan-
 do ad animi de-
 liquium usq; de-
 trahendus.

Θομίανιν λιποσείκιαν nominant) sanguinis de-
 tractionem Hippocrates, & Galenus maximum esse
 præsidium literis tradiderunt: modo ægri vires id
 ferre queant. Sed timendum fortassis ne hac spe ægri
 in Syncopen, id est, uirium omnium præcipitem lap-
 sum illabantur. Quare potius iteratione quam Græ-
 ci ἐπίκρασιν uocant supplebimus, ne forte cum
 morbo æger de medio tollatur. Qui calidi & humidī
 sunt natura, copiosam uacuationem non ferunt: si-
 cuti qui plurimum ab his dissident, ut sunt frigidi &
 sicci. At multo humore in uenis recondito, qui abun-
 dant, ij facillime euacuationem possunt tolerate. Cor-
 poris habitus ex tenuatus, mollis & rarus, tum imbe-
 cillus tum multæ dissolutioni obnoxius est: contra
 uero carnosus, firmus atq; densus, pauca finit è corpo-
 re dissipari. Qui autem præpinguis & obesus est,
 difficile uenæ sectionem admittit, quod exilibus con-
 stitutus sit uenis, quibus ex inanitis pinguedo facile
 stringit deprimiq;: ut inde metus sit ne natium calo-
 rem extinguat. In corporis habitu æstimanda etiam
 uenarum capacitas, nam quibus ample, & turgidæ
 spectantur, tolerabilior est euacuatio, quam quibus
 angustæ. Inter ætates quæ decrepita nuncupatur,
 quia uiribus est imbecillis, nullam uenæ sectionem to-
 lerat. Quæ inter pueritiam & senectutem media in-
 teruenit, dum firmæ sunt vires & corpus bene con-
 stitutum

In quibus sit ue-
 næ sectio tolle-
 ran illior.

stitutum nulla uacuandi praesidia metuit. Inferior puerorum aetas uiribus quidem abundat, sed quia corpus calidum & humidum, molle, tenerum, ac patens sanguinis emissionem non fert. Verum quidem aetates, in sanguinis educatione nullis annorum finibus Hippocrates (ut alibi etiam diximus) circumscripsit. At Galenus neq; ante annum 14. neq; post septuagesimum uenam tundendam consuluit. Nonnulli etiam nostro tempore in Medica facultate doctissimi, sexto aut septimo anno, tres quatuorue sanguinis uncias in pleuritide & interioribus inflammationibus nunquam detrahendas censebant. Spontè siquidè tum pueris, tum infantibus lactantibus sanguis interdum abundè prodit è naribus, nulla corporis aut uirium iactura. Est haud dubiè consentaneum, ut qui graues morbos experiuntur, ijdem possint illorum quaedam remedia sustinere, leuiora tamen in pueris ob uirium imbecillitatem, & assiduum substantiae fluxum, unde noxius humor spontè uel naribus, raro corpore dissipatur. Aetas insuper quacunq; firma sit potest euacuationis modum aliquem tolerare. Est quoq; ambientis nos aëris tenenda constitutio. Regio siquidem feruens & arida, multum innati calidi uiriumq; multum etiam peccantis humoris è corpore haurit. Hinc uires comminuuntur, pauciorq; sanguis manet in uenis: inde nos contractiores par-

cioresq; in sanguine mittendo esse conuenit. Regio frigidior ac humidior, calidum natiuum humoresq; intus cohercet, eosq; minimū dissoluit. quocirca sanguis abundantius effunditur. At in extremè frigida (quæ plurimum in Boream deurgit) sanguis ueluti congelatus uacuationi uix cedit. Inter has media largissimè sanguinis profusionē tolerat. In anni temporibus uer sanguinem largius fundi permittit. quo tempore uenæ sectio præcauendis morbis idonea est. post uer autumnus, deinde hyems, omnium uerò minimum æstas. Cæli status quicumq; calidior obtigerit, ut in subsolana uel austrina tempestate, parcius: qui frigidior, ut ualido Aquilone aut Fauonio, & ijs quoq; parce. In regione summè frigida & hyem dum Boreas præmit, prorsus à uenæ sectione abstinendum, solusq; Auster placidior illam admittit. In regione autem feruida & æstate, cum perflat Auster, uenam tundere periculosum: Sed cum Boreas æstum temperat, tutissimum. In uehementi pleuritide si fortè totius corporis sudor erumpat, aut uomitio seu alui profluuium adsit, sanguis mitti non debet. Quibus tandem sedatis & paululum recreatis uiribus uena interdum tundi potest, Similiter ubi abundantius sua sponte dimanat, abstinendum à phlebotomia: si parcius & languidius fluat morbusq; interim urgeat, quod deficit uenæ sectione supplendum. Consuetudo etiam

Quando im-
pleuritide, san-
guis non mit-
tendus.

etiam nobis in uictus ratione, uitæ genere, & in euacuationibus obseruanda. nam qui liberalius pleniusq; uiuunt, copiosius euacuandi quàm qui frugaliter. Sic qui uenæ sectionem iam sunt experti, non lasis tamen ob euacuationem uiribus, crebram facilius eductionem perferunt. Siquidem consueta etsi deteriora, minus offendunt. Adhæc non solū uires præsentem emetiri, uerum etiam futuras prospicere acuti sapientisq; fuerit iudicij. Eodem modo in cœli constitutione si calida & sicca posthac euaserit specteturq; restrictus sanguis emittetur, quàm si frigidâ fore conijcimus. Item in prostrata appetentia, uel cum morbus deuorare non sinit, ut in angina fauces præcludente, parcius euacuare monemur. Quibus etiam symptomata inopinata contingunt, ut sunt uehemens dolor, uigilia, & in primis syncope (hæc enim uel natura imbecillioribus, uel timore magno percussis, uel quibus os uentriculi amara bile perfunditur. Quum aliquid eiusmodi futurum suspicamur, etiam si uires non constent, sanguinem tamen uel nullo modo, uel parce mittemus: nisi forte huic periculo ante sit occursum. Porrò si corpus pingue adfuerit, album, laxum & molle, tenuisq; succi plenum, adsitq; æstas, regio æstiosa, cœliq; status calidus & siccus, omnino huic sanguinem non mittemus, satis enim ex se ipso euacuatur. Parum etiam detrahemus in eo ipso ha-

Vterum geten
tes quando pur
ganda,

bitu si hyems adsit & frigida regio, coeliq; status Aquilonius. Vterum gerentes & cacochymia tentate mensibus tertio & octauo interpositis, purgationes ferunt, & multo magis uenae sectionem, ut quae minus exagitet, minusq; foetui officiat. Atq; id media gestatione longe tutius, quod sanguis magis redundet & foetus minori egeat alimento, Saepe etiam grauida, supra mensem octauum nullo foetus malo sanguinis moderatam eductionem perfert. Fieri etiam potest ut sanguinis copia in abortus discrimen adducat: itaq; si grauida mulier morbo conflictetur grauiore, sitq; ualentibus uiribus, & forti animo nec metu perturbatur & uasa plena sint, & non inedijs exinanita, huic tuto aliqua ex superioribus uena incidetur, ex qua sanguis sensim defluat. Inferiores praegnantium uenas resignare minime tutum: periculum siquidem est ne menses una cum foetu euocentur. Est praeterea uteri gestatio quemadmodum & aetas inter quantitatis obseruationes habenda. Multis argumentis iam demonstratum est uenae sectionem hisce duntaxat opitulari, quorum causa aut in uasis concluditur, aut e uasis in partem aliquam incubuit. Estq; in primis animaduertendum ut interior illa morbi causa tollatur. Idcirco cum uel plenitudo, uel aliqua eiusmodi causa subest, debet ea uenae sectione submoueri, idq; mox & ineunte morbo. Sic febres ardentes an-

tequam

tequam sanguinis moles feruoris intendio torreatur, aut uehementior putredo inualescat, acceleratū hoc remedium extinguit. Nec aliter interiores inflammationes hoc auxilij genere initio radicitus eruuntur, uirium, ut sepe dictum est, robore semper habito. Qui in plenitudine aut fluxione alia remedia uelit producere, euerso medendi ordine affectum conuolucabit, uiribusq; negociū faceffet. itaq; uenæ sectio morbis quibus conuenit incipientibus si decernatur, sublata multitudine, quod reliquum fuerit, facilius natura concoquet & euincet. Cum enim morbi inchoant, inquit Hippocrates, si quid uidetur mouendum, moue: Cum uero consistunt melius est conuiescere. Et cōcoctus iam humor medicamento deriuandus detrahendusq; est. Nam si quis hoc tempore uenam incidat, humores quoq; utiles eliciet, & quod grauius est, eos pure sanguini exagitatione permiscebit, inquinabit, ac confundet, & naturæ officium præpediet et interpellabitq;. Quibus porro in morbis signa concoctionis manifesta apparebunt, non amplius uenæ sectione, sed uel purgatione uel alijs deriuantibus præsidijs reliqua curatio transigenda: nisi cruditatis signa (ut interdum fit) denuo se prodant, quæ prius essent ipsa purgatione concoquenda. In febribus uacuata multitudine, ubi quæ putruerant concocta apparent, per aluum, urinas & sudores, ea uacuare tentandum.

Aph. xxix
lib. ij.

Aph. xxiiij.
lib. iij.

tandum. In pleuritide & peripneumonia, quæ putruerunt & in pus conuersa sunt, per sputa: In iecoris inflammatione: caua quidem per aluum (ut etiam in nostris comment. super Aphorif. Hippocratis diximus) Gibba uero per urinas: quemadmodum & renes: singula deniq; per loca proxima, & conuenientiora. Si metu, ignauia, alijsq; occasionibus uenæ sectio primis morbi diebus administrata non est, quocunq; die etiam uigesima, modo uires ferant, neq; sint morbi diurnitate collapsæ, illam incidimus. Concocta etenim morbi materia & ubi uires dissolutæ non sunt, non dierum numerus neq; à purgatione, neq; à phlebotomia dehortatur. Ut autem uniuersalium temporum, ita particularium & dierum, quibus morbi recurrunt delectus habendus, in his potissimum morbis, quorum certa est uel intermissio uel remissio. Vacuatio non excandescenti sed mitescenti morbo obserenda. Natura tamen plerumq; febrium maxime intermittentium inuasionibus, uomitiones & declinationibus sudores commode ciet. Nobis quidem tametsi naturam imitamur ducem, in accessionibus minime solemus mouere, præsertim medicamentis, quæ multum uentrem deturbent seu uenæ sectione. Maxima igitur morbi tranquillitate tum purgatio tum uenæ sectio est administranda. Si spacia inter accessiones porriguntur, facile erit medium ipsum pro
rerum

rerum commoditate designare: si angustum, difficilem: quod interdum uix occasio sese offerat, ut uel ante uel post uenæ sectionem oportune ægrum nutriamus. In quibus morbis uel præcautionis uel curationis gratia potestas datur, sanguini mittendo hora conuenientior erit matutina quàm pomeridiana. nam à solis exortu sanguis suscitatur uiget atq; dominatur fluxuiq; fit aptior. A sanguinis missione æger sopore non torpeat, sed experrectus insomnem horam saltem unam maneat: Nec mittendus sanguis antequam cibum integrè ille concoxerit, sitq; alui & uesicæ munia exequutus: eò magis si uena quæpiam magnarum uenarum fuerit incidenda. Astrologiæ etiam obseruationes quantum ars Medica postulat non sunt negligendæ. Cæterum in uehementi & suffocante pleuritide uel sanguinis immoderato fluore, extrema uasorum plenitudine & alijs deniq; morbis qui nimium præcipientes sunt, nihil istiusmodi delectus habendus, sed quacunq; hora uehementer ij premuntur, hac ipsa uenam præcidere fas est. Quinetiam in febribus alijs uel morbis, qui per circuitus affligunt, quietis aut remissionis animaduersio multo præstantior quàm matutini temporis eius diei quo quis affligitur, & ut ad uenæ sectionem oportuna temporis occasio, ita corporis idonea præparatio adhibenda. qua neglecta ægroto plurimum offensionis impendet. Si

Sanguini mittendo quæ hora conuenientior.

igitur

Igitur aluus astricta fuerit, balano uel clystere priusquam uena scindatur, est subducenda: uel si per assumpta malit, blando quodam medicamento, ne corporis uniuersa moles exagitetur, utendum: cuiusmodi est hierapicra, si febris non reclamet, uel Rhebarbarum, uel senna, uel Agaricus, uel aliud quiddam pro humoris specie. Porro in hydrope cachestia, iecoris uel lienis scyrrho, uel exigente alterius morbi importunitate, minime sanguinem educimus. Ante uenæ sectionē si uentriculi uitia adsint, ut sensus eximius, siue nausea, uomitus, fastidium, aliaue grauitas & dolor, siue precordiorum tumor atq; distentio, & alia id genus prius corrigenda, preparandaue illa erunt, postea idoneo medicamine purganda. Cum uena incidetur confricetur artus donec in calescat, atq; pars ex qua educendus sanguis prona statuatur, Postea super eum locum in quem scalpellus adiget arctius uinciatur, ut magis uena in conspectum se offerat: infra etiam illigari mos est cum tremula inconstansq; uena ad scalpelli quemuis impulsu subter fugit, aut è sua sede disilit. Constat autem quibus densa squallidaq; cutis est, & quibus angusta uenæ, aut in altum demersæ, multa carne uel adipe obductæ, ijs multo arctius uinculum iniici debere quam quibus diuersa est constitutio. Minores pedum manuumq; uenas in calentem aquam demittimus, quæ & profluenti sanguinè

guini impetum facit: si nec sic quidem, uena in apertum promatur, eam quo loco inesse solet, digitorum contactu perquiratur, dum sanguinis fluxu, & illius incurfione fit explorata fedes. hancq; signatam scalpello industrius artifex percutiat. Interdum iniecto uinculo arctiore, aliquid uenæ simile intumefcit, quare uidendum ne pro uena, tendo uel arteria percutiatur. Vena quæ in articulis brachij flexu & poplite exftant, in rectum fcifæ, tardius coalefcunt: quod articuli motu uulneris labra dehifcant. neq; huiusmodi incifio tentanda, nifi cum iteratione eft opus. Extra articulos, ut in capite, manibus uel pedibus, quæcunq; uenæ emergunt diuerfa funt ratione. nam in rectum apertæ, cicatrice celerius obducuntur, quod labra femper inter fe coëant. Sub uena quæ basilica dicitur, fere comes arteria delitefcit, & sub media neruus: utrifq; mufculorum tendones plerumq; fubfternuntur. Cæphalica licet difficilis, omnium tamen folet eſſe, ut antea dixi, tutiſſima. Si autem ſuſpicio nerui aut tendonis compuncti fuerit (quod ingens dolor, ſtupor, reſolutio, & brachij conuulſio cum tumore indicant) nec uulnus poſſit coaleſcere donec ab impendente phlegmone induratum fit, & dies duo, tresue dolor adfit, inhibebitur ſotu tepentis olei: lapſo autem triduo ſi dolor conquieſcat nec noui quidquam obrepat ſinatur coaleſcere: ſin minus adhi-

Obſeruatione
tundendis ue
nis brachiorū

nus adhibeantur aperientia, attrahentia, & qualia
 nervis compunctis conueniant, ut therebinthina ad=
 iecto interdum euphorbij momento. Aperta arteria
 sanguis emanat tenuis, rubicundus, igneus, & pulsus
 quodam exiliens. subsidio tum est emplastrum ex aloë,
 mirrha, thure, & bolo armeno, quæ oui candido &
 pilis leporinis sint excepta, iisdem lintea ex liquore
 rosaceo imbuta insternetur. Emplastrum fascijs ob=
 uoluetur firmè ac tuto, ne triduo excidat, & hoc
 blande submoto simile imponendum denuo. Si ne ijs
 quidem arteria coalescat tota transuersim discinda=
 tur, ut extrema utrinq; reuulsa molli carne obduca=
 tur. Si crassus porrò uel uiscosus sanguis, qualis me=
 lancholicus inesse putabitur, aut coeli constitutio fri=
 gida sit, amplior fiat incisio: sin tenuis & aquosus,
 aut ipsa coeli constitutio calida, angustior ea fiet. Ve=
 na ut decet aperta uinculum à superiori parte laxa=
 bitur, quo inde sanguis uberius fluat: si sanguis rursus
 sit idoneus, sinatur: sin minus abunde & segnius flua=
 at, idq; sectionis errore, ea emendetur. Quod si san=
 guis crassitie aliaue ex causa id contingat, laborans
 pugnum arctè uehementerq; obducat, neruos, muscu=
 los, latera, tussi ac uoce ualida cõtendat, uulnus aque
 calide fomento proritetur. Qui uero cura, metuq;
 intercipientur & parcius sanguis emanet, ijs inter=
 missio fiat, donec uires recreentur. Emanantis san=
 guinis

Venæ sectio
 quando laxa &
 quando augu=
 ta fieri debeat.

guinis quantitas æstimanda est ex morbi, uirium & plenitudinis necessitate: quod etiam tum color tum substantia indicabunt. Si fortè laborans labascit metu, terrore, uel stomachi demorsu, tunc recreandus est aquæ frigidæ conspersione in faciem: item ex aceto, uino, moscho, & alijs aromaticis naribus admotis. Si ne, sic quidem releuetur æger, uomitus excitetur, aut faucium titillatu, aut iniecto oleo, quandoquidem ijs impetus stomachi, cordisq; tædia robur expellet. Mox uires instaurentur uino, succo mali punici, iure carniuum, medicamento diamoscho alijsue cardiacis. Detersum uulnus lynteo obfignetur uel rosaceo, uel dulci aqua imbuto: aut etiam oleo si sanguinè iterum fundere consilium est. Fasciæ ex linteo nec arctiores sint, nec cutem uulnerisue labra distorqueant. Si ictotendone aut neruo fluxionis aut phlegmonis metus sit, emplastrum è cerusa imponendum est: in ambitu uero cataplasma ex semper uiuo, solano, arnoglossa alijsq; frigidis. Sectus æger supinus recumbat, ut omnibus partibus in spinam dorsi summa sit quies, tanquam in corporis basim reclinantibus: & in quiete partes exhaustæ repleantur. Neq; ad consueta munia properet, neq; ullo exercitationis genere se fatiget, neq; uenere utatur aut in balneum descendat, ne sanguis & spiritus uehementius incitati dissipentur aut incalescant, qui sedandi comprimendiq; sunt. A

Post sanguinem
missum quæ-
nam alimenta
conueniant .

uenæ sectione non continuò indormiendum est, ne aut languidior calor extinguatur, aut obruantur imminuti spiritus. itaq; uigilans conquiescat, absitq; tum animi tum corporis contentio. Hora una aut altera à sanguine missio alimentum, exiguum quidem, sed boni succi licebit offerre, quod promptè alat & quod sit profligando morbo accommodatum. Duabus ab hinc horis aut etiam citius, nihil uetat obdormiscere, modo assidentes prospiciant, ne uel laborans in brachium casum se deuoluat, uel uinculum dissoluat quo sanguis dimanet, uel aliud incommodum sibi ferat. Reliquus deinceps cibus non cum auuiditate, sed sensim sumatur, ut quem natiuus calor imminutus possit euincere. Porrò si per uirium imbecillitatē non possit uniuersa uacuatio compleri, quum præstantior uirium quàm morbi sit obseruatio, partiri eam uacuationem cogimur, idq; summo iudicio, summaq; prudentia. Partitio illa sit ex modicis interuallis, atq; uel dissoluto uinculo, uel digito uulneri indito intermittatur tantisper dum uires restitutæ sint, atq; hora una interdum, nonnunquam duabus pluribusue ad uirium instaurationem est opus. Galenus optimum ducit non ultra diem prorogare, sed eodem die. (si uires sinunt) rursus sanguinem mittere, idq; in morbis uniuersalibus quibus id conceditur. Cæterum in affectibus partium omnibus, præsertim in phlegmone, tametsi

tametsi uires persistant uacuationem partiri nonnullis placet, semperq; post modicā sanguinis effluxionem, iterum mittere, maximè cum postremus sanguis corruptus apparebit. Primum quidem parcius, deinde liberalius: interdum & tertio mittendus. In pleuride, phlegmone, alijsue affectibus quorum materia ē uasis in partium molem confluit, cum aut reuulsionis aut deriuationis gratia uena secatur, utilis est repetita sectio in posterum diem, quandoq; & in perendinum differre. Venenatam malignamq; inflammationem, ut pestilentē bubonem, aut carbunculum, non in posterum diem producemus, sed necesse est ipso die festinanter uacuationem iterare, ne pestilens contagio diutius hēreat in uenis. Caueat interim Medicus ne crebro audacterq; uenam aperiat, cum Galenus uix nisi ex necessitate pluries in anno id fieri permittat. Sanguinis essentiam & colorem postq; pelliculis mundis, terrenis, uitreis, stanneis, aut argenteis, non tamen aeneis exceptus fuerit, inspicere oportet. Multæ igitur pelliculæ seponantur in loco mundo ubi nec puluis nec fumus, nec uentus nec deniq; radij solares pertingant. Crassus enim & densus sanguis obstructionem significat: tenuis & qui iam refrigerescens minime durefcit: is aquosus est & putridus: spumofus incendium innuit. Serum multum tanquam aqua citrina concretum sanguini innatans

Sanguinis essentia & color.

uel potum liberaliorem uel iecur infirmum (quale hydropicis) uel imbecillos renes uel eosdem obstru-
ctos ostendit. Color citrinus bilem, albus pituitam
uiridis bilem retorridam, liuidus aut plumbeus atram
bilem cum pernitie commonstrat: sicuti uariis uarios
affectus: & dum grana quaedam permixta apparent,
elephantiasim ostendunt.

DE ANIMI AFFECTIBVS
seu perturbationibus.

CAP. XVI.

ANIMI pathemata seu affectus, inter res
non naturales ultimo loco ponuntur. Hu-
iusmodi fere sunt, timor, gaudium, tristitia,
uerecundia, & id genus. quorum motu & concita-
tione nostra corpora saepe afficiuntur. Porro per-
turbationes quae ex letitia & iracundia suscitantur,
potenter ac subito mouent: reliquae uero nec ualide
nec potenter. quarum aliae si persistant corpus offen-
dunt. ut moeror & inuidia: quaedam nihil aut parum
incommodant, ut uerecundia. In timoris emotione
sanguis & spiritus intro ad suam scaturiginem ferun-
tur contrahunturq; , quo fit ut algeant partes in su-
perficie posita, unde pallor & tremor sequitur. Ete-
nim metus eum e re formidabili nascatur, praecipit
subitusq; motus iudicium obiecti surripit, ijs praeser-
tim qui-

tim quibus imbecilla mens est hinc pulsus celer, turbu-
 lentus, inordinatus, atq; inæqualis. quando scilicet me-
 tus recens, ac uehemens fuerit, nam si inueteratus sit
 pulsus à mœstitia erit similis. In letitia fit motus non
 ualidus, nec feruidus: resoluitur tamen spiritus & ani-
 malis facultatis robur dissipatur. hinc pulsus magnus
 ac rarus, non tamen uehementia diuersus. Præ gaudio
 nonnulli pusillanimes ueluti quidam timore suffusi,
 perierunt. In mœrore sensim fit motus ad interiora,
 unde spiritus ad suam originem reuocati coarctantur,
 nec rursus (ut in iracundia) foras sparguntur, sed se-
 se accendunt ac consumunt, unde temporis progres-
 su potius quam uehementia humiditas absumitur &
 uirtus consopitur, fitq; deses. Præterea mœror haud
 leuiores quàm maximus timor adfert symptomata:
 quippe laborantes decolores apparent, refrigeran-
 tur, rigore concutiuntur: pulsus fiunt parui, tardi,
 languidi ac rari: quia ualida facultas non est, inde ali-
 qui tanquam syderati & attoniti moriuntur. Iracun-
 dia feruidus quidam, irascibilis facultatis in corde se-
 dem habens, motus est: in quo primum intus accen-
 duntur sanguis & spiritus, deinde foras effunduntur,
 ac corpus totum inflammant, ita ut febrem sæpe ge-
 nerent. At excandescencia & furor qui ex uehementi
 ira excitantur, spiritus celeriter intro reuocatos ac-
 cendunt. Ab ira fit pulsus altus, magnus, uehemens,

Iracundia.

celer & frequens. Hæ præterea emotiones quibusdam, cum in omni corpore, tum maximè in uultu quodammodo dignoscuntur: Latè siquidem frontem, oculos, totamq; faciem exporrigunt. Effunditur enim in has partes spiritus, qui cutem extendunt: mœsti uerò easdem partes in rugas contrahunt demittuntq; quasi intro recurrentes spiritus sequantur. Excandescen-
 tibus tota facies calet & rubet, oculiq; prominent ac scintillant. Spiritus enim & sanguinis feruor in corde calidos uapores suscitant: qui in corpus uniuersum maximè tamen in oculos feruntur. Itaq; frons rugosa tristitiæ ac feritatis est signum: contra uerò hilaritas mansuetudinis & clementiæ. Iracundiam porrò uul-
 lorum igneus calor ac scintillans splendor testatur. Harum quoq; affectionum notæ, natiuas temperatu-
 ras sequuntur, ut si oculi tactu calidi censeantur, mi-
 nimeq; excrementosi perspicuè cernant, latas uenas
 easdemq; rubras habeant, temperamēta calida siccaq;
 esse testantur: quæ quidem dociles & ardua appeten-
 tes, audaces, animosi, iracundi, furibundi, implacabi-
 les ac præcipites habentur. Cæterum si animi motus
 sint compositi, alijs signis erunt dignoscendi, quando
 quidem neq; pulsus, neq; causæ quæ pulsus uariant, il-
 los prodere possunt. In summa tanta est harum affe-
 ctionum uiolentia, ut interdum in grauissimos mor-
 bos & ad necem usq; (ut Historiographi etiam testan-
 tur) delapsi quidam sint.

Temperatura
 calida & sicca
 quos officiat.

DE REB. PRAETER NATU-
ram. CAP. XVII.

IAM, rerum naturalium & non naturalium ha-
bita consideratione, superest ut affectus qui cor-
poribus praeter naturam accidunt (græcis αἰτίαι
λογικὴ καὶ παθολογικὴ dicuntur) persequa-
mur. Hi enim sunt causa, morbus & symptoma, Cau-
sa morbum praecedit & excitat, Morbus actionem ex
Galenī sententia, primario lædit, symptoma morbum
sequitur. Hi itaq; affectus res praeter naturam dicun-
tur, eò quod à naturali constitutione recedant. Causa
igitur quæ morbi efficiendi operam suggerit, uel est
externa, Græci παροξάνουσα καὶ ἀλλοιοῦσα, id est, euidentem
uocant, quæ extrinsecus adueniens, uehementer alte-
rat immutatq; corpora, ut frigus, calor, morsus uel
punctura & alia quæuis extranea læsio. quemadmo-
dum in nostra de morbis curandis methodo di-
ctum fuit. Interna uerò causa seu antecedens, quam
Græci παροξάνουσα καὶ ἀλλοιοῦσα dixerunt, in animato corpo-
re consistit, ut sunt humores praeter naturam affecti,
& immoderati, atq; incompositi animalis motus. Por-
rò causa tam externa quàm interna simplex est aut
composita. Causa simplex dicitur unius quatuor pri-
marum qualitatum intemperies, quæ si primo actio-
nem lædat, quantumuis corporis robur mediet, non

Res praeter na-
turam.

Causa duplex.

causa sed morbus dicetur. Itaq; ex calidis, frigidis, humidis, siccisue causis: morbi ipsis qualitatibus similes gignuntur. Similiter ex motu multo & uehementi uel uiciniæ & contactu rei calidioris ueluti ignis, aeris calidi, solis ætîui, balnei aquæ calidæ, & aliarum huiuscemodi rerum, morbi calidi oriuntur; qui quidem interdum uniuersi corporis habitum, sicuti febris non putrida, interdum partem aliquam, ut phlegmon, Erysipelas, & reliqui morbi calidi, offendunt. Cause uerò tam internæ quàm externæ quibus partes organice seu instrumentales officiuntur, sunt ueluti in utero, quando foetus in eo male conformatus est, impedito naturali spermatus motu, uel ob materiæ multitudinem uel quantitatem non idoneam. Altera causa si uel inter pariendum, uel dum fascijs infans inuoluitur, committatur error. Facile enim puellorum corpora quæ mollia sunt, contorquentur: aut dum nascuntur, si obstetrices eos non recte suscipiant, aut postquam sunt editi, inepte inuoluant, aut ubi nutrices tenent uel erigunt, uel reponunt, uel lac exhibent, uel lauant. In his omnibus (nisi ut decet prospiciatur) singulorum membrorum naturalis figura & inuertitur & deprauatur. Præterea si per reliquam educationem peccetur, uel ob immodicam plenitudinem uel motum incompositum: qui si uehemens fuerit, membrorum figura distorqueri potest. Huc pertinent

Causæ organi-
cæ partes affi-
cientes.

uarij affectus qui ob nutricum errorem ac imperiti-
 am (ut quæ nonnunq̄ ignorent quo pacto uincire
 oporteat) puerorum membra quædam aut supra mo-
 dum prominent, aut contracta sunt. Aliquando etiam
 eorum qui confracti membri figuram inuertunt cul-
 pa, Hæc adducere uolui, ut tenellæ ætati accurata di-
 ligentia prospiciatur, sicuti prospectum nostræ inco-
 lumitati esse uolumus. Alter affectus præter naturam
 dicitur, qui actionis uel constitutionis uitium est,
 Sunt præterea morbi primi et simplices quatuor, qui
 reliquorum ueluti sunt elementa. Vnus quidem calor
 à naturali symmetria deflectens: alter frigiditas: ter-
 tius humiditas: quartus siccitas. qui quidem pro ex-
 cessus uel decessus ametria, corpus affligunt. Interea
 considerandum in partibus affectis, simplex ne sit par-
 ticula, quatenus sensus indicat, an composita: nam
 simplici accidere solent morbi, quos ex primorum ele-
 mentorum differentia primos & simplices esse dici-
 mus. Parti uerò compositæ reliqui morbi communes
 sunt. Cæterum præter naturam affectiones quæ in so-
 la qualitatum intemperie existunt, nõ ita facile cog-
 noscuntur, nisi pars ipsa à naturali habitu deflexerit.
 Si igitur morbus partis similis seu simplicis, sim-
 plex fuerit, ab una quatuor qualitatum intemperie
 fieri est necessum: ut ambustio ab igni uel sole, uel
 alia re calefaciente. Ab intemperie quoq; frigida fit

Morbi primi

Morbi ab intem-
perie frigida

morbus ut est congelatio totius uel partis, tanta saepe
 ut pars demortua cadat, uel si totum corpus obsederit
 morte absumatur. Solet huiusmodi affectus apoplecti-
 cis, epilepticis, trementibus & conuulsis accidere. Ab
 humida qualitate ut flaxitudo & mollities, nulla fo-
 ris affluente substantia: uel sicca, perinde ac si pars
 salsa esset, ut metastismus totius corporis uel partis, &
 huiusmodi. Si uero is morbus non simplex, sed ex qua-
 litatibus primis, sine affluxu mixtus fuerit, certum est
 eum pro qualitatibus dyscrasia à medio recessu mitentem
 aut seuerum esse, nam exiguae ab exacta utrinque sym-
 metria declinationes, haudquam morbi erunt, donec
 functioni noxam quae sensu percipiatur inferant, si-
 cuti Galenus lib. de morb. diff. ostendit. Quae uero
 corpora medium inter utrumque excessum habent, opti-
 ma ualeitudine fruuntur. Sed morbi ex nudis quali-
 tatibus & sine materiae affluxu, haud facile (nisi mag-
 ni fuerint) deprehenduntur, quod si morbus ex intem-
 perie cum affluxu materiae accesserit, facillime cogno-
 scetur: siquidem morborum compositorum causae
 difficiles esse non possunt, ut quae ex simplicibus qua-
 litatibus constent, ueluti ex intemperie calida & hu-
 mida, quae sanguinea est phlegmone. Est enim haec af-
 fectio calidae copiosaeque fluxionis soboles, quemadmo-
 dum Galenus lib. 1. simpl. indicauit. Ex calido & sic-
 co humore ut est bilis, fit Erysipelas: Ex frigida & hu-
 mi-

Morbi calidi
 & sicci.

humida, qualis pituita, fit œdema: sicuti ex frigida & sicca, cuiusmodi Melancholia, scyrrhus & quoniam hi humores persæpè inæqualiter miscentur, ab eo quod in mixtura exuperat, denominationem fieri etiam alibi diximus. sicuti in commixtione sanguinis & cholerae, si sanguis ipse præcellat, tunc affectio Phlegmone erysipelatoza dicitur: ubi uerò flaua bilis præpollet, erysipelas phlegmonosum appellabitur. at ubi neuter uincit, sed æqualiter apparent accidentia, tunc uitium id alterutrius quomodo lubet appellationem retinebit. Eadem & aliarum mixtionum erit ratio, ueluti si multa bilis pauco humori pituitoso aut atrabulario misceatur: illud quidem Erysepelas œdematosum, hoc uero scirrhosum dicitur, Cum igitur morbus ex intemperie cum materiae affluxu aderit, causam ab humorum qualitate, unde morbi fit generatio, habuisse necessum est: idq; ex sanguinis pituitæ & utriusq; bilis natura. Rursus frigidorum morborum cause etiam uariæ sunt, ut est uicinia & contactus rei frigida, qualis niuis & glaciei, seu aquæ infrigidantis, aëris frigidi, balnei aquæ dulcis intempestiui immodiciue usus: item immoderata exercitatio, quæ aliter calorem excitaret augeretq;. Similiter res qualitate aut quantitate frigida, siue alimenti, siue medicamenti facultatem obtineant, atq; immoderata cibi & potus copia uel inopia, sicuti & immoderata Venere.

Horum

Morborum frigidorum cause

Horum quodlibet potest frigidum affectum inducere. Ex medicamentis etiam ueluti est papauer, Mandragora, hyoscyamus, cituta: quæ interdum præ nimio frigore mortem inducunt. Præterea ut constipatio refrigerationis subinde causa est, ita raritas, discutiendo

Morborum humidorum causæ

natiuum calorem, corpus frigidum reddit. Sunt et alia causæ ex quibus humidi morbi generantur: ut temporum constitutio humida, uel regione, uel cœli statu: item balneum aquæ dulcis frequens, præsertim mox à cibo, alimentorum quoque humidorum copia, et potus plurimus, motus mediocris post cibum, uita ociosa et ignaua, mollis æducatio, animi tranquillitas, somnus plurimus: et alia in assumendis hume-

Morborum siccorum causæ.

ctandi uim habentia. Causæ morborum siccorum sunt ueluti, si quis plurimum transpiret et parcè nutriatur, idque alimentis quibus siccandi facultas inest, et quibus facile ad siccum morbum perducitur. potissimum si cura et uigilijs homo torqueatur. similiter aeris nos ambientis sicca constitutiones et balnea ex aqua siccante, ut est marina, nitrosa, aluminosa, bituminosa, sulphurosa: et alia quæuis astringendi facultate prædita: item medicamenta exiccantia sumpta uel admota. maximè quæ immodicè purgāt. Motus quoque plurimus, præsertim uacuo corpore et in aeris sicci constitutione, et ut semel dicam, omnia quæ naturalem exiccandi facultatem habent, siue assumantur, siue

siue admoueantur, corpora aridiora reddere consueuerunt. Duo igitur in uniuersum esse morborum genera Galenus ostendit, alterum in simplicibus similibusq; partibus, quod etiam in compositis & instrumentalibus seu organicis commune est. uocaturq; unionis solutio: alterum ipsarum utpote primarum & simplicium particularum est, quod in calidi, frigidi, humidi & sicci intemperie consistit. Adhæc nonnunquam corpus alteratur omnibus causis conformi inter sese concordia conuenientibus, ob contrarias inter se facultates: atq; interim uincunt quæ uel numero plures sunt, uel tempore diuturniores, uel robore potentiores: interdum ex utrisq; ex æquo corpus noxam suscipit. Accidit autem (licet fieri non posse uideatur) ut idem corpus simul & calidius & frigidius, aut simul humidius & siccius quam pro naturali habitu, reddatur, uocaturq; hæc intemperies inæqualis, ut Galenus lib. de morb. caus. ostendit.

A figura etiam morbi desumitur indicatio. etenim uaciarum, uarorum, plancorum crura, minus ex pedite suo munere funguntur, eo quod ab idonea figura deflexerint. Sic de fracturis, luxationibus, simis à natura, ictu, casu, callo eminentiori articulis innato, corde, pulmone, uentriculo, liene, renibus, epate, & id genus dicendum est, quorum uitiosa si fuerit figura, totius instrumenti functio deterior reddetur. Præterea
multi

Magnitudo in-
epta.

multitudinis magnitudinisq; cavitatum aut meatuum parti alicui debitorum defectu, partes organice leduntur, ut dum nimis patent, coalescunt, obstruuntur, à uiscidis crassisq; humoribus, cavitatem internam occupantibus: aut à uicina aliqua parte ingruente constipantur, præsertim si corpora exiccata fuerint, atq; corporum ipsorum (quibus huiusmodi sunt meatus) essentia, interdum uel indurata uel phlegmone prædita uel tabescens uel suppurata, uel inflata, uel dum alias aduentitia magnitudine turget: deinde sua mole cavitates occupans, meatus obturat. Magnitudo inepta, quoties supra modum attollitur, in quauis parte corporis, tanta nonnunquam & in toto corpore, ut uix moueri queat. fitq; ob materie utilium multitudinem: quia ualida est potentia: imminuitur uerò à causis contrarijs. Item organice partis affectio, numero decernitur, idq; super abundantia & nullo ex usu, ut sextus digitus in manu uel pede. Pterigion in oculo, atq; tuberculum in aliquo meatu, quod causa morbi nempe obstructionis est: aut è contrario si pars quedam perierit, quæ iuxta naturæ ordinem adesse debuit. Sunt etiam toto genere præter naturam tum cause tum morbi contenta in abscessibus: ut pus, & reliquæ materiarum species. Interea abscessus ipsi melicerides, atheromata, steatomata, humbrici et ascarides: calculus in uesica & renibus, grauedo, & suffusa

Suffusio in oculo, uiriliginis, lepræ, calli, acrochordones: ex quibus quæ actionem primo impediunt, ut suffusio, morbi sunt. Quæ uerò non primo, morborum causæ. Ex deficientia quoq; morbus has partes obsedit, idq; uel in partibus ipsis ex dimidio sectis, mutilatis, non formatis: uel in toto, ubi radicitus membrum aliquod amputatur, ut digitus, pes, ossa quædam, dentes exesi, glandula indurata, uena uaricosa, & reliqua huiusmodi, quæ si actionem (ut iam dictum est) lædant, morbi dicentur: si uero partem actionis opificem refrigerent, uel ei non satis alimenti transmittant, morbi sunt causæ. Quædam etiam & morbi causæ, ut gurgulio exectus omnino, nam uocem lædit & pulmonem atq; thoracem refrigerat: in quibus non ad oblata ut partem, sed ad relictam morbus referri debet. Affectus igitur, qui actionem planè uiti-
 ant, morbi erunt: qui uerò usum aliquem subtrahunt, morborum causæ dicentur, proinde partes quæ duplicem uel functionem uel usum obtinent, ex unica quandoq; noxa duplicem habebunt uel morbi uel causæ rationem. Quod si pars aliqua utrumq; possit præstare, utpotè functionem & usum, sicuti gurgulio, eius abolitio una ratione morbus erit, altera uero morbi causa: & ad eandem causam quæ adhuc manet & seruata est, morbus est referendus, non autem ad eam quæ iam non est. Compositione etiam

Affectus qui
 morbi & qui
 causæ.

à naturali habitu aberrante morbi nascuntur: in
 positu quidem, ut sunt articulorum tum luxatio-
 nes tum cōmotiones. Item si uel intestinum, uel oment-
 um in scrotum deuoluitur hoc epiplocele illud ente-
 rocele appellatur. Connexus porro uicinarum parti-
 um si à naturali ordine recesserit, impedit in ea parte
 motum articulis debitum. Huiusmodi erunt uincula
 lingue, & articulorum ligamenta, quæ quidem dum
 laxantur, intenduntur, rumpuntur: breuiora, longio-
 ráue fiunt quàm oporteat. Eiusdem notæ sunt labia,
 palpebræ, digiti, atq; aliæ eiusmodi partes, quum ul-
 cus præter naturam in his coalescat. Porro continui
 solutio in osse quidem fractura, quæ κατὰ τὸ γυναικῶν
 dicitur: in carne uero communiter ulcus: sicuti
 etiam uulnus & ruptio quæ Græcis ἔκλυμα nuncu-
 patur. Siue igitur magnitudine, siue defectu, numero,
 compositione, à naturali figura deflectatur, siue id
 per accidens, ut in neruorum tendonum, musculo-
 rum resolutionibus, conuulsionibus, dissectionibus: ab
 eo unde talia originem habent, morbi indicationem
 desumimus. Præterea partes quædam præter natu-
 ram exasperantur, quæ antea fuerant leuia, aut leui-
 gantur, quæ prius fuerant aspera: illæ quidem ob a-
 cres humores: hæ autem ob pinguedinem & uiscosita-
 tem. Quapropter cum non apte inuicem inter se cont-
 mutantur, affectuum causæ sunt. Exasperantur ocu-
 li non

li non

li, non solum ob iam dictas causas, uerum etiam ob acres uapores, puluerem, fumū: Sic gula, uentriculus, intestina: & ob excrementa in ipsis genita, & ob ciborum potionumq; qualitatem. quibus uenena adnumerantur. quæ si ualentius exasperent, in carne ulcus aut erosionem: in ossibus uero cariem obducunt.

Hactenus de simplicium morborum differentijs egimus: consequens nunc est ut de instrumentarijs dicamus. Sunt enim morbi quidam primi, ut diximus, et partibus simularibus proprij. ob id similes etiam dicuntur: alij instrumentarij, qui compositi sunt: unde phlegmone ad prima corpora, luxatio uero ad instrumenta pertinet. Cum itaq; membrum aliquod, simul & luxatione & phlegmone afficitur, luxatio quidem totius instrumenti primo morbus est, phlegmone autem neq; primo neq; proprie, sed per accidens. ita de oculis & lippitudine dicendum. & quemadmodum simplicium morborum, alius primo totius instrumenti morbus erat, ueluti suffusio: alius uero ex accidente ut in ceratoide: ita compositorum quoq; morborum alij proprie ad totum instrumentum referuntur, ut qui eius complures particulas simul infestant ex causa tum interna tum externa: alij uero per accidens: qui in uera quapiam particula consistunt, ut lippitudo: quæ in herentis membranæ ceratoidi phlegmone est, parti organice propria. Sic enim affe-

Morbi instru-
mentarij.

Lippitudo
quid.

L etus

etus compositus dicitur quando duo uel plures morbi
 instrumentorum simul sunt, uel plures eius particu-
 las simul infestant, ut in oculis suffusio & ptergion,
 uel rheade: nam horum quodlibet proprius est oculi
 morbus. Sic in lingua magnitudo nimia & asperitas
 præter naturam. Per accidens ad totum instrumen-
 tum refertur morbus, quando similarium partium
 multi simplices morbi, uel compositus aliquis sicuti
 in phlegmone, unam instrumenti particulam, aut sin-
 guli singulas offendunt. Sunt etiam morbi simplices in
 suis similaribus & organicis communes, ut in carne
 uulnus & ulcus: ruptio, contusio: Et in osse capitis
 rhegma, id est fissura seu rima, & thlasma, hoc est
 contusio, in capitis puerorum ossibus, quæ mollia
 sunt. In alio tamen osse fractura dicitur, & teredo, id
 est caries, quando scilicet foramen in osse apparet ab
 acribus humoribus eroso. In neruo spasma, hoc est
 conuulsio & fibrarum neruosarum diuulsio, quæ ut
 rhegma à motu fit repentino, inæquali, ualido, in cor-
 poribus ad motum inductis, antequam frictione ad
 motum inductis, antequam frictione ad equalitatem
 perducta & calefacta sint. Per hos enim affectus mul-
 te in his partes diuelluntur. Hæc ad partes similes
 proprie pertinent, per accidens uerò ad organa. Simi-
 liter utriq; parti, interdum morbi compositi simul
 inueniuntur: ut fractura cum ulcere, ulcus cum spasm-

mo, erosione, ruptura. Interdum cum morbis partium
 similarium uel organicarum simplicibus uel compo-
 sitis: ut ulcus cum calore frigore, humiditate, siccita-
 te sola præter naturam: uel calore & humiditate, fri-
 gore & siccitate. Ex hac breui enumeratione causa-
 rum morborumq; simplicium et compositorum, cum
 in partibus simplicibus & primis, tum in compositis
 & instrumentalibus cognitio haberi potest.

His dictis superest ut ad tertium præter naturam Symptoma
 affectum, qui symptoma dicitur accedamus. Omnis
 quippe corporis affectus à naturali constitutione re-
 cedens, aut est morbus, aut morbi causa, aut sympto-
 ma. Illud tamen sciendum est, affectum et symptoma,
 etiamsi nomina sint late significantiæ, hoc tamen lo-
 co eam duntaxat significationem habent, ut sint præ-
 ter naturam affectiones. Nam affectus ipsi generali-
 ter si accipiantur, non minus sanis quam ægris eius in-
 sinuabitur significatio. Similiter symptoma causam
 & morbum comprehendit, et utrumq; speciatim hoc
 loco sumi debet. Hic enim symptoma omnis affectus
 est præter naturam, ubi causam morbi internam &
 morbum ipsum exceperis. Pathos alteratio est in per-
 petuo motu, & interdum à naturali habitu non desle-
 tit. At symptoma non solum in motu, sed etiam in
 habitu quodam est et omnino contra naturam, quod
 non aliter morbum atq; umbra corpus sequitur. Por-

Actiones anima-
lium tripliciter

Deprauati mo-
tus exempla .

rò symptomata quæ speciatim dicuntur (de his quibus-
dem in præsentia differimus) trifariam distinguuntur.
alia enim corporis nostri sunt affectus : alia functionum
noxiæ & priuationes : alia ad utraq; consequuntur :
ut sunt excrementorum immodicæ tum excretiones
tum suppressiones . Similiter strepitus qui in
animante excitantur : atq; omnes reliquæ sensiles,
tum animales tum naturales differentie . Porro ani-
malium actiones tripliciter diuiduntur : ut pote in sen-
siles, motrices & principes facultates, quarum quælibet
per suas differentias distinguitur . Nam sentiendi
animæ functio, quinque modis perficitur : Nempe, uisu,
auditu, gustu, odoratu, tactu . Horum cuiuscunq;
actio aboleri debilitari uel deprauari potest . Sed mo-
uendi functio certum sibi instrumentum uendicat, cuius
prima symptomata sunt immobilitas, & ad motum
difficultas uel imbecillitas, & infirmus uel deprauatus
motus . Præterea animæ functio, quæ à principe
potentia prodit, per imaginationem, cogitationem, et
memoriam diuiditur . Deprauati motus exempla sunt
tremor, palpitatio, concussio, sic & imaginationis no-
xam, Paralyfin, carum, catalepsin, delirium : inter de-
prauatos motus collocantur . Est etiam infirmus ac
ueluti deficiens motus in ueterno & lethargo, de qui-
bus in nostris com. super Hipp. aph. diximus . In
cogitandi functione dementia quasi resolutio quæ-
dam

dam est. Stultitia siue fatuitas, ut dicitur, imperfectus ac ueluti deficiens motus est. Fieri etiam potest ut ambas actiones delirium obturbet, ut de quodam Theophilo Galenus lib. de sympt. diff. meminit. Memorandi etiam animæ facultati possunt accidere symptomata, tum in egrotantibus, tum in his quorum iam finiti sunt morbi. Postq̄ de symptomatis quæ principem animæ potentiam offendere solent dictum est, ad aliud genus functionum, quas non naturales uocant, transeundum. Harum quidem singulis eueniunt symptomata. aut quia in ipsis abolitur omnino actio: aut perperam fit in attractrice: ut appetentia abolita, uel difficilis seu imbecilla & immodica ciborum cupiditas, atq; in concoctricis potentia cruditas, tarda siue difficilis concoctio: & per corpus digestio. Circa sanguinis generationem cum aut non fit, aut male fit. huc refertur etiam aqua intercus. At uerò circa nutritionis actionem si scopum non attigerit: atrophiam & phthisis accidunt: si uitiata fuerit, uutiligo, ophiasis, alopecia, & reliqua id genus symptomata. Item in expultrice facultate, si suum munus ipsa non obeat, seu non probe exequatur, symptomata ex utraq; bile consistunt. Est igitur ipsarum facultatum duplex Duplex facultatum symptoma symptoma: alterum cum male procedit actio: alterum cum omnino non fit, ut etiam in nostra institutione de morbis curandis scripsimus. Interdum etiam unicum

affectum, duo uel plura symptomata alterum ex alio
 sequuntur. ut ad imbecillum complexum fluctuatio-
 nes, seu nonnunquam inflationes. Nunc ad reliqua
 Symptomata, quæ retentrici potentie accidunt deue-
 niamus, ut est singultus, ruptus & huiusmodi. Quar-
 ta, ultas est quam expultricem & propultricem no-
 minamus. Huius priuatio in Ilei, id est, uoluuli morbi
 differentijs deprehenditur: imbecillitas uero in tar-
 diusculis excrementorum deiectionibus. Sunt præte-
 rea symptomata quæ gustu et tactu deprehenduntur:
 ut ex sudore in os defluente, ac saluia quæ circa lin-
 guam continetur saporem inficiente. item cutis dura
 laxa, intenta, arida, rugosa, attactu. Porrò sympto-
 mata causæ rationem obtinebunt in intemperie mor-
 bo. Quæ uero symptoma partibus, ob affluentem ali-
 quem humorem accidunt, eiusdem quo prædicta, sunt
 generis. quippe alia obturationem aut astrictionem
 sequuntur. Quicquid interea reliquorum symptoma-
 tum est, siue uoces siue strepitus in animante sint, atq;
 ea quæ à corpore excernuntur, & quæ declinentur in
 ipso, omnia tanq̃ soboles, inquit Galenus, à morbis ori-
 ginem trahunt, uel interuenientibus quibusdam sym-
 ptomatibus. Interea faucium, asperæ arteriæ, pulmo-
 num & thoracis morbi, uocis symptomata pariunt,
 quippe uocem reddunt clangentem, turbidam, tremu-
 lam & raucam: in alijs autem animantis partibus so-
 ni, stri-

ri, stridores sibili & id genus, idq; partim ob instru-
 mentorum angustiam & motum errabundum par-
 tim ob spiritus instantis abundantiam: uel quibusdam
 ex his, uel omnibus simul concurrentibus. At ea quæ
 præter naturam uel excernuntur à corpore uel deti-
 nentur, uel tota substantia, uel qualitate uel quantita-
 te à naturali habitu recedunt. Eiusmodi sunt ueluti **Hæmorrhagia.**
 hæmorrhagia, id est sanguinis eruptio, quæ fit uel a-
 perto uasis osculo aut rupto uase, aut eroso. Muliebre
 profluuium ob easdem causas fit, uel eò quod sanguis
 factus sit tenuis seri substantiam referens. Sudores
 quoq; uel excernuntur immodice uel præter modum
 retinentur, idq; uel necessario, uel ob cutis affectum,
 uel ob dictarum facultatem aliquam, uel ob humorũ
 ipsorum naturam. Similiter sub hoc symptomatum
 genere continentur dysuria, id est, urinæ difficultas:
 ischuria: id est urinæ suppressio, atq; stranguria quæ
 urinæ stillicidium seu fluorem, atq; diabetem nuncu-
 pamus.

Consentaneum nunc est ut præcipuas symptoma-
 tum causas inquiramus. Est autem causa cuius gratia **Causa quid.**
 aliquid fit. Et quemadmodum ex materie copia, acri-
 monia uel lenitate, morborum imminet afflictio: sic
 ex affectus excessu uel imbecillitate, symptomatis
 magnitudo uel imbecillitas nascitur. nam intemperie-
 es si parua fuerit, paruam quoq; functioni noxam in-
 fert: si

fert: si maior ad incrementi portionem augebitur & offensa: si uero plurimum à naturali habitu recesserit actionem funditus abolebit. quemadmodum de aquo si humoris qui est in oculo quantitate, substantia, & colore, si parum à naturali habitu fuerit aberratum, parua quoq; inferetur actioni iniuria, si multum, pro quantitate crescet actionis noxa. quod si plurimum deflectatur, functio in totum peribit. Item illustrissimi splendores, sicuti solis, niuis & eiusmodi, uisum offendunt & corrumpunt, eo quod discutiendi uim plurimam obtineat. Porrò cui spiritus animalis simul et multus fuerit & athereus, is res quæ distant & uidere & exacte discernere potest: cui uero paucus fuerit, sed purus, is ut res propinquas plane discernit, ita distantes haud quã uidet: quod si crassior simul fuerit & multus, res distantes quidem uidet, sed non ad unguem discernit: quemadmodum cum humidior simul fuerit & exiguus, is neq; exacte neq; procul uidere potest. Præterea reliqua symptomata, quæ oculis euenire solent, ut sunt suffusiones (quibus uidendi facultas foris cernere uidetur) quæ in oculo apparent. Ad eundem modum quæ ex uentriculi uitio sursum rapiuntur. In aurium offensionibus haud aliter quam in oculorum affectibus accidit: Grauis etenim auditio & surditas animanti euenire solent: aut ob auris partem aliquam, aut ob neruum à cerebro descendens

scendentem, aut ob cerebrum ipsum, si ea in parte unde neruus oritur, oblesum fuerit. Huc pertinent & sordes illæ quæ creberrime in auribus, gigni consueverunt, atq; partium constitutio, in his symptomatum causas ostendit, ueluti in lingua naribusq; iudicari potest. Est quidem lingua duplici facultate prædita, per alteram quidem sentit, à tunica eam uesistente: Per alteram uerò uoluntatis imperio mouetur. In gustandi sensu eiusmodi deprehenduntur symptomata: nam uel saporibus haud quàm sentit: uel uitiose illos apprehendit: illic gustandi tum functio, tum facultas impeditur: hic uerò cum lingua alieno quopiam humore fuerit imbuta: sic ut omnia quæ gustauerit, uel salsa, uel amara, uel alium quempiam saporibus absurdum habere uideatur. Similiter à naribus duplex actio proficiscitur. Nam oderandi & respirandi eis constituta est facultas. utraq; enim (quando scilicet morbus aliquis ita acciderit, ut meatus unde spiritus transire solet obstruatur) impediri potest, interdum & spiritus ipse in uentriculis cerebri contentus afficitur si calida uel frigida intemperie ipsius cerebri uentres oppleantur: deniq; tum contusiones, tum sectiones in his partibus odoribus sentionem uel difficilem reddunt, uel omnino prohibent. Symptomatum etiam genera occurrunt, quæ ad attractricem facultatem pertinere dicuntur, ut ex cibis acidis acer-

Lingua duplici
facultate prædi-
ta.

Narium actio.

bisq; dentium stupor, & huiusmodi: Item nerui mul-
 tas ob causas stupidi fiunt, adeo interdum ut sensum
 & motum amittant. sicuti in paralyfi, quæ si omnes
 neruos occupauerit, subito uniuersum corpus sensu
 & motu priuabitur, succedetq; interitus, eò quod spi-
 ratio prohibeatur. & tãto periculosior affectus, quan-
 to cerebro propinquior fuerit. Vertebrae siquidem in
 inferiori loco affectæ (nisi ingens fuerit affectio) stu-
 porem tantum sentient. At quibus quinta spine uer-
 tebra affecta est, eorum manus omnino sensum & mo-
 tum amittunt: quibus uero sexta, ijs nõ in totũ sentiendi
 mouendiq; facultas perit. quippe primæ brachij par-
 tes illæ se seruantur, sed id adhuc multo magis si septi-
 ma tantũ fuerit affecta. Porrò quibus spine pars, quæ
 in ceruice est offensa fuerit, ijs omnibus uox abolitur.
 Ceterum ubi neruosa partes difficulter sentiunt, pa-
 thema illud stuporem uocant. Oritur quidem cũ alias
 ob causas, tum ob intemperiem, sicuti ob frigida medi-
 camenta. Nec differt à paralyfi nisi quod hæc maiora
 habeat symptomata. Ab stupore fiunt & ueterni, &
 sopores, ac stupores: a paralyfi neruorũ resolutiones.
 Porrò symptomata quæ uentriculi orificium offen-
 dere solent, sunt syncopes, id est præceps uirium lap-
 sus, & cardialgia, id est, cordis dolor. Ad hæc dyspnæa
 hoc est, difficilis respiratio, fit uel ob præcordiorum
 obstructionẽ, uel ob cardiacã, ut uocant, syncopen: Et
 apnæa

apnæa quæ spirationis abolitio & strangulatio est, et morbus comitialis, qui fit, si instrumentorum (quibus respiratio perficitur) nerui fuerint resoluti. Mentis quoq; ab alienatio, delirium, & insania (quam Melancholiam uocant) inde euenire solent. quæ omnia per consensum accidunt. Abolita uerò & difficilis & deprauata appetentia, per se inheret. Abolitã Galenus **Appetentiaj** uocat cum quis continuo nihil appetit: difficilem quæ imbecilla est: deprauatam, uerò ad qualitatis alienæ desiderium reducit. Hæc uocatur à nonnullis Canina. fitq; uel ob acidi humoris uitium, quo mordicus infestatur uenter: uel ubi totum corpus immodicè dissipatum, assidua indiget nutritione: quippe frigidi humoris uitium erosionem inducit, atq; cibi magis quam potus desiderium adfert, idq; propter refrigerationem. Et ut superius dictum fuit, interdum plura symptomata ordine sese comitantur, ut in uentriculo symptoma primum est inanitio: alterum inanitarum partium naturalis appetentia, hanc sequitur uentriculi succio, deinde suctionis sensus, postremo ipsa animalis appetentia, omnium ultima, atq; functione aboleri contingit, si uel suctionis sensus pereat, uel succio non fiat, uel corpus non inaniatur. At deprauatas qualitates appetunt ij quibus uentriculi tunica malo quodam excremento sunt imbutæ. Hæc quidem mala qualitate seu appetentia, mulieres uitiosis humoribus refertæ, uexari solent, idq; cū uterū gestant, uocaturq;

Citta & malacia . Appetunt maximè acerba, nonnunquã acria, interdum cimoliam terram, uel testas, uel extinctos carbones, & id genus. At complures eò uitiatio laborant, usq; ad secundum & tertium mensem: in quarto uero quiescunt: partim quod uomitione uitiati humores expurgantur, partim quia concoquuntur, ut pote quia paucũ mulieres cibum absument ob fastidium: multitudo etiam humorum per uomitionem estimminuta. Etenim primis duobus mēsis fetus paucum ad se sanguinem trahit, eo quod parum adhuc auctus sit: ubi uerò iam accreuerit, plurimo indiget alimento. quo tempore non id modo quod optimum est è uenis allicit, uerum etiam aliquid uitiosi simul attrahit. ita fit ut uniuersum corpus plethoricum esse desinat, & minori humerum uitio crucietur. Accidit & malacia uiris, quod ipsis quoq; uitiati humores ad uentriculi osculum defluunt . Immoderatam quoq; sitim uitiosi humores, salsi aut biliosi, cum in tunicis uentriculi continentur, excitant. Est præterea aliud symptoma uentriculi orificium infestans quod καρδιαλγία Græcis dicitur, ad sentiendi facultatem pertinens, ex succorum acrimonia . Hunc affectum improprie cordis dolorem antiqui interpretantur, cum tamen non cordis sed uentriculi ipsius orificij sit affectus . Accedit & Βούλισμος, id est uehemens fames, quando scilicet uentriculus penuria, imbecil-

becillitate, & refrigeratione afficitur. Refrigeratur enim uentriculi osculum spiritu frigido, potione, cibo aut medicamentis suapte qualitate infrigidantibus. Similiter ex consensu cerebrum, quia per neruosum genus cum uentriculo, sicuti per magnam arteriam cor ipsum, frigoris iniuria afficitur. Etenim arteria hæc (quæ maxima est) à corde per spinam incedens, primum quidem stomacho iungitur, deinde ipsius osculo, ac deorsum procedens, ipsi quoq; uentriculo secundum longitudinem subtenditur. Porro symptota quæ à causis fiunt humidis, somnum inducunt & interdum pro somno, ueternum, grauemq; saporem. At siccitas immoderatio ac calor sicuti in phrenitide, ob succum quempiam & mordacem & calidum irritatum uigilias infert, quas neq; mæstitia neq; sollicitudo peperit. Et ut apoplexia actiones, sic profundus somnus sentiendi functiones offendit. In utrisq; enim deprauatus cerebri motus depræhenditur, atq; ob id particulatim reliquorum quoq; membrorum omnium, deprauato quoq; motu communi genere continentur, conuulsio, tremor, palpitatio, rigor, horror, singultus, tussis, ructus, sternutamentum, pandiculatio, oscitatio, stridor. Sunt & conuulsionum differentie, de quibus in commentarijs lib. 2. Aph. Hipp. meminimus. Per inuersiones & strabilissimos conueluntur oculorum muscoli: hinc si uel manus, uel crus

uel

uel musculus, uel alia quaeuis corporis pars extendatur, aut conuellatur, ad illum semper neruum qui partem mouet referenda est noxa. Iam uero gonorrhœa aliam constituit differentiã: si enim rigido penè semen effluat, ueluti conuulsio quædã, et si non rigeat penis, ad retentricis facultatis imbecillitatem referri debet. Est etiam inspirationis quædam species ad conuulsionem pertinens, quæ si conuulsis musculis inspirationem efficientibus accidat erumpatq; ad externa, non parum offendit. ob id Hippocrates spiritum offendentem nuncupauit. Præterea apoplexiam, neruorum per uniuersum corpus resolutionem sicuti & morbum comitalem conuulsionem satis esse constat: itidem stuporem imperfectam quandam resolutionem. Interea stupidarũ partium offensa plures parit differentias, quàm testari sim coactus. Cæterum extensa manus duobus æque ualentibus motibus sursum quidem ferente facultate, trahente uerò deorsum insita grauitate. Sic & tremor duobus perficitur motibus, uno cum cogitur membrum ob grauitatem ad inferiora rapere: altero dum sursum fertur à facultate.

Tremor. Tremor igitur motus est compositus. sicuti arteriarũ pulsatio, in his quidem quies sensu percepta δ'ιαστολή, id est distinctionem separat à συστολή id est contractione, nisi forte densissimus aliquando fuerit pulsus, ueluti in formicante pulsu uidere licet. Porro

ut in membrorum palpitatione fit motus paucus, tardus & rarus, ita in rigore fit multus, citus, & densus. Huc referuntur causæ quæ potentijs insunt, quæ quidem dum sanæ fuerint suas actiones perficiunt. Etenim uentriculus cibos concoquit, dum eos continet, si autem impediatur ex cruditate fiet symptoma. Porro cō Concoctio coctio alteratio est secundum qualitatem. Et cū alteratrix facultas actione priuatur concoctionis uitiosæ est symptoma. Interdum uentriculo haud quaquam affecto animans non coquit, aut propter ciborum potentiamq; immodicam quantitatem, aut malam qualitatem: aut quia intempestiue, aut non recto ordine ingeruntur: aut propter excrementum inutile, uel somnum breuem seu studij cuiuscunq; fuerit considerationis uehementiã. Si propter cibos symptoma acciderit facile corrigitur: si uerò ob extremæ potētiae casum in lienteriam, uel aquam inturcutem, quam tympanitem uocant, permutabitur. Quibus uerò ob potētiae imbecillitatē id euenerit, ij in eam speciem aquæ intercutis accidere solent, quæ Anasarca dicitur. Cæterum omnis intemperies si uehemens fuerit, uires deijcit, & iuxta qualitatem quæ exuperat morbos gignit. ut si frigus uicerit frigidus: si contra calidos: idem in reliquis duabus appositionibus cōsiderare oportet. Atq; si ob frigoris uehementē intemperiem cibus omnino crudus permanserit, neq; sitiūt qui afficiuntur, neq; febricitāt: si uero

si uero cibus immodice fuerit calefactus, tunc quidem absq; putredine permanere nō potest. & qui hoc modo affecti cruciantur, malignis ac hecticis febribus interdum corripuntur, quod si leue aliquod concoctionis uestigium cibus imprimatur, fueritq; ciborū natura aut modice temperata aut frigidior, acidi ructus excitantur. Sunt & alia non pauca symptomata, quæ actionum imbecillitate uel humorum qualitate (de quibus alibi dictum est) in uarijs corporum partibus consistunt. ut si fuerit multorum excrementorum redundantia, id ob alteratricis facultatis imbecillitatem accidit. Itaq; cum attrahendi uis succum multum alliciat, non potest alteratrix quicquid attractum est conficere, tum multa redundantia excrementa, ad expultricem uim minus probè imbecilliusq; suo munere fungitur. Multa apud Galenum lib. tertio de sympt. causis adhuc symptomata referuntur, ueluti in suppressione uel profusione sanguinis, alijsq; defluxionibus. Affectus igitur qui actionem uitiat morbus est. Hunc si quid assequitur: symptoma, & quod morbum excitat, causa dicetur.

DE CORPORIS HVMANI

morbis & primo de febribus.

CAP. XVIII.

Absoluta

ABSOLUTA quodammodo ea Medicinæ parte quæ Græcis αἰτιολογικὴ dicta est, de morborum generibus dicendum, ab ipsis statim febribus desumentes exordium. Primum igitur scire oportet quod in uniuersum sint morbi: deinde ipsorum species: postremo quo pacto cuiusq; sit summa cura rationis seu methodus, de qua alibi scripsimus, atq; insequentibus dicitur.

Porro morbus omnis est uel ex in simplicibus, primisq; qualitatibus, nempe frigore, calore, humiditate & siccitate: uel organicis seu instrumentalium fabrica: hoc est, numero, forma, situ, magnitudine: sub qua concavum (quod substantiæ partis amissio est) continetur. Tertio in unitatis solutione, cuius multe sunt species, utpote uulnus, ulcus, fractura, caries, spasma, contusio, ruptura: & id genus. Et cum omne simplex prius sit composito, iure optimo ab ipsis febribus, eisq; simplicibus incipiemus, quæ intemperaturæ sunt calidæ & siccæ. Atq; non solum unam actionem lædunt, sed omnes totius corporis facultates. Interea simplex affectus facilius concoquitur, & minus quam multiformis est periculosus. quod Galenus lib. 1. crys. indicauit.

Morbus omnis
triplex.

Febrium qualitas.

Febris igitur natiuus est calor in igneum conuersus, qui à corde incipit sumens, per arterias et uenas, sanguine & spiritu mediantibus, in uniuersum corpus diffunditur.

Febris quidam

M Cate

Februm prima
diuisio.

Lib. .1. de diff.
feb.

Ceterum prima februm diuisio in duas partes est distributa, aut cum simplices ille sunt, utpote cum calor præter naturam in spiritibus, uel uasis, uel solidis partibus accenditur: aut compositæ cum altera febris species cum altera coniungitur. Galenus sequutus Hippocratem, febrem diuisit, primum in differentias essentielles, quæ sunt à caloris qualitate & quantitate: deinde in accidentales. Primum quidem ab accidente propinquo, postea à remoto. Et cum mordaces febres dixerit, non solum in manibus ægri calor expendendus, sed quia aër ambiens potest immutare, ideo in medium thoracè ubi cor est, immissa manu calor mordax præcipuè deprehenditur. Mitiores eas febres uocauit, quarum calor blandus est & mitis ad tactum Medici. Sic & quod transpirat per cutim non acre & mordax, ut in illis, sed blandum: ut uidere est in pueris febricitantibus. Eiusmodi febres multæ sunt, ueluti diariæ, Epiale: nonnullæ etiam pestilentes, in quibus pulsus & urina maxima ex parte fallunt: sunt enim similes naturalibus, Sunt & nonnullæ diariæ putrentes, quæ calorem habent acrem: aliæ non mordaces sed insurgentes: aliæ acute, quæ manus attactu iudicantur. Etenim febrilis calor in humore contentus ac subsidens, qua parte manus Medici admota est ac diu detenta, clementior fit & tandè discutitur. Porro febres in quibus mitis & blandus calor deprehenditur, ubi

tactis

lactu quis instat mordax & acre sentit defluuium, & ob id incrementales dicuntur, cuiusmodi est quotidiana pituitosa. Itaq; Galenus exemplum ex ligno uiridi in primo de diff. febr. & nono Meth. adfert. ubi cutem febricitantium calidam semper esse debere dixit, ut poris apertis materia possit exhalari. Nam si cutis refrigerat clausis spiraculis, excrementa retenta febrem augent. Quapropter in declinatione febris diarie & biliose balneum consulimus, quod suo calore moderato rarefaciat cutim, euocet excrementa, & prohibeat alias accessiones.

Febres interea ephemeræ seu diariæ proprium & in-
 inseparabile indicium est urinae concoctio, statim pri-
 mo die, & ad hæc pulsus in magnitudinem ac celerita-
 tem auctio: ita ut frequentia per exteriorem quietem
 minime seruet proportionem. Magis præterea propri-
 um & inseparabile indicium est quod contractio, quæ
 fit in arteriarum motu, minime in celeritatem crescat
 aut si increseat id minimum est ac cognitu difficile,
 nec non paululum à pulsu naturali recedens. Quin-
 etiam caloris suauitas & æqualitas sicuti inclinatio
 quæ cum sudore aut madore, aut uapore quodam sua-
 ui est quam integritas perfecta excipiat. Atq; ijs indi-
 cijs febres diariæ promiscuè cognoscuntur. Sunt igitur
 febrium simplicium tria prima genera seu speci-
 es: Ephemera, putrida, hectica. Ephemera seu diaria

Febris Epheme-
ra.

Febrium simpli-
genera tria.

M = fit quan-

fit quando immodicus calor in spiritibus (ut iam dictum est) incenditur, fitq; ut plurimum à sanguine calefacto non tamen putrido, sicuti Galenus lib. 2. de diff. feb. testatur. Hanc febrem latini diariam simpliciter appellant, eo quod solui uno die naturali sit apta. ex solis aestiui calore, frigoribus, lassitudine, exercitio, seu labore motuue immoderato, item ex uigilia, ira, medicamentis acribus, atq; balneis calefaciendi astringendiq; ui præditis & huiusmodi, sicuti etiam in nostra de curandis morbis methodica institutione diximus.

Feb. Ephemera duplex.

Ceterum febris Ephemera interdum primo die propter causæ paruitatem desini, interdum uerò propter ipsius multitudinē ad tertium usq; diem extēditur, & tunc uocatur diaria plurium dierum, seu synochus non putrida. Quod si spiritus cum sanguine incaluerint ac diutius caliditatem retineant, tum Ephemera in putridam conuertitur, & cum id quod putrescere potest, depascentem semper calorem secundum cōtinuitatem habeat, non mirum si in heclicam quoq;

Feb. Ephemeræ una est accessio

degeneret: et progressu temporis in Marasimum. Porro in febre Ephemera seu diaria ab initio ad exitum usq; una est accessio, nisi ipsam excipiat ea quæ ex putredine humorum nascitur. Atq; in diarijs febribus causa effectrix abit quoties ab ira, dolore uigilia, cura sole aestiuo, fatigatione, bubone, uel pertinaci studio, cōstipatione, febris ipsa gignitur: manet uerò quoties
uel ab

uel ab extrinsecis, ueluti frigore, uisione, balneo aquæ
 aluminosæ, & alijs id genus: uel ab ipsa febre, uel cō-
 stipatio aliqua inde facta est Præterea febris diaria ex
 se indicationem habet, sed cum hac, naturam, ætatem,
 consuetudinem, anni tempus, cæli statum, regionem et
 uires expendere oportet. In reliquis autem quæ acces-
 sionis suæ causam intus habent, prima indicatio ab ip-
 sa sumitur causa, cum nec in pulsu, nec in calore, nec
 in lotio putredinis adhuc animaduertitur nota: atq;
 ex sola obstructione quæ ortum habet, ipsius obstru-
 ctionis solutione curatur. Particulares igitur ipsarū
 febrium differentia una quidem cum effectricum cau-
 sa amplius non est, ueluti uisio: altera cum adest ut
 constipatio, quæ est meatuum & cutis densitas. Hæc
 alias ex siccitate, seruore, fatigatione, seu ira prouenit
 alias ex frigore siue hoc simplex fuerit siue astricto-
 ria quadam ui compositum. Porro obstructionum ip-
 sarum alia est ex abundantia: alia ex qualitate succo-
 rum, qui lenti & crassi sunt.

Alterum genus simplicium putrida febris nomina-
 tur, quando ob calorem præter naturā, tum intra tum
 extra uasa humores putrescunt: Intra uasa uel unus
 duntaxat, uel simul inter se. & si unus tantum putru-
 erit, febrem iuxta peccantis humoris qualitatem ex-
 citabit: ueluti sanguis, si exuperet & putrescat, syno-
 chium putridam generabit: quæ sola sanguinis detra-

Secunda febrim
 simplicium
 species.

Feb. ex sang:
putrefactio tri-
plex.

περιόδου
quid.

Feb. intermit-
tus duplex.

Etione antequam putresceret curari posse Galenus
lib. 9. Meth. & 2. Crys. ostendit. Aliquando etiam ex
mala qualitate sanguis corrumpitur, aut dum alteri
cuiuspiam humori putrescenti (cuiusmodi est bilis) per-
miscetur. Porro febris quæ ex sanguinis putrefactio-
ne excitatur, triplex est species. Prima Græcis πρῶ-
τος ἐπιμασινός, quæ quotidie augetur, sitq;
ceteris periculosior. Secunda ἀκμασινός, quæ
equaliter affligit, Tertia παραμασινός, quæ quo-
tidie decrescit. Porro bilis si intra uenas putrescat
eam febris tertianæ speciem generabit quæ συνεχής
græco sermone dicitur. Hæc continuo affligit, quan-
tæ tertio die maior percipiatur affectus. Quod si intra
uenas cordi propinquas bilis ipsa conclusa sit, quæ si-
militer assidue uexat, ea tertianæ febris species erit,
quæ græcis καύσος dicitur, latinis uerò ardens. At
febris ex bile quæ extra uasa putret unum diem inter-
mittit, diciturq; à Græcis περιόδου, id est, interpo-
lata. περιόδου Græci uocant uniuersum spacium, à
primo insultu unius accessionis, usq; ad insultum alte-
rius, nos uerò circuitum appellamus. Præterea febris
intermittens duplex dicitur, aut enim ex pura bile
aut alio quodam humore mixta. Quæ autem ex pura
& sincera bile (quæ flaua dicitur) febris adest, statim
cum rigore inuadit, atq; causodes nuncupatur, & bi-
lis ipsius uomitu uel deiectione uel sudore, uel quibus
dam

dam horum uel omnibus simul curatur. Huius febris longitudo est horarum duodecim, uocaturq; tertiana ^{Feb. tertiana} exquisita. quæ quidem ex temperamento bilioso ac ^{exquisita.} tempore, regione uictu calido & sicco, originem habet. Præterea bilis copiosior longiorem quàm paucior efficit accessiōem: tenuis breuiorem quàm crassa. Sic & uires ualidiores breuiorem imbecilliores longiorem. Et corporis dispositio rara quidem breuiorem, densa longiorem. Ad hæc febres biliosæ maxime ardentes sunt, nam bilis statim incenditur eò, quod omnium humorum sit calidissima & simplicissima.

Cæterum febrī tertianæ exquisitæ si quid horum quæ dicta sunt defuerit hoc est, si accessiōis tempus breue non sit uel initium cum rigore & non soluat̃ uomitu, sudore, uel alui deiectione: amplius non erit exquisita, sed simpliciter tertiana dicetur. Quod si & intermissionem minorem habuerit quàm pro sua natura, tertianam productam uocant. Interdum enim ^{Feb. tertiana} horis uiginti quatuor producit̃, aut circiter triginta, ^{producta.} uel ut plurimū quadraginta, & tum ex accessiōis tum intermissionis tempore alimenta administrabimus. Consistit igitur febris tertiana plurima ex parte in corpore bilioso, uigente ætate, æstiuo tempore. Similiter regione, temperamento, aëre ambiente, calidis & siccis. Item labore, cura,
 M 4 uigilijs,

Febriliū ex flaua
bile duplex ge-
nus 6

uigilijs, æstu, & uictu parco, tum calefaciente tum ex-
iccante. Quin & immoderatus usus medicamento-
rum calefacientium & siccantium febrem tertianam
gignit. quæ quidem (ut etiam in nostris commentarijs
aphorismorum diximus) ultra septem circuitus non
extenditur. Sunt & cōtinuæ febres ex flaua bile. harū
duplex genus est. Vnum quidem earum quæ synochi,
id est continentes appellantur, in quibus una est ac-
cessio ab initio usq; ad finem, alterum earum quæ com-
muni sed ambiguo genere, continue dicuntur, quæ mul-
tis particularibus circuitibus constant. Atque harum
februm duæ primæ sunt differentiæ: nam earū quæ-
dam principio ad finem usq; æqualiter affligunt, quæ
dam paulatim augentur, aliæ decrescunt atq; imminu-
untur, ut iam diximus. Sunt etiam quæ solummodo
tertio quoq; die habeant accessionem: aliæ die inter-
medio alteram accessionem inferunt. Ex continuis
quæ in die medio accedunt, quædam in forma quoti-
dianæ procedunt, duas accessiones similimas efficien-
tes: quædam uero duas quoq; sed dissimiles.

Februm itaq; simplicium ab humoribus, simpli-
ces differentiæ tres sunt numero, quædam enim & ut
plurimum ex flaua bile, quædam ex atra & quædam
ex pituita. nam febres ex sanguinis putredine quo-
dammodo biliosæ sunt, eo quod sanguis ex moderato
calore generetur, flaua uerò bilis ex maiore sicuti
atra ex

atra ex sufficienter immodico. Quicquid enim pingue & tenue in sanguine est, fit flava bilis, crassum vero ac ueluti fex, quando immodice calefactum exaruit, atra. Flava etiam bilis quandoq; in atram conuertitur, cum assata fuerit. Ceterum febris quotidiana exquisita, à pituita fit intra uenas putrescente, quæ assidue urget. Sed cum his humor extra uenas putret, interpolata est febris: quæ singulis diebus affligit egrotandem.

Tertia species est *ἡπιόλας* sic dicta quod leniter affligat, fitq; à pituita uitrea profunda corporis parte quadam putrescente quæ multum frigida est. Hæc rigorem cum febre eodem tempore et corporis parte infert. Et quicumq; hac febre laborant eorū corpus interius friget, exterius uero calidum sentitur. Huic contraria est *λυπυρία* quæ ex quotidianarum genere est, fitq; à phlegmate præter naturam calefacto ac incenso. Et quia ex dimidio uel parte aliqua phlegma in hac febre tantum putret, quotidie inuadit. Porro simplex ac exquisita febris ex pituita putri, quæ per membra sentientia pellitur, incipit cum frigore partium extremarum, difficulterq; accenditur: sed longum obtinet incrementum, quia humor, ex quo febris hæc fit, frigidus est & humidus. ob id naturæ pituitosæ ac tempori, regioni, studio, uictui, alijsq; omnibus pituitosum humorem gignentibus accidere solet. simi

liter in regione humida, uita ociosa, simul cum repletionem & maxime quoties à cibo lauantur & multo magis post cibum pituitosum.

Feb. quartana. In quartana etiam febre solus humor melancholicus intra ueras putrescit. quapropter sine intermissione (quanquam quarto quoque die manifestius) affligit. Si uero extra uenas humor ille putrescat, interpolatam (ut de alijs duabus speciebus dictum est) generabit. quae quarto quoque die recurrit, & ob humoris crassitatem & frigiditatem tarde mouetur. Hanc febrem necesse est antecessisse quicquid colligit atram bilem ex uictu, caeli statu, tempore, regione, etate, & natura aegri melancholica, frigida & sicca. Atque rigor hanc febrem praecedens, nequaquam ei qui tertianam praecedit, similis est. In tertiana enim quasi pungi corpus sentitur: in quartana uero rigor similem frigidationi habet, qualis per gelu tempore hyberno percipitur, quemadmodum Galenus lib. 2. Crys. indicauit. Accessio praeterea huius febris, longitudine temporis tertianae similis est. Atque interdum accidit ut sit longior, quamuis exquisita, quoniam ex humore frigidior generatur. Est altera febris quartana ex bilis aduersione, quae post feb. tertianam solet euenire, de qua in com. Aphorismorum nonnihil scripsi. Ex pituita igitur putri, quotidiana: ex bile flaua tertiana: & ex atra quartana efficitur, qui quidem humores si intra

uasa

Rigor febris in quartana & tertianae qualis.

uasa putreant, ex continuarum sunt genere, si uerò extra uasa tum non continuæ sed intermittentes nuncupantur. atq; de his plenius in praxi quam Deo uolente sum editurus.

Nunc de tertia febrium simplicium differentia quam in solidis partibus fieri diximus. Hæc autem hæctica dicitur: quæ magna ex parte ex febrib. adurentibus ortum habet, & temporis progressu fit Marasmus. Porrò febris hæctica cum ab initio procedit signa febris diariæ, ob mœrorem, iram, lassitudinem, magna cum ustione contractam habet. Distinguitur autem à Marasmo solo caloris affectu, nam hæctica non solum sicca sed calida quoq; affectio est: marasmus uerò natium calorem extinguit, ac precipitanter arefacit. Signa utriq; erunt oculi supra modum caui & quasi in fouea quædam reconditi, ob totius humidæ ipsius substantiæ consumptionem. unde ossa quibus palpebræ annexæ sunt, multum prominent. quinetiam lippitudines aridæ in eis uisuntur ac quædam squalida dispositio, qualis maximè in eis est qui per puluerem multum tota die sub sole calido iter fecerunt. Perit uiuidus color, habeturq; immoderatus squalor in facie, maximè circa frontem, atque ob siccitatem difficile palpebræ attolluntur, sed dormientium more conuiuent, nec tamen somnus est illa affectio, sed uigilandi impotentia.

Carnes

Tertia simplicium feb. diff.

Carnes præterea consumptæ sunt circum tempora, ita ut & loca collapsa cauaq; appareant, cutis ad tactum perquam sicca & ueluti corium, si digitis eam quis attollat sentitur, pulsus gracilis, durus, debilis ac frequens, calor in primo occursum debilis, sed paulo post acer & erodens, maxime ubi tangendo quis diu-

Marasmus. tius immoratur. Marcor seu marasmus incipit, quoties humor per corpus dispersus amplius fere, ne dum in ipso cordis corpore, inest. Pulsus etiam debilis, durus & frequens propter magnam cordis intemperiem. Et cum in hisce febribus hæcticis leuitates intestinorum & fluores adsunt, seu statim ab initio, seu procedente tempore, marcor ipse subsequitur, nam humiditas abit.

Febris hæctica triplex.

Cæterum febris hæctica triplex est, quedam enim. Prima ac simplex & cognitu facilis: in qua diariæ febris (ut iam diximus) signa primo die appareant, atq; ex causa prægressa eius indicium sumere oportet, ut si ira præcesserit uel mæror & huiusmodi: & adhuc magis si ad secundum diem extensa, nequaquam desinat ad integritatem, sed neq; uehementior euadat.

Secunda dicitur media inter iam dictam speciem, & marasmodem, habetq; ambiguum ad curationem utraq; uersus momentum, & quæ Marasmodi propior est, magis periculosa: quemadmodum priori alteri propinquior spem obtinet sanitatis non paruum.

Inte-

Interea cuilibet hecticae feбри proprium inseparabileq; signum est, quando ingesto cibo calor accenditur pulsusq; in magnitudinem ac uelocitatem increfcit, ita ut equalis accessio esse uideatur, hoc est in qua nec horror exstitit, nec frigus extremarum partium, neq; somnus neq; pigritia insignis, uel in calore, uel in pulsu: imo nec paruitas, nec debilitas, nec aliud huiusmodi quicq;. Hæc una continua est febris, ueluti ea quæ synoches, id est continua, proprie nominatur, quæ occurrentem ueluti flammam manum imponentibus habere uidetur. Præterea quoq; pulsus uelocissimus maximusq; existit. In febre autem hectica neq; calor multitudine occurrit, & pulsus tanto minor, rarior, ac tardior est, quanto in synocho calor ipse mitior habetur, quemadmodum Galenus indicauit. Lib. i. de diet. feb. Communem itaq; hectice febris indicium est, si exigua & equalis semper sit à primo initio ad ultimum finem: proprium uerò eius quæ tabi affinis existit siccitas est: quoniam hectica febris sæpe absq; necessitate adest, nequaquam transiens in marcorem.

Præterea qui corporis habitum habuerit humidum febre hectica statim ab initio non intercipietur, sed qui sicciorem maximeq; si is calidus quoque natura sit, & uitam delegerit in labore, uigilijs, cura, ac uictu tenui, ex his statim ab initio febre hectica ex ira et morore solet corripri, atq; id multo magis quoties æstas et
consti-

constitutio calida est & sicca. Maximum quidem signum febris hecticae fuerit, si arteriae ipsae sentiantur calidiores, quam corpora quae circiter sunt, quod per alias febres minimè euenit, sed adhuc euidentius signum erit, ubi laueris, aut alio quouis modo rare feceris, ita ut humor quidam profluat, atq; calor ipse perspiret, quum moderatus calor in alijs partibus omnibus post talem perspirationem apparet, in ipsis autem arterijs nequaquam mitior priore. Sola ergo consistens hectica perspicua est, etiamsi marasmodes fuerit. Sed ubi cum aliquapiam fuerit complicata difficilius cognoscetur. Haec de tribus febris simplicium speciebus.

Feb. pestilens.

Sequitur ut de pestilenti de qua etiam alibi diximus, paucis perstringamus. Haec autem à putredine ortum habet, ob id sub putrida potest contineri. Incipit autem magna ex parte ex putridis exhalationibus cadauerum & paludum seu stagnorum, aestiuo praesertim tempore, interdum immoderatus calor circumfluentis aeris pestilentis febris est principium. promptissimè quidem putrescunt quaecunq; calida & humida, aut multa in locis calidis, nisi disflentur & refrigerentur. & ij potissimum peste corripuntur quorum corpora obnoxia sunt putrefactioni. Quando igitur aeris temperamentum ab ipso natura habitu immoderate ad humiditatem & caliditatem conuertitur, pestilentes ferè morbos oriri est necesse, atque eos maxime affici

affici, quorum corpora prius plena fuerint excrementositas humiditatibus. Ob id Hippocrates corpora humida statim exsiccare iubebat quando pestis iam imminere uidebatur. Et in sicciorebus pristinam naturam custodiebat. quæ uerò excrementis plena corpora iudicauit, purgationibus deiecit quæq; noxam inferebant. Sic et meatuum obstructions aperiendas liberandasq; ostendebat. Sed et corporum dispositiones dissimiles multiformesq; respiciebat. nam quædam uincuntur et facile ac promptissimè patiuntur ab agente causa, aliæ penitus impatibiles sunt, aut difficulter patiuntur. Signa Feb. per
Silentis. Signa per quæ pestilentem febrem deprehendamus, sunt deliria, flaua bilis, uomitiones, præcordiorum intensiones, exuperantes sudores, extremarum partium perfrigeratio, alui fluores flatulenti, biliosi, tenues. Ad hæc urinae aque, biliosæ, tenues, nigrae, cum malis sedimentis et suspensionibus. Adsunt et stillicidia sanguinis, narium fluxus, ardores pectoris, sitis uigiliae, mœrores, conuulsiones uiolente, et complura alia humanæ naturæ aduersissima. Considerandum quisnam sit temporis status: ut si aridum esse oportebat, et humidior sit redditus, necessum est ad siccitatem uictum conuertere, et humiditatem exuperantem siccare. Huius interea febris curandi methodus in libro quem de morbis curandis edidimus est tradita.

Hactenus

Febres compo-
sitæ.

Hactenus de simplicibus febribus, iam uerò de com-
positis dicere progrediatur. Febrium itaque implexus
fit quando febres ipsæ diuersis horis inuadunt. Com-
plicantur cum alijs eiusdem generis, ut continuæ cum
continuis: intermittentes cum intermittentibus: item
eiusdem inter se species: ut tertiana cum alia tertiana.
similiter & quartana cum alia eiusdem nature, quæ
quarto quoque die recurrat, interdum etiam differen-
tes genere, ut intermittens cum continuâ.

Ceterum febris tertianæ & quotidianæ quatuor
sunt complicationes. Prima est tertiana & quotidia-
na. Hanc greci ἀμ. πημέριον συνεχύμ, id est quo-
tidianam continuam, illam uero τριτάτον uocant. Se-
cunda quando tertiana intermittens quotidianæ con-
tinuæ iungitur. Tertia ubi quotidiana intermittens,
tertianæ continuæ miscetur. Quarta ubi quotidiana
continua tertianæ continuæ copulatur. Eadem ratio-
ne febres quæ ex partium inflammatione oriuntur
nonnunquam complicantur, ut si partes diuersæ propri-
am febrem accendant, aut affectus unde oriuntur mix-
ti fuerint, sicuti in inflammatione Erysipelatode. At
uerò nisi simplicium febrium species prius cognouerit
mus, minimè compositas assequemur.

Quotidiana
simpliciter.

Quotidiana simpliciter & sine adiectione ea dici-
tur, quæ singulis diebus accedens desinit ad integra-
tem, quæ quotidiana intermittens dici potest: sicuti ea

quæ

quæ tertio quoq; die accedit tertiana . Altera ter-
 tiana continua est quæ continuo affligit, tametsi ter-
 tio quoq; die euidentior fiat . Semitertiana quoq; Feb. Semitertiana
 assidue uexat, ex tertiana & quotidiana continua or-
 tum habens. Huius generationis duplex est modus, aut
 enim in unum tempus duæ accessiones concurrunt,
 quarum una iuxta naturam ipsius semitertianæ inua-
 dit, altera ab initio morbi usq; ad finem, quæ exquisi-
 ta semitertiana dicitur. Ex his igitur accessionibus al-
 tera præuenit altera cunctatur: aut ambæ eodem tem-
 pore fiunt . Similiter exquisita tertiana & quoti-
 diana continua coniunguntur, fitque semitertiana,
 quæ uel flauam bilem exuperantem habet, uel eam
 pauciolem, pituitam uero copiosiolem uel contra, et
 quotidianæ uel tertianæ pathemata certiora : uel sã
 æqualiter, æqualia . Cæterum exquisitam semiter-
 tianam Hippocrates in lib. 1. Epid. horrificam conti-
 nuam & acutam uocauit. Galenus etiam lib. 2. Crys-
 non pauca ad huius notitiam scripta reliquit. Interea
 semitertianæ (quæ extensæ etiam tertianæ à Galeno Lib. vj. Epido
part. ij:
 uocantur) die uno magis quàm altero affligunt, atq;
 ab exquisitis tertianis differunt : quod in his intra ho-
 ras duodecim exacerbatio circumscribitur : reliquæ
 uerò horæ febre uocant: illæ sine intermissione ut iam
 diximus, affligūt . Semitertianæ igitur ex intermitten-
 tium numero non sunt, quapropter periculo non ua-
 cant,

cant, sed febres quarum paroxysmi tēpus non breuius
 horarum 24. est, omnes simpliciter tertianæ uocabū-
 tur, quibus uerò dicti temporis interuallum breuius
 est, exacerbationes uerò longiores, protensa tertianæ
 dicuntur. Sunt autem quatuor omnia interualla & ea
 plerumq; ad tria usq; perueniunt, secundum eum quē
 tertio quoq; die fit circuitum. Duæ namq; dies, duæ pa-
 riter noctes, accessionibus duabus interponuntur in
 omnibus illis quæ tertio quoq; die exacerbantur. Ra-
 rō autem febrem ultra tria interualla exacerbata et
 ad integritatem finientem Galenus lib. 6. Epid. repe-
 riri testatur. Ex quotidiana intermittente & bilio-
 sa continua, horrida nascitur: Sed ex biliosa conti-
 nuitatem & ex pituitosa horrorem: sicuti ingemina-
 tiones ex pugna mutua, maxime quoties humores
 ipsi fuerunt æquales obtinet. Rursus febres horridas
 Hippocrates uocat, quibus per augmentū & incremē-
 tum accessionis: ut uocant, ægros horruisse significa-
 tur. Sunt adhuc tres febrium species, de quibus Aui-
 cēna: Prima, ubi corpus calore et frigore intus & ex-
 tra præmitur, duplici materia phlegmatica: altera in-
 terius, altera exterius ad putredinem commota, quæ
 etiam quotidie affligit. Altera diurna est, ex phlegma-
 te extra uenas die tantum putrescente & affligente.
 Tertia iam dicta contrariæ est, ut quæ per noctē præ-
 mat & affligat ægotantē. Sed nunc sequenti schema-
 te, generatim dicta perstringamus.

Feb. igitur quedam

Simplices: ubi calor præter naturam accenditur in

Composita cum altera febris alteri copulatur Vel generis

Spiritus est tunc fit Feb. ephemera

Vasis: et fit Synochus

Partibus solis: dis: fit: Feb.

Eiusdem: ut continua cum continuis

Diversi: ut intermittens cum continua. Vel etiam

Vnius Diei

Plurium dierum

Non putrida

Putrida

Hectica

Marsimus

Eiusdem speciei: ut tertiana cum alia tertiana.

Diversi: ut tertiana cum quotidiana

Intra Vasa Extra

id est increfcens: ubi plus est quod putrefcit, quam quod dissoluitur.

expressiores seu quotovos, id est æqualitate affliges: in qua equaliter est quod putret, ei quod dissoluitur.

expressiores hoc est decrefcēs, quando id quod defluit, plus est quam quod decrefcit.

Πικραλ @ Λυπηγια ex quotidiana sunt genere.

DE RELIQUIS PARTICVLARIBUS MORBIS. CAP. XIX.

CAPITIS MORBI.

SUPEREST ut de alijs sigillatim morbis ordine dicamus. Ab ijs quæ caput inuadere solent sumpto initio. Et ut sunt uarij ita sunt diuersis appellationibus nuncupati, quas equidem à Grecis mutuati sumus. alioqui coacti fuisset in omnibus ferè noua uerba excogitare. Alopecia igitur, Ophthalmia & Ptilosis ex eo sunt morborum genere, in quibus naturale aliquid est deperditum. fiuntq; ex humoris superabundantis uitio. quod ex cutis colore dignoscitur, atq; pro humoris peccantis figura duntaxat dissident: Illa deciduum capillitium: hæc locum tortuosis spacijs serpentis instar capitis affectum glabrum efficit. Sed Ptilosis palpebrarum est in callum indurata crassities rubens, quam magna ex parte, ut postea etiam dicetur, capillorum defluuium committitur. atq; ciliorum pilos greci τριχους nominant.

Alopecia
Ophthalmia
Ptilosis.

Pityriasis.

Pityriasis, quam Aegineta porriginem. Et Cornarius in sua επιρυραση pruriginem uertit, tenuium est fursurearumq; squamularum ex capitis ac reliqui corporis superficie nulla relicta exulceratione decidua resolutio. Prouenit autem subeunte caput malo corporis humore: salsa ueluti pituita aut bilioso seu

seu atrabilario sanguine. Excernuntur etiam à uesica Aph. lxxviii:
 laborante scabie, surfurosa quædam sed crassa $\pi\iota\tau\upsilon\gamma\iota\delta\omicron\lambda\epsilon$ ab Hippocratem lib. 4. Aphorismorū dicta.
 Exanthemata summæ cutis pustulæ sunt, & exulce-
 rationes subrubræ salebrosæq;. Psudracia exiles sunt
 capitis excrescentiæ pustulis simillimæ quæ summam
 cutis superficiem exasperant. Achor affectio est
 in capitis cute tenuissimis foraminibus ipsam perfo-
 rans, ex quibus uiscida sanies excernitur, Latini ma-
 nantia ulcera (quæ in pueris plerumq; exoriuntur)
 & alij tineam uertunt. Cerion, latini Fauum ap-
 pellant, quod humiditatem mellis haud ab similem cõ-
 tineat. Figura et aspectu præcedentem affectum æmu-
 latur, amplioribus tamen foraminibus humiditas in
 hac continetur, cuius originem ad nitrosam salsamq;
 pituitam Medici retulerunt. Sycosis tuberculum est
 ulcerosum, rotundum, subdurum, rubicundum cum
 dolore, latini ficum appellant. Nec solum capiti, sed
 reliquo corpori, præsertim circa pudenda, hæere so-
 let. Phthiriasis, pediculorum est generatio: quæ in
 pilis superciliarum, alarum, ac pudendorum: inter-
 dum etiam in uniuerso corpore erumpit. $\alpha\pi\omicron\tau\omicron\delta\iota$
 $\phi\theta\acute{\iota}\rho\omicron\varsigma$, id est, à pediculo. Syriasis est partium cir-
 ca cerebrum eiusq; membranas inflammatio, infanti-
 bus accidens. In ea enim fit concauum synciput, con-
 caui itidem cum pallore oculi. Accedit etiam totius
 N 3 corporis

Cephalalgia : corporis ariditas. Cephalalgia dolorem capitis significat, præsertim eum qui inueteratus non est. Contingit enim uel ex casu uel malo corporis temperamento. Interdum ex humorum redundantia, nonnunquam ex utriusq; culpa: aliquando etiam ex causis primitiuis & extrinsecus incidentibus. sicuti in nimio aestu, frigore, temulentia, iniuriæ quæcunq; alia capiti illata. .

Cephalæa : Cephalæa cerebri morbus est diuturnus inueteratusq; ac difficulter solubilis, qui à parua occasione uehementes etiam dolores concitat, adeo ut qui sic egrotant non possint strepitum, uocem, luminis splendorem motum, odores, neq; aliud quicquam quod cerebrum repleat, sine dolore maximo tolerare, sed tranquilla omnia, & obscura loca, idq; ob doloris uehementiam querunt. Grauius enim quam Cephalalgia affligit. Porro qui Cephalæa laborant, aliqui uelut à malleo se percuti arbitrantur: alij caput sibi confringi distendiq; putant, atq; non paucis ad oculorum usq; radices affectus percipitur: quin & accessiones ueluti in morbo comitali intermittentes habent: unde perfecte liberati uidentur. Constat enim eos qui uisioso uictu utuntur, facile Cephalæa corripit, quemadmodum Galenus, lib. 3. loc. affect. indicauit. Encasis capitis est dolor ex calore, uisionem seu ardorem uocant: fitq; ut plurimum solis æstiuæ uehementia.

Encasis.

Memie

Hemicranea etiam diuturnus affectus est, in altera
 duntaxat capitis parte, interdū dextra, interdum fini
 stra. Alij extra caluariam, alij in intimis capitis parti- Hemicranea.
 bus dolores sentiūt. Porrò hemicranea ageneratur ex
 uaporosis halitibus sursum elatis, atq; biliosis excre-
 mentis in ore uentriculi accumulatis. Scotoma, la Scotoma.
 tini uertiginem appellant, magna ex parte ex frigidis
 glutinosiq; humoribus accidit, cerebrum infestanti-
 bus. Cause primitiue sunt res nō naturales, uapores
 crassos in cerebrum deferentes: ut cœpe, allium, uinū
 potens et uaporosum: Cause uerò antecedentes sunt
 omnes humores: Coniuncte autem cause, sunt ua-
 pores mixti spiritibus. Et qui hoc affectu corrip-
 untur leui causa interdum concidunt, ueluti dum ex-
 trinsecus circumagi aliquid uiderint, uel ipsi in gyriū
 uertuntur. Præcedit primogeniam affectionem capi-
 tis dolor uiolentus, sonitus, & sibila aurium. Ledun-
 tur etiam nonnulli odoratu, Nec desunt quos offendat
 gustus. Interdum & per consensum fit uentriculi.

Phrenitis, est mentis uacillatio atq; cerebri uel Phrenitis
 membranarum eius inflammatio, nunc ipso pariter in-
 flammato, nunc præter naturam caloris abscessu æstu-
 ante, trahit originem: aut ex sanguinis redundantis
 copia, aut immodico flauæ bilis humore: aut flaua
 bile præter modum torrefacta, eamque in nigri-
 orem tendente, unde grauißima phrenitis oritur:

nonnunq̄ cerebrum syncipiti compatiens ex difemis
 natis hincinde in ipsum neruis affectionem contra-
 hit. Si interea per summos ardentissimarum febrium
 uigores uel stomachi consortio, mentis alienatio acci-
 derit, phrenitis non uera dicetur, quæ alias delirium,
 quod Græci παραφροσύνη nominant. Est autem
 delirium ut Gal. definiuit, deprauatus principis facul-
 tatis motus, à malis succis uel cerebri intemperie ortū
 habēs. Comitatur porrò magna ex parte phreneticos
 per uigiliū: nonnunquam inquietus & turbulentus
 somnus: ita ut subinde exurgant, exiliant, seu horren-
 do furore correpti uociferantur. Alij quidem ob san-
 guineū humorem præpollentem hilares cum risu, alij
 uero propter flauam bilem impetuose insaniunt. Et
 qui ex atra bile uitium contraxerunt, sic effertur
 ut coerceri nequeant. Si interea per consensum dia-
 phragmatis error oriatur, inordinata erit respiratio.
 Conuelluntur namq̄; sursum præcordia et calore mul-
 to æstuantur: ueluti cum phrenitis, cerebri uitio conci-
 tatur: ardor, ruborq̄; subcruentus in facie cum uenas-
 rum extuberantia elucet. In uniuersum bilioso præ-
 pollente humore phrenitis cum uigilia fit: pituitoso
 uero superante, si quando contigerit, grauati somno
 sopiuntur. Lethargus, quem ueternum Latini uer-
 tunt, materiam phrenitidi contrariam habet: nempe
 pituitam, quæ cum cerebrum irrigat, in somnum cogit.

git. Comitatur autem ueteranos, lenta quædam & ignaua febricula, pulsus adest magnus rarus & turbulentus: respiratio quoque ualde rara & debilis, segnes & languidos reddit hic affectus ægrotantes. qui cum uocantur ægre respondent, obliuiosi desipiunt atque oscitant: cerebro etiam & ore aliquandiu distento manent. Porro Lethargus et Carus inter se differunt, in illo quædam lenta & ignaua febris, ut iam dictum est, sequitur, in hoc uero febris præcedit uehementior, sicuti in lib. 2. Aph. com. 45. etiam diximus. Caros affectus est quem sensuum motionumque uniuersarum priuatio citra respirandi offensam, consequitur, Arabibus subet. Catalepsis, quæ catoche etiam dicitur, subita est detensio & occupatio, tum mentis tum corporis, sensu ac motu priuati: ægro in ea corporis forma ac figura permanente, in qua fuit correptus. Et qui hoc detinentur affectu, uidentur interdum dormire, interdum apertis palpebris persistere, uel nutare, uel intentis oculis ueluti congelatis & immobilibus spectare ac intueri. Ephialtes, quem latini incubonem uocant, affectio est ubi aliquis noctu sese aggredi ab aliquo, aut prægrandi mole sese opprimi existimat. Id crapulosis potissimum & quibus stomachus humoribus crudis est refertus euenit. Affectus hic si perseueret, graue aliquod malum promittit: ueluti attonitum morbum, furiosam insaniam & morbum

Lethargus & Carus inter se differunt.

Caros

Catalepsis

Ephialtes

Epilepsia.

bum comitiale quam primum uidelicet in caput uitij materia irrepserit. Caterum quæ Epileptici interdium, eadem noctu Ephialtici patiuntur. Epilepsia seu morbus comitialis corporis totius est conuulsio: quæ ex temporum interuallis accidit, cum mentis ac sensuum oblesione, nunc quidem pituitosum, nunc melancholicum humorem in cerebri substantia, partim in ipsius uentriculis causam habens. Accidit namque ut qui hoc morbo conciderit, neque uideat, neque audiat, neque ullo sensu quicquam percipiat, ac ne consequi quidem possit quidnam factum sit, si quidem cum memoria uiribus ratio quoque læditur. ueluti Galenus lib. 3. loc. affect. docuit. Apoplexia morbus est quem

Apoplexias

nos attonitum uocamus. fit enim quando communis neruorum origo afficitur, atque uniuersæ inde corporis partes sensu simul et motu priuantur: idque principalibus animæ functionibus oblesis. quod si in alterutram hominis partem sese obstructio insinuanit $\epsilon\mu\pi\lambda\eta\sigma\iota\varsigma$, id est diminutam apoplexiam et $\pi\acute{\alpha}\lambda\upsilon\sigma\iota\varsigma$, hoc est resolutionem nuncupant. Quocirca seruatur in apoplecticis exigua quedam respiratio: quæ si plurimum à naturali operatione recesserit, summam perniciem adducet: si paululum exiguam. Sanè omnium pessima respiratio est, quæ et intermittitur et magna cum uiolentia requiritur. Fit autem apoplexia ex gelida pituita cerebri, neruos insarienti.

**Pessima respi-
ratio quæ.**

At pa-

At paraplexia resolutio est quæ sequitur apoplexiam, sicuti Galenus lib. 4. uict. acut. ostendit. Attoniti seu apoplectici igitur procumbunt sine uoce sine motu, citra sensum & absq; febre. Paralysis, neruorum est resolutio à torpore, sola magnitudine differens, quæ si omnes occupauerit neruos repente uniuersum corpus sensu & motu priuabitur. succedetq; promptissima mors: eò quod prohibita sit transpiratio, sicuti Galenus lib. 1. de symp. caus. indicauit. Torpor affectus est à refrigeratione, & compressione corporum neruosorum: aliàs uitæ ignauia, ciborum multitudine, crassitie aut solitæ excretionis suppressione cõpositus. Melancholia morbus, desipiētia seu alienatio quædam mentis est sine febre. Huius notæ communes sunt, metus, mœstitia profunda, odium & huiusmodi: Peculiares uerò gracilitas corporis, nigredo, hirsutum pectus, & austera quædam affabilitas. Plura in nostris commentarijs Aphorismorum, quæ ad hanc affectionem spectare uidentur.

Mania, fit ubi flaua bilis supra modum exusta, in nigram mutatur. Latinis insania dicta, qua correpti effrenes redduntur. Differt à phrenitide quod in hac sit febris: Mania uerò citra febrem accidit. unde autem generetur etiam in com. Aphorismorum: aph. 46. lib. 2. ostendimus.

Lycas

Paralysis

Torpor

Melancholia
morbus

Mania

Lycanthropia affectus est, quo qui afficiuntur sese in lupum conuersum iudicant, unde per noctem domo egressi, lupos per omnia imitantur: interdum, uerò omnia metuentes latitant. Exoticus furor, est quando quis præ amore insanit. Spasmus neruorum affectio est quam conuulsionem uocant, fit enim quoties nerui & musculi præter uoluntatem conuelluntur, idq; multis modis: aliquando enim à plenitudine, utpote cum circa morbi exordium, uel nõ multo post conuulsiones orsæ diutius manent: interdum à uacuatione, cuius rei fidem faciunt copiosi corporis sudores, aut uomitiones, excrementorum alui deiectiones, sanguinis profluvia, uigiliae immodicæ, fames permulta, deniq; uehementes commotiones: atq; ubi aliquis subito conuellitur: à plenitudine id fieri est indicium, Verum si à febribus adurentibus totius corporis moles & nerui pariter aruerint, ex illaq; ariditate conuulsio fiat, exitiosissimum est. De triplici spasmu seu conuulsione in com. Aph. lib. 2. & alijs quibusdam locis indicauimus. Tromos hoc est tremor, affectus est duplici motu constans, ad superiora uidelicet & inferiora. Omnis porrò tremor generatim ex infirmitate neruorum ducit originem, ueluti in senibus apparet. Priuatum uerò plures & diuersæ causæ tremorem efficiunt, ueluti frigidius naturæ temperamentum, importunus aquæ frigida potus, præsertim in febribus:

Præte=

Præterea & glutinosi humoris redundantia, nec non immodicus uini usus. Interea capitis solum affectus nõ est: licet ab ipso uel spinali medulla nerui omnes originem ducant: sed aliarum quoq; partium neruosarum.

Catarrhus quem latini destillationem appellant, humoris est à capite in subiectas partes descensus, qui si in nares defluat, κατάρρα & græcis nuncupabitur: latinis uerò mucus & grauedo. Si uerò per palatum in fauces deferatur, Catarrhus simpliciter uocabitur: Si autem idem excrementum in guttur & asperam arteriam delabatur, ita ut interiorem eius membranam salebrosam reddiderit (eum quidem uox rauca comitatur) βρογχίτις & appellatione græca nuncupabitur.

OCULORVM PATHEMATA.

ATROPHIA ex inopia nutrimenti est affectus, qui dum oculos contingit, eos exiliores ac depressiores reddit. Ectropismus, ἐκτροπισμός etiam græcis dicitur, oculorū est expressio seu exitura, quacunq; causa fiat. Strabismus seu στραβισμός conuulsiva musculorum, qui bulbum oculi mouent, est affectio, atq; obliquus aspectus seu oculorum distortio dicitur, ex qua sursum aut deorsum, uel in obliquum oculi detorquentur, unde qui sic afficiuntur strabones dicti sunt. Myopia quæ μυωπία est etiam dicitur lusciosa est affectio siue uitium oculorū,

quo ab ineunte etate pusilla propius admota cernuntur, remota uero quantumuis magna fuerint, non item. Et qui hoc correpti sunt affectu, lusciosi appellantur. Nyctolopia, non morbi genus est, sed dum quis oculorum uicio laborat ut interdum clarius cernat aduentante nocte, oculis sit hebetioribus: noctu uero nihil uideat, quod uitium in foeminam bene respondentibus menstruis, ut Celsus testatur, non incidit, latinis nocturna caecitudo, et musitatio dicitur. Hebetudo oculorum graeci ἀμβλυόπεια uisus obscuritatem uocant. Est autem obtusio uidendi, ex occulta quadam occasione proueniens. Caligatio, quae Graecis μαιωσις dicitur cernendi est impedimentum absq; manifesto uitio. Epiphora, quae uulgo lachryma uocatur, est humorum in oculos influxus fitq; ut plurimum cum tumore et inflammatione. Raxis ruptura est ab ictu uel humore erodente. Taraxis quae ophthalmia leuis seu non uera appellatur, humiditas est oculi cum rubore et calore praeter naturam non ex internis causis, sed extrinsecis aliqua occasione aduenientibus, sicuti fumo, sole, puluere, oleo. Sed de hoc et reliquis morbis in nostra synopsi plenius dicetur. Ophthalmia quae latinis lippitudo dicitur membranae adhaerens est inflammatio.

Taraxis.

Ophthalmia.

Chemosis.

Chemosis, affectus est quo ex uehementiore oculi inflammatione, utraq; palpebra ita distorquetur per-

artis

uertiturq; , ut egerrime subiacentes oculi partes te-
gantur , & album oculi nigro sublimius fit, ac rubes-
cit magnamq; nigri partem occupat. Pterygion, **Pterygion**
unguis. Corn. celfo dicitur. Estq; nervosa quedam ad-
nata membranula excrescentia: quæ ab angulo ma-
iori, ut plurimum oritur & ad coronam usq; seu Irim
oculi procedit: adeoq; nonnunquam augetur ut pu-
pillam superet & operiat. Phlyctenæ pustulæ
sunt exiguæ, super tunicam corneam eminentes.

Bothrion cauum, augustum, purumque in cornea **Bothrion**
tunicula ulcus existit: latini fossulam appellant.

Coeloma, ulcus est, ut bothrion, sed minus pro-
fundum. Argemon ulcus est quod in Iridis circu-
lo nascitur, & ambientia comprehendit, ita ut ex-
tra Iridem subrusum: intra uerò album appareat.

Epicauma, sordidum est ulcus, impurum & cru-
stosum. quod dum expurgatur, sæpius humida quæ
sunt in oculo esluunt. Achlys, ulcus est superfi-
ciarium & caliginosum, quod in nigro oculi multum
apparet. Nephelion, eiusdem generis ulcus est, sed
caligine profundius & angustius, colore nigricans. la-
tinis nubecula. Pyosis & hypopyos, fit quando in **Pyosis & hypo-**
cornea oculi membrana nūc altius, nunc in summa su- **pyos.**
perficie suputatio nascitur, humanarū unguū specie
referens, unde Grecis ὀφθαλμία etiam dicitur.

Carca

- Carcinoma seu cancer in cornea oculi membrana abscessus est, immensum dolorem excitans, ruborem & cruciatum punctorium usq; ad tempora infert. Proptosis uueæ membranæ procidentia est, ab erosione ruptioneq; corneæ contingens, quæ si exigua adhuc fuerit, modis omnibus (ut inquit Aegine-ta) muscæ caput representat unde $\mu\upsilon\iota\kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\omicron\upsilon$ nuncupatur. & dum aucta instar acini uueæ fuerit $\sigma\alpha\phi\acute{\upsilon}\lambda\omicron\mu\alpha$ Græcis, Latinis, uuatio dicitur. Vbi uerò adeo egredietur ut extra palpebras emineat, $\mu\eta\lambda\omicron\upsilon$ nominatur. Cum deniq; obcaluerit $\eta\lambda\omicron\varsigma$, sicuti latinis
- Mydriasis.** clauus nuncupabitur. Mydriasis affectus est oculorum, quo non immutato calore pupilla naturali habitu fit laxior, & nonnunquam facultatem uisoriam ex toto impedit: interdum ex parte tantum. Latini pupillæ dilationem & effusionem appellant. Phthisis contrarius plane affectus est, quo pupilla angustior, obtusior, hebetior, rugosiorq; redditur: & quæ ceruntur maiora esse apparent quàm sint. oritur ab ariditate. Latinis diminutio & tabes pupillæ dicitur.
- Hypochysis** Hypochysis & hypochima, est ubi lentus humor & glaciei modo, inter corneam & cristalloidem concretus circa pupillam subit latini suffusionem & ca-
- Glaucoma.** taraet . appellant. Glaucoma cristallini humoris est uitium, quando scilicet ex humiditate in glau-
- Aegilops.** cum colorem mutatur. Aegilops tumens abscessus est

est inter maiorem hircum oculi & nares medius: qui ruptus si negligatur, in fistulam abit ad os usq; procedentē. Idem abscessus priusq; disruptus sit, Auicennæ garab. id est, fistula lachrymalis dicitur: atq; difficile hoc uitium eliditur, tū ob partium tenuitatē, tum ob periculū quod ex consensu, oculo imminet. Encanthis oculorum labe est, quando maioris canthi naturalis caruncula exhorrescit, & ad nares protuberat.

Fistula lachrymalis.

Ryas eiusdem caruncule imminutio est. Epinyctis, ulcus est sponte sua nascens, quod aciem oculorū obtundit. & ad oculi angulum humor perpetuo manat. Emphysima palpebræ tumor est seu excreffentia & inflammatio, laxo tumori similis. Psorophthalmia pruriginosa palpebrarum scabies est, ex falso nitrosoq; humore originem ducens. Sclerophthalmia durities est quedam & difficilis admodum palpebrarum commotio, cum dolore ac rubedine absq; humoris affluxu. Xerophthalmia, pruriginosus est palpebrarum affectus. Latinis arida lippitudo & oculi siccitas dicitur. Ectropion palpebræ est inuersio: propter cicatricem aut carnis excreffentiam facta. Trachoma, interna est palpebrarum scabies & asperitas: cuius duæ sunt species, quæ enim extensa ac rigida ueluti in fissuras exasperatur, σύκωσις dicitur: quod scilicet granorum ficus similitudinem habeat. sed cum inueterata fuerit & callosa tunc τύφα

Ptilosis.

λωσις nuncupabitur. Ptilosis crassities palpebrarum callosa, rubicunda. quam magna ex parte capillorum defluuium consequitur. Agglutinatio palpebrarum quam Græci ἀγκυλοβλέφαρον & ἀνκύλωσις uocant, affectus est ubi cum albo uel nigro, uel sibi ita inuicem palpebræ coalescunt & conglutinantur, ut aperiri oculi non possint. Lagophthalmi dicuntur qui superiorem palpebram sursum retractam habent, & oculis apertis ueluti lepores dormiunt. contrarius affectus est, Ectropion.

Lagophthalmi.

Hordeolum.

Grauedo quam Græci χαλάσιον appellant, palpebrarum candidum (est ex humore otioso) tuberculum. Hordeolum, ab hordei grani longiusculi similitudine dictum est: & est affectus qui in palpebræ supra genas extrinsecus nascitur Græcis κριθῶν dictus. Hydatis, crassus essentia fluxus est, sub cute palpebrarum naturaliter conflatus, oculos aggrauans, præsertim tempore matutino. Et qui sic laborant, ad solis splendorem oculos sine lachrymis conuertere non possunt. Phthiriasis est pediculorum in palpebris collectio. Glabricies palpebrarum, quam Græci μαδίαρῶσις & μίλωσις appellant, pilorum qui palpebris insunt defluuium est, ex humorum corruptela: Trichiasis, molesta est in palpebris pilorum oculos pungentium eruptio.

Trichiasis.

Dystrichiasis, est cum sub naturali ordine pilorum

quii

qui in palpebris nascuntur, alius ordo succrescit.

Phalangosis, pilorum est subnascantium duplex aut triplex acies, tum in superiore tum inferiore palpebra proueniens. Lithiasis est cum in palpebris gignuntur albicantia quaedam & aspera calculi instar, unde in oculos grauitas compungens sentitur.

Ippos affectio est quæ statim enata, perpetuò instabiles palpebras efficit. Aporrhixis, meatus à cerebro est in oculum descendens, ex capitis quadam oblesione corruptus. Paremtosis, affectio est quando scilicet aliquis humor defluens meatum uisorium, quo uidendi facultas ad oculos fertur, obturat. Symptosis uisoria meatus est compressio, ex tæbe uel imbecillitate. Hyposphagma et hypopion, ex ictu uel contusione sanguinis est, intra tunicas oculorum collectio. Cicatrices oculorum (quæ duplices sunt,) Græcis ἑλκὲς nuncupatur, si in summa oculi superficie fuerint, νεφέλαια. Latini uerò albugines tenues, Et ubi altius radices egerint, λευκώματα, id est crassæ albugines dicentur.

Cicatrices oculorum.

MORBI QUI AVRIBVS
adueniunt.

O Talgia, seu ὠταλγία, aurium est dolor seu passio ex quauis occasione. Dysicia, audiendi est difficultas quouis modo acciderit. Cophosis surditas est siue à principio, siue postea contracta sit.

Otalgia.

Cophosis.

○ 2 Parotis,

Parotis, glandularum quæ auribus adiacent, est inflammatio. Phirea, oblongæ eminentiæ sunt glandularum auribus adiacentium. Cypsele & κυψελλίς aurium sunt fordes, quæ obtusiores auditum reddunt. Thlasis, contusio & compressio eorum est, quæ sunt in auribus foraminum. Sunt & alia accidentia ut tinitus ex uaporibus scilicet seu flatibus genitus, seu pituita tum salsa tum alia.

NARIVM MORBI.

Ozæna.

Polypus.

Hæmorrhogia.

Coriza.

Ozæna ulcus narium carnosum ac putridum est, ex acrim humorum fluxione, unde foeditus odor expiratur. Polypus, tuberculum præternaturam est, in naribus obortum. Sarcoma caruncula est in naribus præternaturam excrecencia. Myza humor est ex naribus defluens. Latinis mucus & excrementum narium dicitur. Hæmorrhogia, ferè semper cum simpliciter profertur, sanguinis è naribus profluuium significat. alias profusionem sanguinis undecumque fluat. Coriza humoris est à cerebro in nares descensus.

FACIEI ACCIDENTIA.

Ephes.

Ephes, ἐφελίς græcè nigrities est in facie et asperitas, ardore solis progenita. Phacos subnigra faciei est macula, lenticulæ similitudinem habens.

bens unde etiam lentigo et lenticula à latinis dicitur.

Vari qui græcis ἰορθοί appellantur, consparsi ac Vari.
 sœdi sunt tumores in facie, sed exigui ac duri.

DENTIVM AFFECTIONES.

O dontalgia, dentiũ est dolor undecunq; fiat. Odontalgia.

Odaxismos pruritus est intra gingiuas, cũ
 incipiũt dentes erũpere. pueris omnibus cõ
 munis affectus. Odontophnia puerorũ est dentitio, Odontophnia.

ubi scilicet dentes è gingiuis prorumpũt. Hæmodia.

Hæmodia stupor est dentium. ex aciditate alicuius cibi: & præ-
 fertim immaturorum fructuũ. Gingiuarum inflam- Gingiuarum
inflammatio.

matio quæ non soluta putrescit, à Græcis τὰ εὐλαῖς
 est nuncupata. Carnosa eminentia iuxta dentium
 aliquem in gingiuis facta, ἐτὸς λῖ dicitur.

ORIS PASSIONES

R Anula quæ Græcis Βάτραχος nuncupatur, Βάτραχος.
 tumor est cũ inflammatione sub lingua: in pue-
 ris potissimũ erũpens. Paristhmia latini ton-

sillas uocant, & faucium partẽ & eius inflammatio-
 nem significant. alio etiam nomine Antiades dicũtur. Antiades.

Vuea, ab uue similitudine, Græcis σαφύλη, ca-
 runcula est quæ ad extremum oris dependens cerni-
 tur. Spasmus cynicus, distensio oris Cornel. Celso Spasmus cyni-
cus.
 interpretatur. Fit autem cũ musculi, qui oris ipsius
 partes mouent, resoluuntur. Aegineta caninam con-

Ancyloglosson.

Balbi

Trauli

Angina

Asthma

Dyspnæa.

uulsionem appellat. Ancyloglosson, affectio est in membranis linguæ, à prima interdum origine interdum postea, à causa quapiam externa. Balbi dicuntur qui pronunciandi literam uel sillabam præmittunt, atq; tardi incipiunt explicare quæ proponunt. Græcis Τραυλι dicuntur. Trauli appellantur, qui literam quandam exprimere non possunt.

Aphthæ Ulcera sunt in oris superficie, nō admodum profunda: quæ nuper natis potissimum oboriuntur: alias sub candido colore, alias in ruborē languescente, nonnunquam eo colore qualis in adustorum crustis uidetur, quod omnium periculosissimum & maximè exitiale est. Angina quæ συναγχη Græcis dicitur, Inflammatio est gutturi uel faucibus adherens, à suffocando dicta. Eius differentias in com. Aphorif. 16. lib. 3. adduximus.

THORACIS MORBI.

CAP. XX.

ASTHMA, affectio est, qua laborantes tanquam à citatiore cursu agitati, conflictantur. Eius triplex est differentia. Prima quando sine febre crebra respiratione affliguntur, atque Asthmatici, hoc est, anhelosi nuncupantur: Altera eorum est qui suffocari timentes, ad respirationem re-cto pectore toto nituntur, uocantur à Græcis. ὀρθόσπνοι ab ὀρθόσπνοια passione.

Dyspnæa
spiratio

Spiratio est & animi difficultas, quæ maxime propter crassos & uiscidos humores, bronchia pulmonū obstruentes, accidit. quemadmodum Galenus lib. 7. ca. totop. indicauit. Pleuritis, membranæ costus succingentis est inflammatio. atq; uera cum fuerit semper comitem habet febrem: quæ symptoma eum sit, curatione non æget, sed causæ tantum ablatione. sicuti nec in lethargo, Caro, ulceribus. Peripneumonia pulmonis dicitur inflammatio, cū per se cum per accidens. Aemaptysis sanguinis est per sputum excretio. Greci αἰματώσειν & αἰμαπτοῖν dicunt. Empyema, quod uomicam & purulentam excretionē appellant, in cauo specu thoracis siue intra succingentem costas membranam colligitur. Hoc uitio qui laborant ἐμπυϊκοὶ Latinis uerò purulenti & suppurati dicuntur. Phthisis præter omnem corporis maciem & extenuationem, pulmonis etiam ulcera (quæ Grecis φθῶν nuncupantur) significat. Palmos affectio est quæ latini cordis palpitationem seu tremorem appellant. Sparganosis distensio mamillarū ob lactis redundantiam dicitur. Atque lactis ipsius in grumos conuersio concretioq; θεόμβωσις nuncupatur.

Pleuritis

Peripneumonia

Empyema,

Phthisis.

Palmos.

VENTRICULI AFFECTIONES.

Cardialgia,
Syncope,

Appetentia
sanina.

Citta,

Dyspepsia,

Apepsia

Bradipepsia,

Cardialgia Græcis & καρδιακὴν dicitur, nō
quidē cordis, sed oris uētriculi est affectus. Syn-
cope, est animi deliquium seu uirū lapsus, oris
uentriculi uitio cōtingens. Anorexia, ciborū est auer-
sio, quādo scilicet stomachus intemperatura laborat;
uel ab exuperante copia aggrauatur. Latinis abolita
appetentia. Appetentia canina quæ Græcis, κυν-
ωδὸς ὀρεξίς dicitur, affectio est abolitæ appeten-
tiæ contraria. Fames ingens quæ Græcis Βούλε-
μος nuncupatur, membrorū fit inanitione cū stoma-
chi fastidio. & est insatiabilis qua affecti cibum non
sentiunt, sed tabe corpus potius consumitur. Citta,
affectus est, quo mulieres uitiosis humoribus refertæ,
infestari solent: præsertim cum uentrem ferunt. Latini
malaciam atque picam appellant, sumpto ab aue
sepius sic affecta nomine. In hac affectione mulieres
absurda etiam desiderant, sicuti terram cimoliam,
carbones extinctos, lateres, carnes crudas, & pleraq;
alia. Dyspepsia concoctio deprauata est: quando
scilicet in alienam qualitatem cibi permutantur.
Apepsia, affectio est in qua non fit ciborum altera-
tio, sed secundum omnes qualitates, tales permanent
cibi, quales absumpti fuerunt. Latini cruditatem no-
minant. Bradipepsia, tarda est concoctio, ut pote
quando cibi in familiarem (sed longiori tempore) qua-
litatem, conuertuntur. Nausea, quæ ναυτία Græ-
cis dicitur

cis dicitur ad uomendum est conatus. Singultus λυ = Singultus.
 ζυμὸς Græcis uentriculi est motus, ac ueluti conuul-
 sio, ab expultrice facultate, noxia expellere uolenti
 factus. Cholera, immodica est uentris perturbatio, Cholera.
 supra infraq; erumpens. Hinc cholericus dicitur,
 quibus multa bilis per interna supernaq; deijci-
 tur. Celiaca passio, est in qua ob imbecillitatem
 uentriculi alimenta neque coquuntur neq; perferun-
 tur, idq; ob uentriculi & intestinorum imbecillita- Aphorif. se
 tem. quemadmodum in com. Aphorif. ostendimus. lib. vi.

INTESTINORVM MORBI.
CAP. XXI.

DIARRHÆA, alui est profluuium, ex ci-
 borum uitio uel concoctionis defectu. Excitatur enim quando uenter circa imas
 partes multitudine & acrimonia humoris afficitur.
 dummodo firmæ sint quæ circa stomachum partes
 habentur. Lienteria digestionis est ablatio: ut dum Lienteria
 cibus non immutatur: sed statim permeat, irritato
 à re quapiam uentriculo. Dysenteria intestino- Dysenteria
 rum est ulcus seu exulceratio. Tenesmus, est cre- Tenesmus.
 bra & implacabilis ad deijciendum promptitudo,
 qua nihil præter exigua, cruenta, uel mucosa pro-
 pellitur, idq; propter ulcera in recto intestino orta.

Ileos, dolor est acerbissimus sublimiores intestino- Ileos

Lumbrico-
rum triage-
nera.

rū partes infestans. Sic enim Galenus lib. 6. loc. affect. scriptum reliquit. Fit autē ab inflammatione uel obstructione seu retensione excrementorum exiccatorum. Vocatur etiam uoluulus & chordapsos, quæ affectio tenuibus intestinis grauissimas & lethales dolores infert. Lumbricorum tria sunt genera. Primi generis sunt rotundi seu teretes, et ij in gracilibus plerunq; intestinis consistunt, atq; superiorem uentrem subeunt, unde per os & nares præsertim à pueris nonnunquam reijciuntur. Alterius generis latè sunt et longi Græcis, κέρια & τανύια dicti. Tertij ascarides nuncupantur, et ij breues sunt ac tenues, qui in extremo longaone potissimum reperiuntur.

Hæmorrhoi-
des.

Hæmorrhoides uasorum ad sedem sunt sanguine excretiones, aut potius uenæ quæ in extremo recti intestini ambitu sunt constitutæ, sicuti in Aphor. 12. lib. 6. diximus. Ragades sunt rimæ in recti intestini musculo, qui Græcis σφιγνὴς dicitur. Sycosis ulcus est à fici similitudine dictus: Eius duo genera Celsus tradit. Primum durum est & rotundum. Alterum humidum & inæquale. Fit quidem utrumque in partibus quæ pilis teguntur. Latini mariscam & ficum appellant.

Ragades

IECORIS ET LIENIS AF-
fectiones. CAP. XXII.

Hepatici

HEPATICI dicuntur quos ob iocinoris imbecillitatem morbus infestat. Sic enim Galenus lib. 3. de sympt. caus. scriptum uoluit. Hepatici

Cachexia malus corporis est habitus, in quo aliquid Cachexia
mentum corrumpitur. Est autem quodammodo ad
aquam intercutem dispositio, quod et Paul. Aegineta
lib. tertio etiam annotauit. Icterus seu Ictericitia Icterus
morbus est quem Celsus, arquatam et regium ap-
pellat. Estque bilis modo flauæ modo nigrae per uni-
uersum corpus effusio. unde et bilis suffusionem, la-
tini appellarunt. Color hunc morbum detegit maxi-
me qui oculis suffunditur, in quibus quod album esse
debet, fit luteum et ubi diutius morbus adest, corpus
totum cum pallore ueluti inficitur. Hydrops, Hydrops
aquosus est et præter naturam tumor. Eius tri-
plicem differentiam in nostris Aphorismorum
comment. atque lib. de morbis curand. ostendi-
mus.

RENVM ET VESICAE Passiones. CAP. XXIII.

NEPHRITIS, renum est uniuersalis affe- Nephritis
ctio. unde et nephritici dicuntur, quorum
renes dolor afficit. Diabetes proprius re-
num est affectus, quem Graeci etiam δ'ιΰαροϋ, id
est, urinae profluuium appellant. Eius causa est res

Lithiasis.**Stranguria.****Dysuria.**

num imbecillitas, non potentium diutius urinam continere. In hac affectione ægrotantes supra modum sitiunt, & exuperanter quod bibunt non mutata qualitate, per urinas deijciunt. Lithiasis, quæ reni est & vesicæ calculus, seu ipsius generatio. cuius materiam in commento Aphorif. 26. lib. 3. ostendimus. Stranguria, urinæ est stillicidium, atque immoderata urinæ profusio. quemadmodum Galenus lib. 6. locorum affect. indicavit. Fitq; uel ob imbecillitatem vesicæ uel ob urinæ acrimoniam. Dysuria, affectus est stranguriæ contrarius. Est autem urinæ suppressio citra expultricis facultatis oblesionem.

GENITALIUM AFFECTIO-
nes. CAP. XXIII.

Satyriasis.**Satyriasmus.**

PHIMOSIS, uitium illud est quædo colis glans ita est contacta, ut nudari non possit. Huic affectioni contraria Paraphimosi. Satyriasis ut inquit Aegineta, genitalium est palpitatio, quæ alicquam seminalium uasorum inflammationem cum tensione imitatur, quæ quidem affectio, si in longum tempus protrahatur, genitura conceptacula in languorem resolutionemq; aut conuulsionem precipitat, extremumq; periculum infert. Satyriasmus & priapismus, pudendi sunt præter naturam erectiones, quæ non desistunt. sic enim Galenus lib. 2. Meth. & in

Et in lib. de tumorib. præter naturam definiuit.

Gonorrhæa, est seminis assidua atq; inuoluntaria Gonorrhæa
 excretio. quæ fit cole haud quaquam extenso: ex im=
 becillitate retentricis potentie. Hernia seu ramex Hernia
 Græcis κήλη nuncupatur fit primum quando peri=
 tonæo rupto intestina in scrotū delabuntur. Et tunc
 Enteroccele dicitur, quod si omentum descenderit, Epi=
 plocele: Si uero humor aliquis lentus in scroti parte
 defluxus fuerit Hydrocele nuncupabitur. At cum ca=
 ro dura intra testium tunicas increfcit Sarcocele is dē=
 cetur affectus.

UTERI PATHEMATA.

CAP. XXV.

VTERI præfocatio, quam Græci πρὸς ὕψος
 γινῆν uocant, est sui ipsius ad superiora con=
 uersio seu recursus. Mola quæ μύλη Græ=Mola
 cis est, congesta ac indurata caro in ipso utero existit.

Uteri præclusio, quam μύειν ὕψος uocant, fit
 quando os uteri Et in conceptionibus Et dum phle=
 gmone affectum est. conuiet. Phimosi, orificij aut
 cervicis uteri est coarctatio, ab inflammatione. Ac=
 cidunt etiam uteri condylomata, rhagades, scyrrhi,
 thymi, procidentia, inflammationes Et carcinomas=
 ta. quorum nonnulla deinceps explicabimus.

ARTICV

ARTICVLORVM AEGRI-
tudines. CAP. XXVI.

Arthritis.

ARTHRITIS articularum est uicium, ex quo tū ischias tum podagra nascitur. Quod enim in omnibus articulis est arthritis, hoc in imo iuxta coxendicem ischias: iuxta pedem uero podagra. Communem habent hi tres affectus redundantiam humoris. quemadmodum Galenus lib. 10. de comp. medicament. secund. loc. ostendit. Nodus callosa est & rotunda durāq; concrectio, iuxta neruosa loca maxime apparens.

DE TUMORIBVS PRAETER
naturam. CAP. XXVII.

Clauus

PARONIXIA, abscessus et aspredines, circa radices unguium dicuntur. Clauus, quē Graeci ἄλῶν appellant, tuberculum est rotundum & callosum, clauorum capitibus non absimile, in calcaneis & pedum plantis ex oppressione quadam contingit. Hac affectione frequentius laborant qui longum iter facere coguntur. Pterygion in unguibus excrescentia quadam carnosā est, partem aliquam unguis ipsius seu mauum seu pedum fuerit, operiens.

Pterygion.

Carcinoma

Carcinoma tumor est praeter naturam liuescens & inaequalis, qui quidem in qualibet corporis parte oriri potest. nunc citra ulcus, & hunc latentem Hippocrates

Procrates uocauit: modo cum ulcere ex atra bile originem trahens. nascitur potissimum in superioribus corporis partibus circa faciem, nares, aures, labra, mammam foeminarum, quemadmodum Corn. Celsus indicauit. Lepra & psora, passiones sunt summam

Lepra.

cutem exasperantes, sed lepra profundius cutem exulcerat, & piscium instar, squammulas ex se remittit. Psora uero summam corporis cutem uaria erosione figurat, fursurea q; magis quam squamosa ex se corpuscula edit. Lichenes, quas latini impetiginos uocant, ex mixto quopiam generantur humore:

Lichenes

serosis nimium tenuibusq; & acris succis cum crassioribus mixtis. Quapropter facile etiam in psora & lepram transeunt. Est aliud etiam cutis uitium, quod Latinis Vitiligo nuncupatur. Eius duas esse differentias Leonhardus Fuchsius in sua methodo etiam indicauit. Vna quidem Græcis λεύκη dicitur, quæ coloris cuticulae (sicuti etiam Paulus Aegineta prius indicauit,) est immutatio ex pituita proueniens, quam uitiliginem albam appellamus.

Vitiligos

Altera, ἀλφός Græcis dicitur, quæ non ita profunde cutem deturpat. Porro alphi quidem albi sunt à pituitoso humore, ut iam diximus. Quidam uero nigri, à Melancholico. Eodem modo & uitiligo quam Auicennas Morpheam appellat, alba & nigra

Alphi.

nigra

- Exanthemata.** nigra generatur. Exanthemata, papularum sunt, sicuti Plinius inquit, eruptiones ex densatis in cute humoribus. de quibus libro de curand. morb. sumus locuti.
- Myrmecia**
Acrochordon. Myrmecia & Acrochordon utrumque vitium exigua quaedam est in cute excrescentia, callosa, & magna ex parte rotunda. Illa quidem latiori basi sessiliq; est extuberatio: hæc uero excrescentia exigua in summa cute indolens, callosa, in orbem magna ex parte circinata, basi angusta, quasi suspensa uideatur, quam latini uerrucam nominant.
- Ganglion.** Ganglion neruorum est concutio, ex percussu uel labore. In his præsertim corporis partibus proueniens, quæ uoluntarie mouentur.
- Phlegmon.** Phlegmon tumor est dolens, durus & calidus: qui partes carnosas maxime occupat.
- Apostema.** Apostema, abscessum & dispositionem Galenus esse dicit, in quo abscedunt atq; inuicem distant, quæ prius se contingebant corpora. Est interea duplex abscessuum genus. Vnum quando inflammatio in pus uersa, pus ipsum tanquam in sinus aliquo est collectum: Alterum cum nulla precedente inflammatione humor aliquis aut spiritus uaporosus aut substantia ex utrisq; mixta, in parte aliqua statim ab initio colligitur.
- Aposcemma.** Aposcemma, est humorum qui prius unum aliquod membrum infestant eo relicto ad alterum, transmutatio.
- Steatoma.** Steatoma tumor est præter naturam tactu lenis & colore non uariis, in quo

quo ueluti pingue quiddam subest. **Atheroma**, itidem abscessus est specie & figura oblongus, in quo nonnihil pulti simile Galenus lib. de tumoribus præter nat. & 4. Meth. contineri dicit. **Meliceris** tumor etiam est rotundus & doloris expers, humorem melli similem habens. **Gangrena**, affectus est qui ob inflammationis magnitudinem pars affecta emoritur, sed ubi exactè sensu locus carere cœperit, non amplius morbus ille Gangrenam, uerum syderationem & Græci σφάκελον nominant. Atq; amputationem ocysimè requirit. **Herpes** affectio est ex flaua bile, nullo alio humore confusa, in aliqua corporis parte consistens. quæ si essentia sua crassior & acrior fuerit, cutem ad subiectam usq; carnem exulcerat, appellaturq; ἕρπης ἐπίδιδυμος, id est herpes exedens. Quod si tenuis & minus acris calidaq; bilis illa fuerit, exiguas pustulas in summa cutis superficie, millij seminibus persimiles, excitabit. Et ex hac similitudine Græcis κρυγείας, id est miliaris herpes, nuncupata est. **Erysipelas** affectio est ex biliosa fluxione exuperante, sicuti ex sanguine & flaua bile calidioribus quàm oporteat. Porro erysipelas interdum cum exulceratione, interdum sine hac accidere, tum in commentarijs nostris super Hippocratis aphorismos, tum in libro quem de curandis morbis præmisimus ostensum fuit. **Bubo**, inflammatio

est, quæ in glandulis coli, inguinum, aliarumq; corporis partium adenosarum extuberat, uenenatã interdum ac pestiferam qualitatem præ se ferens.

Phygethlon.

Phima, glandularum quoq; est inflammatio, quæ breui tempore augetur, celeriterq; ad suppurationem properat. Phygethlon, caliditate simulac generationis celeritate. ab alijs tuberculis distinguitur. atq; tumor est non auctus quidem, ut Celsus testatur, sed latus. qui affectus glandulosarũ partiũ est inflammatio. atq; ubi partes ob inflammationẽ ad scirrhum deuenerint, is affectus struma & chæras uocabitur. Ceterum Phigethlon Erysipelas, particeps inflammationis aut inflammatio Erysipelatis particeps nominatur, quemadmodum Gale. lib. 2. ad Glauconem manifestum fecit. Dothien, quem & furunculũ appellant, tumor est abscessionis formam præ se ferens, ex crassis humoribus in carnosis plerumq; locis proueniens. In sola cute tolerabilis, malignus uerò & curatu difficilis, cum altius radicibus actis, prorumpit.

Dothien.

Oedema.

Terminthus, phymatis species ex Oribasio creditur, Est autem papula nigricans tibijs obueniens. Sic dicta quod Terebinthi fructus figura & magnitudine representet. Oedema tumor est absq; dolore laxus, ex pituitosi humoris confluxu. Emphysema, abscessus est seu tumor uaporosus sub cute, mēbranis: nonnunquam in uentre, aliquando in intestinis, interdũ etiam in horum & peritonei medio colligitur. Auicenna,

aposthema uentosum nominauit, Paulus Aegineta
 hunc affectū Ciliorū incrementū esse dicit. Scurrhus, **Scurrhus.**
 tumor est durus, absq; dolore, nō tamē omnino absq;
 sensu, sicuti Gale lib. 14. Meth. testatur. Chærales, **Chærales.**
 quos latini strumas appellant, fiunt glandulis in
 uentosum affectum mutatis, Earum naturam duplicē
 fuisse, ubi de morborū curandorū methodis sumus lo=
 cuti, tractauimus. Thymius, ut inquit Celsus, super
 corpus quasi uerruca eminet & suū colorem flore
 Thymi similē habet. Hic affectus ad cutem tenuis est:
 supra latior & subdurus. In summa uerò p. rasperū.

Circosele, uaricosus est ramex, sicuti sarcocele car=
 nosus. Est etiam & ὄγκος Græcis uenarū siue in cru=
 ribus siue alia in corporis parte tumefactio ac disten=
 sio, ob sanguinis crassi redundantiam, sicuti Gale. lib.
 de Tumoribus præter naturā indicauit. Thlasma, **Thlasma**
 cōtusio collisioūe est, in uasis musculisq; ex uiolento
 ictu, uel alio quopiā ualente motu excitata. Echy=
 mosis sanguinis est subter cutē effusio, quæ ut pluri=
 mū una cū cōtusione ruptioneūe incidit. Ancurisma,
 tumor est ob arteriā præclusam ex sanguine & spiri=
 tu, causam trahens. Anthrax, quē Latini carbunculus **Anthrax**
 appellant, ex sanguine fit crasso et feruente in ali=
 quā corporis partē decumbente. Epinyctus pessima
 pustula est, ut inquit Celsus in eminentib; ferè corporis
 partibus ortū habens. Sic dicta quod noctu potissimū

enasci solent. colore uel subliuido, uel subnigro uel albo esse cōsuevit. Atq; ex ea dolor & inflāmatio (tametsi fabæ magnitudinem non excedat) uehementius torquent quàm pro ulceris magnitudine deberint & dum aperitur apparet intus mucosa quædam exulceratio, uel ut Aegineta testatur, cruenta sanies. Epinyctides inquit, ulcuscula sunt sponte sua nascentia, facie pustularum, colore rubro: quibus discussis cruenta sanies defluit. Phlyctænæ parue sunt pustule ex serosis excrementis genitæ, nec dissimiles illis, quas aqua feruens aliqua in corporis parte solet excitare. Chimetla, ulcerosæ sunt affectiones ex frigore hyemali, quæ in puerorum manibus pedibusq; ut plurimum, eueniunt. hinc tumores illi quos pernioles uocamus, in postrema calcaneorum parte oriri atq; extuberare solent. Apofyrma, auulsio seu detractatio dicitur, quando scilicet uiolento rei cuiusdam occurfu, aliquid è corpore eximitur.

Phlyctænæ.

Nome.

Nome, ulcus est quod ab ægris particulis, ad eas quæ integræ & sanæ sunt, suapte malitia serpat.

Chironiæ.

Phagedena, ulcus malignum est, ex humorum crassitiæ, quod unà cum cute partes adiacentes ac subiectas exedit. Chiroma, ulcera sunt inueterata, quæ ad cicatricem difficillime perueniunt. Telephia, ulcera magna & callosa sunt, quæ in pedibus ac crucibus emergunt. Cacoëthe, ulcus est in uniuersum,

Cacoëthæ.

egerrimè

egerrimè ad cicatricem perueniens. Theriode, ulcera sunt aspera & serina. Colpos, cutis ulceribus Colpos adiacentis multa est separatio, unde agglutinari non potest. Latinis sinus dicitur. Therioma, ulcus est quod per se, ut inquit Celsus, nascitur. interdū etiam

ulcere ex alia causa facto, superuenit. color est liuidus uel niger odor fœtidus & multus, humor similis est muco. Ceterum nec tactu neque medicamentum

sentit, sed prurigine tantum mouetur, & ex eo nonnunquam sanguis erumpit. Syrix, latinis fistula Syrinx

dicitur, & est sinus callosus ex abscessibus plerunque proficiscens. sumpta per translationem ab hirundinum fistularum appellatione. Hyponoma & pa-

ratrimata pedum sunt ulcera longo itinere acquisita. Hyponoma & paratrimata.

Haftenus de medicæ artis partib. quæ res naturales, non naturales & præ-

ter naturam conti-

nent.

MEDICAE

ARTIS THEORICAE

Liber secundus.

IN QVO DE SEMIO- tice.

Blasio Hollerio, Viuariensi; Doctore Me-
dico, Authore.

CAP. I.

NUNC ILLAM MEDICAE
artis partem prosequemur, quæ ua-
ludinis utriusque signa indicat.
Græci $\sigma\upsilon\mu\ \tau\omicron\tau\iota\kappa\acute{\iota}\nu\upsilon\mu$ appellarunt.
Hæc præteritorum cognitio-
nem, presentium impetionem, & futurorum præ-
dictionem comprehendit. Horum omnium signa ex
urinis, sudore, egestionibus, sputis, vomitu, pulsibus
sumentur: præsertim autem per Crisim excernuntur.
Est autem Crisis, quæ Latris iudicium dicitur: subi-
ta ac repentina in morbis potissima acutis muta-
tio. Hanc subitam mutationem perturbationemq;
excretiones quedam subsequuntur. ueluti sudores,
sanguinis

Crisis

sanguinis è naribus uel alijs partibus fluxiones, alui
 & urinarum profluvia, uomitiones. quemadmo-
 dum in nostris comm. Aporismorum demonstraui-
 mus. Consueuerunt etiam quedam præcedere indicia,
 die quodam indicatorio, quibus Crisis futura cogno-
 scitur: ueluti dum ægrotans difficulter trahit spiri-
 tum, delirat, caliginem uel splendorem sibi ob oculos
 uersari putat, uel lachrymatur, aut rubent oculi, uel
 tempora seu totum caput aut ceruix dolore affici-
 tur, aut rigor adest, uel dolet stomachus, inferiusq;
 labrum tremit. Ceterum si Crisis absoluta fuerit, ni-
 hil in morbo facit reliquij, sed subito ægrotantem à
 morbo liberat: si uerò imperfecta Crisis seu deficiens
 habeatur, ex morbo quippiam relinquit, licet in me-
 lius mutationem efficiat. Verum de his iuxta Hip-
 pocratem & Galenum, alibi sufficienter tra-
 ctauimus. Interea quenam bona que
 namue mala Crisis censeatur ac
 fiat, tabella sequens in-
 dicabit:

Aphor. xxiiij.
 lib. ij.

Crisis futuræ
 indicia.

¶ Crisis

		Vires, præcipuæ naturales, robuste sint.
		Præcesserint concoctionis indicia.
		In statu aut uigore morbi fiant.
		Dies contemplabilis eam indicarit.
Crisis	Præsens	Bona, si
		Mala, si
		Dies sua natura foeliciter indicante per partem cõuenientem affectui & nature humori. morbum excitantis fiat.
		Vacuentur ea quæ morbũ excitasse suspicabamur.
		Bona tolerantia adsit.
		Morbus non sit omnino malignus.
		His omnia contraria appareant.
		Celeriter moueatur morbus.
		Concoctionis signa mox appareant.
		Symptomata grauiß. statim adsint.
		Subita præter rationem permutatio, inquietudo & insultus.
		Nox aut dies præcesserit grauis.
		Rigor corpus uniuersum exagitet.
		Accessio anticipet præter consuetudinem.
		Summa frigide cupiditas } adsit.
		inæqualis pulsus. }
		Morbi qui populariter grassantur cito desinant.
		Tarde,
	Futura	Cito, si

Tarde, si { Contraria his omnia deprehendantur,
ex morbi & egrotantis natura, con-
coctionibus, accessionū circuitibus,
morbi specie, magnitudine, more.

Per excretio-
nem insignē,
si { Aeger iuuenis & robustus sit.
Morbus acutus & calidus.
Crisis futura cito iudicetur.
Signa alicuius excretionis propria ada-
sint.
Nulla signa abscessus.
Pulsus uehemens & altus adfuerit.

Futura { Aeger non senex, sed infra annos 30
aut 35. atq; tum per hemorrhogiam
quoq; Crisis adesse solet, Supra ue-
rò iam dictum tempus, frequentius
per uomitiones, alui deiectiones,
urinarum profluvia, sudores.
Per absces-
sum, si { Morbus chronicus, cū uirium robore.
Acutus morbus cum uirium imbecill-
tate.
Urinae tenues & crudæ longo tempo-
re perseuerarint.

Signa futuræ Crisis, in comment. Aphor
compendiosè etiam diximus.

Qualia autem et quanta futura sint mor- borum tempora indica- bunt	Morbi natu- ra ex	Sexu. Aetate Viuendi ratione Regione Anni parte Morbo populariter grassante.	Temperamento egro- tantis naturali uel acquistitio: Habitū gracili, carnosō & crasso.
			Morborum signa & tem- pora presen- tia, ut

Hec ex humorum abundantia et... consideran-
da. nam morbus qui sua natura uel humoris... ita-
te uel quantitate affligit, si celeriter moueatur acutus
est, breuiusq; erunt ipsius tempora: si uerò lentè ac tar-
de moueatur, chronicus. unde & tempora longiora
sunt.

Artificiosam coniecturam precognoscendi mor-
borum

borum tempora universalia & ipsorum signa Gal. lib. 1. de Crisibus indicat. Verum: calamitas huius seculi nos precognoscere futura certa demonstratione non patitur. quare non nisi ex signis apparentibus possumus tuto iudicare. Vt in febribus, si principium cito praeterierit aliaque tempora usque ad declinationem uehementia fuerint, acutus erit morbus: contra uero chronicus seu diuturnus. Et ut morbi acuti ut plurimum malignam habent calidam et subtilem: ita Chronici ac longi ferè semper frigidam & crassam, quae difficilius soluitur. Idcirco in morbis semper cognoscenda ipsorum causa tum simplex tum composita: deinde tempora & sequenti schemate comprehensa.

EX SEQUENTIBVS ITAQUE
tabellis dierum indicum, decretiorum, atque
hebdomadum, nec non temporum
atque signorum differentias
cognoscemus.

Indices. Decretorij. Indices. Decret. Indices. Decret.

Dies	{	4	7	11	14	17	20
		24	27	31	34	37	40
		44	47	51	54	57	60
		64	67	71	74	77	80
		84	87	91	94	97	100.
				Hebdomadae			

Hebdomadæ tres dieb. 20. constitutæ.

Prima.

Secunda.

Tertia.

IIII. III.

IIII. III.

III. III.

Mors
horum
tempo=
ra

Vniuer
salia.

Princi=
pium
idq; tri
plici=
ter

Exquisite initium morbi, est insultus primus seu inuasio.
Principij in morbis augmentū, ad tertium usq; diem extenditur.
Totius principij finis, signo concoctionis definitus.

Augmentum, quod incrementum, et ascensus dicitur, statim principium excipit, & ad uigorem usq; extenditur.

Status seu uigor, uehementissima morbi pars est, ex coctionum signis cognita.

Declinatio, statim post uigorem sequitur: ubi affectus est mitior multo.

Particu
laria.

Singularum
sunt accessio=
num, à prima
morbi inuasio
ne, usq; ad in=
termisionem
distinctiones
iii

Principiū accessionis febrilis, quando scilicet extremæ partes incipiunt frigesieri.
Incrementū, ubi frigus desinit, et incalescit corpus, nō tamen exquisito calore.
Vigorē ubi calor æqualiter in totum corpus diffunditur.
Declinationē, quando immittitur calor, remissiorq; fit.

Speciem morbi indicant, Græci παθογνωμονικὰ ἀpellant. quæ simul cum morbo oriuntur ac desinunt. ut in pleuritide febris, spirandi difficultas, tussis, lateris dolor punctorius, atque interdum pulsus seratilis.

Necessario non adsunt, sed morbos interdum comitantur ἐπιφαενόμενα dicta, quæ unâ cum morbo minimè oriuntur, sed proprias ipsius differentias constituunt. ut in pleuritide sputum cruentum, dolor ad claviculam uel diaphragmatis partes: facilius in latus affectum ferre decubitus, somniorum spectra, uigiliae, delirium: & huiusmodi signa, quæ morbi mansuetudinem uel è contrario monstrant.

Signa
morbo
rum,
alia

Decretoria quæ Græcis κριτικὰ dicuntur, in augmento potissimum apparent: idq; euidenti quadam euacuatione per sudores, hæmorrhogias, alui seu uesicæ deiectiones, uomitus copiosos, aut abscessus quosdam manifestos, aliqua in corporis parte.

Coctionis signa ἠέπισ nuncupata, quæ nunquam primo morbi initio conspiciuntur, sed principij finem ostendunt.

Cruditatis signa ὀματὰ, Græcis appellata, primo statim morbi initio occurrunt, & interdum postea. sicuti in comment. Aphorismi Hippocratis 12. lib. 1. ostendimus.

Porro

Porro coctionis & cruditatis signa, uel sumuntur ex alui recrementis, quæ inferioris uentris sunt concoctionis uel cruditatis indicia: uel urinis, quæ uenosi generis concoctionem aut cruditatem indicant: uel sputis & excreationibus, quæ instrumentorum respirationi seruientium coctionem uel cruditatem ostendunt. Hæc tria salutis aut mortis signa etiam existunt. quibus additur spiratio facilis uel difficilis, pulsus bonus uel malus, faciei sanis uel desperatè agrotantibus similima: decubitus, sudor, & id genus tum bona tum mala signa, ut in præsagijs Hippocrates docet.

DE VRINIS. CAP. II.

VRNA est humidorum, in corpore existentium, colatura: quæ per uenam cauam & urinarios meatus, in uesicam delabitur. In cuius inspectione quatuor sunt consideranda: utpote color, consistentia, quantitas, & contenta. Urina porro alteratur & conficitur in uentriculo, perficitur in hepate, segregatur in uenis. & sic est recrementum primæ concoctionis. atque affectiones uenosi generis, renum, & uesicæ magis indicat: Minus uerò quæ in habitu corporis sunt: thorace, capite, & huiusmodi partibus, quæ extra uenas sunt. Interea
hominis

hominis temperati ac secundum naturam se habentis urinae, priusquam aegrotantis, cognoscendae. quae subflauae uel subruffae esse debent. reliqua etiam quae insunt, ad urinam hominis non male affecti referantur.

Primo igitur color in urinis contemplan- **Vrinae coloris**
 rius est, quemadmodum uel in primis albus: sub quo
 crystallinus, niueus, & aqueus pro intensa albedine
 purus, & summæ cruditatis ex frigido uel obsiru-
 ctione uel bile, quae uergit ad alias corporis partes,
 sunt inditia: deinde à summa albedine remissus color, **Vrinae lacteae.**
 lacteas urinas reddit, ita dictae quod lacti similes exi-
 stant. sunt tamen meliores aqueis & crystallinis. Po-
 stea glaucus color ueluti coruæ pellucidus est: dein-
 ceptus charopus color sub albidis cameli pilis uel un-
 gui lapillo non absimilis. Et hi duo colores remissae
 albedinis apparent, ob rubrae bilis transpirationem
 alio quodam loco retentae: uel potius ob debilita-
 tem uirtutis alterantis & concoquentis humores.
 atque ex illa coloris affinitate urina glauca, ex hac **Glauca,**
 uero charopa dicitur. Ceterum urina alba in ijs **Charopas**
 qui secundum naturam se habent, multam uini præ-
 sertim exilis assumptionem indicat, atque huius iu- **Vrina.**
 dicij fidem facit, ipsa urinae multa deiectione. alias ue-
 rò urinae quantitas moderata & mediocris atque
 ex proportione hypostasim habens, frigidam he-
 patis

patis intemperaturam ostendit. Ad hæc urina multum alba, hypostasim ualde obscuram & occultam habens, senectutem secundum naturam uel à morbo demonstrat: alias uerò si densam & crudam hypostasim contineret, hydropisim, præsertim anasarcam, indicaret, ut etiam paulo post dicitur.

Urina alba & tenuis.

Urinæ albæ unde fiant.

Alba & tenuis urina, interiorum membrorum & renum opilationem indicabit: sed in acutis febribus urina alba humorem qui eam tingebat, alio transmissum indicio est. In summa urinæ albæ fiunt aut à crassitudine et multitudine crudorum humorum, aut ab opilatione meatuum, aut potus magnitudine, cruditate, auersione humoris tingentis, frigiditate. interdum ab ægritudine, quando scilicet ualde albescentes cum tenui substantia exeunt. At uero quæ cum ægritudine excernuntur, minus albæ prædictis sunt, multum tamen humorem crudum uigere in corporibus prænunciant: & quo magis albæ urinæ color intenditur, eò peior existimandus, ratione ad sanitatem habita. Interea si matutino tempore urina fuerit candida, deinde ruffa excernatur, illo modo concoquere, hoc concoxisse iudicandum. atque postquam urina tincturam aliquam acceperit, à summè crudis secedere intelligimus. Primum quidem à iam dictis urinis subspicæ, deinde spicæ: uel ut alij loquuntur palidæ & subpalidæ subsequuntur. illæ quidem mediocriter coctæ,

Urina ruffa.

Urina subspicæ

ter coctæ, Sed spicea urina maiore colore intenditur, fitq; sub aurea: quam mediocrem & temperatam esse dicimus. inde aurea, quæ fulua dicitur, & ad puri auri colorem magis accedit. Subcrocea post ipsas succedit, quæ colore similis est carthami floribus. Et crocea (quæ à bile sufficienter cocta tincturam accipit) flores croci coricei representat. Intelligendum tamen cum flores ipsi aqua fuerint macerati: alioqui subrubei & rubei inspiciuntur. ueruntamen si urina hæc intensiorem acceperit, tum apparebit rubea, cærulea, uiridis & subnigra: ueluti è diuerso subcroceus color, (ubi calor non adest) succedit fitq; subaureus, spiceus, & subspiceus. Porro urina quæ subspicea et spicea apparet, maiorem concoctionem quam quæ superius memoratæ sunt, indicat. Videtur tamẽ cruda collatione ad mediocrem urinam habita, et eò magis à sanis distat, quo maiori albedine cernitur, minusq; fuerit cocta urinae substantia ueluti & contenta. Colores urinarum subaurei & subcrocei perfectæ concoctionis signum præ se ferunt, & quibus placida ac mitis est natura, ijs potius urina subaurea est: qui uero rubea bili secundum naturã affecti sunt, ijs apparet subcrocea. Aurea & crocea urina ultra prædictas intensiõnem caliditatis præter naturam ostendunt, quæ sub tenues seu mediocris crassitiei si fuerint, hypostasim perpaucam, obscuram, aut nul-

Urina subcrocea.

Urinarum colores sub aurei & subcrocei.

Urina aurea Crocea.

lam habere uidentur. Veruntamen aurea intensum
 calorē potius, ueluti ob multorū ciborum acrium, uel
 medicinarum acutarū, aut sanguinis feruorem ab ira.
 Item ob intemperiem calidam in uisceribus, et affectū
 temporis cōstitutioni similem: Contra uerò crocea: ut
 quæ per materiæ defectū potius fiat. uidelicet ob mor-
 rorem, curam, uigilias, solis astum, et id genus. Ab his
 sequuntur urinae subrubea & rubea, ex bilis & san-
 gunis mixtione, quæ quidem aquam carthami & cro-
 ci floribus maceratis intinctam referūt: uel subrubea
 quæ cum armenico bolo et lemnio sigillo similitudinē
 habent: rubea uero pomis puniceis rubeumūe colorē
 præ se ferentibus, colore sunt similes. Subrubea uri-
 na frequentius crassa apparet, interdū etiam tenuis:
 illa melior, ut quæ uacuationē ex postulet: altera uerò
 concoctionem seu præparationem, antequam corpus
 euacuetur, faciendam indicat. Et quibus uehementior
 febris solet accendi, ijs serosa quædā sanguinis super-
 fluitas in urina apparet. et quo febris uehementior eō
 magis color intenditur. sicuti et alij colores ex inten-
 sione aliorum affectuum. Urina uinea iam dictis suc-
 cedit, à uino nigriore ueluti colore hepatis, sic dicta.
 fitq; ex sanguine calefacto & adassato, siue ex motu
 continuo alioūe quodā excessu. atq; uineus color usq;
 adeo in peius sese prodit, quantū à subrubeo discessit
 rubeus. illo nanque modo adassatur bonus humor,
 transitq;

Urina sub-
 rubea.

Urina uinea

transitq; uel ad rubeam uel ad nigram bilem, quorum
 passiones ceteris peiores existunt. Passca urina ea
 dicitur, cuius color magis quam in uinea est intensus,
 maximeq; similis passo, quod ex uua nigra decocta,
 uel musto ad tertias cocto, conficitur. Talis namque
 passeus color humorem biliosum aduri, ueluti uineus
 sanguinem indicat. atq; dum urina passea permanens
 est, arquatū morbum adesse demonstrat. Nigros co-
 lores omnes cognouerūt, ut qui euidentes sint in ex-
 tincto carbone, succino, pice, & atramento. Nigra
 igitur urina interdum caliditatis ad extremum per-
 ductæ est index, præsertim si uiridis aut aliqua ei pro-
 xima præcesserit: nonnunquam extremam frigidita-
 tem significat, quando scilicet liuida aut ueneta prius
 apparuerit, & utraq; perniciosa: tametsi in passio-
 nibus, quæ originem ab humore nigro traxerunt, u-
 rina nigra apparente, salutem futuram indicat: si-
 cuti in quartana febre, & alijs melancholicis mor-
 bis ac diuturnioribus. sed in ijs qui febre acuta la-
 borant, urina huiusmodi nigra semper mala atque
 mortis nuncia fuit. Venetus qui & ceruleus co-
 lor est ex puro albo & nigro æquali portione con-
 fusis gignitur. qui quidem in urinis quando sub-
 tenuis apparet, per superficiem fusi melancholi-
 ci humoris generati ostendit. Si uero uersus cras-
 sitiem uergat, tunc ob multam frigiditatem

Urina passea

Urina nigra

Urine color
 uenetus sine
 ceruleus.

Q 2 fieri

Urina uiridis.

fieri iudicamus. & nisi præcesserit concoctionis signum, sed à malo ad peiore, fiat transmutatio, uirtutis mortificationem indicat. Viridis urinae color, brassicae, graminis, uiole herbae, aut smaragdi lapilli, colorem refert. fitq; ob excessum pessimae bilis exaugetae, quantitate & qualitate: atq; ad bilis atrae naturam iam redactae, unde tam mala est, quam longo tempore fortunaq; secunda atq; uirtutis constantia indiget, ut ad bonam reducatur. Ostendit enim humorem biliosum eò usq; super reliquos excessisse, quantum is color à cæterorum coloribus dissensit, suapte natura ad malignitatem procedendo. Et quò magis asfatus fuerit humor, eò magis color ad nigredinem intensus apparebit.

**Urina oleacea
triplex.**

Oleaceus in urinis color tripliciter distinguitur, primo euidenter olei colorem obtinet, & tunc urina communi nomine oleicolora dicitur, quæ in principio nondum exacte eo colore urina huiusmodi tincta apparet. Altero modo tenuiorem coloris tingentis oleaginosum humorẽ urina possidet, quæ expectatur in augmento morborum colliquantium. Tertio, oleaginosa urina olei coloris similis est, et generis appellatione oleacea dicitur, quæ passionem esse in summo ostendit, utpote cum exacte pingue iam sit colliquantũ. Hæ urinae interdum liquefactae pinguedinis corporis uniuersi, interdum renum duntaxat indicia sunt. Si igitur paulatim eius
modi

modi color processerit, ita ut multo tempore confir-
 metur, signum erit febrem per totum corpus esse dif-
 fusam, si uero breui atq; cumulatim appareat, pas-
 sio renum tantummodo demonstratur adesse, quibus
 quoq; fidem faciet uehementia presentis caliditatis,
 quæ tunc in renibus solis excitatur: illo nanq; modo
 in corpore uniuerso ardor sentitur. Interea urina o-
 leacea mortem ueluti nigram minatur. sicuti Actua-
 rius lib. 2. de causis urinarum scriptum reliquit. Li-
 uidus color plumbeus est aut plumbi similis: uersus
 nigrum eatenus inclinans, quatenus à colore ueneto
 recesserit, ueluti si nigra quædam ad alba in pari mi-
 xtione se habeant, ut pix & cerusa equali, ut di-
 xi, portione, inde liuidus color exacte apparebit, qui
 & uenetus (de quo iam diximus) appellatur, qui qui-
 dem sub cæruleo continetur: & hic proprie color est
 Cœli sereni. Sed quoniam cærulei quædam species est
 penè nigra, ob id liuidum & cæruleum colorem eun-
 dem esse quidam dixerunt. sed liuidus color uenetum
 & cæruleum superat. atq; urina liuida ob plagas &
 uerbera frequentius apparet, ostenditq; magnam san-
 guinis mortificationem. Sanguis enim mortificatus
 subnigrescere consueuit. Porro urina liuida et uene-
 ta ob caliditatem non fiunt, sed interdum ob frigidi-
 tatem, & interdum ob nigrum humorem, ut dictum
 est. Hæc de urinarum coloribus. Nunc de consistentia

Vrinæ color
 Liuidus, seu
 uenetus.

Vrinarum con-
sistentia tri-
plex.

ipsarum dicamus. Vrinarum igitur substantia seu
consistentia triplex est, tenuis, crassa, mediocris.

Vrinæ ex in-
temperie.

Tenues urinæ obstructions demonstrant, &
caliditatem genuinam decidisse ab eo quod conue-
nit: aut quia superata est ab aliqua potente frigidi-
tate: aut quia extranea & corruptrix caliditas occa-
sione aliqua præcedens ipsam caliditatem genuinam
& naturalem occupat, ita ut hæc obscura fiat, atq;
ab actione propria prohibeatur. Huiusmodi urinæ
magnam uirtutis debilitatem arguunt, & eò magis
quo cum coloribus malignioribus inspectantur. Cali-
dum enim innatum languescere significat. Neq; refert
siue innatum calorem siue genuinum & naturalem,
siue à natura insitum dixerimus. Et qui ob nudam
quancunque intemperaturam ægrotant, urinæ per-
quam tenues apparent: minus uerò tenues natura
oppugnante: sicuti mediocres, cum dominata fuerit.
Tenuissimæ uero extremam quandam debilitatem
naturæ atque cruditatem arguunt, ob defectum ca-
loris genuini.

Vrina crassa.

Crassa urina pugnam quandam
naturæ indicat, atque certamen ueluti mentis, ut
dominetur materiæ: & iamiam fortasse dominan-
tis, nisi apparuerint in urina substantiæ uehemen-
ter crassæ. Crassescunt etiam temporis progres-
su urinæ, ægritudinum initio utpote ob ali-
quam materiam plus iusto auctam tenues excerne-
bantur.

bantur. Interdum etiam ab initio crassæ inspiciuntur. Porro urinae crassæ signa semper fuerunt humores quicumque aliquo modo uentrem superiorem & inferiorem, atque hepatis partes uas implent.

Urina crassa

Mediocre in substantia urinam genuina caliditas in cibo & potu assumptis, atque humoribus internis prædominans ut decet, ad concoctiones efficit. Si uerò acciderit aberrare, cruditas aderit.

Urinæ quantitas.

Nunc de quantitate ipsarum urinarum quæ multa uel pauca uel mediocris esse dicitur: excessu uerò plurima uel pauciora. illa quidem copiosis humida qualitate cibus profluit, copiosa quoque uini præsertim albi, aquosi & exilis: medicamentis etiam diureticis: similiter & intemperie circa renes calida: ut in diabete, in qua sitis supra modum urget, idq; ob immodicum calorem consumentem: & retentricis renum potentie imbecillitatem. Talis quidem urina alba & tenuis est, atque hypostasi priuata.

Urina in hydrope.

In hydrope, præsertim anasarca, urina multa & aquea est, crudam diuersamque hypostasim continens. Quinetiam multa urina spectatur in ijs, qui pauca excernunt, ob naturalem quandam uentris siccitatem & caloris mediocritatem: sed et maiorem & crassiorem hypostasim habet.

Q 4 Copiosa

Urina propor-
tione minor.

Copiosa quoque urina in febrientibus per Crisim
nonnunquam excernitur. Rursus urina propor-
tione minor quam mediocris effluens, per horum con-
traria euenit. nam dieta siccior paucam urinam gi-
gnit, sed subcroceam, atque hypostasim minorem sed
crassiorem quodammodo quam mediocris possidet.
Item humores, alimenta, pharmaca glutinosa & ob-
struentia, paucam urinam generant, eo quod exitus
opportunos arctent. hypostasim etiam paucam et te-
nuem habet. Præterea urina minor proportione exit,
cum multa fuerit uentris euacuatio, eo quod super-
fluitatis multitudo per illas partes fluxerit, & ad te-
nuitatem declinat, tenuem quoque & per obscuram
ac minimè lenem cōtinet hypostasim. quales etiam u-
rina in senectute spectantur, ueluti etiam in sequen-
tibus dicetur. Pauca etiam urina producitur ex uehe-
menter febrientibus. nam calor qui febris quantita-
tem indicat, corporis humiditatem depascitur. Nec
multa quoque urina ab exercitijs uehementibus, quæ
corpus exiccare consueuerunt: nec cum aliquis uaso-
rum urinalium affectus est, ac dolore afficitur.

Hactenus de urinarum coloribus, consistentia,
quantitate compendiose, loquuti sumus: nunc de ipsa-
rum contentis eadem uia & ratione dicamus.

Urinarum
contenta.

Contenta urinarum tria prima & præcipua
habetur quæ Græcis nominibus ὑπόστασις, ἐνυάλι-
σμος

ῥημα & νεφέλη nuncupata sunt. quæ quidem in
 urinis eorum qui secundum naturam se habent, co-
 lorem, substantiam, qualitatem, & locum cuiq; sibi
 conuenientem, ut retineant necesse est: reliquis etiam
 quæ requiruntur decenter obseruatis. Hypostasis
 quidem in matulæ fundo, deinde in superficie, tum
 demum in utriusque extremitatis medio conspicitur.
 Et cum in matulæ parte inferiori subsidet ὑπὸ σκί-
 σις, ut iam dictum est nuncupatur: Latini subiecta
 & subcidentia: quæ si tertium siue supremum locum
 obtineant, capitis dolorem non mediocrem adesse si-
 gnificabūt: alterum contentorum in medio totius al-
 titudinis ipsius urinæ consistit & tunc, ἐν αὐτῷ ῥημα
 dicitur. Latini sublationes et sublimia uocant: sic quæ
 ab utrisq; extremis secesserunt siue inferius siue su-
 perius quam medium, sublimia, sed parum proprie
 nonnulli uocarunt. nam quæ medium locum obtinent
 exactam rationē sublimitatis sunt adeptæ. Tertium
 in summa urinæ superficie uel paulo citerius natat,
 νεφέλη Græcis, Latinis uerò nubes & nebula me-
 taphorice. Interea non aliter in contentis quam in li-
 quore tria erunt consideranda, utpote substantia, co-
 lor, & quantitas. Substantia aut erit tenuis aut cras-
 sa aut mediocris, atq; urinarum contenta, quæ secun-
 dum naturam sunt, mediocris consistentiæ erunt, al-
 ba, leuia & æquabilia. Sunt autē leuia quæ continua

Tria in con-
 tentis consi-
 deranda.

Hippocrat. li.
praesag.

sibi sunt, & tanquam unum coactum corpus, nullo modo huc aut illuc compulsum seu aliqua ex parte dissolutum. unde Hippocrates, Urina optima est quae albam, leuem & aequabilem hypostasim habet. Quae autem contrario modo se habent, alia auferunt continuitatem, & tenacia euaserunt: alia continuitatem disciderunt, & reddita sunt aspera. atque tenacium contentorum, alia uel modice affecta, ualde commotam matulam esse oportet, ut illa dissoluantur: alia adhuc magis affecta: sic ut etiam commota matula modice dissoluantur: alia insuper usque adeo tenacia, ut non facile dissoluantur, cum iam glutinosa sint. Contentorum asperorum alia modice affecta sunt, ita ut uisus capiat partes eorum iam discretas, alia magis affecta, unde magis apparent & conspiciuntur, uisusque magis capiat altitudinem & latitudinem corporis urinae: alia uero plurimum ad omnem altitudinem, latitudinem, atque magis longitudinem, perinde ac esset in frustra incisa.

Concoctionis
tertiae indicia.

In contentis quae mediocria sunt, leuia & aequabilia, coctionem naturalem indicant: aspera uero concoctionis defectum. Ceterum contenta quae superfluitates quaedam sunt tertiae concoctionis: maiora, minora, aut mediocri quantitate in urinis esse contingit. Verum si alba, leuia & aequabilia fuerint, atque substantia modiocri, & ad fundum

dum matulae concesserint, tunc tertia concoctio secundum naturam perfecta est, contrarium uero, corpus non bene habere & sanitatem depravatam esse demonstrant. Magna in urinis contenta facilem concoctionem & ualidum calorem naturalem, otium, & uictum copiosum & ad digerendum facilem indicant. Interdum etiam non parua quaedam retentio euaporationis in uniuerso corpore, magna in urinis contenta producit. Tenuia contenta & pura nec facile assurgentia, quando matula commouetur, magnam debilitatem naturae in tertia concoctione adesse significant: Crassa uero apparentia contenta, nec male olentia, tunc non saniam sed crudorum quorundam humorum in uenis separationem significant. Et ut multa contenta in urinis, multum nutrimentum & robur alteratricis potentiae: sic pauca, ob inedia, exercitia, opilationes, & tardas concoctiones fieri dubium non est.

Nunc de contentorum coloribus secundum naturam, quos nemo esse uehementer albos aut subspaceos dixerit, sed mediocritatem inter ipsos obtinent. Contenta uero praeter naturam uehementer alba si fuerint, humoris alicuius phlegmatici recrementa sunt: aut pus summae coctus, quod ab aliquo interno membro proficiscitur.

Contenta tenuia

Crassa

Contentorum colores.

Colores

Contenta
nigra.

Subrubea &
rubea conten-
ta.

Colores subspicei & Spicei boni non sunt, nisi mediocres fuerint, à mediocri scilicet bile, siquidem bilis contenta per se mala sunt. quippe quæ exhaustam esse bilem rubeam in tertia concoctione (quæ fit in uenis) significant. Contenta nigra pessima sunt, quæ superatam uirtutem à multitudine malorum humorum indicant, nisi talium humorum sequestratio ac separatio fiat, sicuti in morbis melancholicis, ueluti feбри quartana. Adhæc non minus periculosa contenta ueneta, liuida, & eo magis quæ uersus fundum matule contenta recesserint. Subrubea atq; rubea contenta cruditatem quandam in tertia concoctione, ob rubeæ bilis excessum demonstrant, nec uacant periculo, nisi minuatur excessus, ut facile uirtus ad se reducatur. Contenta ueluti cruore suffusa, peiora sunt rubeis contentis, sed meliora liuidis & nigris. significant enim sanguineum humorem non omnino elaboratum esse. Fusca in urinis contenta & liuida & nigra mortificationem uirtutis uitalis aut humoris melancholici abundantiam præ se ferunt, nam ubi sanguis uersus fuerit in colorem nigrum, uirtutis remissionem, & (ut iam dixi) mortificationem, tormenta, uerbera, aut aliud quid simile, portendit: tunc enim natura tanquam superfluum illinc deriuat atq; urina eiusmodi excrementis tingitur. Sequitur nunc ut de orobea, surfurea, laminea atque similacea hypostasi,

postasi, quæ semper fundum matulæ petit, aliquid dicamus. Orobea igitur hypostasis (quæ ab orobo seu eruuo deglubro nomen accepit) in urinis apparet, ubi caro (pingui iam consumpto) incipit imminui. significat enim corporis uniuersi uel renum duntaxat collicationem, sed in his qui toto corpore febriunt, oro-bea hypostasis, corporis totius liquefactionem significat: qui uerò febre nõ affliguntur, horum renes soli hanc affectionem ferunt, & in matulæ fundo tantum subsidet, quantum de carnis substantia depascitur.

Furfurea hypostasis, à similitudine eorum unde nomen deducit appellata, peior est prædicta, & melior quam laminea. apparetq; dum febris in profundis uasis infixæ est: interdum etiam solius uesicæ patientis signum. quod concoctione, cruditate, febre, ac febris absentia, ut est de orobea dictum, distinguitur. Quibus nanq; in urina crassa (inquit Hippocrates) furfurea simul prodeunt, ijs uesica scabie laborat. Furfurea igitur contenta, quæ totius corporis assumptione fiunt, febrile & urinæ cruditati iunguntur: contra uero quæ malè affectam uesicam significant, sine febre cum urina cocta & partis affectæ molestia. Laminea hypostasis, quæ laminarum instar, lata & tenuis est, qua solidæ corporis partes tabescere significatur contingit, interdum & renum uitio, ut in orobea: sed potius exulceratæ uesicæ est signum. unde Hippocrates, Si

Hypostasis
quæ semper
matulæ fun-
dum petit.

Hypostasis
furfurea.

iiii. Aphorif.
lxxvij.

Hypostasis
Laminea

¶ *Assi Aphor.*
lxxxj.

Stimilaceas

*Capilli figurā
in contentis
grinarum.*

tes. Si quis sanguinem & pus & squamulas mit-
gat, grauisque ad odor fuerit, his uesicæ exulceratio-
nem patitur. Similacea hypostasis, quæ crassi
furfuris speciem refert, prædictarum pessima est:
quæ si ad album colorem tendat, solidarum partiunt
collicationem: sin uerò rubea sit, sanguinis assatè
indiciū erit, & utraque ab hectica febre incen-
ditur. Accidit nonnunquam ut bona hypostasis
cum malis quibusdam & incoctis humorum por-
tiunculis, ueluti ramentis, & contentis uersus au-
reum uel album uel propinquum colorem, conspi-
ciatur, quæ si multa fuerit semicoctam materiam es-
se indicat: sin uerò pauca, moderationem & ex
mala uictus ratione conquisitam. Et quo maiora
ramenta fuerint, eò maiorem caliditatem osten-
dunt. Interdum etiam in contentis ueluti capilli
subalbi inspiciuntur, renum quandam passionem
indicantes. Cum uero conspiciuntur in ipsis con-
tentis plura ac diuersi generis corpora, & in ipso
urinae sinu dispersa, tum dolores in corpore diffu-
sos hominem corripere est indiciū. Porro
contenta si omnia continua & leuia manserint, ni-
hil noui in homine productum esse significant: sin
uerò fuerint aspera atque ueluti dispersa, non par-
uam perturbationem generatam in profundo corpo-
re ex aliquo adulterino, (nempe calido & humido,
atque

atque uiolento) spiritu denunciant. Quod si aliquid
 ualde crudum contentis immisceatur, id spiritus uiolentia
 pulsus ad sublimes partes indicat, doloremq; sensibus infert. Iam uero de locis contentorum
 dicamus, qui tres sunt numero. Etenim contenta
 quæ ad matulæ fundum sibi sedem uendicant, hypostasies,
 quæ ad matulæ medium eleuantur, sublimia: et quæ ad ipsam
 urinae superficiem, nubes: sicuti antea diximus, appellantur.
 quæ omnia bona si fuerint & moderata, nihil noui in corpore humano significant:
 si uero cruda atque specie diuersa, contrarium.

Contentorum
 loci.

Superest ut de ijs quæ in urinae superficie nant,
 nonnihil etiam breuiter attingamus: cuiusmodi sunt liquida
 quædam, araneæ, & olei uelut puncta, nunc pauca, nunc plura,
 nunc tenuia, nunc crassa: qualia in pingui iure refrigerato
 innatare uidentur: quæ alicuius collicationis siue totius
 corporis, siue renum indicabunt. Verum si parum apparuerint
 & sese resoluerint, difficultatis nihil adesse significant:
 si perseuerarint, tanquam principium collicationis id timendum.
 Innatant quoque bullæ quæ ob spiritus extranei, præsertim crassi,
 uehementiam fiunt: & capitis dolores & renum, atque
 pulmonis defluxum indicant. harum aliæ perquam magnæ,
 aliæ perquam parue, aliæ mediocres existunt: Et quædam ex his

Urinis innatantia.

per

per omnem superficiem urinæ apparent, quædam contra in sola corona circumiacent aut aliqua eius parte, siue in pluribus sparguntur: item uel in media urinæ superficie uel in altera sola medietate superfici: aut alio modo inordinato et complicato, tam per coronam quam superficiem innatant: Et quæ in corona spectantur uel singulæ uel binæ, ternæ, alio uero numero consistunt: dispari etiam magnitudine. Sic de ijs quæ in matulæ planicie fluctuant, tum sparsæ, tum sociatæ. Intelligendum tamen non est de bullis innatantibus, quæ fiunt cum urina mingitur, sed de ijs tantum quæ remanent postquam quieta fuerit, atque omni ex parte refrigerata. nam bullæ eiusmodi urinæ quiescentis et refrigeratæ, à præstantiore quadam causa generatæ uidentur: quæ uero paulo post quam intumuerunt dissoluuntur, debiliores habent causas & perquam facile solutæ abeunt. Atque urinæ cum subalbidis & spicis, aureis, & subrubeis coloribus maxime conspiciatæ sunt: non autem cum nimium albis coloribus unquam uisæ sunt, neque rubeis, quia spiritus ad eas non possunt generari ubi excessus est calidarum dominantium. Sunt enim bullæ spiritus adulterini signa, & quæ in corona sola integra serie collatæ sunt: atq; si contigerit ut colore humoris tinctæ sint urinæ, maiorem capiti affectionem adesse significant. Quæ uero sparsim in corona manent, à debiliore

Bullarum signa.

debiliore fiunt causa: uidelicet spiritibus debilioribus,
 & minorem tolerabilioremq; dolorem inferunt. Ve-
 runtamen eò maiores dolores capiti adesse ostendunt,
 quo cum intensius aureo colore inspiciuntur. indicant
 enim magnā nocentis spiritus seuitiam. Bullæ albæ
 uel albis uicinæ in superficiario et circulari urinae am-
 bitu consistentes, paruum aut nullum capiti dolorem
 adesse denunciant. quod si tum fuerit urina tenuis,
 habueritq; contenta non omnino cocta, caloris na-
 turalis imbecillitatem indicabunt: si uerò crassa fue-
 rit urina, tum spiritus proprius est humori ipsius uri-
 nae. In urina tenui & hypostasi priuata, bullæ renum
 opilationem potius indicant. & quas uersus median-
 superficiem urinae pendere uiderimus, affectionis re-
 missionem ostendunt. quinetiam bullæ aliæ in urina-
 rum superficie pallentes, nihil super capite demon-
 strant, sed solum multam naturæ debilitatem: & ma-
 ximè quo plures fuerint opilationes, & humorum
 cruditates: Interdum naturam indulgere concoctioni
 indicant, cum pridem uise nullibi fuerint. Quin &
 in his qui seminis fluxu, quem gonorrhœam dicunt,
 laborant: bullæ densius in urinis apparent. idq; in
 linea circulari, quæ circumducitur per ambitum uri-
 nae, superficiarium coronam uulgato uocabulo dictū.
 ubi notam bonam malamue pro humoris transmu-
 tati exuperantia licebit intueri. In aureis siquidem

Bullæ albæ in-
 superficiario
 ambitu.

R urinis

urinis & rubeis uineisq; & alijs id genus, si alba fuerit corona seu albicans, bona in urinis est nota, quia natura incipit dominari: sed in uiridi & passæa urina, si corona sit peioris coloris, contrarium: & inde malum coniectare oportet, tanquam malos humores dominari: qui quidem nocentes pari uirtute & mensura urinas si tinxerint, nulla corona euidens expectari poterit: sed si uirtus uincēs aut uicta manserit, urinae colores hoc uel illo modo apparere necesse est. Porro urinae aureæ rubeæ, aut uineæ alio uel colore tinctæ si in febre uehementi præcesserint, et ad alium colorem (febre manente) mutantur, nec Crisis signum laudabile adsit, tunc phrenesis expectanda. & eo grauior, quo prædicti colores fuerint peiores. Ex odore urinarum ingrato & malo, putredinem aliquam membri interioris iudicare licebit, itaq; si puris aliquid urinis adsuerit, putredo euidens est causa: si uero odor malus absq; pure, & mediocria uideantur concoctionis signa, particulae alicuius mortificationem adesse creditur, & cum malis signis corpori uniuerso.

Urinae phrenesim indicantes.

Urinae citra hypostasim.

Nunc de urinis quæ citra hypostasim apparent, quarum aliæ perquam tenues, aliæ tenues quidem, sed non multum, quædam etiam tenues, etsi mediocribus spissiores uideantur. Cum igitur tenuissima urina atq; uehementer alba hypostasim non habet, tum non contemnendam opilationem uasorum, aut indecentem

tem frigiditatem: atq; cruditatem demonstrat, magis aut minus pro excessu uel defectu à mediocritate.

Spicea & subspicea minorem opilationem non tamen minorem cruditatem ostendit. Aurea & crocea urina minorem opilationem sed cruditatem, tanquã naturalem caliditatem expugnasset adulterina caliditas. Quinetiã eiusmodi urinae hypostasi priuatae, prouenire possunt ob ingentes dolores, immensa exercitia aut materiei defectum. Rubrae & passae urinae dominantium humorum qualitatem atq; proprietatem ostendunt.

Urina rubra & passae.

Superest nunc ut de morborum quorundam particularium urinis dicamus, & primo de febribus. ab ephemeris seu diarijs incipientes, quae quidem ab ira, tristitia, curis, aestu, frigore, inedia, cruditate: uel alijs quibusdam causis: de quibus antea, generata sunt. Sunt autem urinae accidentium indicia quae circa humores, in uenis manentes existunt. In hac enim febre non nisi ex calore urinae alterantur, humoribus tamen in uenis prius alteratis, idq; in omnium febrium ephemerarum specie. Et priusq; illi alterentur, febris fit solutio, maximè si noctam fuerint rationem uictus conuenientem. Quae autem febres ex humorum putredine accenduntur, aliae sunt deficientes seu interpolate intermittentes: aliae continuae quae

R. 2. assidue

Febris tertiana
puræ urina.

Urinæ impu-
rarum tertiana-
narum.

Febris quarta-
næ urinae.

assidue uexant. Sed primo deficientium urinas declarabimus. Tertianam igitur puram febris cum sit, urinae spectantur aureae & croceae, substantiam mediocribus crassiorem habentes. atque primis diebus nullum coctionis signum euidentissimum subsistit, idque ratione cruditatis & alicuius opilationis. Tempore uero procedente, signa coctionis apparent. Ceterum bili dominante atque putrente in uenis, urinae croceae & rubrae interdum apparent, frequentius tamen passae, uirides, & nigrae: atque si contenta adfuerint, ea apparebunt biliosa & ualde mala. Impurarum uero tertianarum urinae, aureum colorem excedunt, & ad uineum attolluntur, substantia etiam crassior quam in exacta tertiana. Plura etiam signa cruditatis circa contenta cernuntur. Ceterum tertiana impura magnitudine & qualitate bilis, tertianam puram superat, ita ut longiore tempore ad concoquendum sit opus, nam bilis maior & deterior est. Quartanae febris, quae a liene trahit originem, urina deficit in substantia, quippe quae tenuis est atque alba, & hypostasi priuata in principio: temporis uero processu, praesertim diebus remissionis, apparet in ea hypostasis cummulata, tamen si urinam ipsam interdum turbidam apparere contingat. Porro in melancholicis humor si quando putruerit ac per corpus discurrerit, febrem quartanam intermittentem efficiet, in cuius paroxismo

urinae,

urinae, quales iam diximus, apparebunt. sed cum humor ueluti ad exitum producitur, tum urinae apparent uenetæ atq; nigrae: Et hæc quidem morbi solutionem indicant. In febribus quartanis ab hepatis calida intemperatura, urina subrubea & rubea cernitur: crassior mediocri, hypostasim ut quantitate moderatam, ita dissimilem continens, & ad colorem aureum interdum uergens. Hæc febris quartana notha dicitur. cuius urina nonnunquam in totum crassa & rubea spectatur: iuxta humoris implicati ac dominij qualitatem. Amphemerina febris, id est quotidiana cum adest, urina est tenuis & alba ac ueluti aquea, atq; hypostasi priuata in principio, sicuti de quartana dictum est, sed in progressu fit crassa, hypostasim cumulatam & crassam (humore iam concocto) habens. Februm coniunctarum atque continuarum urinae tendunt ad deteriora. in quibus contenta quoq; mala spectantur atq; uaria, pro qualitate humorum excedentium. Generantur enim febres putridæ uel à pura bile putrefacta uel à sanguine aut pituita aut melancholia: uel ab omnibus mixtis, ueluti à duobus aut tribus humoribus complicatis, sed quæ ex simplicibus humoribus ortū habent, earum causæ & iudicia facile concipiuntur: Complicatarum uerò difficilis exacta cognitio. Continuarum igitur febrium à putredine primum urinae alterantur ad aureum,

Febris quotidiana
urinae.

Februm continua
rum urinae.

R 3 rubeum,

rubeum uineum, & passeum colorem, ut fuerit humorum qualitas & quantitas. In febre continua ob putrefactam pituitam, urinae apparent subalbidae & crassae, ueluti glaucae & charopae. Cumq; colores uel albi uel diuersi apparent, contenta ipsarum in principio concocta non cernuntur, sed dissimilia: procedente uero aegritudine, facilis concoctionis apparent signa. Interdum etiam post febris uigorem contenta cumulata & crassa subcidere spectantur: cum putredo quae in uenis erat, ab eo tempore principium repetat. In erysipelate, igni sacro, & similibus affectionibus admodum calidis, & in membro aliquo principali, tunc urinae multum alterantur, idq; magis si partes principes ac nobiliores & affectus calidissimi fuerint: primum quidem tenues & absq; contentis spectantur. Hepate igitur & pulmone patientibus ob aliquem eiusmodi aestum ex humore quodam, urina spectatur per quam rubea atq; sanguinea & uinea, pro affectus magnitudine & qualitate. Ipsis affectibus si cerebrum aut septum transversum aut uenter patiatur, tum urinae minus alterantur: patientium uero dictas affectiones in liene, urinae color malus apparet: ob nigredinem humoris, qui in eo abundat, si per urinas minuatur, sed horum febris minor quam in predictis existit. Uterus, renes, uesica, colon,

Urina in affectionibus calidis.

& poa

Et podex si afficiantur, urinam alterant, sed minus quam cerebrum et septum transversum. Interea menses absque ratione si retineantur, post mensem in contentis ramenta rubea innatare apparebunt, et procedente retentione plura ramenta expectabuntur, et urinae color ad subrubeum et rubeum tendit. Membrorum affectorum quae extrinsecus longe distant à caloris fonte, urina mediocriter mutatur, alteraturque, et concoctionis signa apparent, cum nulla febris putrida ab illis membris accenditur: contra uero quaecumque membra interna ab aliquo influente humore frigido patiuntur, siue cerebrum sit siue epa, pulmo, septum transversum, uenter: siue particula alia horum membrorum: illa quae longius à fonte caloris seposita sunt minus alterantur, atque frigidi et crudi humoris actiones ostendunt. Et huiusmodi urinae albae et tenues spectantur, atque frequentius contentis priuatae: tametsi nonnunquam crassae cum crudis et pituitosis contentis pro qualitatis et quantitatis dominio et passionis excessu. nam si frigiditas excesserit, et usque ad cor peruenerit, deijcit uehementer ipsius cordis robur, caloremque naturalem interdum extinguit. praeterea si frigidam intemperaturam cor patiat, urinae mediocriter alterantur, inclinantes ad albedinem atque contenta aderunt cruda et

quantitate mediocria. Nec longe aliter in conco-
 ctione debili urinae profluunt. Ceterum qui animo
 seu spiritu aut neruorum genere affectionem quan-
 dam patiuntur, non facile per urinas fit iudicium, nisi
 uenarum genus sensum membri suscipia. Urinae si-
 quidem melius ostendunt quae humoribus & conco-
 ctionibus insunt: pulsus uero alterationem factam in
 spiritibus & uenoso genere. atq; in affectibus cordis
 & ad uires primum considerandi. Urinae porro ro-
 bur & imbecillitatem iecoris, & aliarum partium
 naturalium indicant: sicuti alui deiectiones uentri-
 culi & intestinorum. Contemplanda semper in uri-
 nis substantia, color, & contenta: nec non temporum
 differentiae. Solent namq; interdum urinarum sub-
 stantiae alterari, nec semper eodem modo permanere
 atq; maiori motione in eis, quam in coloribus mutan-
 dis est opus. Interea mutationes huiusmodi uel ordi-
 natae sunt, aut nullum ordinem seruant: ut si color &
 substantia in urinis complicentur, deinde alteruter
 uel ambo alterentur, postea in primum statum re-
 deant, haec uarietas ordinata dicitur: contra uero si in
 ordinatis reditibus & temporibus colorum & sub-
 stantiarum fiat mutatio.

Quid urinā &
 quid pulsus
 indicet.

Colores unde
 iant.

Colores uarij fiunt cum ab uno in alium fit tran-
 situs seu transmutatio: ut si urina nūc appareat alba,
 cras aurea, postea aliter: uel contra quomodocunque
 contin-

contingat, & tunc coctionum differentias siue bonas siue malas considerare licebit. Interdum enim in totum crassæ apparent, nullam sequestrationem habentes: interdum in eis subcidit ad fundum matulae id quod crassius est, reliqua urina crassa etiam remanente: nonnunquam omnis crassities ad fundum consedit, quæ nunc magis nunc minus suffundit. Idem & in tenuibus fieri contingit: interdum pendentia uidentur, & aliquando attolli usque ad superficiem urinae: nonnunquam leuia, interdum dissipata, alba, quædam alia in alios colores mutata, & aliquando tenuia effecta ex crassis, & crassa ex tenuibus: nonnunquam è superiori loco decidunt ad inferna, interdum contra ab inferiori ad superna feruntur: idque cum diuersis coloribus & substantijs, in quibus multæ reperiuntur uarietates.

Huc de matulis, loco congruo, & tempore spectandarum urinarum referamus. Matulae igitur ex vitro albo & tenui esse debent, ut exactius colores appareant. Virides enim non solum de coloribus aliquid immutant, sed substantiæ quoque iudicium peruertunt, & in eis contenta exacte non apparent. Figura ipsius matulae admodum patens non sit, ut altitudini quoque locus sit, per quem contenta contineri ualeant. Ne sint etiam extraneæ figurae, ueluti arctæ nimis aut latæ, altæ, crassæ uel duplices, sed quoad

fieri poterit simplices & leues non multam urinam ad fundum cōtinentes, sed in triplici dimensione æqua proportione respondentes, ut quantitas urinarum quæ omnino & perfecte excipienda est, contineri possit.

Locus in urinis inspiciendis commodus.

Locus in urinis spectandis commodus erit non uibratilis, nec pellucidus, sed inter hos medius, quo manifeste contenta uideantur. Quod sicubi loca sint, ualde obscura, transferenda urina ad locum sublimius ubi latentia pateant. At si urinae in matulis factæ, attactu subcalidæ fuerint, in eis minus exactè spectantur contenta, substantiæ, & bullæ: sed color perfectè apparet: ubi autem refrigerata urina fuerit ac subciderit, eadem hora, aut alias intra sex, inspicienda, atque si frigore uel alia occasione turbata uel incrassata mutatione fuerit, ad ignem posita ac dissoluta inspiciatur, nam in aqua calenti aut super cineres calidos posita, hypostasis dissoluitur, permiscetur & suam sedem deserit, crassas urinas nedum tenues commouere oportet, priusquam omnia uiderimus: ne contenta in concussa suam sedem effugiant & bullæ aut spumose quædam superfluitates enascantur, & inde flatulentos spiritus adesse iudicauerimus. Bullæ huiusmodi siue in urina fiant, siue ex motu & concitatione generentur, auriscalpio attactu euanescent, idq; ob acrimoniam biliosi recrementi.

Nunc

Nunc de urinis secundum ætatem, sexum, naturas quasdam temperaturas, exercitia, anni tempus, regiones & alimenta dicamus. Infantibus igitur aquosa & tenues & crude minguntur, principio dum febre tentantur, ab obstructione & uermib. In iuuenibus autem temperatis & ætate florētibus, urina erit subaurea & subcrocea, & mediocris hypostasis. Senum subtilis & alba paucam hypostasim habens, quæ ad cruditatem inclinatur: et quo magis processerit ætas, eò magis ad frigidum declinat, atq; urinae albiores & tenuiores redduntur. Puerorum urinae ut parum à subaureis & subcroceis recedunt, ita substantia parum excedunt iuuenum urinas, et hypostasim cumulatam congregatamq; continent. Et quo pueri fiunt natu maiores, eò intensiores colores urinarum aderūt, sed hypostasis quantitas minor. At uerò quantū ætas ad senectutem declinat, tantum etiam urinae ad album colorem recedunt, hypostasisq; minor & obscurior fit. Plura igitur contenta expectabuntur in pueris quàm in iuuenibus et senibus, ratione quietis & facillioris concoctionis. **Mulierū** uigentis iuuentæ atq; temperatarum, urinae non multum recedunt à colore subaureo & subcroceo uersus album tamen declinantes, & substantiæ subtiles quodammodo sunt: ueruntamen hypostasim congregatam magis uidentur habere quàm uirorum urinae, substantia uerò pellucidior

Urinae iuxta ætates.

Mulierū

quod

quodammodo quam in uiris expectatur. Plura contenta in mulierum urinis quam uirorum duabus de causis Actuarius existimat, nempe quod superfluitatibus abundant, & natura humidæ sint, hoc ex semine & naturali genitura: illud à debili concoctione. Genus siquidem muliebri domesticum est, paucis exercitijs utens, atq; remissam habens naturalem caliditatem, comparatione cum caliditate masculorum habita, unde concoctiones debiles efficit.

Urinæ uirginum.

Virginum urinae puræ & claræ absq; macula iudicantur. Grauidarum mulierum dum sanæ sunt, urina albam nebulam in modum bombacis optimè carpti, in hyeme possident: in æstate uerò colorem sanguineum. Possunt ex accidenti alios calores aliaue contenta possidere. ob id in utero gerentibus, febribus pestilentibus, cutis, partium extremarum & pectoris affectibus, atque infantium morbis, fallacem urinam nonnulli protulerunt. Alij quidem in ipsis grauidarum mulierum urinis imaginem quandam propè matulae fundum apparere, idq; primis temporibus, et sunt minus albæ minusq; subtiles, quam mulieris non grauidæ. Quidam in lapide marmoreo aut re multū frigida, gutta urinae mulieris grauidæ super posita, in lactis essentiam (colore non immutato) conuertunt autumant.

Urinæ ex læticipris.

Nunc de urinis quæ ex in temperie simplici iudicantur. Itaq; ex quatuor qualitatibus

bus duæ sunt passivæ humiditas: & siccitas: illa si excesserit, urinae naturalem colorem in aqueum uergentem obtundit: siccitas uero minuit urinae humorem, & contenta: splendorem uero ac fulgorem atq; colores mediocres & substantiam gignit: modo defectus nutritivæ humiditatis non defuerit: hypostasis uero, etiamsi secundum alia mediocris, substantia tamen crassiora cernitur. Caliditas supra modum paulo excedens, urinam subauream atq; subcroceam: sed aucta ubi fuerit, eam efficit auream atque croceam. Præterea conturbantur & crassæ urinae ubi cruditas uincit. Et qui plusquam par est laborant & sese exercent, ijs urina subcrocea & crocea apparet, hypostasis parua & tenuis subsidet, eius etiam colorem contingit alterari, atq; interdum liquamen quoddam apparet: præsertim in ea quæ ex multum fatigatis emingitur, idq; uel à renibus uel alijs quibusdam corporis partibus aliquo pingui colliquefacto, ob caloris excessum. Eorum qui in otio & quiete uiuunt, urinae ad albedinem tendunt, ob paucitatem calidi motionem habentis, in quibus hypostasis maior, crassior & crudior subsidet.

De urinis quæ per anni tempus, regiones, & mutationes apparent nunc dicamus. Vere igitur quantum tempus ad calidum processerit, tantundem urinarum colores à subspiceo & spiceo discedentes procedunt

Urinae iuxta
anni partem
& ætates.

procedunt ad colorem subaureum & subcroceum: hypostasis uero à crassiore incipit mutari in tenuem.

**Urinae iuxta
sui tempus.**

Cum aestas incipit tum urinae apparent subaureae & subcroceae: substantia uero mediocri: hypostasis tenuior mediocri apparere incipit alba, leuis, et aequalis: procedente uero aestate & ad summum accedente, quantitas humoris minor ex proportione spectatur. At uero ubi autumnus accessit, tum colores reuertuntur ad mediocritatem, sed fulgor & tenuitas adhuc remanent: hypostasis est obscura et adhuc parua, alba, leuis & aequalis, procedente uero autumno ad mediocritatem secundum omnia redit urina.

Cum autem sol fuerit circa solstitium hyemale tum quantitas urinae ex proportione redditur, & color in albedinem uergit: hypostasis maior: reliqua uero mediocria. Procedente hyeme urinae substantia est seu inaequalis, nam interdum crassa, interdum tenuis spectatur & candida: quantitas uero humoris maior ex proportione rei ebibitae. At uero contenta huius & maiora sunt & incocta. Vbi autem aequinoctium uernale adest, tum haec dissepantur atque diriguntur ut redeant ad mediocritatem.

**Urinae ex intemperie
alimento
rum.**

Urinae secundum regiones, temporum urinis proportione respondent. Cibi & dietae calidiores uel frigidiores, siccores uel humidiores tales urinas produciunt, quales gignunt praedictae intemperaturae.

Eorum

Eorum qui dormiunt per passiones seu ægri-
tudes & non per naturam, urina ad album colorem
uergit, cuius substantia crassa aut tenuis est: conten-
ta uerò plura apparent sed incocta. Qui uerò per
naturam dormiunt, urina minus alba est, quippe quæ
spicea spectatur: cuius substantia ad mediocritatem
dirigitur: quin etiam contenta sunt maiora & benè
concocta. Somnus enim hominis sani & secundum
naturam se habentis, fit ob humiditatem suauem at-
que mediocrem caliditatem naturalem: somnus uerò
hominis aliter affecti, fieri solet ob humiditatem mul-
tam, præsertim pituitosam, atque ob alimenta & me-
dicamenta frigida.

Urinæ dormi-
tium.

Rursus qui uigilarunt sed non per naturam aut
aliquam ob causam, urina circa principium minimè
mutatur in substantia, colore & contentis: proce-
dente uerò tempore dissipantur ac deficiunt conten-
ta, fitq; urinæ ipsius liquor tenuis color uerò ad al-
bum & aqueum uel ad aureum & croceum, oleace-
um & nigrum iuxta causæ mutantis proprietatem
uergit. Eorum qui multum comederunt ac bibe-
runt urina est subtilis & alba, & interdum absque
hypostasi, & qui media laborant urina est flammea,
id est, aurea & crocea ac tenuis apparet, cum exiguis
contentis. Et qui fame premuntur horum urina est
tenuis & alba, & priuata hypostasi cum quodam
spendore.

Urina uigilan-
tium qualis.

Urinarum con-
tenta in seni-
bus.

In senibus iam dicti colores non ita mali, atq; in iu-
uenibus & etate uigentibus: præsertim si contenta
nulla appareant, aut parua sint, & minus mala. So-
lent enim apparere in summa cruditate & frigidita-
te atq; longa debilitate, nec non in paruis opilationi-
bus. quæ si manserint, capitis difficiles pulsus, obte-
nebrationes, uertigines, morbum comitiale, cibo-
rum fastidia, caninos & rerum ad nutriendum mini-
mè conuenientium appetitus, artuum dolores, ner-
uorum motiones difficiles, renum & capitis diuersas
passiones & graues, atq; tabidam ex ægritudine se-
nectam, ostendunt. Et qui student ipsis opitulari &
ferre suffragia, considerent ætates, temperaturas, con-
suetudines, sexus, anni tempus: & interdū antea actam
uictus rationem. Porro urinae quæ remissè albæ sunt,
ut lacteæ, glaucæ, charopæ & similes, in initijs &
& incrementis febrium, sunt malæ, & eo magis quo
uehementiores sunt febres. in ijs enim multitudo ma-
teriæ putrefactæ augeri cognoscitur: in febrium uero
declinatione sanitatem indicant, præsertim si multi-
tudo urinarū excesserit. Idcirco considerare oportet
ægritudinis malignitatem, & quanto tempore ad
concoctionem indigeat ubi cruditas adest. In diabete
si neq; coloratū urinae corpus & imminutū sit, fluo-
rem urinae ad malum procedere indicat: & naturam
antea defatigatam, à morbo superari est timendum.

Urinae quæ
febrium initijs
malæ.

Lam uerò

Iam uerò quid ex urinis præuidendum paucis cõ-
 plectamur. Sed quia spiritus (cuius receptacula arte-
 riæ sunt) primum sentiunt & corporeis mutationi-
 bus alterantur, à pulsibus præuidentiæ factæ sunt fir-
 miores tum demum humores post spiritus sequuntur
 & hi cum alterati fuerint in urinis signum exhibent
 suæ alterationis. Febrium indiabete itaq; magni-
 tudinem atq; uirtutis cõstantiam expulsuum attactu
 colligere licebit. Consideranda etiam excrementa, cõ-
 stantiãne fuerint: item faciei color & alia de quibus
 alibi diximus, nam hoc loco de his tantum quæ ad
 urinarum inspectionem pertinent, dicere constitui. In
 febrientibus igitur eiusmodi urinas (de quibus iam su-
 mus loquuti) mingentibus sitis interdum minor erit
 quàm quæ ratione febris spectatur, atq; in mutatio-
 nibus urinarum febris solutionem, quemadmodum
 ex concoctionibus qualitates crismus prospicere o-
 portet. In hominibus autem sanis si eiusmodi urinæ
 apparuerint, mediocritatem à frigiditate offensam ar-
 guunt. Subspicea & spicea urina in febribus non
 spectatur, & si contigerit ut cum ipsis urinis febres
 adsint, hæ imbecilles ac facile solubiles uel ephemeræ
 esse possunt. Et si ardentiores præcesserint & huius-
 modi urinæ postea apparuerint febrem solui indi-
 cant. Urinæ subaureæ & subcroceæ mediocres cum
 sint, non possunt nisi mediocria incommoda indicare

S ueluti

ueluti assiduas rerum acutarum commessationes uel immodica exercitia, & id genus.

**Urinæ aureæ
ac crocæ in
quib. peiores.**

Auræ & crocæ urine in senibus & mulieribus atq; cæteris id genus, peiores sunt quàm in iuuenibus & etate florentibus. quia maiorem causam in illis arguunt, ueluti febrem ex bile iam crocæ per totum corpus diffusa.

Urinæ subrubeæ & rubeæ in adolescentibus, iuuenibus, & etate florentibus, non multum auctam lesionem indicant, sed in senibus & ijs qui iam pridem naturalem caliditatem imminuerunt, sunt pessimæ. Plurimo siquidem tempore egent ad concoctionem, ubi non paruus metus est, ne defessa uirtute solutio passionis sit mors. At in adolescentibus & uigentibus, etate sanguineum humorem auctum esse potius indicant.

Vinei urinarum colores creduntur peiores esse subrubeis atq; rubeis, illi enim bilescere potius sanguine exoriri solent, nam cū sanguis ab aliqua causa alteratur ad mediocrem speciem bilis, tum eiusmodi colores spectantur, atq; interdum bili eo modo excedente fitis non modica exoritur, somni perturbati, siccitas oris, febris acuta, deliria, tussis cum dolore hepatis: quæ mutationibus dolorū iudicantur quàm sint mala indicia: atq; per singulas coctiones iudicamus solutionis celeritatem.

Urinæ

Urine passæ cum multitudine & crassitudine, corruptionem in hepate bilis ipsius accumulatae significant, ex qua arquatos maximè fieri uidemus. Quamobrem non aberrauerimus eiusmodi urinis spectatis, si auriginem homini aduenturam pronunciauerimus. Veruntamen cum non adhuc inflammata est materia (quoniam inflammatis prouenit materiae excretio) paruae quaedam & manifestæ febres suboriuntur, atq; sitis perquam modica quibus accidentibus pleriq; decipiuntur.

Urine passæ multæ.

Viridium urinarum colorem, ubi de urina uiridi dictum fuit, descripsimus, qui si oleaceus fuerit, ob collicationem pinguedinis eius qui ægrotat, generatur, & febrem hecticam adesse arguit, grauioremq; affectum indicat quàm qui simpliciter uiridis existit, nisi paulatim retrocedat, & ad naturalem conuertatur. Quod si huiusmodi urine & quæcunq; suapte natura malæ sunt, si peiores indies reddantur, prædicere decet periculum imminens, atq; cautè conuersari cum ægroto periclitanti, ne maleuoli nos in calumniam rapiant. Fit autè uiridis color in urinis ob maximam bilis adustionem, & praxea quibusdam est nuncupata, cuius accidētia hæc sunt, utpote insania, febris assidua et deficiens, uomitus atq; bilis puræ excretio, uirulenta, adustæ: sitis assidua, æstus, lingua sicca, hypochondria subcōtracta et similia. Vbi si uirtus

Urinarum uiridis color unde fiat.

robusta fuerit & colores remittantur, mutanturq; ad meliores, spes est aegrotantem superesse: si uero perseverarint & malignos esse non desistant, metus est non parvus, ne ob spasmum à siccitate & aestu, somnus profundus & malus hominem capiat. Venetæ urinae & liuidæ atque nigræ frequentius ab humore melancholico colorem accipiunt, & interdum ob alias causas, quas antea adduximus. Huiusmodi urinae si melancholia uel febris quartana adfuerit, uel lien tumefactus, & hoc humore repletus solutionem affectionis indicant: in alijs uero febribus uel mediocribus & diebus non criticis, mortem minantur. Neque uincetur aegri ipsis urinis apparentibus, etiam si duo bona cum uno signo malo pugnarint.

Vrinarum substantia. Hactenus de praudentijs urinarum, nunc de earum substantijs agemus. Vrinarum igitur substantia mediocriter crassescens uirtutem quodammodo confirmari ac corroborari significant. Urinae uero substantiae tenues si persistant, arguunt passionum quae corpus occupant accidentia tum manere, tum etiam fortasse increfcere. Increfcunt accidentia uirtute naturali cessante, & adeo defessa ut affligentibus humoribus aduersari non queat. Quod si immodicæ tenuitatis fiat remissio, & accidentia diminuuntur, uirtus ad se quodammodo reducta paulatim concoctionem inducet, atque in urinis id tenue appellatur, quod

quod maximè est pellucidum, & in quo uisus per omnia facilime transit. Crassæ urinæ post tenues morbi declinationem in febrib. futuram ostendunt, natura enim materiam concoquere incipit, & superat.

Tenue in urinis quid dicatur. Crassæ urinæ post tenues.

Quod si unà cum accessu febrili urinæ crassæ apparent, quæ temporis progressu non desinant crassescere, neq; si desuerint attenuantur, neq; si ad meliores colores mutantur tum uirtutis infirmitatem adesse cum humorum multitudine & periculo significant.

Sed ex contentis nunc iudicia prosequamur. Ut igitur contenta alba, leuia atq; æquabilia omni tempore apparentia, sanitatem indicant: ita è diuerso tantum ab his imminuitur, quantum ab exacta sanitate recessisse poterit iudicari. Eodem modo de cæteris contentis si à suo loco descuerint, nam quæ à fundo matulæ uersus supremam regionem eleuantur, spirituum copiam sursum contenta erigentem, attollentq; ostendunt, arguuntq; illa loca corporis male esse affecta, atq; contenta accidit impelli, habita ratione humani corporis, locorum, & matulæ. Quinetiam contenta eò peiores affectus enunciant, quo magis ad fundum matulæ concesserint, ueluti concedunt eò contenta secundum naturam.

Urinarum contenta unde eleuentur.

Contentorum pessima erunt nigra si fuerint sublimata in medio: deinde descenderint ad fundum: Contenta uerò bilea, sanguinea & rubea rationem

Contenta pessima.

mediam obtinent. De hypostasi orobea, surfurea, laminea, & similacea dictum fuit, ubi de contentorum coloribus agebatur. Veruntamen si eiusmodi contenta plura & peiora processerint, naturam defesam esse ac deficere pronunciandum: Contra uero si pauca et ad meliora continuè uergant, salutem aegrotanti aduenire iudicabimus. Ex bullis quoque urinarum indicia quaedam sumimus.

Bullæ

Bullæ igitur in urinis hominum secunda. in naturam se habentium, fieri dicuntur ex spiritibus infri-gidatis, præsertim si fuerint magnæ, diffusæ, & absque ordine. In febricitantibus uero urinarum bullæ quæ nondum uisæ fuerant, febris solutionem prope futuram significant, uigoremque præterijisse, suntque ueluti obscura quaedam concoctionis signa, atque nuncia contentorum materie iam coctæ. Interdum pro bullis non apparentibus adsunt crassæ spumulæ, non secus atque in uino nondum satis defecato solent innatare. At uero si bullæ, cum febris adest, apparuerint, & processerint, dolores magnos & periculosos ostendunt, maxime si cum tenui substantia urine ueluti corona innatarint: cum crassa substantia uero tanquam cum modestiore bullæ etiam moderatiores fiunt. Præterea bullæ quæ capitis dolorem innuunt, si breui dissoluantur, dolores quoque breui soluturos ostendunt: maiores uero & diffusæ per
matulam

Bullæ cum fe-
bre.

matulam absq; ordine, dolores qui præcesserunt
 dissolui indicant. Quia uerò bullarum dolorem ca-
 pitis significantium, aliæ per totam coronam urinæ
 disseminantur, & capitis totius dolorem innuunt:
 aliæ per dimidiam tantum coronam sparguntur, quæ
 medietatis ipsius capitis dolorem arguunt, sed quan-
 tus dolor ille fuerit ex coloribus discernendum. Colores
 igitur ipsius coronæ urinarum si peiores fuerint **Vrinæ color**
 quàm qui sunt substantiæ urinarum bene habenti-
 um, malos iudicabimus, et eò magis quo peiores ap-
 parebunt.

Vrina male olens cum malis contentis & sub- **Vrina male
 olens.**
 stantijs, corruptionem & mortificationem corpo-
 ris totius indicat, nisi forte pus subciderit, quod pos-
 sit natura expelli. Quantitatem putrefactionis atq;
 qualitatem humorum arguunt, tum substantiæ urinarum
 tum contenta. Quinetiã si collicamina contigua uri-
 nis innatent, et arenæ ueluti apparuerint, id malum
 est, quia renes lesos uel corpus non absq; collicatione
 præ se ferunt. De urinis citra hypostasim & ipsarum
 causa quædam in his quæ præcesserunt, significau-
 mus. Atq; huiusmodi urinæ in sanis corporibus crus-
 ditates et opilationes ostendunt, quæ si in longum tem-
 pus protrahantur facile ab ægritudine, eum qui tales
 excernit, corripit indicia sunt. Itaq; febrium deficien-
 tium tertianæ inquam quartanæ et æphemericæ ab

Cordis ad ca-
lorem febrilem
alterati, urinæ,

opilatione, cruditate, & humorum multitudine ip-
sas accendentium generantur: atq; in initijs urinæ
frequentius absq; hypostasi cernuntur, ut alibi dixi-
mus. Ab his igitur sumpta coniectura præuidere po-
terimus morbi longitudinem. Oportet enim à diebus
cruditatis coniectare tarditatem ac distantiam remis-
sionis atq; ab initio concoctionis præuidere celerita-
tem crisis seu iudicij. Rursus corde, corporis hu-
mani parte præcipua, ad calidum præter naturã al-
terato, febris excitatur: & urinæ fiunt subrubeæ,
rubeæ uel uineæ. Pulmo si præter modum incaluerit,
primum aureas, deinde si creuerit calor, urinas ru-
beas, fuscas, seu uineas cum mala spiratione, siti,
linguæ siccitate & nigritia efficit. Frigiditate uero si
affectus sit pulmo ipse, respiraciones primum erunt
tardiores, postea etiam pauciores & absq; siti: &
aërem quem spirant frigidum sentiunt. horum urinæ
ad albedinem sed non uehementer tendunt, nam pul-
mo membrum calidum est, quo uel parum ad frigi-
dum alterato urinas albas producit. Hepar si à ca-
lida intemperatura fuerit affectum urinas aureas &
subrubeas producit. Eius si caue partis inflammatio-
ne laboret, tum sitis adest, & uomitus sæpius exci-
tatur. Porro si hepar intemperatura mediocriter fri-
gida laboret, urinæ profluent spicæ & subspicæ:
Aucta uero si fuerit frigiditas urinæ apparebunt al-
bæ, cum

*be, cum quadam interdum crassitudine. Stomachi
 intemperatura calida qui laborat, id per urinas non
 facile cognoscitur, sed frigida intemperatura ipsius,
 urinas albas reddit: calidior uero aureas & croceas.
 Lateris dolores urinæ initio subrubeæ, deinde rubeæ
 & uineæ indicant. Septum transuersum à calore
 exiguo, spirandi difficultas non adest, et urinæ tenu=
 es sunt, interdum etiam conturbatæ & crassæ. Simi=
 les eueniunt urinæ in renibus & uesica affectis. In
 flammato podice & hemorrhoidibus absq; ratione
 retentis, præsertim si multo tempore sanguinè pro=
 fundere soleant, et in multum sanguineis, tales erunt
 urinæ quales in retentione menstruorum. Cum
 manus aut pedes affecti fuerint, & corpus per se ali=
 ãs sanum sit, urinæ mediocriter alteratæ ad eam mor=
 bi naturam qua egrotabunt. Non ignorandum ta=
 men membra calidiora facilius à causis calidis altera=
 ri & conuinci, quemadmodum frigida à frigidis. Præ=
 uidere oportet urinarum mutationes siue ad bonum,
 siue ad malum, & utrum longiore tempore fiunt, ita
 arguunt ægritudinis tempus multum protrahi. ut si
 primo die urinæ concoctæ apparuerint, tertia uel
 quarta ægritudo soluitur. Quod si secunda uel tertia
 concoctæ fuerint, ægritudinis solutionem ad septi=
 mum usq; peruenire solet. In ægritudinibus acutis
 urina quæ in morbi uehementia excernitur multo*

peior apparet, quàm quæ temporibus remissionis. Morborum seu egritudinum motiones tardiores & moderatiores si fuerint, temporis processu egritudinem solui iudicabimus, modo uirtus constet: si uero ipsæ motiones seu paroxysmi concitiores & in morbis acutis nullaq; appareat concoctio, non paruus aderit metus ne defatigata uirtus propriam actionem amittat, præsertim dum in urinis, concoctio non est. quamobrem pronuntiandum periculum. Hæc de urinis, quæ quidem ut succorum qui in uasis sunt, qualitatem indicant, ita sudor aliq; per uniuersum animalis habitum apparentia, eos qui illic sunt affectus, demonstrant, quemadmodum Galenus libro 4. sanis. tuend. scriptum reliquit.

Excernuntur & sabulosa quedam per urinas, quæ uel renes uel uesicam male affectam denunciant. Plura quoq; in commentarijs quos super Hippocratis aphoristicas sententias edidi, habentur ad hoc nostrum institutum maxime conuenientia, & quibus compendiose à nobis tradita non suffecerint. Actuarium quem sum breuiter imitatus, perlegant, uel Georgium Vallam Placentinum, aut Bartholomeum Montagnanã, Gordonium & reliquos. qui de urinis, et alijs eiectionibus in commune, aliquid ediderunt. Iam uero sequentib. schematis summatim ad memoriam complectamur, quæ præcesserunt.

Urina

Colore

Albo sub quo comprehenduntur.	}	Crystallinus,	Niveus.		
		Aqueus,	Lacteus.		
		Glaucus,	Charopus.		
		Sub palidus,	Subspiceus.		
		Palidus,	Spiceus.		
		Aureo seu rufo unde.		Subflavus.	
				Subcroceus.	
		FLAuro post quē.		Subrubeus, bolo armeno seu lemnij sigillo similis.	
		Rubeo et puniceo cui succedunt.	}	Vineus, uino nigro aut hepatis coloris similis.	
				Passus, uinum coctum aut cerasi fructum ad nigredinem perductum referens.	
Venetus, ex puro albo & nigro equaliter confusus.					
Nigro quem sequitur.	}	Viridis, smaragdi lapidis colorem representans.			
		Oleacus, ex olei similitudine dictus.			
		Liuidus, plumbi similitudinem habens.			
Tenuis.	}	Imperfectam cōcoctionem simplicē quamlibet in-	} Indicatum.		
		temperaturam caloris natiui imbecillitatem.			
		Cruditatem Iecoris & re-			
		num obstructionem.			

VRINA cognoscitur. * Cōsistentia. *

*

*
Crassa et
turbulen
ta.Humorem crudum & frigidum,
Item, Excessum materiae seu hu
moru in uentriculo, intestinis,
iecoris parte caua.Mediocris haec optima est, ut quae nullum pa
tiatur excessum.Ex multis cibis humidioribus &
largiori potu.Medicamentis urinam prouocan
tibus.Plurima
utIntemperie calida circa renes, ut in
diabete.

Alui siccitate.

Hydrope, praesertim anasarca.

Retentione reliquarum uacuatio
num.Quanti
tate :A siccitate ciboru, & potus pauci
tate.

Vehementi exercitio.

Humorum, alimentorum, pharma
corum, crassitie, uiscositate, len
tore & tenacitate.

Pauca ut

Copiosa uentris deiectione.

Febris uehementia.

Expultricis renum facultatis im
becillitate.

Conten

* Cōtentis	{ ὑπόσασις, quæ in fundo matulæ. ἐναίωμα, æquis spacijs in medio al titudinis consistit. νεφέλη, in summa urinae superficie natat.	Tenu =	{ Multa. ia.
		Craſſa.	
		Medio	{ Inter utranque cria. media.

Præter iam dicta adſunt colores uarij, utpote albi, nigri, uirides, et qui ſub ipſis ſunt. Similiter & circulus ille ſuperficiarius, quem coronam appellant, in cuius ambitu ſpumæ, ueſiculæ ſeu bullæ apparent, quarum ſignificationes antea diximus, adhæc puſ pinguedo quædam, & interdum uermiculi, ex intenſa putrefactione. Nunc concoctionis & cruditatis ſigna breui ſchemate oſtendamus.

Coctæ.	{ Colore	{ Subruſſo.	{ Infundo apparens.
		{ Subflauo.	
	{ Conſiſtentia mediocri.		
	{ Conten	{ Albo.	{ Infundo apparens.
	to.	{ Leui.	
		{ Aequali.	
	{ Odore non ingrato.		
	{ Excretionē tempeſtiua.		

Urina

Vrina appa= ret uel	Cruda tantū.	Colore	Albo.	}	In urina me- dio.					
			Palido.							
		Consi= stentia.	Flauo.	}						
			Subrubeo.							
		Cōten= to.	Tenuiore.	}						
			Crassiore.							
		}	Subalbo.	}						
			Palido.							
		}	}	Et aliquantum in= æquali.				}		
				Odore non admodum foetido.						
		}	}	Excretione intempestiua.				}		
				Cruda et ma- ligna si mul.						
Liuido.										
}	}	Nigro.	}							
		Tenuissima.								
}	Consi= stentia.	Crassissima.	}							
		Oleoginosa.								
}	}	Viridi.	}							
		Liuido.								
}	}	Nigro.	}							
		Multum in= æquali.								
}	}	Odore prorsus foetido.	}							
		Excretione omnino intempestiua.								

Hec de urinis et earum cognitione. multa etiam in commentarijs,
quos scripsi super Hippocratis aphorismos adduxi.

DE SVDORE. CAP. III.

SVDOR tenuissimum est excrementum, quod partim ab insito calore partim uiolento motu erumpit. Huiusmodi excrementum ex alimento membrorum abundat, & succorum qui toto corpore insunt qualitatem prodit, nō secus atq; urina eorum duntaxat qui in uasis continentur. Sudorum differentias Hippocrates in sequentem modum proposuit. Sudores inquit optimi sunt in omnibus acutis morbis, quando in diebus decretorijs fiunt, & integre febrem soluant. Boni uero quicunq; ex toto corpore procedentes fecerunt ut homo facilius morbū ferat: si uerò nihil horum præstiterint inutiles sunt. Pessimè uerò sunt frigidi & circa caput, uultum, & ceruicem tantum: hi enim cum acuta febre mortem prænunciant, cum leuiore uerò morbi diurnitatem. Ex his distinguere sudores etiam docet, ut si in die decretorio seu critico fiant & integre morbum soluant, erumpantq; è mole corporis uniuersa, optimi erunt. Præterea sudor qualitates humorum in corpore peccantium prodit, idq; dignoscitur cū quid ex sudore in os sponte defluit, percepto uidelicet sapore. atq; ipsum qui ægrotat sudorem suum gustu attingere interdum iubemus, quo certius internoscatur. At foetidus & male olens sudor humorum in corpore corruptorum arguit. Siue igitur criticus fuerit sudor
sue

Progn. xxij
lib. i.

siue symptomaticus humiditatē superfluam euacuat. Sed in his qui secundū naturā se habent, si copiosi defluant sudores alimentorum præsertim humidorum, abundantiam uel humorum repletionem arguunt. Illis uiuendum parcius: istis purgatio conueniet. At uero sudores qui per morbos exeunt nunquam cohibendi, nisi excessum habeant, quos Græci δ'αε=φορῆτικὸς appellarunt. Et quibus arida & dura cutis obtenditur absq; sudore morituros docet Hippocrates: contra uero quibus laxa & rara, cum sudore multo uel pauco iuxta corporis raritatem, excrementorum tenuitatem & abundantiam necnon facultatis retentricis imbecillitatem. Adhæc sudores in morbis frigidi calidis deteriores: inde colligitur quod illi ob materiam copiosam & crassam diuturnos ac solutu difficiles morbos significant: Contra uero calidi, qui ad exitum facilem habent materiam unde citius ac facilius affectus curatur. Plura in nostris commentarijs Aphorismorum secundum Hippocratem quæ hoc loco repetere non licet, nedum plurima quæ apud authores sparsim habentur, ut qui artem medicam compendiose instituam. Tandem sudores optimos, bonos, pessimos, malos & nihil promouentes hoc sequenti schemate cognoscemus.

Aph. LXXI.
libro VI.

Sudor

Sudor.	Cali- dus.	Ex to- to cor- pore.	Integre morbum soluens,	Morbū	/ Bonus.
			optimus.		
Sudor.	Frigi- dus.	Ex par- te cor- poris.	Faciliorem.	/ reddens.	\ Malus.
			Difficiliorem.		
			Ex toto corpore pessimus.		
			Ex capite, collo, ceruice, malus.		

Inutilis sudor is dicitur qui neutrum horum facit, utpote qui non exit à toto corpore neq; morbum imminuit. Exire à toto corpore expultricis facultatis robur ostendit, ut in febribus: exire uero à parte aliqua tantum, eius imbecillitatem demonstrat. Vnde Hippocrates. Quæ parte corporis sudor, ibi morbus.

Aph.
XXXVIII.
lib. III.

DE EGESTIONIBVS. CAP. IIII.

ALVI deiectiones bonæ optimæq; sunt molles & coherentes, subruffæ nec admodum graue olentes, & eo tempore quo secunda ualetudine consueuerunt, redditæ: atq; proportioni cibi ingestæ respondentæ: malæ uerò & præter naturam duræ, diuulsæ, aqueæ liquidæ, albæ, ruffæ aut flauæ, crocæ, spumose, uirides, æruginosæ, nigre, liuidæ: quæ tanto peiores, quanto ab his qui secundum naturam excernuntur distare apparent.

T Mollis

Lib. i. de Cri-
lib. Cap. xj. &
in Com. prog.
xij. lib. ij.

Mollis & constans siue coniuncta deiectionis, ualde
dam concoquendi uim ac digestionem optimè fieri
ostendit. Coloris non meminit Hippocrates, sicut
etiam Galenus testatur. Et quæ præter modum fœ-
tidae sunt putrefactionem & humorum corruptio-
nem indicant. Cum enim consueto tempore ege-
runtur uim expultricem ac propulsoriam bene uale-
re ostendunt: Contra uerò si consuetam horam anti-
cipauerint facultatis retentricis imbecillitatem, si
tardius, coëtricis arguunt. Celeris interea deiectionis,
ciborū inseparabilia symptomata sunt excrementorū
humiditas, alimentiq; per corpus imminuta digestio.
Præterea deiectiones cibi ingesti proportioni respon-
dentes nullam causam habent superfluitatum in in-
testinis. Neq; præter naturam statim erunt, si aliquan-
tum ceterius natura atque consueuerit exoneretur.
Subruffum colorē naturales deiectiones suscipiunt,
ob modicam bilis portionē, quæ ex iccore in utrumq;
uentrem decumbit: E diuerso præter naturam deie-
ctiones erunt, si bilis sincera aut multa in has partes
defluerit, unde ruffa aut flaua redderentur. quod si
nulla bilis permeet ad intestina, ut in morbo regio,
candidæ erunt feces. Duras & asperas à liquidis &
aqueis separantur, quæ tum æquales hoc est, molles
& coherentes non sint, malas ac præter naturam es-
se iudicamus. Nam ut aquosæ cruditatis indicium præ-
se ferunt, ita præter modum induratæ adustionem,

humiditatisq; absorptionem. Aquosa admodum aut candida aut multū crocea aut spumās omnis deiectio, mala ab Hippocrate censetur. similiter si exigua, glutinosa, cādida, et quæ pinguedine absorpta ab igneo calore etiā non multum maligno, mala est: ueluti subcrocea. Spumosa deiectio spiritū flatuosum tenui cuiuspiā humori permistū: quandoq; caloris copiā indicat. Virides et æruginosæ excretiōes, bilis æruginosæ sunt indicū: sed exitiosior adhuc est nigra et liuida, optima atq; foetida. Nigra siquidē deiectio ab atra bile sincera tingitur. Si autē liuidū quoddam in excremento apparuerit, ubi non fuerit tale aliquid intus assumptum, partium internarū frigus ingens ac ueluti mortificationē indicat. Quod si pingue aut uiscosum, ubi non fuerit tale aliquid assumptum, pinguis colliquationis quæ ab ignito fit calore, est præsagium. Interea pingue quod est in excrementis ex pinguedine fit liquefacta: uiscosum uerò ex solidis animalis partibus contabescentibus, ob id multo grauius quàm quod à pinguedine fit. Quod autem uehementer foetet, si ex cibo non acciderit, uehementem putrefactionē ostendit. Corruptelam cibi necessario sequitur foetor, non necessario mordicatio et inflatio sicuti Gal. lib. 1. de sympt. causis indicauit. Versicolores deiectiones diuturniores sunt et exitiales, quæ quidē multas affectiones indicāt et multo tempore egent ad concoctionē.

nam simplex affectus facilius concoquitur & minus est quam multiformis periculosus. Si flatus absq; sonitu & crepitu excernatur melior est quam cum sonitu, pessimus tamen si retineatur ac reuoluatur. Nam retentus, hominem dolere aut delirium pati (si non sponte laxetur) significat, retentus uero spiritus flatuosi copiam aut angustiam orificiorum seu meatuum. Non negligenda erit ciborum ingestorum tum quantitas tum qualitas, ueluti si multa, pauca pinguis, uiscosa, & huiusmodi. Nam tales interdum fiunt egestiones qualis fuerit ciborum natura. Interdum etiã intestina ob imbecillitatem defluuium patiuntur uel ex uermibus aliaue occasione. Atq; melius est si natura pariter cū cæteris excrementis deorsum lumbricos ac teretes expellat, quam si sursum ferantur.

Alui de-	}	Bona.	Mollis, Compacta. (reddita.
			Tempore quo per ualitudinem
iectio.	}		Pro ratione cibi ingesti.
			Colore subruffa.
	}	Mala.	Dura & aspera.
			Diuulsa seu liquida.
	}		Tempore non consueto reddita.
			Pinguis, Viscida.
			Fœtida, Flatuosa.
			Spumosa, Varia.

Colore: Ruffa, Viridis, Nigra, Liuida.

De

DE SPVTIS ET SVPPVRATIO=
NIBVS. CAP. V.

SPVTA seu excreationes in thoracis & pul=
monum passionibus potissimum considerantur,
in quibus dum nihil expuitur, morbi incipientis
atq; summæ cruditatis est nota. Deinde augmentū se=
quitur posteducta humida quædam exquisitè cruda,
subobscura adhuc & incompecta, quæ finem primæ
morbi partis, principium dictæ, indicat. Postea con=
cocta quædam sed pauca educuntur & expuuntur:
mox plura & ad educationem faciliora, et tunc mor=
bi incrementum instat. Demum concocta, plurima
etiam facilimè excreantur, quo tempore ad uigorem
seu statum peruenisse morbum cognoscitur. Po=
stremo absolute cocta sine ulla molestia excrean=
tur, sed pauciora & absque dolore, spirandi diffi=
cultate: & tunc manifesta morbi declinatio percipi=
tur. In thoracis igitur seu costarum ac pulmonum
doloribus, primum sputa, deinde urinas inspici=
mus. Atq; in principio morbi dictarum partium
optimum erit, si sputum celeriter, facile, absq; dolore
& uirium deiectione, non syncerum, sed cui admix=
tum sit flauum, educatur. Mitiora sunt sputa
sanguinea: glutinosa uerò & crassa difficulter ex=
currunt, longiorique tempore afficiunt. Spumosa

fluxionem pituitosam aërea substantiæ mixtam indicant, ex his enim quælibet spuma consistit. Sin ipsa materia admodum tenuis & aquosa fuerit, uix educi potest, ut quæ circiter pulmones circumfluat. Itaq; incrassanda modicè, ut facilius expecteretur. atq; in omnibus morbis pulmonum defluxio & sternutamentum, siue præcesserint siue superuenerint ac sequantur, huiusmodi malæ affectiones, periculum portendunt. Præuenientes quidem pulmones malis humoribus replent: sequentes uerò morboſi pulmonis affectus seu causa potius existunt, & capitis affectionem arguunt. Iam uerò quæ bona, quæ uel mala sputa habeantur, quæq; securitatem et auxilium prænuncient, aut contra, exponamus.

Sputum igitur cruentum cui paululum sanguinis admixtum est, in morbi principio pulmone inflammato periculum abesse, minimeq; timendum indicio est. Veruntamen si ad septimum usq; diē longioriue temporis spacio tale appareat, non est adeo tutum: uitiosum etiam ruffum & quodcunq; cum tussi multa nec adeo commixtum expuitur, sicuti cruentum syncerū.

Album, uiscidum & rotundum sputum, inutile est, pituitam enim assatam significat. Viride & spumosum mali morbi sunt indicia. Interea omnis humor (excepto sanguine) malam indicat affectionem. Si syncerus fuerit ueluti flauus, cui serosus hu-
mor

mor adassatus adueniens, croceus apparet, & rubiginosus ubi is uehementer assatur. Nigrum sputum apparet quoties humor rubiginosus uehementer assatus est, uel ubi crassus sanguis similiter exiccatur: aut refrigeratione immodica & natiui caloris extinctione, atq; huiusmodi colores crudi sunt & suapte natura mali: subflaua uerò sputa atq; subruffa, leuiter spumantia, tenuia, solam cruditatē: malum uerò nullum insigne denunciant: sed flaua syncerè, ruffa, uiridia, spumosa, uiscida, rotunda, & adhuc magis nigra, mala sunt: sicuti omnia quæ dolorem non mitigant.

DE SUPPURATIONE.

DOLORes in iam dictis partibus nempe circa thoracem & pulmonem quos neq; sputi purgatio neq; soluta aluus neq; sanguinis missio, neq; medicamentum, neq; uictus ratio, sedare potuit, scire licet eos ad suppurationē peruenire. Hæc enim uia est media inter breui solubilem affectum, & incurabilem quem superaturum expectamus. Suppuratio erumpens sputo adhuc bilioso apparen-te, siue bilis seorsum, siue una cū pure expuatur, admodum perniciosa est: præsertim si à die morbi septimo pus ab eiusmodi sputo procedere inceperit, Timendum namq; est ei qui sic expuit, ne decimoquarto die moriatur: nisi aliquod salutiferum indicium interueniat.

Mala suppuratio (sputo bilioso adhuc apparen-
 te) cum pure: peior sine pure: pessima si in preci-
 pua sede fatiget. Subijciamus (inquit Galenus) egrum
 excreare purulenta septima die, ubi biliosum alia
 quid, aut illud solummodo sine materia purulenta,
 atq; in eo esse alia omnia media ab etate, natura,
 tempore, terra ac propterea facultate: ita ut nec fa-
 cultas uehementissima neq; debilissima habeatur,
 praeterea temperamentum aegri nec optime constans
 sit, nec deterrime, sicuti tempus, regionem, uictus
 rationem, etatem ipsius aegrotantis. Simili ratione
 in unoquoq; signorum genere quae media sunt aegro
 inesse subijciantur: ipsum sperabimus quartodeci-
 mo die moriturum, quo die medius mortis impetus
 censeatur. Accedentibus uero bonis indicijs, ultra
 hoc tempus processurum mortis aduentum: ma-
 lis uero citius: si quod autem primi ordinis ac-
 cesserit indicium, quinto aut septimo die e uiuis
 discedet, & nequaquam ad undecimum diem po-
 terit deuenire, idq; magis quo plura erunt talia in-
 dicia. Nec aliter ad sanitatem bona signa quam ad
 mortem mala se habent. Permistis uero inter se signis
 exitiosis & salubribus, ex his quae superabunt erit
 iudicandum. Item si senex, debilis, tempore, lo-
 co, uictus ratione consideratis decumbat, citius
 mortis aduentum (indicatione ex uiribus non ne-
 glecta)

glecta) expectabimus, quæ maximè expulsu digno-
 scuntur. Bonæ spei signa sunt, si eger bene susti-
 neat morbum, facile spiret, imminuatur dolor, citra
 difficultatem excreet, non sit immensa sitis, sitq;
 æqualiter corpus molle & calidum. Adhæc si urina,
 alui excrementa, somnus, sudores, mali nihil præ se
 ferant: contra uerò si intolerabilis morbus fuerit, &
 halitus magnus & frequens, nec mitigatus dolor
 uixq; sputum haberi queat, sitis uehementer cruciet,
 febris inæqualiter corpus afficiat, uenter & latera
 uehementer caleant, fronte, manibus & pedibus fri-
 gore affectis, atq; urina & alui excrementa, somni,
 sudores, quicquid horum iam dicto sputo superue-
 nerit periculum adesse atq; nono aut undecimo die
 egrum moriturum significat, nec undecimum quar-
 tum posse attingere. Ex his igitur signa tum bona
 tum mala perpendere licet, & futura prædicere.
 Si cui conualescendum, inquit Galenus, omnia bona
 indicia adsint necesse est: si uerò moriendum unum
 malum sufficere poterit, solummodo enim iudicatur
 citius uel tardius egrum moriturum, quo plura pau-
 cioraue bona uel mala indicia constiterint.

Reliquæ autem uomicæ ex magna parte rum-
 puntur, sed quædam uigesimo die, aliæ trigesimo,
 aliæ quadragesimo, nonnullæ ad sexagesimum usq;
 perueniunt. Obscurum est inquit Galenus de

T 5 quibus

Signa bonæ
spei.

quibus hoc sensu Hippocrates dicat. fortasse de ijs
 quæ in alijs partibus præter thoracem & pulmo-
 nem uomicam patiantur : fieri etiam potest ut
 de ijs agat, sed non similiter affectis, possunt e-
 nim differre inter se temporis spacio, uel loci affecti
 nocuiue humoris natura. Sedes enim calidior ac sic-
 cior citius suppuratur : frigidior uerò ac glutino-
 sior tardius. & sic de humorib: intelligendum.

Itaque suppurationis initium obseruare conuenit ab
 eo die quo primum quis aut febricitauit, aut inhor-
 ruit, aut pro dolore grauitatem et pondus illius par-
 tis sensit quam antea dolor afficiebat, nam talia in
 suppurationum principio accidere solent. Ab hoc
 igitur tempore usque ad iam definita spacia, uomicæ
 eruptiones expectandæ.

Tria igitur indicia numero sunt eorum quæ
 dixit, pondus, rigor, & febris, quæ multo quàm
 antea uehementius affligat. An uerò si alteram
 duntaxat partem uomicæ occupet, ex sequentibus
 notis licebit intelligere, ueluti si alterum latus do-
 lore cruciatur alteroq; calidius sit, si in partem sa-
 nam aliquis decubuit interrogatus, onerari eam
 ueluti ex pondere aliquo respondeat, quibus cogni-
 sis in eo latere suppurationem esse conijciemus, cui
 grauitas incumbit.

In pulmonia, quoties ad suppurationem uerti-

tur, in utraque parte potius quam in altera colligitur pus.

In pleuritide suppuratio potius in altera quam utraque parte, quia materia alterius partis transmeare in alteram non potest, propter membranulam quæ thoracem intercipit. Suppuratos omnes deprehendemus ex his quæ sequuntur, nempe si febris non dimittit, & interdum leuior sit increfcatq; noctu: si multus sudor oriatur, tussiendi adsit cupiditas, sed nihil penè excreetur: concaui fiant oculi, & male rubentes: unguis in manibus curuentur, digiti & maxime summi caleant, pedes tumeant, adsint ciborum fastidia & pustulæ toto corpore nascantur.

He sunt diuturnarum uomicarum notæ: quæ uerò breuiori tempore cessant principio solent apparere & spiritus maiore cum difficultate trahitur.

Ceterum purulenti dicuntur quicumque intus in corpore pus obtinent, sed potissimum qui in thorace à pulmone, quod nisi cito educatur, tabidi intereunt febricitantes: sicuti accidit omnibus hectica febrilaborantibus. Illis sudores eliciuntur continui, propter uirium debilitatem, tussiunt sed nihil expuant quod ad sanitatem recuperandam sufficiat, unde purulenti euadunt. Cur autem nihil expuant una causarum est puris ipsius lentor & crassities: Purulenti qui dicantur.
aliera

altera membrana pulmonem continentis densitas: tertia debilis & inualida aegrotantis facultas. Oculi concavi redduntur etiam in omnibus productis febribus, sed potissimum in his quae perspicue siccant, genae rubent propter tussim & pulmonis inflammationem: unguis incuruantur quia firmans eos utrinque caro consumitur. Digi-
 ti quanquam in morbis diutinis saepius refrigerentur, tamen per omnes hecticas febres calidi permanent non in partibus exterioribus, sed interioribus: ubi caro magis abundat. Procedente tempore pedes eorum intumescunt totius corporis extinctione ab extremis partibus incipiente, ut quae à corde, caloris fonte, longissime absint: cibum fastidiunt, appetendi scilicet facultate cum alijs extincta: pustulae quaedam erumpunt, idque errodente sanie in corpore collecta. Celeriore
 tardiore uel eruptionem conijciemus, si ab initio tussis fuerit & spiritus difficultas, atque sputi excreatio, tunc enim uomica intra uigesimalium diem erumpet: si uero non adeo uehemens fuerit dolor caeteraque illi ex proportione respondeant tardius ruptura sequetur. Si igitur dolor spirandi difficultas, tussis & excreatio continenter & uehementer infestent, celeriore eruptionem ostendant: si uero non continenter nec uehementer
 affli-

affligant, diuturniorē. Extra periculum sunt, quibus eodem die quo eruptio facta est, febris conquieuit, desieruntq; urgere cibi fastidium & sitis, aluus exigua quadam & figurata reddit, pus album, leue simplici colore & sine pituita: atq; sine dolore leuis est tussicula, qua nonnihil semper eijcitur. Hæ sunt notæ perquam salubres, quibus celeriter hominem à morbo liberari colligimus. Contra uerò periculum est diu non quiescit febris aut post quietem repetit, si adest sitis & cibi fastidium, si uenter est liquidus, si pus liquidum aut palidum, si nihil nisi spumantem pituitam æger excreet, itaq; seruari non possunt quibus hæc omnia contingunt, quibus uero non omnia, alij quidē moriuntur, alij uerò post longa temporum interualla sani euadunt.

Sputū aliud.	Coctū.	Abso- lutè.	{	Album, Leue, Aë-
				quale.
	Sputū aliud.	Imper- fecte.	{	Subflauū, Subruffū.
Et quod difficilime expuitur: ut Tenuia Aquosa.				
Crudū.		{	Tenue, Aquosum.	
	Exquisite coleratum, ad conco- ctionem et expulsionē ineptū.			

BLASII HOLLERII
DE VOMITV.
CAP. V.

PER quam utilis est uomitus qui bilem pituitæ mixtam habet, si neque crassitie neque multitudine admodum excedat, nam uomitus syncera pituitæ bilisue, periculosus est. Hippocrates nullum humorem syncerum uult apparere, sed eos inter se quodammodo permisceri. Biliosus enim syncerus (cui permistus opponitur) caloris copiam: pituitosus uerò frigiditatis excessum indicat. Quinetiam syncerus humor pituitosus redditur, cum propter frigiditatem quasi concretus apparet. At biliosus humor propter exuperantiam caloris tanquam assatus est, sed calidum euaporat. Viridis aut liuidus aut niger uomitus, horum quilibet periculosus est. Quid autem huiusmodi colores portendant, in præcedentibus, ubi de urinis sermonem fecimus, satis dictum fuit. Tales igitur colores ac reliqui præter naturam exitiales sunt, indicant enim multas ac difficiles in corpore contineri affectiones. Ad ultimum peruentum esse uomitum liuidum creditur, præcipue si malus odor in hoc sit: putredinem enim cum extinctione indicat: atq; foetores in uomitu malos esse, in prognosticis Hippocrates testatum reliquit.

Vomitus

Vomi- tus.	{ Utilis .	{ Biliosus .	{ Nō syn cerè .	} Edu- ctus .
		{ Pituitosus .		
	{ Inutilis	{ Sanguineus .	{ Syn- cerè .	
		{ Biliosus .		
		{ Pituitosus .		
		{ Atrabilarius .		

Causas ex quibus uomitus excitetur in commen-
tarijs nostris Aphorismorum adduximus, ueluti ex
cibi quantitate, aut mala quantitate facultatis conco-
ctricis imbecillitate. Et materia quæ peccat non in
substantia uentriculi, in qua singultus, sed in eius ca-
pacitate continetur.

DE PULSV. CAP. VII.

PULSVS est actio propria cordis primò, de-
inde arteriarum quæ distentione & contractio-
ne à facultate uitali mouetur. Corporibus qui-
dem pulsus inest, ad conseruandam temperiem calo-
ris natiui, & spiritus animalis qui est in cerebro gene-
rationē, atq; motus ex distentione et cōtractione δ' ioc
σολην & συς ολην Græci dicunt, cordi et arterijs
duntaxat est proprius. Cause pulsuū effectrices sunt Cause pulsuū
effectrices,
tres numero. prima est facultas cordi insita, uitalē no-
minant: reliquæ duæ instrumētales sunt, utpote cor et
arteriæ, ijs distentionē et contractionē facultas uitalis
efficit,

efficit, quæ licet arterijs ingenita non sit, à corde ta-
 men in ipsarum tunicas promanat. Finalis causa na-
 turalis est calor, quem Diastole refrigerat & reficit
 & præterea spiritus generat: Systole uero tantum
 fuliginosa recrementa expurgat. Adhæc pulsus uel
Pulsus duplex. simplices sunt uel compositi. Simplicium species
 quantitate & qualitate metiuntur: Quantitate ut
 magnus, mediocris, paruus: Qualitate uero quadru-
 pliciter, aut enim secundum motum, unde celer, me-
 diocris, tardus: aut secundum uirtutem, & inde ue-
 hemens, mediocris, debilis: uel iuxta qualitatem ar-
 teriarum, ex quibus mollis, mediocris, durus. Harum
 omnium differentiarum pulsus compositi etiam di-
 centur, ad simplices relati: & simplices ad compositi-
 tos: ut pulsus magnus simplex erit per se, & ratione
 compositorum ut dixi: compositus uero quatenus ex
 longo, lato, alto constituitur, sic paruus pulsus ex
 breui, angusto, humili constitutus, compositi appella-
 tionem sortietur. & sic de alijs in suo genere. Varia
 enim est ac diuersa compositorum pulsuum conne-
 xio iuxta diuersas simplicium complicationes. Et
 qui iudicare uel prædicere ægritudinum accidentia
 cupiet, is pulsuum differentias, postea urinarum te-
 neat est necesse. Similiter egesta, respirationes, faci-
 em, corporis decubitus atq; sermonem consideret.
 Pulsus enim primum uim caliditatis aut frigiditatis
 in spiri-

in spiritibus indicant: urine demonstrant quantitate
 & qualitatem humorum: egesta uentris concoctio-
 nes & cruditates ostendunt: oratio testatur actionem
 virtutis rationalis: qualitates insuper decubitus toti-
 us corporis ac faciei affectus ut Hippocrates & Ga-
 lenus indicarunt. Pulsus interea obscurum sentitur in
 carnosus corporibus: Clarius uero ac manifestius in
 emaciatis, qui carne non admodum multa teguntur.
 Arteriae etiam quae in temporibus et carpi parte in-
 terna, atque tarsis pedum perpetuo motu sensili sunt
 praeditae, sic quae post aures & in parte brachij inte-
 riore ac nonnullae aliae sed obscurius, praesertim quae
 pleniori carne operiuntur. Verum quae in carpi,
 commodè deprehenduntur: ut quae secundum recti-
 tudinem sint locatae, et locus carne sit denudatus. Sed
 nunc de quantitate dilatationis. Tangenti itaque arte-
 riam inquit Galenus, sentietur in omnem dimensionē
 dilatari. Dimensiones autem corporum omnium tres
 sunt numero, utpote in longum, latum, & profundū.
 At cum animans secundum naturam se habet, quae-
 uis arteria in eo admodum moderatè dilatatur: cum
 autem praeter naturam habet, interdum secundum
 quamlibet dimensionē partim minuitur pulsus, par-
 tim exuperat: ob id memoria tenere oportet pulsum,
 qui prius naturalis erat, ut si is qui praeter naturam
 auctus latitudine sentiatur, latum: si in longitudine,

pulsus quid
 primo iudicetur

Corporum di-
 mensionum tres

V longum

Pulsuum mo-
tus qualitates.

Aequalitas at-
que inæquali-
tas pulsuum.

longum: sin profunditate, altum appellemus. Ad p^{ro}portionem & ijs contrarios (qui uidelicet naturalib. sunt minores) angustum, breuē, atq; humilem uocabimus. Iam uerò de motus qualitate seu differentijs, quæ quidē in percussione pulsuum quatuor reperiuntur, uidelicet celeritas, tarditas, mollities, durities. Celeritas motus est quidā concitatus: tarditas uerò exolutus, interdum pulsus est uehemens, interdū languidus, ille contactus uiolenter pellit: hic inualide. Ceterum mollities & durities tunicæ ipsius arteriæ sunt qualitates, ex hac, arteria carnosior sentitur, et ex illa ficior. Nunc de tempore quietis dicendum. Quinta differentia est in intermissione, quæ inter percussiones intercedit, cū scilicet arteria dilatatur ac contrahitur. Est enim percussio cū arteriæ motus tactui nostro occurrit: Intermissio autē quando inter duas percussiones intercedit ac remoratur, unde frequens, rarus uel inter utrumq; medius pulsus iudicatur. Frequēs pulsus dicitur cū quietis tempus breue fuerit: rarus cum diurnū. De æqualitate & inæqualitate nunc sermo quàm breuissime instituatur. Aequalitas igitur atq; inæqualitas in omnib. pulsuum differentijs inueniuntur. Illa cū uno tenore eodemq; ordine motuum fit consecutio, in magnitudine, celeritate, uehementia, frequentia. Inæqualitas uerò fit quando alius in magnitudine est inæqualis, alius in celeritate, alius in uehementia, languo=

languore, frequentia. similiq; modo in alijs. De pul-
 su ordinato & inordinato dicere nunc ordo exigit.
 Pulsibus idcirco æqualibus nonnunq; inæqualis in-
 tercidit, idq; multis modis. nem tres æquales quartus
 inæqualis subsequitur: aut quatuor, quintus. simile
 modo & in omni alio numero, nam quinque æquales,
 sextus inæqualis plerumque excipit: ac rursus sex
 æquales, septimus inæqualis: in quibus certe omnibus
 æqualitas non seruetur, ob eam causam pulsus fit in-
 æqualis. Series tamen certa seruetur, uocaturque ob
 id pulsus ordinatus. Accidit enim perpetuo post
 parem pulsum æqualium numerum, unus inæqua-
 lis, qui tametsi æqualitatem deprauet, in singulis ta-
 men periodis seriem quandam retinet: si uero nulla
 seruetur periodus, pulsus eiusmodi inordinatus uo-
 cabitur. Nunc de inæqualitate in pulsu. Accidit
 in uno pulsu inæqualitas, tum partibus arteriæ situ
 ac motu inter se dissidentibus, tum cuiusque pulsus
 motu sibiipso non consentiente. Inæqualitas igitur
 in partium situ accidit, cum arteria ipsa sursum
 aut deorsum, antorsum aut retrorsum, dextrorsum
 aut sinistrorsum traducta esse uidebitur. In mo-
 tu autem cum arteriæ uelocius aut tardius, tempe-
 stiuius aut serius, uehementius uel languidius, tem-
 pore diuturniore aut breuiore, assidue aut nihil pe-
 nitus moueantur.

æqualitas, cū pulsus perspicuè est intercisus, è quorū numero est *διόγκος* *λίγος*, id est, caprarum more saltitans. Item cum repetit, ex quibus etiam est pulsus *διόγοτος*, id est, bis pulsans. Adhæc cum motus celeritatem eandem non seruat, ut cum principio celerior in fine tardior: aut contra. Idē esto in uehementia & languore, magnitudine ac paruitate indicium. Non enim in duo duntaxat tempora motus distribuitur, sed in plura quod seorsu distinguere possumus. Hæ simplices atq; in uno pulsu sunt inæqualitates. Nunc de pulsu inæqualitate composita. Compositæ igitur fuerint inæqualitates, quatenus licuerit alteram alteri ac singulas singulis, aut unam pluribus, aut plures pluribus commisceri. quarum nonnullæ propriam appellationem sunt adeptæ. Quemadmodum pulsus uermicans qui fit uiribus iam dissolutis, sed aliquantum adhuc resistentibus: & formicans qui fit ob maximam aliment. inopiam, ut in hecticis.

Vermicans quidem cum arteria uelut reptantem uermem atq; fluctus instar subsilientem nobis representat, non autem tota ipsa uno tempore dilatatur. Quod si cum exigua dilatatione id accidat, uermicans: sin cum magna, fluctuosus simpliciter appellatur. Perspicuum autem est quod uermicans quoque languidus est ac frequens: Et qui languidus summè fuerit frequens ac paruus, is formicans dicitur: qui
tamen si

Pulsuum inæqualitates compositæ.

tametsi celeritatem præ se ferat, non tamen est re uera celer. Hecticus, ueluti febris, ita pulsus nuncupatur, quod nihil magnopere immutetur, sed perpetuo sui similis, coherens, ac nunquam solutus permaneat: utpote toto corporis habitu in febribus eiusmodi ac pulsibus in statum morbosum commutato. Hæc de pulsuum differentia summam dicta sufficiant, nisi quis $\alpha\nu\alpha\kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\alpha\iota\omega\sigma\iota\upsilon$ in sequentem modum cupiat. Pulsus magnus fit cum arteria multum in longum, latum & profundum diducitur. Longus cum in longitudinem duntaxat. Latus cum in latitudinem. Altus cum in profunditatem. Pulsus uehemens ualidè tactum percutit: mollis in quo arteriæ tunica blanda ac tenera existit: celer cum arteria in pauco tempore dilatatur. Frequens cum pauco interposito repetit: Aequalis qui serie continua sibi est equalis. Ordinatus qui in singulis periodis est equalis. At qui in una tantum percussione est inæqualis, simplex inæqualis dicitur seu in una percussione. Horum pulsuum qualitatibus contrarij sunt, paruus, breuis, angustus, humilis, languidus, durus, tardus, rarus, inæqualis, inordinatus. Sed nunc de causis quæ pulsuum immutant. Triplex est igitur mutationis pulsuum differentia (mutantur enim à qualibet causa) prima mutatio est naturalis, secunda non naturalis, non tamen iam præter naturam: tertia præter naturam.

Pulsuum triplex mutatio.

Viri in uniuersum mulieribus pulsum habent multò maiorem, uehementiorem, rariorem, paulo tardio- rem. Qui natura sunt calidiores pulsum ha- bent maiorem, celerio- rem, ac longè frequen- tiorem, non multò tamen uehementiorem: sed qui natura sunt grandiores maiorè ac longè rariorem: non mul- to uehementiorem.

Pulsus iuxta
ætates.

Per ætates quoq; mutantur pulsus, ut puero nu- per in lucem edito, pulsus est frequentior: seni, rari- or. Qui uerò ætate sunt inter hos media, ijs pulsus ad p- portionè respondent, prout scilicet proprius ad pu- eri aut senis ætatè accesserint. Maximus quidè inter ætates est constantium ætate ac uigentium pulsus, minimus autem senum, medius inter ipsos puerorum paulo tamen maior. atq; constantium uehementissi- mus: senum maxime languidus: puerorum inter ipsos medius. quibus ut celerrimus, ita seni tardior. in me- dio sunt qui alias ætates agunt.

Pulsus iuxta
anni partes.

Per anni tempora etiam pulsus immutantur, ut Vere medio si anni tempora spectemus, pulsus sunt maximi ac uehementissimi: celeritate uerò ac fre- quentia moderati. Similiter & Autumno medio se habent. Progrediente autem Vere, magnitudo qui- dem & uehementia pulsus imminuitur, augentur tamen celeritas & frequentia. Aestate adueniente pulsus fiunt languidi & parui, celeres ac frequentes.

Autumno

Autumno progrediente magnitudo, uehementia, celeritas, et frequentia: pulsus ipsi imminuuntur. Hyeme accedente, pulsus in paruitatem, languorem, tarditatem ac raritatem mutantur. Porro ut Veris initium Autumno exitui, ita Veris exitus Autumnus initio respondet: sicuti aestatis principium eius ipsius finis, & sic de Hyemis initio cum suo fine intelligendum.

Per regiones etiam immutantur. In calidis admodum regionibus pulsus sunt quales aestate media, & in ualde frigidis quales media hyeme. In temperatis uerò quales Vere medio. Quae autem inter has sunt mediae, ad proportionem se habent. Ex aeris quoque nos ambientis constitutionibus, quae calidae sunt temporibus anni calidis, quae frigidae frigidis, quae mediae medijs Veris temporibus sunt similes. Mulieribus uterogentibus pulsus sunt maiores, frequentiores ac celeriores: Caeterae autem modum suum naturalem retinent. Somnus etiam pulsus immutat, nam principio hunc minorem, tardiolem, rariorem, ac languidiorẽ efficit: procedente uerò tempore tarditatem ac raritatem adauget. Si diuturnior is fuerit, rursus in languorem mutatur: ac paruitatem, tarditatem et raritatem retinet. Qui à somno sunt expergesacti, protinus quidem ijs pulsus sunt magni, uehementes, celeres, frequentes, ac quodammodo turbati. uerum non ita multò post ad mediocritatem reuertuntur.

Pulsus iuxta
regiones.

Corporis temperamenta acquisititia haud secus quā naturalia pulsus immutant. Exercitationes principio quidem quo ad mediocritatem peruenerint, pulsus efficiunt uehementiores, magnos, celeres, ac frequentes. Si quis multum supra uires laboret, paruos pulsus, languidos, celeres, & frequentissimos habet: si modo plurimum excesserit & uires sint exolutae, paruos admodum ac languidos, tardos ac raros pulsus habebit, idque ad proportionem exolutionis seu dissolutionis.

Balnea quales efficiant effectus,

Balneorum insuper quae calida sunt, quam diu erunt temperata ac moderata, magnos, celeres, frequentes ac uehementes pulsus efficient: si uerò modum excesserint, paruos ac languidos, & praeterea celeres ac frequentes. quod si ibi non cessetur, paruos, tardos, raros, ac languidos pulsus efficient. Quae autem balnea frigida sunt repente quidem paruos, tardos, ac raros pulsus edent. Quod si frigore stuporem induxerint, paruos, languidos, tardos, & raros: contra uerò quae calorem ac robur induxerint, magnos quidem ac uehementes: celeritate tamen ac frequentia moderatos efficient.

Edulia quales pulsus efficiant,

Edulia multa sic ut uires grauent, pulsus reddunt inaequales & inordinatos: pauciora uerò sic ut minus quam par est nutriant, minorem moderatis pulsum efficiunt. Vinum ciborum instar pulsus immutat,

mutat, sed magis repente, desinitq; citius: Celeritatem magis auget, & magnitudinem, quàm uehementiam ac frequentiam. Aqua omnium quæ sumuntur mutationem minimam efficit, nutrit tamen ad proportionem ciborum. Ab ira pulsus fit magnus, uehemens, altus, celer ac frequens. A uoluptate, magnus, rarus, non tamen uehementia diuersus. A mœstitia, paruus tardus, languidus ac rarus. A metu recenti ac uehementi, celer, turbulentus, inordinatus atq; inequalis: inueterato autem, pulsui à mœstitia est similis. Omnibus his si diu perseuerauerint, aut uehementes admodum fuerint, ijs quales solutas uires denunciare solent, erunt similes. soluunt enim hæc omnia uires celeriter quidem si sint ualida: serius si imbecilla. Dolor qui pulsus immutat, id quidem aut quia uehemens est, aut quia partibus principibus inest, cuiusmodi est inflammatio. Et cum paruus adhuc est dolor, atq; exoritur, maiorem, uehemētio rem, celerio rem frequentio rem pulsus efficit: auctus uerò uehemensq; admodum factus, sic ut iam robori uitali noxam inferat, minorem, languidior em, celerem ac frequentem: & quo diuturnior fuerit aut uehementior, eò magis intenditur. Sed qui iam uires dissoluit, pulsus immutat in languorem, paruitatem ac falsam celeritatis imaginem, immensamq; frequentiam. Omnis inflammationis pulsus quidem communis est quasi serratilis, ut pars

Pulsus ex affectibus.

Pulsus ex inflammatione.

arteriæ alia delatari uideatur, alia autem minimè, quæ uidelicet durior sentitur. habet autem pulsus hic & turbationis nonnihil: præterea celer est ac frequens: magnus autem non semper: incipientibus maior, uehementior ac frequentior est naturali: cū uerò increfcit, omnia hic fiunt auctiora pulsusq; est durior ac turbulentior: in uigore autem seu statu durior, turbulentior, sed durior quàm ante, nõ tamè languidior, nisi morbus uires superauerit, & tunc frequentior ac celerior. Partes quæ magis sunt neruofæ hæ duriores (quæ pulsus efficiūt ferratiles) ac magis duriores: partes uerò uenofæ & arteriofæ contrarios his ipsis: Estq; maior in partib. magis arteriofis pulsus, qui inæqualis atq; inordinatus efficitur. Perfpiciuū igitur iam est, qualis esse debeat pulsus eorum quibus hepar est inflammatum, et eorū quibus lien, renes, uesica, uentriculus, intestinum colon: præterea pleuriticorū, perineumonicorum, & ut summatim dicam omnū quorum inflammationem partis febris consequitur. Attamen quibus phrenes sunt inflamatæ, celeriter conuelluntur. Suffocantur quibus pulmones syncope præhenduntur, quibus os uentriculi laborat atrophia, quibus non coquit uentriculus & hepar, aut urinæ supprimuntur, quibus etiam renes sunt inflammati.

Pulsus pleuriticorum.

Pleuriticorum pulsus celer est ac frequens atq; uehemens. Plenius in lib. de dignotione pulsuum Galenus scripsit.

scripsit. Interea ubi pleuritis transit in perineumoni-
 am, pulsus excedit, & syncopen minatur. Atq; puru-
 lentorum nuper incipientium talis est pulsus, qualis
 uigentis inflammationis, & nonnunq̄ inæqualis et in-
 ordinatus existit. Cum autem pus instat, uehementior
 est æquali: postquam uerò est ruptum, languidior,
 tardior ac rarior. In hectica febre & marasmo pul-
 sus non simpliciter neq; secundum unam speciem mu-
 tatur. Phthisicorum pulsus paruus, languidus, mol-
 lis, celer, mediocriter hecticus. Perineumonicorum
 magnus & aliquantum fluctuosus, languidus, ac mol-
 lis, non aliter quàm in lethargo, nisi inæqualitate su-
 peraret. Omnes perineumonici febre acuta corripiti-
 untur, aut graui sopore: Græci κῶμα uocāt, illo mo-
 do inflammatio et admodum frequens est pulsus: hoc
 uerò infrequentior. Lethargicorum pulsus cum sit
 magnitudine, languore & mollitie perineumonicorū
 pulsui similis, eodem tamē tardior, languidior, minus
 inæqualis ac deficiens, magis quàm intercidens. Phre-
 niticorum pulsus paruus est, durus ac neruosus, fre-
 quens et ualde celer, nonnunq̄ subtremiscens, atq; mag-
 na ipsius frequētia syncopē minatur. In catalepsi pul-
 sus à Lethargo, specie non multū discrepat, nō tamē
 sunt imbecilli aut molles, atq; in lethargo, inæqualis
 est: in catoche uero seu catalepsi æqualis. In cōuulsiōe
 pulsus est inæqualis nullū diastoles aut systoles indicium
 habens,

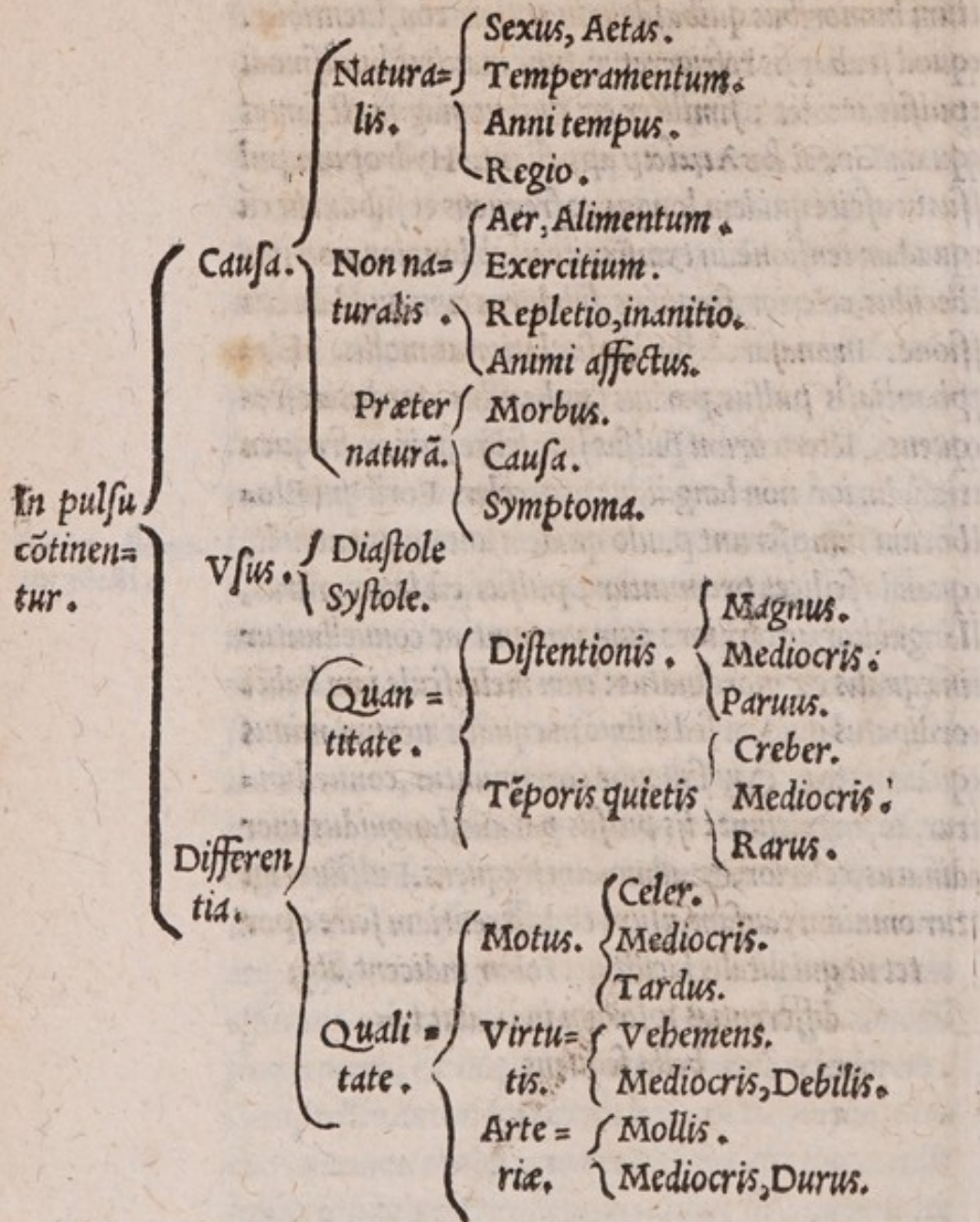
habens, apparet tamen uehemens ac magnus magis
 quàm sit. In Paralyfi pulsus paruus, languidus, tar=
 dus, & quibusdam rarus, alijs frequens: interdum de=
 ficiens, inordinatus. Epilepticorum & apoplepti=
 corum pulsus sunt similes: in his tamen intensiores.
 Orthopnææ acutæ, pulsus est inæqualis, inordinatus,
 ac penè deficiens cum maligna frequentia; cum ad ul=
 timum uergit tardus, ac deficiens: cum uerò homi=
 nem è medio tollit, frequens ac languidus. Suffoca=
 tionis matricis pulsus est conuulsoriae extensæ, ac ra=
 rus: eius uerò quæ est exitialis, frequens ac languidus,
 inordinatus ac penè deficiens. Stomachi affectus nõ
 secundum unam speciem pulsum immutat, sed inflam=
 matione eam duntaxat mutationem facit, cuiusmodi
 in inflammatione corporis neruosi: si uero compres=
 sus fuerit aut morsus aut singultiens uel exolutus, uel
 uomiturians, nauseabundus aut imbecillus appetitù=
 ue careat, aut doloribus multis sit obnoxius, pulsum
 mutat secundum symptomatis speciem. Morsus enim
 ac uomitus nausea, singultus, appetitus, priuationes
 atq; dissolutiones, præterquàm quod pulsum paruum
 efficiunt ac languidum, ipsum etiam reddunt admodũ
 frequentem, & in quibusdam moderatè celeriore.
 Compressio autem sola extra hæc omnia, rarus, tar=
 dum, paruus et obscurus reddit. hic affectus accidit
 à cibis ipsum uentriculũ grauantibus sola quantitate

Pulsus stoma-
 chi affecti.

tunc

tum humoribus quibusdam in ipsum confluentibus. quod si ab ipsis refrigeretur, tunc maximè huiusmodi pulsus accidet: similiter & quibus magna est fames quam Græci βρ λιμίας appellat. Hydropum pulsus in ascite quidem longus ac frequens et subdurus cū quadam tensione: in tympanite uerò longior, non imbecillus, celerior, frequens, subdurus cum quadam tensione. In anasarca, fluctuosus latior ac mollis. Elephantiasis pulsus, paruus, imbecillus, tardus ac frequens. Ictericorum pulsus sine febre, minor, frequentior, durior non languidus neq; celer. Eorū qui Eloborum sumpserunt paulo quidem antequam uomāt, quando scilicet premuntur, pulsus est latus, rarus, languidior ac tardior: cum uomunt ac conuelluntur inæqualis & inordinatus: cum meliuscule iam habet ordinatus quidem sed adhuc inæqualis uerum minus quàm antea. Qui syncope corripuntur, conuelluntur, ac singultiunt: ijs pulsus paruus, languidus, inordinatus, celerior, & admodum frequens. Pulsuum igitur omnium causam, usum et differentiam scire oportet ut qui uitalis facultatis robur indicent, atq; differentias ipsorum indicabit tabella sequens.

In pulsus

Hæc de σημειωτικῆν medicæ artis parte quæ signa docet sufficere iudicamus. atq; ubi paucula de methodo in curandis morbis obseruanda adiunxerimus, non multum ultra opus hoc nostrum producemus. Non enim (quod aliqui faciunt) præcepta seu theoremata artis & medicamenta siue simplicia fuerint siue composita, eodem uoluntate tanquam uasculo comprehendendi contineriq; uolui. quin potius aliquando, diuinæ maiestatis ope adiutus, de ipsis aliquid in medium adferam.

DE METHODO IN CURANDIS
morbis obseruanda. CAP. VIII.

METHODVM, qua progrediendum sit in morbis curandis ante aliquot annos edidimus, itaq; perfunctoriè tantum hic admonebo quæ consideranda priusq; agrotantium curâ quis suscipiat. idq; iuxta Hippocratis medicorû omnium præstantissimi tradita. Principio inquit considerandum unde morbi fiant ac generentur: deinde longine sint an breues, lethales an non lethales, & in qua corporis parte sedem habeant. Etenim læso cerebro, spinali medulla, hepate, diaphragmate, uesica, uena cava, aut corde ipso mors est: sic in muliere grauida perineumonia, febris ardens, pleuritis, phrenitis, aut deniq; erysipelas in matrice. Neces-

Necessario quoque enecat phthisis, hydrops carnosus, in quibus iam facti morbi fuerint. Ceteri interdum mortales, & interdum non. Est quoque considerandum ne quid intempestive fiat aut dicatur, & contra quæ exquisitè & secundum artem fiant & dicantur.

Cogitandum etiam num manu artificiosa an medicamentis fieri debeat curatio. Inspiciendum & corpus num calidum, frigidum, humidum, siccum: robustum uel imbecille, densum, rarum. Et quæ tardè, citò, rectè aut non rectè succedant: & an ex malo aliud sequatur, interdum enim morbi degenerant, ut pleuritis in perineumoniam, tenesmus in dysenteriam, dysenteria in lenteriam, lenteria in hydropem, perineumonia & pleuritis, in empyema. Consideranda etiam tempora, nam intempestive quidem fit cum quis morbus qui manè curari debebat, si meridie uel alia quadam parte diei curetur, uel ediuerso, aut uere si æstate, & sic de reliquis tempestatibus. Aut si quod præsentem curationem postulet in aliud tempus differatur aut contra, & an methodo certa aut aliter, atque possibile num sit uel impossibile, quod ex arte suscipitur. Etenim febricitanti uentriculus exiccatus, uel læsus malum. Contra uerò multum turbatus in hydropicis, spleniticis & leucophlegmatia laborantibus. Erysipelas si in exterioribus corporis partibus hærens ad internas se receperit, malum. Vomitus ei qui uen-

qui uentris fluxu laborat utilis est. Mulieri etiam sanguinē euolenti fluxus menstruorū superueniens optima fit reuulsio. Hęc & similia memoria tenere oportet artem medicam quicunq; cupiat exercere. atque illa ratio qua morbi curantur (Græcis *θεραπειὰ* est nuncupata,) nō nisi rerum contrariarum usu acquiritur. Vnde morbos suo contrario tolli axioma est medicorum uniuersale. Est quoq; rogandus qui ægrotat si quando purgatus fuerit, qua forma medicamēti magis delectetur: potionibus, electuarijs, catapotijs: & qua saporum differentia. nam aliqui acidis, austeris, salsis, amaris: alij dulcibus uti malunt. Videndum tamen ne sapor augeat affectum: siquidē sapores falsi, acres, amari, in affectibus multum calidis non conuenirent. sicuti nec acerbi, austeri, acidi, in frigidis: tametsi Hippocrates cibum aut potum deterioremi, sed suauioremi, meliori sed ingrato præferat. Quantitas & qualitas eorum qua assumuntur, ex affectus essentia, magnitudine, anni parte, regione, loco affecto, medicamentorum facultate ualida uel languida, aëris temperie, metiri debet. Affectus enim paruus, recens, superficialius, facile curatur: ob id pauciora ac mitiora remedia postulat, morbo contraria. E diuerso affectus magnus & inueteratus, profundus, & proinde curatu difficilis, ualidiora requirit: Quod si affectus natura contrarij, com-

Aph.
XXXVIII.
lib. ij.

X plicati

plicati fuerint, ut hydrops cum febre, ei qui magis urget prima curatio atq; maior remediorum uis adhibenda, non neglecto tamen altero. Sic ubi causa & morbi diuersæ sunt naturæ, ut pituita, frigida, et humida causa, febris quotidianæ calidæ & siccæ dispositionis, urgentiori maior est habenda ratio, nempe pituitæ: per attenuantia, incidentia, tergentia, concoquætia, et phlegmogoga, eius generationem prohibentia: febris per refrigerantia, humectantia, putredinem pellentia. Si æque polleant, eademq; postulent causa et morbus maior ratio causæ habenda, ut quæ primo loco tolli debeat. Si temperaturæ partis affectæ & corporis totius est eadem, tum qualitas et uis medicamenti maior parti debetur: ob id sicca magis adhibemus ulceri partis naturæ siccæ, uel si totum etiã corpus fuerit siccum: Contra uerò in parte præhumida, aut toto corpori humefacto, simile ulcus minus siccandum. si corpus humidum sit & pars sicca, miscenda cum siccis humida, uel humido & sicco temperata simplicia, sumpta indicatione ex siccitate quam ulcus naturaliter postulat: eaq; maiore tamen in parte natura humidiori. quod si ulcus malignum & putridum fuerit, acribus egent et ignis modo exedētibus, ueluti mysi, chalciti, arsenico, calce, sandaracha. Sed ubi ulcus est cū phlegmone quæ hanc curant refrigerantia, ulcus mordent & insupurabile reddunt: quæ uerò
ulcus

ulcus tergent & siccant, phlegmonem exasperant. Componendum igitur medicamentū, in quo utriusq; habeatur ratio: maior tamen phlegmone, citra cuius ablationem ulcus non potest curari. Idem statuendū ubi causa adhuc præsens in corpore, & ipse affectus naturæ sunt diuersæ, ut in quotidianis & quartanis febribus causa est materia frigida, morbus uerò calidus.

Duo igitur sunt morborum genera, quæ non nisi methodo curantur, alterum in intemperie: alterum in continui solutione. de hoc Galenus lib. tertio, quarto, quinto, et sexto methodi: Postea de his quæ in intemperie consistunt, usq; ad decimum tertium, in quo de humoribus præter naturam differit.

Tempus etiam tum in alimentis, tum medicamentis exhibendis eligendum mitius. Et ubi morbus continuus fuerit, quo tempore minus affligere solet, eo nutriendum & medicandum. Itaq; in febribus intermittentibus die intermissionis, medicamentum purgans debet exhiberi. Considerandæ quæ præcesserunt, uel adsunt, uel impendent spontaneæ uel nostræ uacuationes. Et cum natura integrè ac perfectè per Crisim non uacuauit, uel non uacuat materiam quæ offendit: tunc medicamentis purgantibus, uel alijs (ne quod relinquitur morbum faciat) utendum, adhæc si natura deprauatè

moueat excrementa, ueluti ad pulmones, thoracem, cor, uel aliam partem principem, hunc nature motum perhibebimus, & ad contraria transferemus. Motus deprauatus est quoties ante coctionem symptomaticè euacuat. quemadmodum etiam iuxta Crisim, quando immodicè mouet quo tempore motus ipse inhibendus, reuulsione facta per contrarium.

Sumpto medicamento purgante corpus mouendum Galenus suadet, ut Pharmacum ad inferiorem uentriculi partem descendat. quod si medicamentum fortissimum uideatur, ordeï cremor iuxta Hippocratem, erit sorbendus: ut si ori & orificio uentriculi adhæserit, tergeat & medicamenti ingratum sasporem tollat. Vbi autem fieri cœperit purgatio, ptisfanam minimè concedit, ne uis medicamenti exoluatur. Nos tribus horis aut circiter à medicamento purgante presumpto, iusculum pulli gallinacei nondum cocti, aut cicerum rubrorum aut hordei absq; sale, & ullo obsonio, per horam aut mediam ante ciborum assumptionem, solemus exhibere. Quod si medicamentum non egerit, ob portionē exiguam uel imbecillitatem, aut egrotantis naturam siccam uel re-tenta excrementa, enema uel balanum iniiciatur, & inunctionibus lenientibus uenter inferior obliniatur, utaturq; cibus humectandi uim habentibus. Philotinus & Praxagoras (sicuti Galenus refert) suc-

corum

eorum copiam è uentriculo & primis uenis uomitu uacuabant, præsumpta largiori mulsa, cui incoctum fuerit Hisopum, uel etiam simplicia quædam, alia simili facultate prædita. Vomitus impediunt hyems, capitis dolor, phthisis, phlegmone uentriculi, & partium uicinarum. Et dum quis ægrè uomit cogendus non est, aut uictu humectante paulatim ad uomendum (ut docet Hippocrates) parandus. Vomitu etiam purgatio fit post cibum, non quemuis, sed salsum, amarum, acrem seu incidentem, tergentem. Qui thorace sunt angusto, unde etiam pulmo contrahitur, ad uomendum apti non sunt. Astringentibus principio assumptis aluum cohiberi, post cibum uerò ingesta eam solui Galenus docet. Purgationes ueluti & phlebotomiæ ad morborum sunt consuetorum & impendentium: sicuti Vere ineunte, ut à Vernis uel Aestiuis morbis sit liber: & Autumno, ut denitet Autumnales & Hyemales. Eadem ratione in spontanea lassitudine, plethoricis, & morborum reliquijs. Sani alias purgari non debent, quia inde uertigines ac tormina succedunt, celeriter quæ exoluuntur. Phlegmonis initio sola repellentibus: Augmento miscenda concoquentibus: Statu digerentibus, et his solis in declinatione utendū. Eadem ratione in reliquis morbis ex fluxione prodeuntibus, nisi fluxio eruperit in partem aliquam principem, ut est cerebrum,

Vomitum quæ impediunt.

Lib. VI. sanie. tuend. & ij. aliment.

brum, cor, hepar: aut nisi materia fuerit uenenosa & pestilens, aut crassa, glutinosa, impacta, profunda: ut in pleuritide, schiade, ubi anodinis per initia utimur: postea uerò concoquentibus & digerentibus, totius corporis ratione præhabita, si purgatione egere uideatur. Põtionēs purgantes dū morbus dat inducias, tēpore matutino: Catapotia, magna ex parte media nocte, maximè quæ scamoneam recipiunt, aut post primum somnum: interdum duabus horis ante coenam si leuiores sint & dosi media. idq; in defluxionibus ad diuertendum. Sed cum uentriculum, intestina, & uenas meseraicas purgare libet, etiam hora una ante uel post sumptum cibū leuiora quaedam cathartica exhibemus, ut catapotia, ruffi, mastichina, assaiaret, ex aloe, (quas ante cibum etiam nominant) aut cassiam nigram. Quibus hepar calidius est, ijs hora una ante purgantis medicamenti usum, ptisanæ uel alterius similiter refrigerantis & humectantis ad uncias octo, aut aliquid ultra propinabimus. præsertim aëre calido: aut ante coenam, uel horis duabus tribusue à coena. Idem quoq; facimus hepate iam per alimentum temperato. In frigidis regionibus & corporibus natura pituitosis, inexpleta ingluuie, à purgantibus scamoneatis in uentriculo externa coena uacuo, non timemus. quod in eo adhuc pituita fluctuet atq; hæreat, sed iuscula celerius post scamoneatis

moneatis (quæ non multo post uacuant) sorbenda, ut citius fiat deiectio & noxa eluatur. Rhabarbarum non ita citò è corpore pelli debet, nam uisceribus etiam sua ui astringente prodest: Vbi autem morbi uiolentia ex improviso urget, quocumque tempore, modo uires ferant, medicamentum etiam uehemens potest exhiberi. quandoquidem extremis morbis extrema exquisitè remedia optima esse Hippocrates iudicauit.

Aph. VI.
lib. I.

Sub cane & ante canem, seu in temporibus multum calidis frigidisue, à medicamentis fortibus & phlebotomia, quæ calorem natium imminuit & extinguit abstinentum, nisi maximè urgeat necessitas: & tunc noctu potius quàm die, aut locis humana industria refrigeratis. Sunt igitur non solum partes anni quatuor considerandæ & obseruandæ, uerumetiam diei pars matutina, meridiana, uespertina, nocturna: antè cibum, uel post, & similia. Ad tempus etiam referri potest affectus prior curandus, qui est causa alterius. ut si fluxio à capite in oculos defluat, caput primo purgandum, deinde oculorum infirmitati prospiciendum. Sic & dum præcauemus ne morbi generentur, ubi tamen minor remediorum quantitas requiritur. Caterum hepar ab obstructione præcauent & obstructum liberant, incidentia, tenu-

antia, abstergentia, uacuantia, mane præsumpta. Extrinsecus etiam adhibentur linimenta, unguenta. Densitas per ea quæ rarefaciunt, ueluti tenuitas in crassantibus, ad symmetriam reducitur. Abundantia euacuantibus & crassitudo dissecantibus, sicuti lentor ijs quæ detergent curatur. atq; totum corpus aut pars uno affectuum, aut pluribus si afficiatur, per contraria succurrendum. In morborum curationibus ubi periculum non impendet, à leuioribus incipiendum, quæ si non sufficiant nullo modo iuent, ad fortiora progrediendum: consideratis uiribus, æris temperie, ætate, anni parte, cœli statu, sensu exacto, uel oblufo, et id genus. Imbecilla quoq; remedia debilibus, sicuti fortia robustioribus exhibenda. Scæpe tamen uis copia grauata falsam imbecillitatis suspicionem præbent, & tunc ualentiora ferre possunt. Pueri & senes fortia non ferunt, illi siquidem calidi & humidi cum sint, per insensibilem transpirationem copiosè uacuantur: hi uerò frigidi sunt, unde parum robusti.

DE PONDERIBVS. CAP. IX.

HVC spectant quæ de ponderibus & mensuris frequentiori usu habentur, ut est libra et eius partes, utpote semilibra, triens, quadrans, quincunx, sextunx, septunx, bes, dodrans, dextans, deunx.

de unx. Deinde uncia, semiuncia, drachma, scrupulus,
 & quæ sub ipsis sunt, ut schema sequens indicabit.

Libra medica constat.	Vnciis duode- cim: Vncia au- tem.	{	Drachmis 8.
			Seu denarijs 7
			Aureo. i. idest
			drac. & med.
			Obulis 48.
		{	Scrupulis 3.
			Obolis 6.
			Lupinis 9.
			Siliquis 18.
			Aereolis 36.
			Granis 60.
			Lentib. sem
			36.
		{	Scrupulis vi-
			ginti quatuor:
			Obolis duobus.
			Lupinis trib.
			Granis 20.
Hemina	{	Quartarios duos: seu uncias de- cem, siue acetabula quatuor.	
Sextar.			Heminas tres & liquidorū duas.
Congius			Sextarios sex.
Cyathus			Sextarij partem duodecimam.
			Contis

Sextula.	{	Scrupulos quatuor.	} net.	
Sicili =	{	Quartam partem unciae, id est		
quus.	}	drachmas duas.		
Ex Ara =	{	Aureus.	} Compre	
bibus no	{	Kist.		hendit.
te sunt.	{	Dauich.		
	{	Kirach.		
	{	Sesquidrachmam.		
	{	Vncias uiginti.		
	{	Grana sex.		
	{	Grana tria.		

Partes libræ sunt: uncia, semiuncia, trien, qua= Arans, quincunx, sextunx, septunx, Bes, dodrans, dexstans, deunx. quibus addi potest fescuncia, id est, uncia & dimidia.

Atq; indifferenter tum siccis tum humidis rebus, Hemina, Sixtarium, Acetabulum, Cyathu, diximus: quemadmodum Iacobus Syluius, uir in Medicina no= stra & ætate doctissimus obseruauit. Sed nunc de sig= nis cœlestibus & Planetis quibus inferiora hactenus regi creduntur, pauca adijciamus.

DE SIGNIS COELESTIBVS ET
planetis. CAP. X.

DISTINXERVNT Astrologi globum cœlestem in partes duodecim, quas ipsi do= mos cœli appellarunt: Quarum sex semper supra Horizonta apparent: aliæ uerò sex sub Hori= zonte

zonte occultantur. & his domibus attribuuntur singulatim membra corporis humani : ut in sequenti schemate apparebit.

Messahala morbos curare incipit, Luna existente in signo membrum respiciente.

Signa igitur sunt duodecim.	Aries calidum & siccum.	respicit.	Caput	Cum suis partibus & morbis.
	Taurus frigidum et siccum.		Collū.	
	Gemini calidum & humidum temperatè.		Humeros.	
	Cancer frigidum & humidum temperatè.		Pectus	
	Leo calidum et siccū excessiuè		Cor.	
	Virgo frigidum & siccum minus temperatè.		Ventrem.	
	Libra, calidum et humidū in temperatè.		Renes	
	Scorpio, frigidum & humidū à temperamento recedens.		Pudenda.	
	Sagittarius, calidum et siccum ab omni temperamento remotum.		Fœmora.	
	Capricornus, frigidum & siccum distemperatè.		Genua	
	Aquarius, calido & humido excedens.		Crura.	
	Pisces, frigidum & humidum excessiuè.		Pedes.	

Planetae sunt septem.	Sol.	Habet domū in	Leone.
	Luna.		Cancro.
	Mars.		Ariete, Scor- pione.
	Mercurius.		Geminis, Vir- gine.
	Iupiter.		Sagit. Piscib.
	Venus.		Tauro, Libra.
	Saturnus.		Capric. Aqua.

Inter ipsos Planetas amicitia quaedam qualitatibus ijsdem esse dicitur, seu inimicitia diuersis: unde boni uel mali aspectus.

Hactenus eam medicae artis partem sum prosequutus, quae necessario praeponi praemeditariq; debet, antequam agrotantibus medeamur. Fieri enim non potest, ut quis recte praeter naturam affectiones tollat, quas prius non nouerit, itaq; praxim in adeundis periculis non (ut existimo) infelicem editurus cum sim, malui prius in pauca redigere quae praenouisse oporteat. quare boni consulat etiam quisquis maiora potest.

F I N I S.

E R R A T A.
PRIMVS NUMERVS PAGINAM
secundus uerò lineam indicat.

Pag. 10. Lin. 3. autem. Ibid. lin. 14. crearet. pag.
15. l. 15. apes. Ibid. l. 23. institutas. p. 21. l. 10. statim.
Ibid. l. 21. particulas. p. 23. l. 23. demoliri. p. 25. l. 18.
acri. p. 32. l. 12. excernendi. Ibid. l. 24. arcem. p. 34.
l. 17. trahunt abundantia. Ibid. adustione. p. 39. l.
11. Quid. p. 45. l. 6. phragma. p. 47. l. 2. columna. p.
48. l. 23. uentriculi. p. 50. l. 1. meningas. Ibid. l. 3. sen-
sorij. Ibid. l. 12. quidem. p. 53. l. 10. facilimè p. 58. l.
2 aorta. p. 60. l. 22. unde. p. 62. l. 1. desumunt. Ibid.
l. 19. cum etiam. p. 64. l. 7. pro, atq; legendum estq;
et expungatur est, subinde sequens. p. 66. l. 16. fo-
cile. p. 68. l. 14. sensu. p. 78. l. 16. chronico. p. 81. l. 17.
quorum usu. p. 84. l. 19. quiescentia excitat. p. 94. l.
15. ocyssimè. p. 96. l. 13. accumulatur. p. 79. l. 24.
plenitudinis species. p. 98. l. 4. palida. p. 102. l. 9. re-
liquus. p. 104. l. 8. febres synocha. p. 111. l. 23. febrüs
p. 112. l. 4. qua aperta. p. 116. l. 25. comminuunt. p.
123. l. 1. incendio. p. 123. l. 19. interpellabit. p. 125. l.
1. difficile. p. 127. l. 8. Venæ. p. 136. l. 13. spermatis. p.
138. l. 7. marasmus. p. 146. l. 20. inductis antequam
frictione ad æqualitatem. p. 147. l. 15. habere. Ibid.
l. 17. eorum pro eius. p. 148. l. 23. collocant. p. 150. l.
5. ructus. Ibid. l. 11. saliuæ. p. 158. l. 24. distentionem
p. 159. l. 24. oppositionibus. p. 162. l. 22. iudicantur

p. 170. l. 5. uenas. p. 171. l. 16. quadam. p. 174. l. 12.
februm. p. 175. l. 16. aqueæ. p. 177. l. 14. uel cōtra,
expungatur. p. 183. l. 4. generatur. p. 188. l. 2. con=
uersos. Ibid. l. 24. Priuatim. p. 195. l. 17. nuncupatur
p. 196. l. 10. fœtidus. p. 199. l. 4. costas. p. 202. l. 18.
σφικτῆρ. p. 204. l. 4. quæ expungatur. p. 212.
l. 1. soleat. p. 216. l. 1. præcipuè.

Si quæ adhuc desiderentur, uel in distinctionibus,
per se quis facile aduertet.

114
74
30
17
13
12
5

